REVISTA

PENTRU

ISTORIE, ARCHEOLOGIE ŞI FILOLOGIE

ORGAN AL

SOCIETĂŢII ISTORICE ROMÂNE

DIRECTOR-PROPRIETAR

EM. E. KRETZULESCU

Preşedintele Societăţii Istorice Române

AJUTAT DE COMITETUL DE REDACŢIUNE ALES DE SOCIETATE

VOLUMUL XI

PARTEA I-a

1910

BUCUREŞTI

Instit. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r I. St. Rasidescu

16, Strada Doamnei, 16

1910.

25 683

www.dacoromanica.ro

CONDIȚIUNILE PUBLICAȚIUNII

Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie, organul Societății Istorice Române, apare semestrial în două tomuri pe fiecare an.

Costul abonamentului pe an, pentru cei cari nu sunt membrii ai Societății, este de 25 lei în țară și 35 lei în străinătate, cu începere dela 1 Ianuarie al fiecărui an.

Membrii Societății primesc Revista gratuit, în schimbul cotizațiunii de 20 lei anual.

Redacțiunea Revistei se află la sediul Societății, Calea Victoriei No. 57, unde se vor trimite pe adresa d-lui C. Protopopescu-Argeş, secretar, manuscriptele de tipărit, revistele, publicațiunile periodice sau ziarele ce au schimb cu Revista. Tot d-sale pot trimite cărțile lor autorii cari doresc să li se facă dări de seamă în Revistă.

Cotizațiunile, abonamentele și orice chestiuni de administrațiune a Revistei să se adreseze d-lui C. Protopopescu-Argeş, casierul și secretarul cancelariei Societății, calea Victoriei 57 București.

In caz de schimbare de domiciliu, d-nii Membrii sunt rugați a notifică de urgență Secretariatului societății noua adresă a lăcuinții.

Orice corespondență privitoare la Societate, se va adresà d-lui C. Protopopescu-Argeş, secretar, Calea Victoriei 57, București.

Colecțiunea completă a Revistei pentru Istorie, Archeologie și Filologie, dela înființarea ei și până în present, se află de vânzare la administrația Societății Istorice Române.

---

www.dacoromanica.ro

REVISTA

PENTRU

ISTORIE, ARCHEOLOGIE ŞI FILOLOGIE

ORGAN AL

SOCIETĂŢII ISTORICE ROMÂNE

DIRECTOR-PROPRIETAR

EM. E. KRETZULESCU

Preşedintele Societăţii Istorice Române

AJUTAT DE COMITETUL DE REDACŢIUNE ALES DE SOCIETATE

VOLUMUL XI

PARTEA I-a

1 9 1 0

BUCUREŞTI

Instit. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r I. St. Rasidescu

16, Strada Doamnei, 16

1910. 25.685.

www.dacoromanica.ro

CĂTRĂ CETITORI

In urma crudei perderi încercate de Societatea Istorică Română în persoana mult regretatului Grigorie G. Tocilescu, această Societate, pe care am onoarea a o presidà de mai bine de un an, s'a găsit iarăş ameninţată de o nouă întrerupere — ba chiar de dispariţia totală — a organului ei „Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie".

Intr'adevăr, valoroasa publicaţiune, — unică în genul ei la noi, dela „Archivul" lui Cipariu şi „Magasinul istoric" al lui Laurian şi Bălcescu — a trecut prin diferite faze şi a întâmpinat greutăţi materiale, ce în multe rânduri au redus-o la încetare. După o perioadă de înflorire, dela 1882 până la 1891, în care timp apar şase volume, cu aproape 5.000 de pagine, cu 41 stampe şi cu 105 gravuri, urmează o întrerupere de doi ani. La reapariţie, în 1893, Grigorie Tocilescu însuşi spuneà: „Se împlinesc 10 ani de când întemeiând Revista „pentru Istorie, Archeologie şi Filologie, speram că voiu puteà scoate „la lumină regulat câte 2 volume pe an, ceeace ar fi făcut astăzi ca „publicaţiunea să ajungă la 20 de volume. Ea însă abià dacă numără „şase volume, pe care cu tot felul de sacrificii, în mijlocul indiferenţei „publicului mare şi mic, isbutii târîş-grăpiş să le încropesc. Aceasta „n'o spun ca o plângere; când la noi se citeşte aşà de puţin, — ar fi „de mirare, ca o revistă cu materii atât de speciale, să-şi fi găsit „cetitori mai numeroşi, sprijinitori mai statornici şi mai calzi. Au „fost totuş câţivà, cărora cu atât mai mult le datoresc recunoştinţă, „şi cari îmi dau şi acum îndemnul să reîncep publicaţiunea". Timpul primei reapariţii abià ţinù însă un an, ca să apară volumul al şaptelea în 2 fascicole. Dela 1894, urmează iarăş o întrerupere de opt ani, în care timp Grigorie Tocilescu publică o parte din cercetările sale în revista Societăţii „Tinerimea Română".

La 1902, revista reapare a doua oară, de astă dată ca organ al Societăţii Istorice Române, instituţiune culturală fundată tot din iniţiativa lui Gr. Tocilescu, la 5 Maiu 1901.

www.dacoromanica.ro

In cursul anilor 1902—1903, Societatea noastră face să apară volumele 8 şi 9 cu 47 clişeuri şi 1 planşă.

Dar, în curând, — după ce şi Societatea Istorică Română îşi suspendă activitatea sa din diferite cauze, între cari şi boala îndelungată a fostului Preşedinte, regretatul George I. Lahovari,—Revista încetă pentru a treia oară.

In sfârşit, la 1908, Societatea reluându-şi activitatea, reapărù şi Revista, în 1909, ajungând la al 10-lea volum.

In acest şir de ani, Grigorie Tocilescu, cu toate greutăţile ce a avut de înfruntat, înflăcărat fiind de iubirea trecutului şi de gloria neamului românesc, a luptat şi a lucrat fără preget lăsându-ne această importantă publicaţiune, de peste 7.000 pagine, la care au colaborat fruntaşii istoriografiei şi filologiei române ca: Mihail Kogălniceanu, Hasdeu, V. A. Urechia, Al. Odobescu, Gr. Tocilescu, Episcopul Melchisedec, Papadopol-Calimah, Beldiceanu, Esarcu, Al. Xenopol, M. Sutzu, Sbiera, D. Onciul, Al. Lambrior, V. M. Burlă, S. Fl. Marian, Dr. Gaster, Gr. Creţu, Lazăr Şăineanu, Ispirescu, G. Dem. Teodoresc , Ionnescu-Gion şi alţii, fără a mai enumerà şi pe colaboratorii mai noui. Acesta este istoricul pe scurt al revistei.

* * *

Temându-mă dar ca Societatea noastră să nu piardă un organ atât de preţios, care poate rivalizà cu publicaţiunile similare din străinătate şi pe care Grigorie Tocilescu, cu spiritul său de iniţiativă, cu puterea sa de muncă şi cu dorinţa constatată de a lumină trecutul nostru, ni l'a păstrat până în ultimele momente ale vieţei sale, — m'am decis a luà asupra mea direcţiunea şi sarcina Revistei pentru Istorie, Archeologie şi Filologie. La această hotărîre am fost îndemnat şi de un sentiment de pioasă amintire pentru scumpul şi neuitatul nostru coleg răpit prea de timpuriu ştiinţei şi culturei româneşti, şi a cărui revistă voiu încercà a o duce înainte în mod demn de ilustrul ei întemeetor.

Spre acest scop, în luna Octomvrie 1909, am dobândit personal dela moştenitorul defunctului Gr. Tocilescu — cu îndeplinirea formelor legale — dreptul de proprietate al acestei reviste precum şi colecţiunea volumelor rămase dela întemeerea ei până astăzi. Iar Comitetul Societăţii Istorice Române, faţă de situaţiunea creată prin decesul fostului Director-proprietar al revistei, întrunindu-se în ziua de 2 Decemvrie m'a rugat a pune şi pe viitor, la dispoziţiunea Societăţii această revistă a căreia direcţiunea Comitetul de redacţie a binevoit a mi-o încredinţà.

www.dacoromanica.ro

Sarcina, pe care mi-o asum, este fără îndoială destul de grea, dar am speranța că voiu fi ajutat de colaboratorii noștrii actuali și de cei ce vor veni să ne dea prețiosul concurs de acî înainte.

Cu toții vom căutà să păstrăm tradiția, lăsată de Grigorie Tocilescu în prefața primului număr al Revistei, apărut în Maiu 1902, ca organ al Societății Istorice Române, unde, între altele, găsim următoarele:

„Ca și în alte țări, unde societățile istorice, archeologice, epi-„grafice, de numismatică, de eraldică, de sfragistică studiază pe în-„trecute întreaga istorie a poporului lor, tot astfel Societatea Istorică „Română își va dà toate silințele pentru a răspândì lumini cât mai „multe și cât mai viue asupra vieții strămoșești. Societatea și-a ales „ca organ de publicitate această revistă, care își reià acum apariținea „și în care se vor publicà ca și în trecut: *a)* studii istorice, archeo-„logice și filologice privitoare mai cu deosebire la poporul românesc; „*b)* documente vechi, inscripțiuni și orice alt material interesând „istoria noastră; *c)* procesele-verbale ale citirilor istorice și discu-„țiunilor urmate asupră-le în ședințele ordinare și extraordinare ale „Societății; dări de seamă amănunțite despre operele istorice cari „apar în țară și în străinătate și cari se vor ocupà fie chiar cât de „puțin de istoria noastră; *e)* rezumate succinte dar complete despre „toate studiile ce se publică prin revistele europene și privitoare la „istoria Orientului european; *f)* răspunsuri la polemici științifice, „la opiniuni și la studii de istorie și literatură cari privesc istoria „noastră, etc. etc. etc.

„Redacțiunea are un biurou pentru traducerea documentelor „slave, pentru copiarea, clasificarea și explicarea vechilor noastre „hrisoave, scrise cu literă chirilice, și pe cari documente, acte și hri-„soave orice particular le va puteà aduce spre acest sfârșit comite-„tului Revistei".

*

La acest program așà de bine stabilit n'aș mai aveà nimic de adăugat de cât dorința ca pe lângă materialul istoric ce posed personal, fie din arhiva familiei mele, fie din alte părți, să pot da la lumină ori și ce alte isvoare istorice particulare ce ni s'ar încredințà spre publicare, alături de diferitele studii cuprinse în Revistă.

Prețioasele dovezi de simpatie și de încurajare, ce organul nostru a primit, mai ales în timpul celor doi ani din urmă, atât în Regat, cât și în celelalte țeri locuite de Români, ne dovedesc legăturile indisolubile ce există între toți vlăstarii răsleți ai neamului, și ne arată pe deplin rostul și menirea unei asemenea publicațiuni: de a strânge comorile unui patrimoniu comun, averea sufletului românesc.

www.dacoromanica.ro

De aceea, mă simt cu deosebire fericit de a pune, şi eu, de acum înainte, revista la dispoziţiunea Societăţii Istorice Române, făcând cele mai calde urări ca năzuinţele noastre să atingă scopul ce urmărim, şi ca Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie să-şi vază importanţa sa mereu crescând în raport cu progresele ştiinţei, cu noualе descoperiri arheologice şi cu cercetările istorice multiple, privitoare la neamul nostru.

EM. E. KRETZULESCU

Bucureşti, Ianuarie 1910.

www.dacoromanica.ro

† GRIGORIE GR. TOCILESCU

(26 Octomvrie 1850—17 Septemvrie 1909)

www.dacoromanica.ro

GRIGORIE G. TOCILESCU

26 Octomvrie 1850—17 Septemvrie 1909

Incă o faclă de lumină s'a stins pe altarul ştiinţei şi culturii române: Grigorie Tocilescu, eminentul profesor de istoria antică, de epigrafie şi de arheolog'e la Facultatea de Litere din Bucureşti, Vicepreşedintele Academiei Române, Directorul Muzeului Naţional de Antichităţi, Vicepreşedintele Societăţii geografice române, Secretarul general al Societăţii Istorice Române, Vicepreşedintele Ateneului din Capitală, distinsul parlamentar şi savantul conferenţiar, cercetătorul aprig al trecutului nostru naţional, povestitorul fermecător şi entusiast al istoriei neamului, îşi dădù obştescul sfârşit în seara zilei de 17 Septemvrie 1909. Şi atunci inimile noastre s'au umplut de jale şi ochii noştri au lăcrămat; de atunci nu l-am mai văzut: Grigore Tocilescu nu mai e printre noi—a fost o rară apariţiune! Moartea lui a lăsat goluri mari şi cu greu de împlinit pe terenul ştiinţei şi al literilor, pe cel politic şi cultural. Societatea Istorică Română mai ales e crud lovită prin moartea înainte de vreme a iubitului său Secretar general, căci el a fost sufletul şi îmboldul acestei Societăţi care a luat fiinţă în anul 1901, el a fost întemeietorul şi directorul organului său de publicitate *„Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie"* ... Dar nemărginita noastră durere se uşurează, precum ziceà un panegerist la înmormântarea sa, printr'o mare şi creştinească mângăere: câmpul activităţii sale este atât de îmbelşugat, ogorul vieţii sale este atât de înflorit, că mulţi, foarte mulţi îi vor înălţà încă multă vreme, nesfârşite şi nemuritoare imnuri de laudă. El trăeşte şi va trăi de apururea între noi prin operile lui monumentale!

Grigorie Tocilescu s'a născut la 26 Octomvrie 1850 în satul Fefeleiu de lângă Mizil. Părinţii săi erau originari din Bucureşti, unde avuseseră mai multe proprietăţi în mahalaua Mântuleasa. Tatăl său se numea George Tocilescu şi a fost ofiţer în oastea română; iar mama sa Elena, născută Brezeanu, descindea dintr'o veche familie de boerinaşi.

www.dacoromanica.ro

Clasele primare le-a făcut la Ploeşti, având de dascăli pe Antimescu şi Drăguşescu. Din conşcolarii săi de atunci putem numărà şi astăzi pe d-l Dr. Ştefan Hepites, membru activ al Academiei Române, care i-a fost un bun şi statornic prieten.

Clasele secundare le-a terminat ca bursier al Statului la liceul Sfântul Sava din Bucureşti. Acì a avut de prieteni şi buni camarazi de şcoală pe bărbatul de fericită memorie Gh. Dem. Teodorescu, pe Nic. Ath. Popovici şi pe d-l Spiru C. Haret, azi Ministru al Cultelor şi Instrucţiunii publice. Incă dela început dăduse semne de un spirit vioiu şi de o inteligenţă rară. Iubirea ştiinţelor istorice erà înăscută intr'ânsul. Povestea neamului îi răpise inima de mic copil; ispita lui erà dar istoria patriei şi drept călăuză aveà dorinţa de a cercetà şi aflà cât mai multe noutăţi despre trecutul strămoşesc; timpul liber şi-l petreceà cu citirea şi descifrarea documentelor istorice. După terminarea liceului, luându-şi cu succes bacalaureatul, s'a înscris la facultăţile de Drept şi Litere.

In anul 1868—1869 a fost funcţionar la Ministerul de Finanţe, la secţia vânzărilor în rate a moşiilor Statului, apoi ca referent statistic la Ministerul Lucrărilor publice, în comisiunea Bunurilor Statului.

Ca student s'a făcut cunoscut prin diferite discursuri ocazionale, prin preţioase articole literare şi istorice scrise cu mult sentiment şi într'un stil ales, limpede şi curgător, publicate în revistele şi ziarele din Bucureşti şi Iaşi. Aceste articole i-au atras atenţiunea oamenilor de litere şi ştiinţă şi tânărul scriitor a fost ales ca membru în comitetul de redactare la foaia Societăţii *Românismul*, condusă de marele şi în veci neuitatul B. P. Hasdeu, alăturea de Teodorescu, Vucici, Rădulescu, Scurtescu, N. Popovici şi alţii. Acì a publicat interesantele sale studii: *despre poesia poporală a Românilor; despre juriu*, multe documente istorice şi o seamă de poesii, căci în tinereţe el a scris şi versuri. A colaborat apoi multă vreme la revistele *Traian* şi *Columna lui Traian.*

In anul 1874 şi-a trecut licenţa în Drept cu un strălucit succes tratând *Despre legat în dreptul roman şi în dreptul român.* In această lucrare de mare merit, tânărul jurist studià pentru întâia oară istoria vechiului drept român. Şi în precuvântarea tezei sale ne-o şi spune: „pentrucă această istorie este necunoscută sau cu desă.vârşire neglesă, ne-am văzut siliţi de a

www.dacoromanica.ro

croĭ înşine, în mare parte singuri, poteca în trecutul juridic al naţiunei române, ca acei călători rătăciţi prin întinsele bărăgane care 'şi fac singuri pârtia în nămeţii de zăpadă!.. Având de singuri soţi în lucrarea noastră hrisoavele domneşti, am scormonit pulberea arhivelor şi scăpărând câte o scânteie din câte un morman de pergamente, le-am cules una câte una într'un mănuchiu care să arunce cel puţin o palidă lumină asupra întunecosului tablou al dreptului nostru". La 10 Octomvrie el s'a căsătorit cu d-ra Irina Stamatiade, fiica cunoscutului bancher din Capitală Nicolae Stamatiade şi a d-nei Aurelia, născută Arvenizo[1]). In seara zilei de 22 Decemvrie acelaş an, el şi-a desvoltat prima lui conferinţă la Atheneu, vorbind despre *Nicolae Bălcescu şi scrierile sale*, şi a avut un debut strălucit: lumea mişcată de farmecul vorbirii sale l-a aclamat cu mult entuziasm, în nenumărate rânduri. De atunci maestrul cuvântului a ţinut multe şi frumoase conferinţe cu subiecte istorice. Pentru lumea bucureşteană erà o adevărată plăcere ca să vină şi să asculte pe distinsul profesor; la conferinţele sale, sala erà întotdeauna arhiplină.[2])

Căsătorit şi cu licenţa în Drept, aprigul cercetător al trecutului plecă în străinătate, la Praga, pentru studiul limbelor slave la părintele slavisticei Fr. Miklosich şi la marele Leskien, unde a audiat cu interes şi multă dragoste savantele lor prelegeri. Acì şi-a luat doctoratul în Filosofie, secţia istorică. Dela Praga a trecut la Universitatea din Viena, unde şi-a înbogăţit cunoştinţele istorice, specializându-se în epigrafie şi arheologie. Erà

---

[1]) Bunicul D-rei Stamatiade a fost colonel în armata română.

[2]) Grigore Tocilescu a vorbit în 1883 despre *Isvoarele Istoriei Române;* în 1884 despre *Dacia sub Romani;* în anul 1887 despre *Viaţa municipală în Dacia;* în anul 1888 despre *Luptele partidelor în trecut;* în 1889 despre *Tomis în epoca Greco-Romană;* în 1890 despre *Colonelul I. Câmpineanu;* în 1891 despre *Radu-Negru;* în 1892 despre *Anastase Panu;* în 1894 despre *Traian* (cu prilejul inaugurărei unui bust al marelui Impărat adus de regretatul Esarhu din Italia); în 1902 despre *Zile mari în Istoria Neamului* şi despre *Călătoria studenţilor în Grecia;* în 1903 despre *Mitropolitul Şaguna;* în 1904 despre *Monumentele noastre;* în 1905 despre *Napoleon al III-lea şi Principatele Române;* în 1906 despre *Vasile Boerescu* şi despre *Principele Cantemir;* în 1907 despre *Ţara-Românească şi sistemul de apărare în epoca romană;* în 1908, *Priviri peste hotare.* Şi în anul din urmă 1909 el a ţinut două conferinţe una după alta, în zilele de 24 şi 25 Ianuarie, vorbind despre *Cuza şi Unirea Principatelor.*

www.dacoromanica.ro

şi firesc ca zelosul tânăr să se consacre studiilor istorice. Un membru al familii sale, postelnicul Răducanul Tocilescu, împreună cu Eufrosin Poteca [1]), au fost reorganizatorii Arhivelor Statului. Ei au făcut parte ca membrii din Comisia întocmită (1842) pentru cercetarea şi înscrierea prin condici a documentelor tuturor mânăstirilor din Principat.

In anul 1877 a fost premiat de Academia Română pentru monumentala sa operă *Dacia înainte de Romani, din punct de vedere geografic, istoric şi arheologic*, şi a fost ales şi membru corespondent pentru osebitele sale merite istorico-literare, în secţia literară. Apoi a fost trimis în Bulgaria într'o misiune epigrafică, de unde a adunat un bogat material epigrafic şi arheologic. Reîntors din Bulgaria, el nu stătù mult şi a fost trimis în Rusia, ca să cerceteze şi studieze manuscrisele Principelui Dimitrie Cantemir. Analele Academiei Române sunt pline de rapoartele şi memoriile sale din acest timp.

Dela Petersburg şi Moscova zelosul cercetător a adus un bogat tesaur de material istoric inedit. Intre altele el a descoperit şi cronica lui Moxa sau Moxalie şi a adus în ţară 72 de documente poloneze din sec. XVI-lea, coprinzând corespondenţa regelui Poloniei cu sultanul Baiazit al II-lea, referitoare la ţara Moldovei. Le-a adnotat cu magistrala-i competinţă, le-a tradus şi le-a publicat în româneşte. Acum erà cunoscut de toţi şi faima numelui său se respândise departe. Guvernul bucuros îi dete o altă misiune la Paris, ca să cerceteze şi studieze documentele de prin arhivele şi bibliotecile franceze cu privire la istoria neamului românesc. Şi fructul străduinţelor sale de acì este un respectabil volum de documente publicat în franţuzeşte în colecţia Hurmuzaki.

Trei ani încheiaţi stătù în Franţa culegând la documente şi urmând cu multă sârguinţă studiile sale de predilecţie: istoria, epigrafia şi arheologia la *École des Hautes Études* la Sorbona şi *Collège de France*. Reîntors în ţară în 1881 i s'a creiat la Facultatea de Litere din Bucureşti catedra de Istorie antică şi de epigrafie din iniţiativa în veci neuitatului Ministru al Instrucţiunii publice de atunci Gheorghe Chiţu. Tânărul învăţat s'a urcat pe catedră în Aprilie 1881 şi a început plăcutul lui

[1]) Despre viaţa şi operile lui Eufrosin Poteca, vezi „*Rev. p. Ist. Arch. şi Fil.*", vol. II, a. 1883.

www.dacoromanica.ro

curs de istorie antică şi epigrafie. In acelaş an a fost numit şi Director al Muzeului Naţional de Antichităţi pe care l-a înavuţit cu mult material istoric, epigrafic, de artă naţională şi arheologie. A desgropat Monumentul dela Adam-Klissi. Tot în acest an a pus bazele şi a întemeiat *Revista pentru Istorie, Arheologie şi Filologie*: un bogat şi nesecabil isvor la care toţi se pot răcorì cu plăcere şi folos. In această revistă s'au publicat articolele cele mai de seamă ale învăţaţilor şi istoricilor noştri. In coloanele sale întemeietorul ei a dat lovitura de graţie falsului numit Cronica lui Huru şi a arătat modul de cum trebuesc publicate cronicele de acì înainte; a înviat sub numele-i adevărat pe Zilot Românul-Fănuţă. Pe lângă acestea dela 1881 şi până la 1885 a funcţionat şi ca Secretar-general la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii publice, unde de asemenea a adus mari servicii în învăţământ. Osârdnicul cercetător păşeşte de acì înainte zâmbitor pe calea croită. Academia Română îi încinge din nou fruntea cu laurii săi pentru lucrarea *Ţăranul Român*, rămasă încă în manuscris. In 1885 de două ori încununatul Academiei Române a fost numit inspector general al învăţământului şi a stat în această funcţie până în 1890. Dela 1888 încoace acest ales fiu al patriei a intrat de mai multe ori în Senat ca reprezentant al naţiunii şi a fost un distins parlamentar. Frumoase sunt adresele de răspuns la mesagiile Tronului redactate de el! A susţinut cu multă căldură legea pentru conservarea monumentelor istorice şi a fost raportorul diferitelor legi importante pentru reforma învăţământului.

In 1890 Academia Română îl cheamă la sânul său, proclamându-l membru activ. La această dată eminentul profesor făcuse preţioase descoperiri epigrafice şi arheologice în ţară. Scuturând praful arhivelor dăduse de documente şi cronici, de adevăratele isvoare ale istoriei naţionale pe baza cărora a şi ţăsut cea mai frumoasă Istorie a Românilor din câte s'au scris până acuma. Iar din pulberea secolelor, scormonind pământul a dat la lumină monumentele strămbunilor şi, ca un Făt-Frumos din poveste, le-a dat lor şi viaţa dorită, le-a făcut prin pana sa să ne grăiască covârşitor de dulce despre originea şi trecutul neamului românesc.

In 1891—1892 neobositul cercetător a mers în Italia şi a studiat toate monumentele de acolo în legătură cu cele ce descoperise în ţară. Asupra monumentelor noastre ilustrul arheolog

www.dacoromanica.ro

a făcut numeroase comunicări la Academia Română, la Paris, Roma, la diverse congrese dela Viena, Londra, Abeville, Orléans, Colonia şi Dresda. Pretutindeni a fost primit cu căldură şi aclamat, iar marile ziare din Londra şi Paris s'au întrecut a-i aduce bine meritatele elogii. Societatea arheologică din Paris i-a decernat marea medalie de aur, oraşul Orléans l-a proclamat de „Cetăţean al oraşului Fecioarei Jéanne d'Arc", iar Congresul filologilor germani din Colonia (1895) s'a grăbit a adresa Maiestăţei Sale Regelui Carol I admiraţiunea şi mulţămirile sale, pentru descoperirile şi interesantele comunicări făcute de trimisul şi învăţatul român. Toate societăţile de ştiinţă din Europa l-au ales ca membru în sânul lor. Grigorie Tocilescu a fost membru al Societăţilor arheologice din Paris, Orléans, Bruxelles, Roma, Athena, Odesa şi Moscova, al Societăţii istorice din Moscova, al Societăţii de etnografie şi antropologie din Paris, etc., etc. Pe pieptul său străluceau ordinele române: *Carol I*, în gradul de comandor; *Steaua României*, în gradul de comandor; *Coroana României*, în gradul de mare ofiţer; *Bene Merenti* cl. I; *Serviciul credincios*, etc., etc. Alăturea de ele, ordinele străine: *Albert al Saxoniei*, în gradul de mare ofiţer; *Franz Iosef*, în gradul de mare ofiţer; *Legiunea de onoare* a Franţei, în gradul de comandor; *Vulturul roşu* al Germaniei, în gradul de comandor, etc., etc.

Neobosit, înzestrat cu voinţă de fier, el munceà în toate direcţiunile zi şi noapte fără preget şi norocul îl urma pretutindeni. In Aprilie 1894 are iarăş o mare bucurie: în călătoria făcută atunci la Braşov descopere cel dintâiu în arhiva Statului de acolo peste opt sute de documente sloveneşti şi româneşti de cea mai mare valoare pentru istoria politică, comercială, socială şi culturală a Ţerilor Româneşti şi cari aruncă o vie lumină asupra trecutului nostru întunecat. Cu tălmăcirea şi interpretarea acestor documente s'a ocupat până în ultimile clipe. Şi asupra lor a făcut dese comunicări la Academia Română. Incepuse publicarea lor pe un plan mare şi costisitor şi ar fi dus opera la bun sfârşit, dacă celealalte lucrări nu-l opreau din cale şi dacă boala de inimă îi dedeà răgaz şi liniştea dorită. Documentele sloveneşti s'au tipărit aproape toate foarte frumos la Viena, dar numai în text şi traducere. Studiul şi descrierea lor erà s'o facă în Precuvântare sau într'un volum aparte, dar n'a avut această fericire.

www.dacoromanica.ro

In 1908 a dat la lumină interesanta şi valoroasa lucrare „Monumente Epigrafice şi Sculpturale dela Muzeul Naţional de Antichităţi. Şi a adunat un preţios material pentru un „Corpus inscriptionum slavo-romanicarum". Iar în anul trecut prin îmboldul lui şi prin dragostea şi râvna depusă de Onor. Preşedinte al Societăţii Istorice Române d-l Em. E. Kretzulescu, Societatea şi-a strâns din nou rândurile şi a pornit cu un nou şi mare avânt la lucru. Dar durere, tocmai când ne bucuram mai mult de el, nemiloasa moarte vine şi-l răpeşte în mijlocul atâtor speranţe din rândurile noastre. Grigorie Tocilescu a murit în vârstă numai de 59 de ani. S'a stins repede în câteva zile. Figura marelui învăţat a rămas adânc întipărită în inima şi mintea noastră a tuturora, câţi l-am cunoscut, l-am iubit şi l-am preţuit. Ştim, că generaţii după generaţii, 28 de promoţiuni până astăzi, au fost luminate de mintea lui şi încălzite de patriotismul său. Ca profesor la Universitate el lasă cele mai frumoase amintiri printre studenţime, cari nu se vor şterge niciodată. A fost devotat cu sufletul şi cu corpul catedrei şi ştiinţei sale. Foarte punctual intrà la prelegeri întotdeauna cu inima veselă şi deschisă, comunicativ, fără egoism; nici o muncă nu-i erà prea mult, nici o osteneală nu-i erà prea grea, ştià să deştepte spiritele, să încălzească şi înflăcăreze inimile pentru materia ce predà, pentru subiectul despre care scrià sau vorbeà. Tocilescu erà în toate şi pretutindeni: unde nu gândeai acolo îl aflai. Iată-l radios în fruntea studenţilor conducându-i prin ţară pe la locurile istorice sau păşind departe peste hotare, peste mări şi ţări pe la locurile clasice. Iată-l la catedră mai de vreme şi mai punctual ca oricare dintre colegii săi. Priveşte-l la Academie ţinând în respect pe învăţaţi prin comunicările sale ştiinţifice pline de erudiţiune; la Societatea Geografică, la Atheneul Român, entuziasmând şi fermecând publicul prin darul vorbirei sale. Sau caută-l aiurea în fruntea iar a studenţilor sau a profesorilor pe cari îi conduce la Adam-Klissi, la Cetatea Neamţului, pe vârful Ceahlăului; vezi-l coborând pe plute pe Bistriţa, urmează-l la Curtea de Argeş, Turnu Severin, Mehadia şi la Cazane: pretutindeni vesel şi zâmbitor povestind cu drag trecutul neamului, încălzind şi înflăcărând cu cuvântul şi îndemnând la datorie şi fapte bune. El a ştiut trăi viaţa aceasta: răspândind lumină, semănând iubirea şi binele printre elevi, amici şi profesori şi secerând iubire. Neîndoelnic că dè acì va resărì

www.dacoromanica.ro

în curând şi plăcuta floare a recunoştinţii: cei luminaţi vor luà iniţiativa ridicărei unui mic monument marelui Tocilescu, căci pe cel grandios el singur, în viaţă fiind, şi-l-a ridicat: Monumentul triumfal dela Adam Klissi grăeşte şi va păstrà în veci amintirea lui!

www.dacoromanica.ro

LUCRĂRILE LUI GRIGORIE G. TOCILESCU

1874. 1.—Despre legat în dreptul roman și în dreptul român, preces de un studiu istoric. București, 1 vol. 8°.
„ 2.—Doui istorici, G. Panu și P. Cernătescu. Schițe critice. București, 1 br. 8°.
„ 3.—Petru Cercel. București, 1 br. 8°.
„ 4.—Familia lui Mihaiu-Vodă Viteazul. Analisă critică. București, 1 br. 8°; ediția II, în 1880, in-8° 23 p.
1876. 5.—Nicolae Bălcescu. Viața, timpul și operile sale. 1819—1852. București, 1 br. 8°.
„ 6.—Inscripțiunea de pe patrafirul dela Stănești. București, 1 br. 8°.
1877. 7.—Doamna Stanca, soția lui Mihaiu-Viteazul. Studiu istoric. 1560—1604. București, 1 br. 8°.
1878. 8.—Raport asupra unei misiuni epigrafice în Bulgaria. București, 1 br. 8°.
„ 9.—Inscripțiunile dela Schitul Verbila (Prahova). București, 1 br. 8°.
1882. 10.—Inschriften aus der Dobrudscha. Wien. 1 br. 8°.
1884. 11.—Neue Inschriften aus der Dobrudscha. Wien 1884; idem 1890, 1894, 1896.
1885. 12.—Istoria română pentru clasele primare și secundare. Partea I, prima ediție București, 1 br. 8°.
1886. 13.—Manual de istoria română pentru școalele primare și secundare, partea I—II. București, 1 vol. 8°.
1887. 14.—Raporturi asupra câtorva mânăstiri, schituri și biserici din țară presentate Ministerului Cultelor și al Invățământului public. București, 1 br. 4°.
„ 15.—Biserica episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeș restaurată în zilele M. S. Regelui Carol I și sfințită din nou în ziua de 5 Octomvrie 1886, București; 1 vol. fol.
„ 16.—Istoria română pentru școalele primare de ambe sexe. București, 1887, 1888, 1889.
1889. 17.—Istoria română pentru școalele primare. București, 1 vol. 8°.
1890. 18.—Istoria română cu narațiuni, întrebări și resumate. Edițiune prescurtată pentru școalele primare de ambe sexe. București, 1 vol. 8°; ediția a X-a în 1896.
1891. 19.—Das Trajanische Siegesmonument von Adam Klissi (Estratto dal Bulletino dell' Imp. Instituto Archeologico Germanico. Vol. VI. Anno 1891, fasc. 1), 1 br. 8°.
1894. 20.—Manual de istoria română pentru școalele secundare de ambe sexe București, 1 vol. 8°.

www.dacoromanica.ro

1895. 21.—Monumentul dela Adam Klissi Tropaeum Traiani, publicat în colaboraţiune cu Otto Benndorf şi George Niemann, ediţie română şi germană. Viena, 1895.

1896. 22.—Cuvântare rostită la înmormântarea lui Al. Odobescu în numele Academiei Române, la 11 Noemvrie 1895. Bucureşti, 1 br. 8°.

„ 23.—E. Brote, Cestiunea română în Transilvania şi Ungaria. Raport presentat Academiei Române. Bucureşti, 1 br. 8°.

„ 24.—I. Bogdan, Chronice inedite. Raport presentat Academiei Române. Bucureşti, 1 br. 4°.

1897. 25.—Omer la Reşca. Bucureşti, 1 br. 4°.

1898. 26.—Res gestae divi Augusti quibus orbem terrarum imperio populi romani subiecit, et impensae quas in rem publicam populumque romanum fecit. Latine cum supplementis in usum academicum. Bucurestiis, 1 br. 8°. (Seminarium historico-epigraphicum).

„ 27.—Marele dicţionar geografic al României, alcătuit şi prelucrat după dicţionarele parţiale pe judeţe de George Ioan Lahovari, General C. I. Brătianu şi...

„ 28.—Chestionar folkloristic. Bucureşti. 1 br. 8°.

1899. 29.—Manual de Istoria Românilor pentru şcoalele secundare de ambe sexe. Bucureşti, 1 vol. 8°; idem ediţia II, Bucureşti 1900.

„ 30.—Introducere la broşura O execuţiune de Principele George Bibescu. Bucureşti, 1 br. 8°.

1900. 31.—Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie. Communications faites à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres de Paris, 1892—1899. Bucarest, 1 vol. 4°.

„ 32.—Materialuri folkloristice culese şi publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor şi Învăţământului public prin îngrijirea lui. Bucureşti, 3 vol. 4°.

1901. 33.—Principele Dimitrie Cantemir. Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor, publicat sub auspiciile Academiei Române, de pre originalul, manuscript al autorului. Bucureşti, 1 vol. 8°.

1902. 34.—Monumentele epigrafice şi soulpturale ale Muzeului Naţional de Antichităţi: I. Colecţiunea epigrafică a Muzeului până la 1881. Bucureşti. 1 vol. 4°; Idem partea II. Colecţiunea sculpturală până la 1881; Bucureşti, 1908. 1 br. 4°.

1903. 35.—Fouilles d'Axiopolis. Berlin, 1 br. 8°.

„ 36.—Analisa unui raport asupra manualului de istoria Românilor. Intâmpinare. Bucureşti, 1 br. 8°.

„ Câteva monumente epigrafice din Muzeul Naţional de Antichităţi Buc. 1 br. 8°.

1904. 37.—Manual de Istoria Românilor pentru clasa IV gimnasială, ediţia I. Bucureşti. 1 vol. 8°; idem ediţia II. Bucureşti. 1909.

„ 38.—In ajunul serbării lui Ştefan cel Mare. Cuvântare. Bucureşti, 1 br. 8°.

1905. 39.—Cuvântare la înmormântarea lui Gr. I. Lahovari. Bucureşti, 1 br. 8°.

1906. 40.—Catalogul Muzeului Naţional de Antichităţi din Bucureşti. Ediţie prescurtată. Bucureşti, 1 vol. 8°, etc.

A mai scris numeroase prefeţe şi a colaborat la alcătuirea celui mai bun manual de citire din învăţământul primar.

www.dacoromanica.ro

CODEX KRETZULESCUS.

1. *Proveniența manuscrisului:*

In biblioteca familiei mele se păstrează un exemplar din lucrarea tipărită de Cantemir, la 1698, cu titlul: „Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea". La acest exemplar s'au adăogat în urmă 41 de file de hârtie gălbue, având ele ca semn de fabricațiune marca orașului Brașov. Acestea alcătuesc codexul despre care vorbim.

Cartea a aparținut, precum se arată pe prima pagină a manuscrisului, unui oarecare Micu Hiară, dela care, după moarte, a trecut la fratele acestuia, Simeon Hiară, cel care a legat exemplarul din nou, la 1766, și a scris aproape toate filele codexului.

Dela 1834, avem o însemnare pe scoarță că exemplarul intrase de mai nainte în biblioteca familiei mele.

2. *Cuprinsul:*

Codexul cuprinde: știri și relațiuni istorice despre războiul ruso-turc din 1768—1774; amănunte despre suferințele Românilor greco-orientali, după unirea bisericii române din Transilvania și Ungaria cu Roma, precum și despre biserica Sf. Nicolae din Brașov; apoi, mai conține: excerpte din cronici, note statistice și geografice, însemnări calendaristice, anecdote istorice; în sfârșit acì se mai află alte diferite note și un canon de pocăință.

3. *Scriitorul:*

Materialul este amestecat, făcându-se sărituri și intercalări în scris, așà încât el nu se poate publicà la rând, ci numai în urma unei oarecări coordonări.

Din așezarea materialului se vede bine că Simeon Hiară a fost numai un simplu scriitor, care a cules, pentru el, ceea ce-l interesà, din diferite manuscrise originale sau din traduceri făcute de alții.

4. *Autorul:*

In special sunt probe că acest scriitor a utilizat, copiind poate pe de-a'ntregul, lucrări alcătuite de Radu Duma.

www.dacoromanica.ro

Despre Radu Duma ne vorbesc d-nii Iorga [1]), Bârsan [2]), Stinghe [3]) şi manuscrisul cu n-rul 1307 din Biblioteca Academiei Române [4]).

Numele lui Radu Duma se află chiar pe întâia pagină a manuscrisului, alături de numele lui Simeon Hiară, însă numai prescurtat şi anume: „Radu robul lui Dumnezeu".[5]) Dar, ceeace ne determină să susţinem că Radu Duma este autorul principal al codexului, sunt următoarele consideraţiuni: Intâi, în textul manuscrisului de faţă se află un canon de pocăinţă, compus de S-ftul Andrei Criteanul care începe astfel: „Acum m-am apropiat eu ticălosul şi însărcinatul către stăpânul şi Dumnezeul meu şi nu îndrăznesc a privi la ceriu, numai mă rog grăind: dă-mi, Doamne, minte ca să plâng faptele meale cu amar". Şi care termină cu: „Maica lui Dumnezeu, ajută-mi mie celui ce mă nădăjduesc spre tine cu toată puterea; roagă pe Fiul tău ca să mă pue vriadnic de a dreapta sa, când va şedeà să judece viii şi morţii. Amin." Acest canon se regăseşte neschimbat în manuscrisele lui Radu Duma dela Academia Română. [6]) Al doilea, autorul cunoaşte cu deamănuntul întâmplările bisericii româneşti S-ftu Nicolae din Braşov, pe cari le povesteşte. Aştfel la fila 17, el dă următoarele amănunte: „La anul 1733, mergând părintele Protopop Evstatie Grid la ţara

---

[1]) Iorga (N), Istoria literaturii române în secol. XVIII, Bucureşti, 1901, vol. I, pag. 324.

[2]) Bârsan (Andrei), Istoria şcoalelor centrale române greco-ortodocse din Braşov. Braşov, 1902, pag. 8–9: Radu Duma, dascăl, între anii 1772–1790, scriitor de porunci, cântăreţ la biserică. Un cărturar cuvios şi vrednic, cunoscând limbile latină, greacă şi sârbă. Se învoise cu obştea din Braşov să înveţe carte pe toţi copiii, câţi vor veni la şcoală într'un an, însă „şi pre cei ce pot plăti şi *pre cei ce nu pot*"; adică şi pe bogaţi, şi pe săraci şi pe orfani. Aşa scrieà el cu mâna lui. (anexa XV).

[3]) Vezi nota 3 pag. urm.

[4]) Mss. 1307, fila 49: „Radul dascăl dela Braşov au scris despre ceale de ţipsă preotului la slujbă".

[5]) Vezi clişeul alăturat, fig. 1.

Pe această faţă se citeşte:

„Anul 1766 Iunie 10. Fiind aciastă carte ce se numiaşte Divanul dezlegată, de iznoavă s-au dat de s-au legat.

„Fiind aciastă carte a iubitului mieu frate Micul Hiară, pre carele Dumnezeu din lumea aciasta l-au chemat la anul 1746 Septemvrie 22; care au vieţuit la aciastă lume ani 31 fără zile 15. Dumnezeu să-i odihnească sufletul întru împărăţiïa Sfinţii Sale.

„Această carte mi-au rămas mie. Simeon Hiară."

Urmează o povaţă către cetitor: să înţeleagă ceeace ceteşte, să se ferească de rău şi să facă tot bine. Iar jos se află iniţialele lui Simeon Hiară: S. H., data 1766 şi numele РѢДѢ, adică Radu, într'o căsuţă, dedesuptul căreia se continuă titulaţia: „rodul lui Dumnezeu".

[6]) Ms. 1314.

www.dacoromanica.ro

Moscalului, la Peterburhi, fiind înălţata împărăteasa Elezabeta Pe·

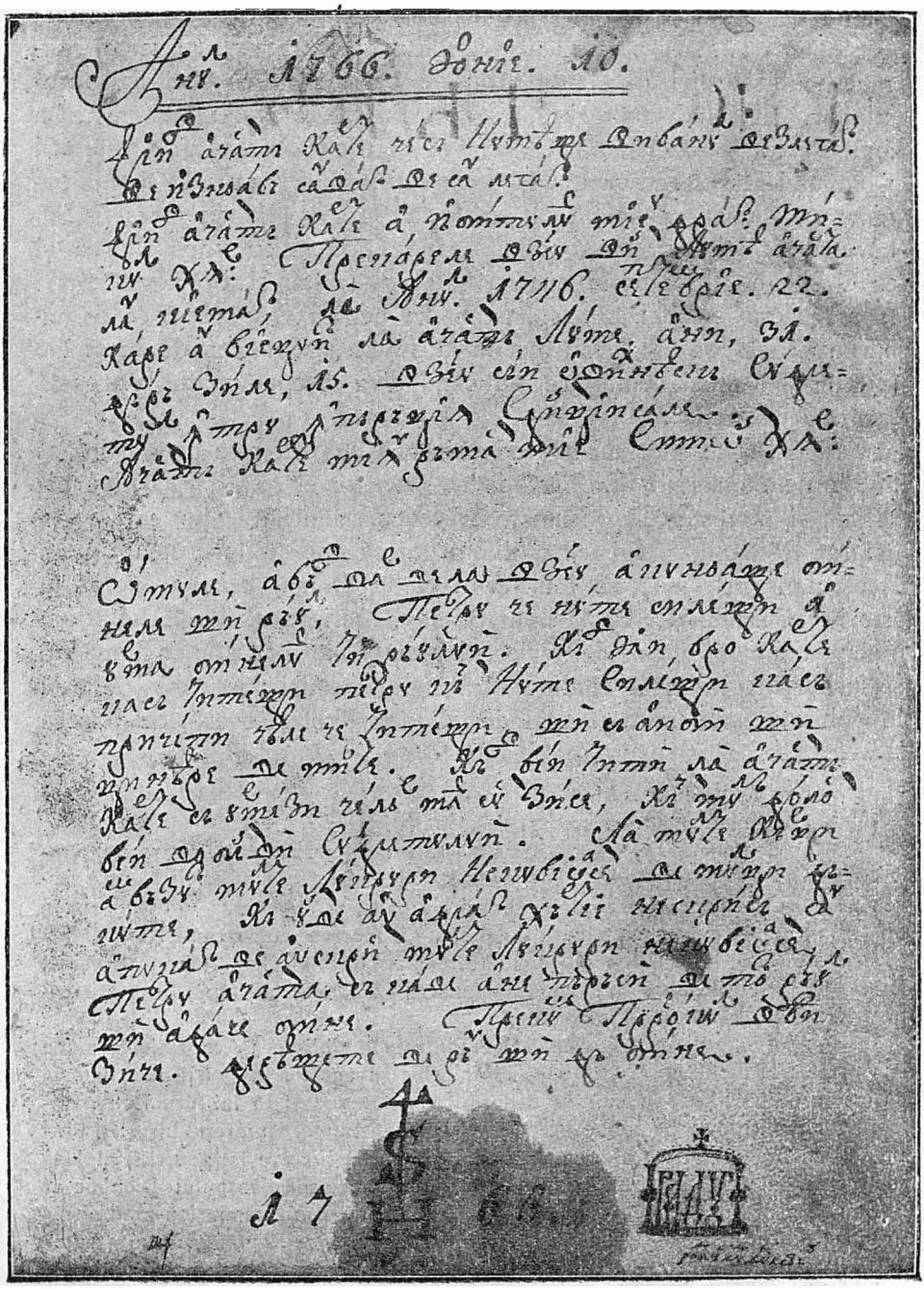

Fig. 1. Pagina întâia din Codex Kretzulescus.

www.dacoromanica.ro

trovna, au dat milostenie la aciastă sfântă biserecă ce iaste hramul Sfântului făcătoriu de minuni Nicolae. Şi dintr-această milostenie s-au zidit turnul ce (sic) iaste ceasornicul, la anul 17 . . ." [1]). Apoi: „la anul 17 . . . [2]) s'au facut paraclisul cel vechiu, ce iaste hramul Bunei Vestiri al Născătoarei de Dumnezeu cu cheltuiala creştinilor, fiind îndemnătoriu părintele Protopop Radu Tempea. La anul 17 . . . [3]) s-au făcut paraclisul el nou, ce iaste hramul Înălţării Domnului Hristos cu cheltuiala jupânului Radu Pricop". In fine la pagina 13, autorul ne spune că „şi de la Braşov încă au mers (la Soborul dela Bălgrad) Protopopul Vasile Grid şi cu popa Florea şi cu Gociman Stoica postăvarul şi Gheorghe vătaf şi alţi neguţători". In manuscris se mai află o „înştiinţare pentru Bolgarseg, ce se numeşte Şcheai, de când s-au început a se strânge oameni la acest loc (1383); şi o altă „înştiinţare, de când s-au început unaţia la această ţară a Ardealului".

Din aceste citaţiuni se vede bine că autorul este un om iniţiat în afacerile Bisericii Sf. Nicolae din Braşov; el *cunoaşte* arhiva bisericii, şi povesteşte, precum vom vedeà, suferinţele pe cari le-au îndurat Românii greco-orientali din partea episcopilor români uniţi. Acest fapt mai ales ne indică pe Radu Duma, care a lucrat la Istoria Bisericii Sf. Nicolae din Braşov,—scriere atribuită lui Radu Tempea şi publicată de d. Sterie Stinghe [3]). Dar, ori cine ar fi autorul scrierilor, manuscrisul conţine fără îndoială ştiri preţioase, pe cari le publicăm sub titlul general de „Codex Kretzulescus", de oarece

---

[1]) Loc gol în manuscris.

[2]) Loc gol în manuscris.

[3]) D. Stinghe scrie despre această istorie: „Manuscriptul se pare a fi o încercare a protopopului Radu Tempea de a scrie o istorie a bisericii la care serveà pe baza documentelor aflătoare în arhiva bisericii, şi pe care, după moartea lui (1742), după cum se vede din ultimele date, a încercat s'o continue Radu Duma a cărui scrisoare mi-e cunoscută din alte manuscripte ale lui". (Sterie Stinghe, Istoria bisericii Scheilor Braşovului (Manuscript dela Radu Témpé) Braşov, 1899-pag. IV). La această notă, adăogăm:

Dintre manuscrisele lui Radu Duma intrate în Biblioteca Academiei Române cunoaştem: 1) n-rul 1431: „Păşunea oilor celor cuvântătoare, sau pentru datoria păstorului duhovnicesc şi cum să cade a-i paşte încredinţata lui turmă cuvântătoare". Tălmăcită de pe limba grecească de Radu Duma, cântăreţul bisericii Braşovului cu hramul Sf. Nicolae. Scrisă de Protopopul Nicolae Po(povici?) al Haromseculul la 1817. Sept. 24. Provenienţa din Biblioteca Episcopului Dionisie al Buzăului; 2) n-rul 1314: Cartea Raiul nou, ce să numeşte Limonarion-gradiniţă.. Tradusă din latineşte de d. Radu Duma ot Braşov, 1774 Septemvrie 20. (Autograf). Tot aici se află: „Piatra zmintelii, adică începerea şi pricina dezghinării a două biserici, a Răsăritului şi a Apusului", şi Canonul de pocăinţă compus de Sf. Andrei Criteanu, despre care a fost vorba mai sus.

www.dacoromanica.ro

nu putem şti cât a alcătuit autorul lor la început, şi ce a lăsat la o parte sau a adăugat pe urmă Simeon Hiară. Materialul tot îl grupăm în trei părţi:

I. Ştiri despre războiul ruso-turc din 1768—1774;

II. Relaţiuni despre biserica română greco-orientală din Transilvania şi Ungaria, după Unire;

III. Diferite însemnări.

După această grupare, începem cu publicarea părţii I-a.

PARTEA I.

Ştiri despre războiul ruso-turc din 1768—1774

1. Bibliografia chestiunii.

Inainte însă de a reproduce textul respectiv din manuscris, trebue să arătăm isvoarele contimporane privitoare la marele eveniment, şi în special pe acelea cari au circulat la noi, în ţară şi în Ardeal, unde o bună parte dintre ele au putut prea bine să fie cetite, tălmăcite şi rezumate de povestitorul nostru din Braşov. Altele, dintre isvoarele citate, vor contribui la cunoaşterea chestiunii în genere.

Iată această bibliografie: Povestirea amănunţită a războiului ruso-turc din 1768—1774, de la care datează epoca străduinţelor noastre pentru redobândirea autonomiei Principatelor Române, s'a scris de autori contimporani, în diferite limbi dupre isvoare oficiale ruseşti [1]) şi s'a răspândit în ţerile noastre prin tălmăciri greceşti [2]).

Bibliografii neogreci afirmă că şi Chesarie Episcopul Râmnicului ar fi scris în elineşte o istorie a războiului din timpul său, pe care a tălmăcit-o în greaca modernă Ambrosie Pamperis [3]).

Alături de asemenea tălmăciri greceşti ale unor versiuni oficiale, au circulat, atât în Muntenia cât şi în Moldova, ştiri culese de martori contimporani români. Printre acestea, relaţiunea cea mai completă despre marele eveniment o datorim Stolnicului Du-

---

[1]) Martens reproduce tractatul dela Chiuciuc Cainargi din *Storia dell'* anno 1774 p. 248.

[2]) Ἱστορία τοῦ παρόντος πολέμου μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ τὰς Ὀθωμανικῆς Πόρτας. Μεταφρασθεῖσα μὲν εἰς κοινὴν γλῶσσαν παρὰ Σπυρίδωνος Ἰεροδιακόνου τοῦ Παππαδοπούλου, παρ'αυτοῦ δὲ διορθωθεῖσα φψό. Ἐνετίησιν 1770. Παρὰ Δημητρίῳ Οεοδοσίου. Τόμ. 5 εἰς 8-ον (A. Pappadopulos-Vretos, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Athena, 1857, II, 63).

[3]) D-l C. N. Sathas, în Νεοελληνικὴ φιλολογία, Athena 1868, pag. 611 şi 614 afirmă că Chesarie, Episcopul Râmnicului, a scris în elineşte: „Ἱστορία τοῦ μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Τούρκων πολέμου" pe care a tălmăcit-o în neogreaca Ambrosie Pamperis. Această lucrare nu ne este însă cunoscută.

www.dacoromanica.ro

mitrache [1]) unul din deputaţii boerilor la congresul dela Focşani [2]) şi la Constantinopol [3]).

Relaţiuni mai scurte despre acest războiu ne dau cronicarii contimporani din Moldova şi boerul Mihail Cantacuzino din Muntenia [4]).

Un episod despre cuprinderea Bucureştilor şi detronarea Domnului în 1769, şi despre venirea Ruşilor în Bucureşti, se află povestit în versuri de un anonim [5]); iar despre răsvrătirea ţăranilor şi răspândirea voluntarilor, ca şi despre repopularea Bucureştilor de către Alexandru Ipsilante, după războiu, ne vorbeşte în treacăt Manases Eliades [6]). Insfârşit ecouri interesante despre marele eveniment mai aflăm înprăştiate în precuvântările cărţilor bisericeşti, în însemnările zilnice scrise de cărturarii vremei pe câte o filă două de ceaslov, şi chiar în actele de moşii întărite după potolirea războiului.

2. Comparaţia textului. La această notă bibliografică, adaug însă observaţiunea, ce reese din comparaţia textelor, că povestirea din codexul nostru se deosebeşte de celelalte isvoare cunoscute, formând un tot unitar, având

---

[1]) Istoria evenimentelor din Orient scrisă de biv Vel Stolnicul Dumitrache şi publicată, de pe copia lui Nicolae Piteşteanu din 1782, de V. A. Urechia în Analele Academiei Române, s. II, vol. X, mem. secţ. istorice p. 351 şi urm.

[2]) Congresul s'a ţinut în satul Goleşti de lângă Focşani, dar în corespondenţa diplomatică s'a introdus numele oraşului Focşani.

[3]) Acì, el, împreună cu Paharnicul Stan Jianu, obţine, prin intervenţia Rusiei, dela Poartă un: „Hatişerifŭ alŭ prca puternicului Inpăratŭ Sultanŭ Hamidŭ, care s au dat prin rugăciunea obştii ce s-au trimisŭ cu deputaţi, dumnealui Paharniculŭ Stanŭ Jianŭ şi dumnealui Medelnicearul Dumitrache, prin recomandaţia prea înălţatului Feldmarşal Petru Romanţovŭ cătră prea slăvitulŭ prag alŭ Înpărăţiei, îndată după încheiarea păcii între Înpărăţiia Rusească şi între Poarta Othomănească. In cea dintâiu domnie a „Măriei Sale Alexandru Voevodŭ Ipsilantŭ". Act tipărit. 1 br. 12 pag. (Biblioteca Academiei Române).

[4]) Genealogia Cantacuzinilor de Banul Mihail Cantacuzino, publicată şi adnotată de N Iorga, Bucureşti 1902; şi: Ἱστορία τῆς Βλαχίας πολιτικὴ καὶ γεωγραφικὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῆς καταστάσεως ἕως τοῦ 1774 ἔτους. Νῦν πρῶτον φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἐκδοθεῖσα τῶν τιμιωτάτων καὶ φιλογενῶν αὐταδέλφων Τουνουσλῆ. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας παρὰ Γεωργίῳ Βενδότῃ 1806.

Autorul acestei lucrări este Mihail Cantacuzino, care a scris-o către anii 1776. Cartea s'a tipărit la 1806, dar lucrarea a putut să fie cunoscută şi mai nainte în manuscris.

[5]) Manuscrisul 1319 din Biblioteca Academiei Române: „Istoria Ţării Rumăneşti dela leat 1769". Vezi rezumatul la pag. următoare. Autorul a trăit probabil la Episcopia Râmnicului.

[6]) Manases Eliades, Doctor în Filosofie şi Medicină. Trăeşte la Curtea lui Alexandru Ipsilanti, pe care-l prea măreşte în elogiul său „Oratio" etc. Lipsca, 1781. Aci, scriitorul atestă că Domnitorul găsise, la aşezarea pe tron, ţara într'o stare de plâns: peste 10.000 de oameni (ţărani şi volintiri) răspândiţi prin ţară, (pag. 53), oraşul Bucureşti pustiu (pag. 61), etc.

www.dacoromanica.ro

un şir de expunere propriu autorului, simplu şi atrăgător, şi conţinând chiar multe amănunte, ce nu se află în celelalte isvoare amintite. In cât, în această privinţă, s'ar părea până la un oarecare punct destul de evident că autorul a culeş amănunte dela înşişi boerii pribegi din ţară cari fugiseră de frica Turcilor la Braşov [1]).

Povestirea, ce va urmà îndată, se află scrisă în trei locuri din codex: 1) partea principală are titlul „Istorie: Din ce pricină au început Inpăratul Turcesc asupra Inpărăţiei Muscalilor oaste"; 2) după aceasta, peste câteva file (pag. 40—41) se intercalează altă „Istorie care s-au mai aflat şi nu s-au fost scris la această istorie a oştii Turcului cu Moscalii"; 3) în sfârşit, se adauge un episod al luptelor boerilor Cantacuzini, numiţi Măgureni, cu Turcii.

Pentru urmărirea de o dată a faptelor povestite, la textul relaţiunei principale (n-rul 1: din ce pricină au început etc.), vom adaugà, în note, la locul cuvenit, istoria n-rul 2, cu indicaţia: „Intercalarea dela pag. 40—41", şi tot asemenea vom publicà în note şi episodul boerilor Cantacuzini.

Iată acum textul: *3. Textul*

ISTORIE.

Din ce pricină au început Inpăratul Turcesc asupra înpărăţii Moscalilor oaste [2]).

Făcând pace Neamţul cu Praisul [3]), şi fiind fost murit craiul Poloniei, au fost ţara fără crai. Şi aşà s-au sfătuit Moscalul cu Praisul şi cu Englezul, ca să pue crai la Polonia pe Stanislaus Panatovţki [4]). Şi puindu-l crai, i-au dat înainte ca să priimească poncturile păcii, care s-au legat la anul 1714, în Ţara Leşască, precum patru neamuri, care sănt de legea papistăşască, şi leagea greciască, şi lutereneascà

[1]) In manuscris, la pag. 41 se spune: „Boiarii şi negoţători, dela Ţara Rumăneascà care au fost, au venit la Braşov, temându-să ca să nu cază ţara la robie, fiind Moscalii puţini în ţară; iar făcându-să pace, iar s-au dus la ţara lor. Deci multă scumpeate s-au fost făcut la chiriia caselor şi la alte lucruri de mâncare. Iar boiarii dela Moldova au stătut pe loc, nu s-au mai strămutat la altă ţară şi nu au avut nici o nevoe". Cf. şi doc. 23/3 din Biblioteca Academiei Române: Vornicu Dudescu trimite bani cucoanei d sale la Braşov.

[2]) Intercalarea dela pag; 40—41 despre care a fost vorba mai sus începe astfel: „Istorie care s-au mai aflat şi nu s-au fost scris la aciastă istorie a oştii Turcului cu Moscalu". Textul ei în note, passim.

[3]) Praisul=Prusianul.

[4]) Stolnicul Dumitrache narează acelaş fapt mai pe larg şi cu date cronologice: „La 1763, în luna lui Octomvrie, murì al treilea Avgust, duxul de Saxo-

www.dacoromanica.ro

şi calvinească, să fie unii ca alţii la toate ofiţiile şi slujbele ţării, şi ca să nu aibă nici o pricină unul asupra altuia, ci să fie toţi ca fraţii.

Şi aşa au priimit craiu, ca să să ţie aceale legături, care s-au făcut la acea vreame. După aceaia, s-au sculat vlădicii şi cu toţi boiarii ţării ca să nu priimească pe acest crai, şi aşà s-au scornit mare turburare în Ţara Leşască, *precum a pururea au fost obicinuiţi Leaşii.* Şi aşa văzându lucrurile Moscalii, s-au sculat cu oaste asupra Leaşilor ca să-i înpace, iară ei mai mult s-au turburat, şi au cerut
Pag. 30 ajutori dela Papa şi dela || înpăratul Neamţului şi dela craiul Franţii. Şi aceşti trei putearnici ne îndrăznind ca să să ameastece la acesta lucru, n-au vrut să le dea nici un ajutoru. Iar ei [1]) văzând lucru aşà, s-au sculat şi au mersu la Ţarigrad la Inpăratul Turcului, cerând ajutorí, şi rugându-să ca să nu-i lase [2]).

Iară Inpăratul Turcesc, ca un măndru şi sumeţ asupra Moscalilor, îndată au prinsu bucuros ca să să scoale cu oaste asupra Moscalilor.

Şi trimiţând Viziriul la solul Moscalilor de l-au dus cu mare pombă pân-la Vizirul, şi spuindu-i porunca Inpăratului, ce s-au dat precum, cum mai în grabă să trimiţă poruncă la oastea Moscalilor, care au intrat in Poloniïa, să iasă afară; iară nevrând, să ştie că să va sculà cu oaste asupra lor. Iar acel înţelept sol, numele Brescovici [3]) au răspuns către Vizirul, zicând că nimic ştie de acest lucru, nici poate să scrie precum au poruncit Inpăratul, fără va face ştire la

---

nia, electorul imperial ce stătuse crai leşesc (pag. 361); „iar la anul 1764, în luna lui August, s-au făcut alt sem, şi în Septemvrie, la 27, s-au dat psiful lui Conte Poniatovscki Stanislav, şi la 25 ale lui Noemvrie s-au şi încoronat... (p. 362).

[1]) Confederaţia dela Bar.

[2]) Intercalarea dela pag. 40—41 urmează: „Incepându-să aciastă oaste asupra Moscalilor, toţi monarhii au socotit şi au gândit că să va prăpădì Moscalul, şi nici unìi n-au vrut să se amestece la aciasta lucru, nici au vrut să-i dea ajutori, fără numai Englezii i-au dat ceva ajutori la corăbii.

Iar Dumnezeu i-au ajutat şi nu l-au lăsat să să prăpădească.

Nu au socotit monarhii creştineşti, că de ar fi supus Turcu pe Moscal, atâta s-ar fi semeţit şi s-ar fi mărit cât mulţi din monarhi şi din creştini ar fi avut multà supărare şi nevoe; care gândul acestui înpărat al Turcului apururea au fost şi iaste cu duşmănie asupra creştinilor, precum scrie la Istorie, câtă răutate au păţit creştinii dela Turci şi câte robii s-au făcut.

Numai rădăcina răutăţilor iaste zavistiea, care stăpâneşte între creştini.

Amar noao, creştinilor, căci nu lipseaşte aciastă răutate din mijlocul nostru şi să fie dragostea.

La aciastă oaste care au început Turcu asupra Moscalilor, de s-ar fi unit înpărăţiia Neamţului şi Vineţeanii cu înpărăţiia Moscalului, multe ţări ar fi dobândit dela Turcu" (p. 40).

[3]) Alexie Obrescov, la Stolnicul Dumitrache pag. 364.

www.dacoromanica.ro

Inpărăteasa. Şi aşà auzind Inpăratul, s-au măniat şi au dat poruncă Vizirului ca să trimiţă pe solul la închisoare. Şi aşà l-au închis la Ediculea [ce să zice Şapte cule]. Şi aşà auzindu ceia lalţi soli ai altor crai, s-au sculat şi au mers la Vizirul, întrebându-l pentru ce pricină au pus pe solul Moscalilor la închisoare.

Şi spuindu-le Vizirul pricina, au răspunsu că fără de cale şi fără nici o bună socoteală s-au făcut acĭasta. Şi aşà s-au făcut mare turburare între soli şi între agalele ceale mari ale Turcilor, zicănd că acest lucru ce s-au făcut nu s-au făcut bine, şi va fi rău pre urmă, precum au şi fost.

Şi aşà au trimis Inpăratul de au adus pe Hanul Tătărăsc [1]) ce au fost trimis în urgie, şi făcând sfat pentru acesta lucru, şi aşa au răspunsu şi Hanul că ce s-au făcut nu s-au făcut bine, zicănd, că deacă au vrut să înceapă oaste cu Moscalii, trebuià să facă gătire cu vr-o câţiva ani mai nainte pentru ceale ce sănt de trebuinţa oştilor. Şi răspunzănd Inpăratul că mare ruşine ar fi o înpărăţie putearnică, cum sănt, să nu să bată cu Moscalii, şi aşa Hanul pricepând gândul şi voia Inpăratului, au zis că fiind oaste din destul însuş va miarge la Petropoli şi va aduce pe Inpărăteasa Moscalului legată cu lanţu de aur la Ţarigrad [O, ce nebunie şi sfat rău, ne socotind întăi voĭa lui Dumnezeu]. Şi aruncănd pricina pe Vizirul, au poruncit
|| Inpăratul de au tăiat capul Vizirului şi pe solul l-au slobozit şi *Pag. 31*
au dat poruncă de oaste.

I.

La anul 1768 s-au început oastea şi au ţinut până la 1774.

După ce au pus pe alt Vizir anume Misinolu [2]), au poruncit de au făcut podu stătători peste Dunăre la Saccia [3]), şi aşà au început a să strânge mulţime multă de Turci şi de Tătari la Movila Răbăi.

Şi aşà s-au strănsu o oaste foarte groaznică din toate părţile, mai mult de un milion. Şi străngăndu-să la acel loc, au făcut sfat Vizirul cu Hanul, precum să să înparţă oastea în patru părţi: trei părţi să între în Ţara Moscalilor şi o parte să rămăe cu Vizirul.

---

[1]) „Aduse şi pre surgunitul Crâm Gherai ot Rodos, şi-l făcù iar Han" (Stolnicul Dumitrache, pag. 365).

[2]) „Musunoglu", la Stolnicul Dumitrache, pag. 365.

[3]) Saccia este numele portului Isaccea în graiul românesc. Turcii adaugă de multe ori vocala I înaintea numirilor de oraşe româneşti: Astfel ei spun: Ismail, Isaccea, Ibrail, pe când Românii pronunţă aceleaşi nume: „Smil" (Stolnicul Dumitrache, p. 370) Smai (Ţăranii moldoveni din Basarabia), Saccia, Braila, etc.

www.dacoromanica.ro

Iar Dumnezău au stricat sfatul lor cel rău, că numai Hanul s-au sculat cu 300 de mii cu Tătari şi cu Turci ca să între la Nova Serbiïa [sau Ţara noaă][1]). Şi aflând Muscalii de aciasta, au arsu toate fănurile pe unde au fost, şi la cămpuri au dat părjol; şi oamenii şi vite, care au fost pe la sate, toate le-au strănsù p-in cetăţi. Şi întrând Hanul cu oastea la luna lui Fevruarie, la acea lună s-au arătat vreame caldă, şi au început întăiu ploae, după aceaia au început crivăţ cu zăpadă. Şi aşa s-au prăpădit toată oastea cu crai cu tot, căţ au înghetat cu totul oamenii şi cai, neavând ce să mai mănânce. Şi aşà au scăpat numai Hanul cu vr-o câţi-va mărzaci [De acolo au arătat Dumnezău urgie şi minune asupra Tătarilor şi a Turcilor]. Şi aşa au scăpat Hanul cu acei mărzaci, şi ei degeraţi, şi au mers la Vizirul. Şi cum au văzut Vizirul pe Hanul fără de oaste, au început a strigà: Aman! Şi peste vro trei zile au crăpat şi Hanul fiind degerat. [Mare minune au arătat Dumnezău la aciastă începere asupra păgănilor].

II.

După aciasta au început şi oastea Muscalilor a să strănge în Ţara Leşască, lăngă Cameniţă. Şi auzind Turcii, au trecut Nistru şi au intrat în Ţara Leşască, făcând pod stătătoriu peste apa Nistru. Şi auzind Moscalii, s-au făcut că să trag înnapoi, iar Turcii auzind, au socotit că de frica lor au fugit, şi aşa de bucurie s-au tăbărăt în Ţara Leşască. Iar Moscalii, căutând vreame cu înprilej, nu s-au arătat,
Pag. 32 ci au fost şezând a ascunşi. || După aceia au dat Dumnezău o ploae asuprită, şi fiind Turcii la tabăra lor fără nici o frică, socotind că Moscalii au fugit pentru frica lor, şi aşa s-au sculat Moscalii noaptea de unde au fost şi au mers asupra Turcilor, şi întrând în tabăra lor noaptea, au început a-i junghiïa cu панганѣтѣри în corturile lor fiind adormiţi. Şi aşà s-au făcut mare spaimă între ei, şi aşà au început a fugì cătră podu (la) care au fost peste apa Nistru, ca să scape. Dar Moscalii, ca nişte înţelepţi, ce au socotit, au pus de au tăiat copaci şi i-au slobozit pe apă, fiind apa mare, şi s-au oprit la podul care l-au fost făcut Turcii. Şi aşa s-au rupt acel pod. Iar ei neştiind nimic de acest lucru şi fiind spăriaţi au fugit să scape peste pod de ceăia parte, gonindu-i Moscalii din napoi, şi aşà foarte mulţi s-au înecat în Nistru. [Mare noroc au avut Vizirul că n-au trecut şi el de ceaia parte, că acolo s-ar fi prăpădit]. Aşà s-au întâmplat şi aciastă izbândă a Moscalilor.

[1]) „Ca să meargă la cetăţile ot Nova Serviia ce sunt peste apa Buhului, care de Turci se numeşte Acsuiu". (Stolnicul Dumitrache, pag. 367).

www.dacoromanica.ro

III.

După aceaĭa au trecut oastea Moscalilor Nistru şi au întrat în Ţara Moldovii, şi au mers la Hotin şi acolo iar s-au bătut cu Turcii şi au luat cetatea Hotin.

După ce au întrat Moscalii în Moldova, s-au strâns vro câteva mii de volontiri[1]) şi s-au înprăştiat în toată ţara. Iar Vodă, ce au fost la Iaşi, Costantin Mavrocordat, cum aŭ auzit că vin Moscalii asupra Iaşului[2]), au fugit asupra Galaţului şi au trecut Dunărea de ceaĭa parte, şi aşà au scăpat.

După aceaia au întrat volontirii la Ţara Rumănească şi au mers asupra Bucureştilor[1]); şi intrând noaptea în Bucureşti şi fiind vro trei mii de Turci acolo, s-au sculat şi Arnăuţii care au fost lângă Vodă şi s-au însoţit cu volontirii. Şi aşà s-au spăriat Turcii, şi câţi au scăpat, au fugit. Iar pe Vodă l-au prinsu rob şi l-au dus la Iaşi la Feldmarşal. Intr-acest chip s-au luoat Bucureştii[3]). Numele lui Vodă

---

[1]) Sub conducerea lui Nazarie Carazin. Cf. Genealogia Cantacuzinilor p. 167; Stolnicul Dumitrache p. 370.

[2]) La 26 Septemvrie (7 Octomvrie) 1769. (Iorga, Acte şi frag. II, p. 20; Genealogia Cantacuzinilor p. 167).

[3]) Despre cuprinderea Bucureştilor, martorii contimporani spun: că vre-o 700 de volintiri rumâni şi arnăuţi şi 24 de Cazaci, sub Ilie Moldoveanu, au înaintat mai mult de frică spre Bucureşti, având cu ei pe Varlaam Pitarul şi pe Egumenul dela Argeş. Ei luaseră două trâmbiţe dela Ispravnicul Focşanilor şi 2 tobe. In loc de steaguri, legaseră în nişte prăjini vre-o patru cinci mese sau cearşafuri. Şi aşa noaptea pela miezul nopţii au năpădit în Bucureşti, unde, pentru semn, au aprins o colibă; care semn văzându-l Spătarul Pârvu, au alergat în ajutorul lor cu 200 Arnăuţi şi a poruncit să tragă clopotele pe la toate bisericile" (Genealogia Cantacuzinilor, p. 171—172).

Atunci, continuă un anonim, „la Noemvrie în şapte, sare Vineri într'o noapte", se aude un ţipăt mare:

„Un sgomot şi o strigare
„Un huet ş'un chiloman
„De *stupai* şi de aman.
„Nu puteai ca să pricepi
„Ce socoteală să 'ncepi;

Unii spuneau că sunt Muscalii, alţii că au venit Tătarii. Când se lumină de ziuă:

„Incepui a vedea bine
„O mascara de minune:
„Ce să spui şi ce să zici?
„O grămadă de calici,
„Blestemaţi şi porci de căine,
„Toate uliţile pline,

www.dacoromanica.ro

ce au fost în Bucureşti, Grigorie Ghica. Care acest Vodă, cât au ţinut

„Cu câte-un peschir la mână
„Şi'n cap pene de găină.
„Orice mergeai de întrebai
„Ei îţi răspundeà : *stupai!*
„N-aveai ca să mai alegi
„Nici cum să te înţelegi :
„Atât auzeam *stupai*
„Şi ne curăţeam de cai".

(Mss. 1319 din Biblioteca Academiei). — Cenealogia Cantacuzinilor reeà firul povestei astfel : Volintirii au strigat stupai, stupai (ce numai aceste două cuvinte ruseşti învăţase). Norodul Bucureştilor s'au ridicat cu mic cu mare, până şi femeile cu prăjini şi cu cărămizi, strigând „Muscalii; Muscalii au venit!", şi năpădind asupra Turcilor, cari erau ca la 5000, dar risipiţi prin conace, după obiceiul lor dormind fără grijă. Se pomenesc din somn într'această strigare, sau ca să zicem într'un groaznic urlet de clopote, de sloboziri de pistoale, de strigarea norodului „Muscalii!" şi de „stupai". Turcii s'au speriat şi au fugit. Garda lui Vodă, 300 de Arnăuţi, se opune în zadar, Grigorie Ghica Vodă fuge în Hanul lui Şerban Vodă ; volintirii nu găsesc nici un ban în Palat, etc.

Aceeaş întâmplare o povesteşte mai pe larg anonimul în versuri :

„Iar Maiorul Iagurali
„El putù de năvăli.
„Şi cu toţi ai lui intrasă
„Tocmai la Vodă în casă.
„Vodă dacă l-au văzut
„Cu tot la el au căzut".

Şi s'a rugat să-l apere, dar el, Maiorul Iagurali (poate vrea să spună, Maiorul Andrak, comandantul celor 418 Iagări (Vânători), el „cu mojicie şi cu rea obrăznicie", nici nu vrea să-l audă, şi vorbea grecește cu Deli Costea, că a venit să ridice pe Vodă, şi Vodă îl supără. Şi îndată îl desbracară pe Vodă, de-i lăsară numai un rând de haine. Apoi :

„Şi curând îl ridicară
„La Sfeti Gheorghe în hanul,
„Unde erà şi Belu Banu,
„Fratele Mării Sale
„Cu haremu dumisale.
„Şi după ce-l aşezară,
„Iar la Curte se înturnară.
. . . . . .
„După ce la Curte veniră,
„Luară ce mai găsiră,
„Aleseră mai cu capu
„Pe Gligorie sin Scarlatu.
„Il făcù ca un hatman,
„Să meargă la Sfeti Ioan în han
„Şi fără de vorbe multe
„S'aducă pe boeri la Curte.
„El fiind politicos,
„Ii duceà pân tină pă jos".

www.dacoromanica.ro

oastea Moscalii cu Turcii au fost tot lângă Feldmarşal păn s-au făcut pace. Dup-aceaia l-au făcut Vodă la Iaşi, la Ţara-Moldavii [1]).

Pe drum, volintirii furară blana lui Brâncoveanu:

„Brâncoveanu ostenise
„Pân tină că nu dăduse;
„Se mirà cum să găsească
„Troposu să se răcorească;
„Dar păn a-şi lua seama,
„Volintirii îi luară blana"

La Curte, boerii găsiră pe Polcovnicul Ilie şi pe cei doi călugări, cari veniseră cu el. Momentul e foarte bine prins de anonim:

„După ce merserà la curte
văzură acolo braţe multe"

şi căutară să afle cine-i mai mare:

„Când ce să zici, ce să vezi,
„Să râzi ori să lăcrămezi?
„Că şedea în Spătărie
„Acel Polcovnic Ilie,
„Pe porecle Lăpuşneanu,
„Cu Conteşu lui Ciocârlanu,
„Imbrăcat şi înfăşurat,
„Părea că este un gâscan umflat:
„Cu o săbioară încinsu
„Şi la vorbă cam cu plânsu,
„La obrazu rumeoru,
„Umblà tot cu capul golu.
„Den dreapta lui Argeşanul
„Şi den stânga Vieroşanul,
„Amândoi Arhimandriţi,
„Cu minte şi iscusiţi.
„Amândoi ţineà bastoane
„Şi judecà din canoane:
„Pă Armeni şi pă Ovrei
„Ii lăsase numai 'n piei".

Poetul vrea să spună că aceşti ocârmuitori ad-hoc căutau să strângă bani dela Armeni şi dela Ovrei pentru oşti.

Mai departe, anonimul povesteşte cum s'a şi încercat să se strângă un corp de ostaşi din ţară, făcându-se socoteală mare, ca să înroleze fiecare ispravnic câte o mie de ostaşi de judeţ.

Ispravnicul din Dâmboviţa, „Comisu Răducanu, ce-i zice Slătineanu" strânse un „steag" de ostaşi, pe care-l trimise în Bucureşti, sub comanda a doi căpitani, „oameni foarte iscusiţi, dar la fugă potriviţi:"

„Pă Stănescu Gheorghiţă
Şi pă judeţu Ioniţă".
„Când intrară în Bucureşti
De drag să stai să priveşti:
Tot unul şi unul voinici,
Tocmai steag de şocarici,

www.dacoromanica.ro

După ce au întrat oastea Moscalilor la Ţara Moldovii şi la
pag. 33 Ţara-Rumănească, la multe locuri multe bătăi || au fost [1]) şi mult sânge

Veneà pà pod răschiraţi,
Cu glugile înbăeraţi.
Gheorghiţă c'un cojocel,
De n'ar fi fost scurticel
Nu puteai să-l cunoşti
Că el este mai mare peste oşti".

Auzindu-se însă că vin Turcii,

„Vedeai pe aceşti şocarici
„Cum fugeà fără opinci".

In sfârşit, sosind Ruşii, Bucureştenii scăpară de frica Turcilor.

Boerii primiră pe Ruşi cu mare cinste. „Maiorii cu ofiţerii şi Vladica cu boerii veniră la biserică la Sărindar", pe când clopotele răsunau la toate bisericile, unde se făceau rugăciuni şi paraclise. Conacul Muscalilor fù aşezat lângă Mitropolie, în ziua sfintei Ecaterina.

Acì prăznuiră numele Impărătesei, cu mare veselie:

„Făcură mare veselie
Supt deal la Mitropolie:
Foarte frumos o cinstiră,
Dar muscăleşte băură.
Dela masă se sculară,
Care vrură şi jucară".

[1]) Aici aducem episodul Cantacuzinilor:

„Puţină Istorie. Pentru trei fraţi Măgureani, anume Părvul, Mihai, Răducanul. Aceştia fiind de neam slăvit din boerii cei mai de frunte ai Ţării Rumăneşti, dar căţi Domni veniìa în scaunul Ţării Rumăneşti nu le da vro boerie, ci aşà trăia din venitul moşiilor lor. Iară începând Turcul oaste asupra Moscalilor şi intrând volontirii Moscalului şi cu vro 300 de iagări muscali în Ţara Românească mergând la Bucureşti, şi văzând aceşti trei fraţi că foarte oaste puţină iaste a Moscalului, s-au temut foarte ca să nu vie Turcii să robească şi să arză Bucureştii. Şi aşa având multă silinţă ca să scape aciastă ţară din primejdie, s-au arătat către Moscali cu mare credinţă şi ajutori. Că întâi, din grâul care au avut strânsu dela moşiile lor l-au dat la mâncarea oştii; al doilea au dat cară de oaste din vitele lor; al treilea au strânsu şi un reghiment de usari [sau căţane călări] tot cu cheltuiala lor. Iar alţi boiari ai ţării nu s-au arătat cu nici un ajutor către патрнда a lor, ci au fugit dela ţara lor şi au mersu la ţara Neamţului la Braşov, şi acolo au fost pân' s-au făcut pace. Iară aceşti trei fraţi, ca nişte vreadnici şi iubitori de nìam creştinesc, s-au silit atât cât unul dintre aceşti trei şi-au vărsat sângele la oaste.

Auzind Turcii cei dela Giurgiu şi dela alte locuri că să află oaste puţină la Bucureşti, s-au strânsu vro 16 mii ca să miargă asupra Bucureştilor, să-l robească şi să-l arză. Iară acel Măgureanu, numele Părvul, s-au sculat cu volontirii şi cu cei 300 de iagări şi cu un maior al lor, având numai două tunuri cu dănşii şi au eşit întru întâmpinarea Turcilor la Mănăstirea Comana şi au început bătae unii cu alţii.

Şi aşà bătae au fost pân- au sfârşit iăgării prafui. Şi aşà au perit aceşti iagări şi cu maiorul şi cu Măgureanul. Şi fiind isbânda Turcilor, tot n-au cutezat să miargă asupra Bucureştilor, auzind că au veniit un Ghinărariu cu oaste la Bu-

www.dacoromanica.ro

s-au vărsat, silindu-să Turcii în tot chipul cum ar puteà scoate pe Moscali dintr-aceaste ţări, dar nimic n-au folosit, prăpădindu-să multă oaste turcească.

După aciasta au cuprinsu oastea muscălească toată Dunărea dela Ţara Craiovei pân-la Ţara Tătărască. Şi aşà Turcii la multe locuri au avut bătae cu Moscalii, la Ţara Craiovei, la Ţara Rumănească şi la Ţara Moldovei. Şi aşà căutând oastea turcească să fie înpărţită la multe părţi, ispitindu-să Turcii la multe locuri ca doară ar aveà la vr-un loc izbândă asupra Moscalilor, iar la toate locurile au fost biruiţi Turcii, căci Dumnezeu le-au ajutat (Moscalilor), că întâi la Ţara Craiovei au avut bătae în vr-o câteva rânduri, la Ţara Românească âşijderea, la Giurgiu şi la Brăila şi la alte locuri. Şi asupra Bucureştilor având multă silinţă ca doar ar puteà să între să-l arză şi să-l robească, dar putearea lui Dumnezău au apărat la toate părţile şi au ajutat neamului creştinesc. Aşijderea şi la Ţara Moldovii au avut la multe locuri bătăi. Că întâi la Galaţi viind Vodă Costantin Mavrocordat cu trei Paşi cu oaste turcească, acolo încă s-au biruit Turcii şi pe Vodă l-au prinsu rob şi l-au dus la Iaşi şi acolo au murit [1]), iar Paşii s-au prăpădit cu oaste cu tot.

IV

După aceaia văzând Turcii că la câte locuri s-au bătut cu Moscalii tot fără izbândă au fost, s-au început a să strânge la Movila Rabăi, unde au avut podu stătătoriu peste Dunăre. Şi acolo s-au strâns mulţime multă cu Vizirul, mai mult de 300 de mii. Şi acolo s-au strânsu şi oastea Moscalilor, cu Feldmareşal Romansefu [2]) şi mai mult de 27 de mii oaste muscălească n-au fost.

---

cureşti. Şi aşà s-au întors Turcii înapoi. Iar al doilea Măgurian strângând acel reghiment de usari, au fost obrijit, şi acestuia iar i s-au întâmplat moarte, că eşind la vănătoare la epuri cu alţi ofiţiri, i s-au poticnit calul alergând după un epure, şi aşà căzând au murit. Iar al treilea, după ce s-au făcut pacea, l-au făcut Înpărăţiia Moscalului să fie gubernator la Crăm. Şi aşà vânzând toate moşiile câte au avut la Ţara Românească, s-au dus la ţara Crăm".

[1]) „Şi pe Domnul Costandin Vodă Mavrocordat bolnav găsindu-l, în mânăstirea Precestei, l-au ridicat, şi ducându-l la Iaşi" etc. (Stoln. Dumitrache, 370).

[2]) Rumianţov-Zadunaischi (Comitele Feldmareşal Petru Alexandrovici), se distinge în acest mare răsboiu. El bate pe Turci la Larga şi Cahul; ie a Ismailul, Benderul, Chilia, Cetatea Albă, Brăila şi Giurgiu. Se îndreaptă spre Şumula şi forţează pe marele Vizir, să închee pacea dela Chiuciuc Cainargi.

Ecaterina II îi da titlul de Zadunaischi (din colo de Dunăre) şi-l numeşte guvernator în Ucraina.

In timpul cât a stat în Iaşi, „Graf Petru Rumianţov" spune, într'un manifest din 9 Fevruarie 1771, că multe înştiinţări îi vin din ţară şi că-i iaste multă

www.dacoromanica.ro

pag. 34 Şi văzând Moscalii atâta mulţime de Turci asupra lor s-au îngrijat foarte. Şi aşà poruncind Feldmarşal, au făcut trei Batalioncarăi; iar Turcii auzind pentru Moscali că nu sânt mulţi, au socotit că-i va prăpădì cu totul. Şi aşà Turcii luându multă îndrăznire, s-au pornit cu iuriş asupra lor. Şi văzând Moscalii că sânt încunjuraţi de toate părţile de oastea turcească, s-au fost spăriiat, neştiind Feldmarşal şi cu ceialalţi Ghinărari şi ofiţiri ce comandò să înceapă. Şi aşà numai să uità unii la alţii. Iar Turcii începând foarte cu mare năvălire că, au fost sărind cu cai peste пърканврнле Moscalilor. Şi aşà Granatirii fără comandò au început a aruncà granate asupra Turcilor. Şi aşà văzând Feldmarşal au strigat: пдлн, adecă foc. Şi aşà au început foc din tunuri, şi muşcatirii cu puscile. Şi au ţinut acel foc numai doao ciasuri. Şi fumul prafului au fost stând asupra Moscalilor, cât nu s-au fost văzând om pe om. După aceaia au dat Dumnezău vânt şi s-au ridicat fumul de-asupra Moscalilor. Şi aşà văzând că Turcii au fugit, şi cum au fost zăcând grămadă trupile Turcilor în prejurul lor, atât de mulţi au fost morţi cât de abìa au putut eşì călărimea să gonească pe Turci. Iar Turcii de mare spaimă au fugit asupra podului care l-au fost făcut peste Dunăre, ca să scape de ceaia parte. Iară Vizirul au fost poruncit mai nainte de bătae de au luat podinile dela podu, ca să nu fugă Turcii, ci să stea la bătae. Iar Turcii fiind spăriiaţi de focul Moscalilor, şi neştiind că podinile au fost luoate, aşà fugind să scape s-au înnecat în Dunere (sic) multă mulţime de Turci. [Aciastâ urgie au trimis Dumnezău asupra Turcilor la această bătae].

Fiind nişte ofiţiri dela Craiul Prusii la oastea Moscalilor, ca să vază cum va fi bătaia Turcilor cu Moscalii şi fiind la această bătae, mult s-au mirat de izbândă ce au făcut asupra Turcilor, fiind numai

---

jale pentru locuitorii acestei cnejii", mai ales că „satele nu rar zugrumate să află de către cei puşi pentru paza rânduelilor şi folosul norodului" (Colecţia Academiei Române). Tot aşà simţieau şi egumenii de pe la mânăstirile din Moldova, cari, într'o jalbă a lor către Mitropolit, din 30 Ianuarie 1773, spuneau că „răpirile, nedreptăţile, jafurile, să cufundă ca plumbul în adâncime, nu să văd, nu se cearcă", şi aşà vor cădeà la desnădejde ticăloşii lăcuitori; de acea arată că vor merge cu toţi la prea înălţatul Feldmareşal, şi se vor jelui de toate, că numai pot suferì. Işi exprimau mângâerea, că după victoriă armatei ruseşti, nedreptatea şi silnicia se vor depărtà, iar dreptatea va lăţì puterea sa, şi buna legiuire va întinde preste toţi braţele sale. (Biserica şi Şcoala, an IX, p. 51). Nemulţumirea sătenilor se arată prin jălbi. Astfel la 1776, sătenii din Faraoni (Bacău), de pe moşia M-rei Solca se plâng Domnului că în urma *turburărilor* întâmplate, pierzând ei cărţile domneşti, li se cere de către Egumen lucru peste obiceiul şi rânduiala de mai înainte (Doc. 162/LXVIII. Academia Română).

In acelaş timp boerii se plâng că oamenii de pe moşiile lor nu vor să lucreze zilele de boeresc. Aceste nemulţumiri generale caracterizează epoca.

www.dacoromanica.ro

27 de mii, şi Turcii 300 de mii, zicând că de ar fi fost toată putearea Craiului lor, încă nu s-ar fi făcut atăta izbândă, precum au făcut Moscalii.

La aciastă bătae multă avuţie au luat dela Turci şi multă zaharea şi multe tunuri şi alte lucruri ce au fost de treaba oştii, până şi cortul Vizirului l-au căpătat, care l-au trimis || la Inpărăteasa, la *pag. 35* Peterburhi, şi mare bucurie s-au făcut între Moscali.

V

După aciasta au trecut Feldmarşal cu oastea de ceaia parte a Dunării şi la multe locuri s-au bătut Moscalii cu Turcii, şi tot cu izbândă au fost. Numai mare pagubă s-au întâmplat la oas.ea Moscalilor că au perit Ghinărariul Vaisman, fiind foarte vitiaz şi vriadnic, cât şi Inpărăteasei i-au părut foarte rău de acest mult vriadnic Ghinărar, şi aşà au poruncit Inpărăteasa de i-au dus trupul la Peterburhi şi cu mare pombă l-au îngropat.

După aciasta văzând Turcii la ce nevoe să află, Vizirul cu oastea lui, care au mai avut, s-au tras înnapoi tocma supt Cogeà Balcan, lângă Pazargic. Iar la Ruşi încă s-au strânsu vr-o 40 de mii de Turci, şi la Silistrea şi la Varna. [Şi aşà cu ajutorul lui Dumnezeu oastea Moscalilor au închis la toate locuri oastea turcească]. Pe Vizirul l-au închis Feldmarşal, şi la alte locuri alţi Ghinărari.

VI

Şi văzând Turci aciastă nevoe, care au venit asupra capetelor lor, s-au socotit să cază la pace.

Şi fiind fost cu un an mai nainte Congres [adecă adunare] la Focşani pentru ca să să facă pace între Moscali şi între Turci, şi fiind adunaţi dela Turcu, dela Moscali, dela Neamţu, dela Prais, dela Englezu, dând înnainte Moscalii cearerile lor, şi văzând Turcii că, cearerile Moscalilor sânt foarte mari şi greale, nu au vrut să le priimească, şi aşà s-au deslegat Congresul. Iar după ce s-au închis Vizirul cu oastea lui, s-au socotit Turcii că de nu vor cădeà la pace

---

[1]) Intercalarea dela pag. 40—41 reîntregeşte: „Dupăce au văzut Turcu că nu miarge lucru spre bine, au pus pe Neamţul ca să fie mijlocitoriu să să facă pace, făgăduindu-i că-i va da Beligradul şi altele.

Şi aşà strângându-să congresu la Focşani [precum s-au scris] nu s-au putut face pace".

Iată ce scrià în această privinţă, Frederic cel Mare, la 10 August st. n. 1771: „Si les Turcs lui rendent Belgrade, voilà une alliance offensive formée contre la Russie, et cela pour la Moldavie et la Valachie". (Scrisori, vol. 31, pag. 291).

www.dacoromanica.ro

nu va fi bine de dănşii. Şi aşà Vizirul făcând ştire la înpăratul lui, [acesta] i-au poruncit să facă pace. Şi cerându Vizirul pace, i-au răspunsu Feldmarşal Romansof, că de va priimì poncturile care s-au dat înainte la Congresul dela Focşani, va face pace, mai adăogându încă vr-o [că]tevà poncturi, precum au cerut la Congresul dela Focşani. Şi aşà Vizirul au priimit toate, numai să fie pace. Şi au trimis
pag. 36 corir la Inpărăteasa Feldmarşal cu poncturile păcii || Şi văzând Inpărăţiia poncturile care au priimit Turcii, au trimis corir la Feldmarşal, ca să facă pace. Şi aşà s-au făcut pace între Moscali şi între Turci.

Mare noroc au avut Turcii că au căzut la pace, că numai trei ciasuri să să mai fi zăbovit corirul, să nu fie ajunsu cu pacea, trebuia Vizirul cu oastea lui să cază robi la măna Moscalilor.

* * *

Pentru poncturile păcii care s-au legat cu Moscalii şi cu Turcii

---

[1]) Stoln. Dumitrache p. 408—409 reletează:

Până a nu se încheie această premire, se şi sfeti vorba de rânduiala solilor, şi din partea Rusiei veni Graf Grigori Orlov, iar de la Poarta Othomăncască Ieniserli Osman Efendi Sabinarezi Efendi, Cuian Sărczade, Ierochiricos al Sfintei Sofii, având şi pă Dumnealui Iacovache Rizo Biv vel Spatar pentru dragomanlîc, iar despre împaraţii mijlocitori păcei fu dumnealui Senior Tugut Maiorul, solul Chesaricesc, şi despre împăratul prus Senior Seghelin Maiorul.

Locul de congres se alesese în dumbrava Goleştilor sud Slam Râmnic, unde sosì mai nainte Graf Orlov, şi până a venì ceilalţi soli, avù îndăstulă vreme a face vănători şi plimbări, până ce şi la Braila merse de-i văzù starea.

Solii Tugut şi Seghelin trecură pe la Giurgiu, ne oprindu-se în Bucureşti, şi ajunseră *la Goleşti în 18 Iulie*, şi fură primiţi de Obrescov; la 19, sosì şi Osman Efendi.

„Incă până a nu se face adunarea solilor în Valahia, intrară graf Orlov cu Osman Efendi la casa într'adins făcută pentru sfat şi întâiu hotărâră soroc negoţului să fie până la *10 Septembrie*.

Purcese şi Arhereul ţerii către graf Orlov, luând cu Preasf. sa 3 egumeni: pe Theodosie Arh. ot Sf. Ioan, pe Filaret Arh. Căldarusanu şi pe Thimotei dela Mih. Vodă, şi-l înpreunară mai nainte de sosirea celorlalţi soli, făcându-i Arhereul rugăciune pentru ticaloasa patria noastră; şi i se făgăduì. Iar mai pe urmă se duseră şi din veliţi boeri: d-lui Graf Nicolae Dudescu, Mihai Cantacuzino, Pană Philipescu, Pantazi Câmpineanu, Grigorascu Băleanu, Ioniţă Bălăceanu. „Făcură două asemenea rugăciuni în scris, şi le deteră una solului Cherariceşc şi alta Prusianului, ci poci zice în zadar, căci pă acesti doi la adunările ce avură Graf Orlov cu Osman Efendi nici odată nu i-au chemat, şi nici o întocmeală acestui congres nu se făcù, că unde aşteptam pă Graf Orlov ca să vie în Bucureşti pe vedere, iar Excelenţa sa, la August 24, plecă pe poştă la Petroburg, cum şi Osman Efendi la 27 se ridică şi el şi ceilalţi soli cu acea ispravă: *geaba vii, geaba te duci*".

[2]) Intercalarea dela pag. 40—41, continuă: „Iară după ce au ajunsu Turcii la mare strânsoare, li-au căutat să facă pace, precum au voit Moscalii".

www.dacoromanica.ro

nu am putut să le aflu toate, ca să le fiu scris pe rând. Numai cine va avià voe să le afle, va căutà la Cronica care să va fi scris de cându s-au început oastea, Turcii cu Moscalii, pân-în sfârşit, şi acolo toate lucrurile oştilor, ale bătăilor, unde s-au făcut, şi la ce vreame, să vor aflà scrise. [1])

*

Insemnare pentru poncturile care s-au legat la pace:

1. Hanul Tătărăsc cu toată Ţara Crămul şi cu Bugiacul să fie supt stăpânirea Moscalilor, şi când ar pohtì Inpărăţia ajutoriu dela dânşii să să scoale cu cheltuiala lor 190 de mii, iar când va aveà oaste cu Turcu, atuncia numai zaharea să dea;

2. Corăbiile Moscalilor să fie slobode a umblà pe Marea Neagră ori cu ce feali de neguţătorie[2]) la Ţarigrad, şi mergând să-şi descarce marfa la magazinurile lor, şi la nici o vamă să nu aibă voe a-i căuta; aşijderea şi la Marea Albă să fie slobode;

3. Să dea Turcu la Moscali 90 de milioane chieltuială ce au avut cu oştile;

4. La tot anul să dea Turcu la Moscali căte 12 milioane haraci pentru ţările care au călcat ale Turcului (sic). Care s-au şi pus movile la toate locurile până unde au ajunsu oastea Moscalilor.

---

[1]) Intercalarea dela pag. 40—41 mai spune: „După ce s-au făcut pace, alt n-au dobândit Neamţii, fără numai din Ţara Moldovei au dobândit ţinutul Sucevii încă şi cu alte doao ţinuturi care să hotărăsc cu Ţara Leşască".

Apoi iarăş: „După ce s-au făcut pace între Turci şi între Moscali, s-au tras toate oştile din ţările Turcului şi au intrat în Ţara Leşască. După aceía au luat Neamţul, Praisul şi Moscalul căte un ştuc din Ţara Leşască. (Ce pricină va fi, nu să ştie, Dumnezeu va ştì, pe urmă se va arătà lucru cum va rămânea)" (p. 40).

In sfârşit: „După ce s-au făcut pace, au mers Feldmarsal Romansof la Peterburhi, şi cu mare cinste l-au primit Inpărăteasa şi cu mare daruri l-au dăruit, aşijderea şi pe alţi ofiţiri. Şi mare bucurie s-au făcut între Moscali pentru izbânda care s-au făcut asupra Turcilor.

Lăudat să fie numele Sfintei Troiţe în veaci!" (pag. 41).

[2]) Intercalarea dela pag. 40—41 conţine o relaţiune despre închiderea schelelor dela Dunăre în timpul războiului:

„Fiindu oaste Turcii cu Moscalii, s-au fost închis toate schelile dela Dunăre şi n-au mai fost trecând nici un fealiu de marfă dela Ţara Turcească la Ţara Rumânească şi Ţara Moldovii. Şi aşà au început negoţătorii a aduce marfa dela Ţara Turcească pe la Mehadiea şi pela Zeton. Şi cât au ţinut aciastă oaste, foarte multă marfă au venit la Braşov, şi dela Braşov au dus la Ţara Rumânească şi Ţara Moldovii. Şi mulţi negoţători au dobândit într-acele vremi, având marfa bună căutare.

Iară făcându-să pace fără de veaste şi având negoţătorii multă marfă, mulţi au avut multă pagubă, eşind oştile Moscalilor dela aceaste ţări, şi viind marfă dela Ţara Turcească peste Dunăre. Aşà mulţi multă pagubă au avut" (pag. 41).

www.dacoromanica.ro

5. Toţi creştinii care sănt supt stăpănirea Turcului să nu fie asupriţi cu haraciul, numai să fie după obiciaiul cel vechiu;

6. Aşijderea Ţara Moldovii şi Ţara Muntenească să nu mai fie asuprite cu bir precum au fost, numai după obiciaiul cel vechiu.[1])

7. Mănăstirile dela Ierosalim şi dela Sfeta Gora să nu mai dea haraci precum au dat.

(Sfârşitul părţii I). EM. E. KRETZULESCU.

---

[1]) Articolul XVI, punctul 8, din tractatul dela Chiuciuc Cainargi, nu precisează numele Sultanului la a cărui domnie se referă cererile Românilor; acì, în redacţiunea italiană, se spune, că Moldo-Valahii se vor bucurà, de privilegiile din timpul unui Sultan IV, tatăl Sultanului dela 1774: „vantaggi, de'quali hanno goduto nel tempo del Regno di memoria Sultano IV, l'amatissimo Genitore di Sua Sultanea Maestà"; iar, în redacţiunea franceză, se vorbeşte numai despre repauzatul Sultan: „mais ils doivent jouir de tous les mêmes avantages dont ils ont joui pendant le règne du *feu Sultan*" (Geo. Fred. de Martens, Récueil de traités... Gottingue 1817, tome II, pag. 304—305).

Sultanul Abdul Hamid I, în hatişeriful său dat Românilor îndată după încheerea păcii, spune, însă în tălmăcirea românească, că va căutà să restabilească „liniştea, odihna, neturburarea şi *deosebirile* ce le aveţi în vremea cea dreaptă a *marelui meu strămoş* cel ce lăcueşte în raiu, Sultan Mehmet împărat".

Intre acest pasagiu şi textul italian al tractatului există o apropiere, şi o. deosebire: acel Sultan IV din textul tractatului poate fi Mehmet sau Mahomet, din hatişeriful Sultanului Abdul Hamid *I.* (cf. şi Hurmuzachi, Doc. supl. I, I. p. 971); deosebirea se observă la indicarea filiaţiunei şi anume, în tractat se spune că Sultanul în chestiune erà tatăl lui Abdul Hamid I, pe când în hatişerif, Abdul Hamid însuş spune că Mahomet îi erà *strămoş*.

In realitate, filiaţiunea adevărată erà însă aceasta: atât Abdul Hamid I, cât şi Mustafa IV, Sultanul de mai nainte, erau fiii lui Ahmet III, şi nepoţii lui Mahomet IV (1648—1687), depus prin revolta ienicerilor.

Prin urmare, Mahomet IV nu erà nici tată, nici strămoş, ci unchiu sau moş lui Abdul Hamid I.

Din toate aceste date s'ar părea că chestiunea s'a înţeles astfel: redactorul articolului XVI din tractatul dela Chiuciuc Cainargi a avut în vedere pe Mahomet IV, *moşul* lui Abdul Hamid I, pe când boerii noştri, cari prezentaseră cererile lor, spre a dobândì hatişeriful din partea Sultanului Abdul Hamid, se raportau la Mahomet II, *strămoşul* acestui Sultan, de oarece unul dintre cei mai de seamă cărturari ai vremii, Chesarie Episcopul Râmnicului, socoteà că dela anul 1454, dela Laiot Vodă,—deci din timpul lui Mahomet II, s-au supus ţara Turcilor, plătind dajde „şi obläduindu-se cu privileghiurile sale". (Vezi Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie, an. x. fasc. I, p. 44).

www.dacoromanica.ro

GENEALOGIA NASTURELILOR.

IV. **Radul I-iu Marele Logofăt.**
1560. † 1641.

Din hrisovul lui Simeon Movilă, cu data de 25 Maiu 1602, am văzut că *Radul Postelnicul Năsturel ot Fierăşti* este fiul lui *Cazan I-iu Portariul* şi nepotul lui *Vrăjoghea Logofătul.*

De altă parte, după filiaţiunea sau *inscripţiunea* dela biserica Sf. Vineri din Bucureşti, un *Radu* este arătat ca născut la 1582, şi ar fi încetat din vieaţă la 1652, la vârstă de 70 de ani; el ar fi fost *Mare Ban.*

Documentele nu pot priimì aceste desluşiri. Afară din documente noi nu putem ieşì, cu tot respectul ce trebue să avem faţă de afirmările vrednicului de pomenire General *Năsturel Herescu.* Am arătat (pag. 8—12) pentru ce nu admitem desluşirile Generalului *Năsturel Herescu;* să vedem acum ce trebuie pus în locul lor.

Simeon Movilă în hrisovul lui din 16 Iunie 1602 ne spune că *Radul Postelnicul Năsturel din Fierăşti,* a câştigat procesul cu *Vintilă Paharnicul,* din pricină că ţineà *„uă fată din casa domnească a lui Mihail Vodă".* Va să zică, **Radul erà însurat sub domnia lui Mihail Vodă.** Când s'a însurat? Să zicem la 1594. Atunci, dacă *Radul* s'a născut, cum se pretinde, la 1582, nu ar fi avut, la 1594, decât 12 ani! Iar daca căsătoria se făcuse la 1600, Radul tot nu aveà decât abia 18 ani!

La 18 ani de etate se puteà căsătorì *Radul.* Da, însă cel mai mic dintre copiii lui, *Doamna Elina,* ne spune inscripţiunea tombală, făcută de frate-său *Udrişte al II-lea,* că „ea a încetat din vieaţă la „anul 1652 în etate de 54 de ani, după ce trăise cu domnescul ei soţ „de 2 ori 20 de ani". Scăzând din 1652 cei 54 de ani de vieaţă ai Doamnei *Elena* ajungem la anul 1598; din care trebuie să mai scă-

www.dacoromanica.ro

dem anii pentru naşterea celorlalţi 3 fraţi mai mari decât Doamna şi un an după mariagiu, sau 9 luni, pentru naşterea primului copil. Ajungem deci, iar pe lângă *1594*, adică la 12 ani de etate!

Radul Năsturel s'a născut, *probabil*, pe la 1560, iar sora lui *Neacşa* pe la 1555.

Când s'a căsătorit? La 16 Iunie 1602 *Simeon Movilă* ne spune că *Vintilă Paharnicul Balotescul* şi soţia lui *Maria* pierdură procesul „pentru acea fată din casa domnească a lui *Mihail*", pe care o aveà de soţie *Radul Postel. Năsturel.* Căsătoria s'a putut face, însă, şi mai înainte de timpul domniei lui *Mihail.* Am văzut că la 1598 se naşte *Doamna Elena.* Putem deduce, prin aproximaţiune, că *Udrişte* s'ar fi născut la 1596, *Cazan* la 1594, iar *Şerban* la 1592; aşà că data căsătoriei lui Radu s'ar puteà admite aceea de 1590. Mai de vreme da; mai târziu însă nu.

La 1590 Radul aveà, în hypotesa noastră, 30 de ani. Cu cifrele admise mai sus ne potrivim şi cu hrisovul din Noembrie 1616 al lui *Alecsandru Vodă*, hrisov scris „de cel mai tânăr *dintre diiaci, az Şer-*„*ban Logofătul feciorul Radului Năsturel Postel. ot Hierăşt(i)*". (Vezi mai departe „*Şerban I-iu Logofătul*").

La 28 Iunie 7114 = 1606.

† Cu mila lui D-zeu Iŵ *Radul, voevod* şi domn a toată Ţara Ungrovlahiei, nepotul prea bunului răposatului bătrânului Iŵ *Basarab voevod.* Dă[1]) domnia mea, această poruncă a domniei mele, boerului domniei mele lui *Radul Năsturel Clucerul* şi cu feciorii lui, câţi D-zeu îi va da, ca să le fie lor satul *Vlădeştii* tot cu tot hotarul şi cu viile din deal şi cu vinăriciul şi de pretutindeni, pe vechile hotare şi semne, pe cari le-au ţinut megiaşii de mai nainte; pentru că l-a cumpărat boerul domniei mele *Radul Clucerul Năsturel* dela aceşti megiaşi anume: *Şuica* şi *Bade* şi *Stanislav* şi *Dragomir* şi *Tătăşincă* şi *Stoica* şi *Graur* şi *Stoia* şi *Mainea* şi cu ceilalţi toţi, megiaşii şi sătenii, din sat pentru aspri: 46.000 gata şi însu-şi Domnia mea i-am scos dela bir în zilele Domniei mele, pentru voia boerului domniei mele mai sus zis. Şi s'au vândut aceşti mai sus zişi şi numiţi oameni megiaşi, să fie vecini de a lor bună voie cu ştirea tuturor megiaşilor din sus şi din jos şi din prejurul locului şi dinaintea domniei mele şi dinaintea Divanului domniei mele. Drept aceea am dat şi domnia mea boerului domniei mele lui *Radul Năsturel Clucerul,* ca să-i fie de ocină şi ohabă lui şi fiilor lui, nepoţilor şi strănepoţilor lui. Şi de către nimeni să nu se clintească, după porunca domniei mele. Iar după aceea a avut pâră boerul domniei mele *Radul Năsturel Clucerul* dinaintea domniei mele cu *popa Albul* şi cu *Dragomir Miorţu* şi cu *Bolborea* din oraş dela Argeş şi cu alţi orăşeni, câţi au ayut vii în deal. Şi astfel pârau orăşenii dinaintea domniei mele cum că sunt şi ei cu ocine, că să nu dea vinăriciu. Intru aceea Domnia mea am văzut şi judecat după dreptate şi lége cu toţi cinstiţii dregători ai Domniei mele, şi am dat Domnia mea 12 boeri, cari să vază rândul şi să adeverească cu ale lor suflete, au avut orăşenii ocine sau nu?

[1]) *Academia Română*, pach. XCV, doc. 20.

www.dacoromanica.ro

Deci au venit toți acești 12 boeri ce s'au zis mai sus în mijlocul satului *Vlădeștii* de au văzut și adeverit fiecare toată ocina și n'au putut alege ca să aibă ocine oră. șenii ce-s mai sus scrișì, ci au ales acești 12 boeri și au adeverit și au mărturisit cu ale lor suflete înaintea Domniei mele, cum că n'au avut ocine nicăeri, și să le ia pe acelea boerul domniei mele, vinăriciul tuturor orășenilor de pe acel deal cu vii. Și au rămas acești mai sus zișì orășeni de lege dinaintea Domniei mele. Drept aceea am dat și Domnia mea boerului Domniei mele lui *Radul Năsturel clucerul*, ca să aibă a luà vinăriciul dela toți mai sus zișii orășeni, în veci. Iată și marturii așează Domnia mea: jupan *Radul Clucerul Buzescul*, jupan *Preda* vel ban craiovenesc, și jupan *Cernica* vel dvornic, și *Stoica* vel logofăt, și *Nica* vel vistier, și *Mrăzea* spătar, și *Gligorie* comisul, și *Bârcan* stolnicul, și *Stanciul* paharnic, și jupan *Leca* vel postelnic. Și ispravnic *Oancea* vtori logofăt și *Eremia* logofăt am scris în scaunul Târgoviștei, luna Iunie 28 zile, în anul 7114 = 1606.

† Iῶ *Radul voevod*, din mila lui Dumnezeu domn. Pergament. Monogram mare cu roșu. Pecetia aplicată în față. Is ălitura domnului *manu propria*: Iῶ Radul voevod". Trad. *Stoica Nicolaescu.*

La 23 Martie 7118=1610 aflăm pe *Radul din Fierăști* în rangul de *Medelnicer* semnând ca martor zapisul [1]) lui *Bale* Spătarul.

La 12 Februarie 7123 (1615) „*Radul voevod* și Domn a toată Țara Ro„mânească, feciorul marelui și milostivului răposatului *Mihnii Vod*, nepotul ră„posatului *Alecsandru Voevod* cel bătrân, dă această poruncă [2]) boiarului *Ivașco „Postel.*, feciorul lui *Vintilă din Bălotești* etc., ca să-i fie moșie la *Ulmulețŭ*, „partea lui *Stoian*, feciorul *Vladului al Bărlanii* etc., pentru că această moșie „a fost de baștină a lui *Ivașco Postel.* feciorul lui *Ventilă Peh.* din Bălotești El „au avut pâră înaintea Domnii meale cu Stoian feciorul *Vladului Bărlae.* Și așà „pârà *Stoian* înainte Domnii Meale: cum iaste a lui dă baștină etc., etc.

„In divan: jupăn *Ianache* Vel Ban craiovesc, i jupăn *Cărstea* Vel Dvornic, „i jupăn *Vintilă* Vel Logof., i jupăn *Dédiul* Vel Vist., i jupăn *Leca* Vel Spat., i „jupăn *Mihalachi* Vel Stolnic, i jupăn *Bratul* Vel Comis, i jupăn *Lupul* Vel Pa„harn., i jupăn *Bernad* Vel Postel. Ispravnic jupân *Vintilă* Vel Logof. Și am „scris eu *Stan* bătrânul Logof., în orașul Târgoviștii". Orig. slav. tradus de *Floru* „ierei, dascal slovenesc".

De și în acest hrisov nu se pomenește numele lui *Radul din Fierăști* noi am reprodus totuși un extras din el, fiindcă se referă la moșia *Ulmulețul* care este în strânsă legătură atât cu boerii din *Balotești* cât și cu cei din *Fierăști.*

La 13 Octombrie 7127 = 1618. Scris-am noi acești 12 boieri anume: *Preda vel Sluj. ot Greci, Tudor log. ot Vlădéni,* ot **Brăncovéni Matei Pah.**, ot Văcărești *Stoica Postel.*, ot Buc(iu)méni, *Crăstea log.*, **ot Fierăști Radul Postel.**, ot Mihăești *Pârvul Banul*, ot Brăsești *Iane log.*, ot Comani *Staico Postel.*, ot Săl(ă)truc *Stanciul log.*, ot Dăngești *Stan*, ot Cornești *Ilie Postel.* Ca să se știe cum

[1]) Vezi mai sus „*Originea Năsturelilor, a 4-a opiniune*" (pag. 19). Documentul din Arch. Stat. *Mitropolia București*, pach. 99, doc. 5.

[2]) *Arh. Statului. Mitropolia București* netrebnice, pach. 305/124, doc. 1 și Secț. istorică pach. 289/108 doc. 2, slav.

www.dacoromanica.ro

ne-au luat pre noi *Vlad Vel Pah.*, şi cu verii'şi *Stroe* şi *Dumitru* şi cu nepoţii lor snă *Mitrei* pentru pără c(e)-au avut *Vlad Peh* cu verii lui, ca să jure pentru partea lui de în Stoineşti, a 3-a parte cum nu o au dat moaşe-sa *Caplea* zéstre nepoată-sa *Stanei* muma acestor boiari. Intr'acéia noi am căutat şi am întrebat şi ne-au spus şi alţi boiari mai bătrâni cum n'au fost dat zéstre. Déc(i) noi am fost gata să jurăm; iară dacă au văzut Stroe şi cu fraţii lui că vom să jurăm ci au căzut la pace. Dec(i) noi încă am nevoit şi i-am împăcat cum să-şi ţie *Vlad Pah.* partea lui de în Stoenești însă a 3-a parte cu rumâni şi cu tot venitul etc.[1]) Apoi boierii s'au rugat de *Vlad Pah.* de au mai dăruit pre *Stroe* şi pre fraţii lui cu 12 coţi de grana şi se-au împăcat de a lor bună voe şi au pus şi blestem întru ei cine va mai rădica pără de acum înainte acela om să fie proclet de 318 sf. părinţi etc.

La 29 Noembrie 7128 (1619) Gavriil Moghilă Voevod dă hrisov[2]) prin care întăreşte jupânésii *Marii* a lui *Ştefan din Priiazna* stăpânire peste 6 stânjeni moşie din Greci. Printre boierii martori se află *Rad(ul) Postelnicul Năsturel.*

La 2 Decembrie 7129 (1620) reproducem, la această dată, din *Condica moşiei Fierăşti*[3]) următorul act:

„*Hera Logofătul*, feciorul lui *Drăghici Logofătul ot Orăşti*, dă „zapis la mâna dumnélui *Postelnicul ot Fierăşti*, cum să se ştie că „i-am vândut a mé ocină de în *Tămăşeşti*, însă parté cât au ţinut „tatăl mieu toată etc., etc.“

Vânzarea se face drept 8000 aspri.

„Şi am scris eu *Hera* cu mâna mé“.

Din acest zapis se vede că *Hera Logofătul din Orăşti*, deosebit de sicur de „*Ispravnicul Craiovei*“, nu poate fi „începătorul *Năsturelilor* din Fierăşti. Erà un boier al cărui tată, *Drăghici*, avusese moşia din Tămăşeşti vecină cu moşia Fierăşti.

Din aceştia descinde neamul *Orăştilor* care se prelungeşte până în ziua de azi.

La 20 Ghenarie 7129 (1621) reproducem următorul act de hotărnicie:[4])

„*Vă ime Oţa i Stgo Dha. Aminŭ*“.

† „Noi aceşti 6 boiari: *Fiera Vist.*, *Stoica* Logof., *Ventil* Postel. ot Săténi, „*Dobrin* Logofăt de Ungurei, *Badé* Şufariul de Tétcoi, i *Pătru* Logof. ot Meri-

[1]) Aşezămintele Brâncoveneşti. *Stoeneşti*, doc. 2. Orig. rom.

[2]) Arhivele Stat. Condica No. 1 *M-rea Radu-Vodă* pag. 84 (49).

[3]) depusă la *Creditul fonciar rural* Bucureşti. Documentul sub No. 1.

[4]) Arhiv. Stat. Secţia istorică, *Mănăst. Mărcuţa*, pach. 5, doc. 1.

www.dacoromanica.ro

„șani, scris-am această a noastră Carte să fie cu mare credință la mâna lui *Ivașco* „*Postel de Bălotești* ca să se știe că ne-au luat *Ivașco Postel.* și *Radul Postel de* „*Cepturoaia*[1]) și jupăneasa lui *Calé*, fata *Radului Postelnicul Calo(m)firescul* de „nainté Domnu nostru *Radul V. V.* pre răvașe domnești ca să le căutăm rândul „pentru nește sate anume *Ulmulețîi* și *Zemnicele* și *Zemnicélele*, să adevărăm ale „cui au fost de moșie: fost-au ale *Cândei Pârcălabul de Voevodeșt(i)* moșul lui „*Ivașco Post.?* Au, fost-au ale *Marcei de Nanovéni?* Și, fostu-ș(i)-au *Marcé de* „*Nanovéni* frate cu *Cănda Pârcălabul de Voevodești*, moșul lui *Ivașco Postel*; „au, nu ș(i)-au fost nimica?

„Dec(i) noi acești 6 boiari ce sântem mai jos scriș(i), am năvoit pre *Ivașco* „*Postel.* în tot chipul ca să aducă oameni buni bătrâni și megiiași de pre în- „prejurul acestor sate, să mărturiséscă nainté noastră ale cui au fost aceste moșii „și sate? Și, *Cânda Pârcălabul* cu *Marcé de Nanovéni*, fostu-ș(i)-au frați amândoi, „au nu ș(i)-au fost frați?

„Dec(i), într'acéia, *Ivașco Postel.*, el au adus mulți oameni buni și megiași „de pre împrejurul locului și de pre împrejurul acestor sate anume: *Pop(a) Luca* „*de Gàuric(i)*, și den *Gropéni Drag(o)mir* și *Drăgan*, și de *Șulești* Paras(chiva)... „*Mihilești Stan* și de *Comcești Tatul* și de *Futeșt(i) Marco* și de *Popești Ba*... „... ărisit și ei cu sufletele lor nainté noastră cum sânt aceste sate de moșie „ale *Când... de Voevodești*, moșul lui *Ivașco Postel* iar *Marc(e)a de Nanovéni* „nici ș(i)-au fost frate cu *Cănda Pârcălabul de Voevodeșt(i)*, nic(i) au avut nic(i) „o trébă cu acéste moșii și sate.

„Dec(i) noi acești(i) 6 boiari ce sântem mai sus scriș(i) bine am adeverit „cu ale noastre suflete cum *Marcé de Nanovéni* cu *Cănda Pârcălabul de Voe-* „*vodeșt(i)* frați(i) nu ș(i)-au fost, nici rudă nimica. Nic(i) au avut *Marcé* de la „*Ținté Armașul* când au tăiat pre Cănda Prăc(ă)labul în zilele *Mircei Voevod.* „și au rămas de în *Cănda* 2 féte: *Maria*, muma lui *Ivașco* Postel. și *Mușa*, sora „Marie(i) și fétele *Cândei Prăc(ă)labul de Voivodeșt(i).*

„Acésta am adeverit și mărturisim cu sufletele noastre. Au scris *Lepădat* „logofătul la Trăgoviște(e)".

In urma acestei hotărnicii *Radul Voevod* dă următorul hrisov la mâna lui *Ivașco Postelnicul din Bălotești:*

„In zilele Domniei méle, în domnia întâia a Domniei méle la 7119 (1611). „*Ivașco Post.* au avut iarăși pâră pentru aceste sate cu *Radul Postelnicul dela* „*Cepturoaia* și cu jupânésa lui *Calé*, fata *Radului Postel. Calo(m)firescu*", și așà pârà ei în divan: cum au fost aceste sate, ce s'au scris mai sus, ale lui *Dragomir* de baștină, feciorul *Marcii din Nanovéni* și cum au fost cumpărate de jupân *Radul Postel. Calo(m)firescul* de la *Dragomir* feciorul *Marcii*, în zilele *Mihnii* V. V. la 7098 (1590). „Deci, Domnia mé însu-mi am căutat și am judecat dup(ă) „dreptate și după légе și am silit Domnia mé pe *Radul Postel.* și pe jupânésa „lui *Calé* să scoată cărți bătrâne de moștenire ale lui *Dragomir* feciorul *Marcii* „pentru aceste sate; apoi ei n'au avut cărți, iar *Ivașco Postel* el a avut cartea „răposatului *Radului Voevod-cel-Frumos*, de când au fost curgerea anilor *6975* „(1467) și cartea lui *Vlad Voevod* și cartea *Radului Vod Câlugărul* și cartea „*Mircii Voevod* și cartea lui *Alecsandru Voevod* și le-am văzut Domnia mé etc.

[1]) A nu se confundà acest Cepturoian, nici cu Radu Cluceru, nici cu fiul acestuia *Radul Banul.* El, deși este din neamul Cepturoienilor, aparține însă ramurei boerilor ot Greci sud. Romanați scoborâtori din *Dumitru Pârcălabul.*

www.dacoromanica.ro

„și nimenea n'a avut nici o treabă cu aceste moșii, ci au fost niște sate împresurate". Apoi, au rămas *Radul Postel* și cu jupâneasa lui *Calé* de lége și de judecată etc., și tot au stăpânit *Ivașco* aceste sate cu bună pace.

„Iar când au fost în zilele lui *Gavriil Voevod,* iar *Radul Postel.* și cu ju„pânésa lui *Calé,* ei au umblat cu pâră ficlénă și strâmbă de au zis înainté „lûi *Gavriil V. V.*, cum au fost *Cânda Părcălabul* frate cu *Marcé,* și așà au „luat aceste sate de la mâna lui *Ivașco Postel.* cu strâmbătate".

„După acéia, când au fost acum, în zilele Domnii méle, *Ivașco Postel* au venit cu jalbă înaintea Divanului și s'au pârât de față cu *Radul Postel* și cu jupânésa lui *Calé.* Și așà pârà ei: cum au fost *Cânda* frate cu *Marcé din Nanovéni.* Deci, Domnia mé am judecat etc. și le-am „dat între ei 6 boiari pe răvașe „domnești anume: *Fiera Vist.* și *Stoica Logof. Tărăcénul* și din *Săténi Vintilă* „*Postel.* și din *Ungurei Dobrin Logof.*, și din *Détcoi Badé Șufariul* și din *Me„rișani Pătru Logof.*, ca să caute și să adevereze cu sufletele lor: fost-au *Cânda* „*Părcălabul,* moș lui *Ivașco Postel,* frate cu *Marcé din Nanovéni,* au nu? Apoi, „când au fost la zi și la soroc", acești boieri s'au presintat divanului și au mărturisit că, *Cânda* și *Marcé* „n'au fost frați, nici rudenie nimica, ci au fost căș„tigat *Marcé* aceste sate de la *Ținté* Armașul [căc(i)] când au tăiat pe *Cânda* „*Părcălabul* în zilele Mircii V. V. din trupul *Cândii* au rămas numai doao co„pile anume *Maria* muma lui *Ivașco Postel,* fata *Cândii Părcălabul,* și *Mușa:* „una de un an, alta de 2 ani; încă li s-au întâmplat lor și pribegie. Ci, au fost „împresurat *Marcé* aceste sate fără de dreptate și n'au avut nici o treabă". Apoi a rămas *Radul Pastel* și jupânésa lui *Calé* de lége etc., etc

Mărturiile Domnului: jupân *Vintilă* Vel Vorn; jupân *Papa* Vel Logof. jup. *Aslan* Vel Vist., jup. *Nicola* Vel. Spătar i. *Bartolomi* Stolnic i *Goga* Comis i *Ioan* Peh. i jupân *Trufanda* Vel Postelnic i ispravnic *Papa* Vel Logof. Și am scris eu *Lepădat* Logof. acéstă carte în Scaunul orașului Târgoviște". Original slav. Traducțiune făcută în 1762 de *Floru* Ierei, dascăl slovenesc.

La 24 Ianuarie 7129 (1621). Radul Voevod, feciorul *Mihnii Vod,* dă [1]) poruncă lui *Ivașco Postel. din Bălotești* etc., ca să-i fie lui satul *Ulmuletu* etc. și satul *Zimnicele* jumătate și satul *Zimnicélele* jumătate etc., pentru că aceste mai sus zise sate „iale au fost dă baștină ale *Cândei Părcălabul din Voevodești,* „moșul lui *Ivașco Postel,* tatăl jupânésii *Marii* muma lui *Ivașco Postel.*

„Apoi, când au fost în zilele lui *Șerban Vod,* când au fost curgerea anilor „7113 (1605) iar *Ivașco Postel* el au avut pâră cu *Dragomir,* feciorul *Marcei din* „*Nanovéni* pentru acéste mai sus zise sate, și așà au pârât *Dragomir,* înaintea „lui *Șerban Vod* cum că acéste moșii sânt ale lui de baștină. Intru acéia Dom„nia Sa au căutat și au judecat dup(ă) dreptate și dup(ă) lége cu divanul și cu „toți cinstiții boiarii Domniei sale și au silit Domnia sa pe *Dragomir,* feciorul „*Marcii,* ca să scoată cărți bătrâne de baștină etc.," iar el n'a avut. Deci, *Șerban Vodă* i-a dat „lége 12 boiari să jure de sânt aceste sate ale lui *Dragomir* de „baștină, ca să strice cărțile lui *Ivașco Post.*; dar *Dragomir* el nici cum n'au „putut să se apuce de lége să jure, ci au rămas de lége și de judecată." In urma acesteia *Ivașco Postel* a stăpânit în pace satele.

La 27 Ianuarie 7129 (1621) aflăm în Condica *mânăstirii Radu-Vodă* [2]), zapisul lui „Eu *Radul Postelnicul* de în *Hierăști,* scris-am acesta al mieu zapis

---

[1]) Arh. Stat. *Mitropolia București,* netrebnice, pach. 289/108, doc. 4, Secția istorică.

[2]) Arhiv. Statului, pag. 96 și cartoanele *M-rii Radu-Vodă,* pach. 38, doc. 2

www.dacoromanica.ro

„la mâna părintelui egumenului *Grigorie* de la sfânta mănăstire dela Bucureşti „ce este hramul sfânta Troiţă, cum să se ştie că i-am vândut partea mea de „ocină dela *Cioplea*, care iaste pre lângă satul *Dudeşti*, însă doo părţi, ér o „parte nu o am vândut căci nu iaste a mea, ce iaste a surorii méle, *Neacşii*, ci „am vândut numai partea mea: doo părţi drept 70 de „galbeni, însă stânjeni 200. Şi ne-am tocmit pre stânjeni „câte 7 costande; iar de vor mai trece stânjeni mai mulţi „decât 200 să aibă a'mi plătì părintele tot câte 7 co- „stande. Şi hotarul să se ştie den apa Dâmboviţii până „'n hotarul mânăstirii lui *Ivan călugărul* de cătră „Colintina. Şi am vândut această ocină de bună voia „noastră, fără de nici uă silă, ca să fie sfintei mânăstiri, „moşie. Şi ne-au dat şi banii toţi deplini, 70 de galbeni, „la mâna noastră pre 200 de stânjeni, iar ce vor trece mai mulţi să aibă părintele a mi-i plăti.

„Şi mărturie încă am pus: *Dumitrul Banul* şi *Dumitru Vistierul* şi *Staico* „*Postelnicul* şi *Hrizea* Logofătul.

„Pis u Târgovişte, luna Ghenarie 27 lét 7129.

La 27 Iunie 7130 (1622) vine în desbatere pricina dintre *Radul Postelnicul Năsturel* şi *Ivaşco Postelnicul ot Bălotești*, nepotul lui *Cănda Părcălabul* din Voevodeşti. Afacerea se judecă iar de *Radul Vodă*, în a doua domnie a lui: „*Radul Voevod* feciorul *Mihnii* Vod(a) către sluga Domniei méle *Ivaşco Postelnicul ot Bălotești*,

„ca să ţie satele *Ulmuleţii*, *Crăceştii* şi *Zemnicele* şi *Zemnicélele* şi *Scăeştii* şi „*Voevodeştii* şi *Futeştii* pentru că aceste sate de mai sus ele au fost de moşte- „nire *Cândei Părcălabul ot Voevodeşti*, tatăl jupânesei *Mării* şi moşul lui *Ivaşco* „*Postelnicul*... care s'au părât acum în Divan înnaintea Domniei Méle, cu *Radul* „*Postelnicul Năsturel ot Fierăşti* şi cu jupăniţa *Calea fiica Radului Calo(m)fi-* „*rescul.*

Mărturiile Domnului: jupan *Ventil* Vel Vornic, jupan *Papa* Vel Logof., jupan *Hrizea* Vel Vist., jupan *Necula* Vel Spătar, jupan *Vartolomei* Stolnic, *Furtuna* Comis, *Ion* Paharnicul, jupan *Trufanda* Vel Postelnic. Ispravnic *Papa* Vel Logof. Au scris *Lăpădat* Logofătul în Târgovişte. [1])

De astădată, *Radul Postelnicul Năsturel* rămâne de judecată ca unul care cumpărase rău părţi în acele ocini dela *Radul Postel Cepturoianul* şi dela soţia lui *Calé*. Cu toate acestea, procesul va mai durà încă mult timp, căci fiecare parte îl va redeschide la momentul ce va crede oportun, adică când va socotì că Domnul îi este favorabil. In special [2]), la 29 Iulie 1654, procesul se va redeschide numai între

[1]) Arhivele Statului. *Cartoanele Mitrop. Bucureşti*, pach. 260/79, netreb. doc. 2.

[2]) Idem *Cartoanele M-rii Mărcuţa*, pach. 5, doc. 1.

www.dacoromanica.ro

urmaşii ambelor părţi: *Cărpenişeni (Baloteşti)* şi *Năstureli*, fără jupănésa *Calé*.

„*La 7 Aprilie 7131 (1623) Radul Vodă*, feciorul marelui şi răposatului *Mih-*
„*nii Voevod*, nepot marelui şi milostivului *Alixandru Voevod*, dă poruncă[1]) mă-
„năstirii din josul oraşului domnesc de Bucureşti unde iaste hramul Sfintei Troiţa
„ca să ţie moşia dela *Cioplea* de lângă Dudeşti, însă numai cele doo părţi din
„moşie, adică 200 stânjeni drept 70 galbini stânjenul, câte 7 costande fac aspri
„14.000 etc., etc.," pe care le cumpărase deja la 27 Ghenarie 1621 (vezi mai sus) egumenul raduliot Grigorie. „*Pentru că această mai sus zisă moşie i-au fost de*
„*moşie a Radului Năsturel Postelnicul ot Fierăşti.*"

Mai la vale, în hrisov, Domnul mai aprobă ca „mânăstirea să mai ţie a
„treia parte din moşia Cioplea, ce este a jupănesii *Neacşa de moşie, sora Ra-*
„*dului Postelnicul Năslurel din Fierăşti*". Această a treia parte, rămăsese nevândută la 1621; „ér după aceasta feciorul jupânesei *Neacşa*, pre nume *Manta*
„făcut de *Arghiri* cu jupâneasa *Neacşa*, au făcut-o şi el vânzătoare acéia a treia
„parte a lui, adică 100 stânjeni drept 35 galbini stânjenul câte 7 costande, fac
„7000 aspri." [2])

Despre această vânzare mai pomeneşte şi hrisovul[3]) cel mare dat mânăstirii de *Matei Basarab* la 20 August 7156 (1648). De uă cam dată trebuie să reţinem acum faptul că *Radul Năsturel* a avut uă soră *Neacşa* care a făcut cu *Arghiri*,—un grec,—pe Postelnicul *Manta*.

La 6 Mai 7131 = 1623. Să se ştie boierii jupânesii *Grăjdanii Spătăresei* şi a lui *Dumitru Vistierul* (Dudescul) anume: din Băleni *Ivaşco Vorn*, şi *din* **Lazuri Radu Postelnicul Năsturel** şi din *Mănesti Nenciul Vorn.* şi din *Bucureşti, Alexe Vorn.*, să caute să alégă ocina din *Ciumérnic* ce va fi partea jupânesii *Grăjdanii* (soţia lui *Leca Spătarul)* să i-o alégă şi să şi-o ţie cu pace, iar ce va fi partea lui *Dumitru Vist.*, iar să şi-o ţie cu pace. Cum vor află aceşti boieri cu sufletile lor, aşà să fie. Ispravnic — Portar. Şi ziua la Duminica tuturor sfinţilor. Am scris *Stanciul* Logofătul.[4])

La 20 Iulie 1626. Iŵ *Alexandru V.V.* fiul lui *Radul V.V.* întăreşte stăpânirea lui *Preda Spălarul* peste satul *Albeşti*, a treia parte, dar din partea lui *Radul Postelnicul din Cepturoaia*. De aşijderea peste moşia *Edomireşti* din judeţul Argeş, peste a treia parte de sat, dar din partea lui *Radul Postelnicul din Cepturoaia*. Aceste părţi de moşii au fost de moştenire ale lui *Radul Postelnicul din Cepturoaia* şi el a vândut lui *Radul Postelnicul din Fierăşti* nişte sate anume: satul Ulmuleţi întreg, Zimnicele jumătate şi satul Zimnicélele jumătate, drept 300 ughi. Dar aceste sate n'au fost de statornicie ale lui *Radul Postelnic Năsturel ot Hierăşti* (Χιερχιμῖη), ci le-a luat *Ivaşco Postelnicul din Baloteşti* din mâna *Radului Postelnic*. Deci întru aceia *Radul Postelnicul din Hierăşti* n'a avut alte sate ca să ia dela *Radul Postelnicul din Cepturoaia*, ci a lăsat zălog aceste părţi de sate mai sus zise şi le-a ţinut *Radul Năsturel* câtăva vreme. Apoi *Radul Postelnicul din Hierăşti* a zis jupânesei *Calea*, după moartea bărbatului ei *Radul Postelnicul din Cepturoaia*, sau să le scoată moşiile sale ce le-a vândut, sau să-l

---

[1]) Arh. Stat. *Cartoanele M-rii Radu-Vodă*, pach 38, doc. 3. *Condica* p. 96 bis.

[2]) De unde resultă că un galben aveà 20 costande, er 1 costandă 10 aspri.

[3]) A se vedeà *Condica No. 1*, *M-rea Radu-Vodă* pag. 58 şi *Cartoane* pach. 48, doc. 6.

[4]) Aşezămintele Brâncoveneşti, pachet *Cula-Ciumernic*, doc. 35/16.

www.dacoromanica.ro

libereze să vânză aceste moşii ce au fost de zălog, unde va puteà, ca unele ce au stat 8 ani în zălogire, iar jupâneasa *Calea*, ea n'a putut să scoată aceste sate din mâinile lui *Ivaşco Postelnicul*. După moartea jupânesei *Calea* iar a întrebat *Radul Postelnicul Năsturel* pe *Preda Slujerul* şi pe *Stroe* Postelnicul fraţii lui *Radul Postelnicul din Cepturoaia*, ca să dea 300 ughi şi să se răscumpere de zălogire, ei au zis că nu pot. Intru aceia a întrebat *Radul Postelnicul din Hierăşti* şi pe *Preda Spătarul*, nepotul lor, ca să răscumpere aceste sate. Şi întru aceia *Preda Spătarul* nevoind ca să se amestece alţi oameni străini în moşiile lor, el a vândut părţile lui de moşii de peste Olt şi a dat banii *Radului Postelnic* toţi gata 300 ughi.

Divan: j. *Papa* vel Dvornic, j. *Hriza* vel Logofăt, jupan *Trufanda* Vel vistier, jupan *Miho* vel Spatar, jupan *Vartolomi* vel Stolnic, *Bratul* Comis, *Apostol* vel Paharnic, jupan *Costandin* vel Postelnic, ispravnic *Hriza* vel Logofăt. Şi am scris eu *Lepădat* logofătul în cetatea Bucureşti. [1])

La 24 Aprilie 7138 (1630) aflăm pe *Radul Postelnicul Năsturel* semnând ca martor actul prin care „*Vrutul* cu fiii din Scărişoara se vând ca rumâni jupânului Necula Vistierul." Printre martori, zice [2]) d. Iorga se află *Costandin Vtori Postelnicul* (viitorul Domn). Costandin Vt. Postel. nu credem a fi altul decât soţul *Ancuţei*, fata lui *Petraşco V.V.* iar nu Costandin Cârnul, adică *Cost. Şerban Basarab* şi *Matei Aga* (viitorul *Matei Vodă*).

Eată şi ceilalţi martori: *Hriza* Vel Vornic, *Vladul* Vel Logof., *Papa* biv. Vel Logof., *Ivaşco* Vornic, *Gligorie* Comis, *Muşat* Vel Stolnic, *Mitrea* biv. Vel Pitar, *Dumitru* Vt. Vist., *Iani* Vist., *Bunea* Logof. Scrie *Ghilghi*, Logof.

La 25 Aprilie 7138=1630. Adică [3]) eu jupăneasa *Néga* fata lui *Pătru Postel de Pătrălage*, jupânésa *Udrei*, feciorul *Danciului Doicescul*, dă zapis jup. *Dumitru Dudescul* al 2-lé Vist. că i-am vândut toată parté de ocină de în Cărstianeşti de pe Colentina care au fost de la părinţii méi, etc., etc., drept 80 de galbeni (cu 2 rumâni) gata etc. şi mărturii: jup. *Ianiu* Vel Portar, *Radul Doicescul*, *Danciul ot Uscat*, *Miloş* Log., nepot *Danciului Cluc. Doicescul* i *Tudor Stoian.*, *Răzvan Vorn.*, *Stanciul log.* i ot *Bolésca Radul Postel* i Dumitru Log. Şi am scris eu *Lepădat* Log. la Bucureşti etc. *Radul Postel Năsturel* semnează astfel:

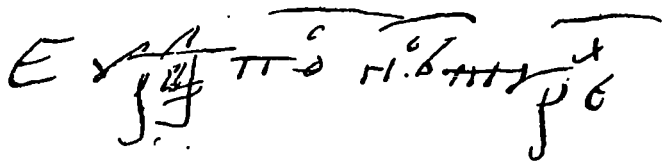

La 2 Mai 7138 = 1630. Iŵ *Leon V.V.* fec. lui *Ştefan V.V.* dă jup. *Dumitru Dudescul Vt. Vist.* să-i fie lui moşie la Cărsteneşti de

[1]) Biblioteca Acad. Rom., doc. XXXIII/216.

[2]) *Studii şi doc.* V, pp. 440—442.

[3]) Arhivele Stat. *M-rea Cotroceni*, pach. 90. doc. 9.

www.dacoromanica.ro

pe Colentina însă parté jupănesii *Négăi*, fata lui *Pătru Postel. dela Pătărlage*, jupânésa *Udrii*, fec. *Danciului Doicescul*, parté ei toată şi cu 2 rumâni etc., etc., drept 16.000 aspri gata etc., etc., şi boieri martori: jup. *Iane Vel Portar*, *Radul Postel de la Doicești*, *Danciul log. de la Uscați* şi nepotu-său *Miloș*, *Tudor* Stoln., *Răzvan Vorn. Stanciul log.*, *Radul Postel dela Bolésca*, *Dumitru log.*, *Calotă Armaș*„ *Staico Vorn.*, *Radul Postel dela Hierăști*, *Opré Vorn.* şi *Preda Vorn.*, *Radul* Log., *Buné* Log., *Stroe* snă Fierăi Log., *Paraschiva* Logof., *Șărban* Log. (Bilcirescul), *Négoe* Peh., *Meiotă*, *Mané* Cupeţul. Pentru aceia am dat etc.

Divan jup. *Hrizé* Vel Vorn., *Vladul* Vel Log., *Ianake* Vel. Vist., *Miho* Vel Spat., *Muşat* Vel Stoln., *Buzinca* Comis, *Vasile* Vel Peh., *Alexandru* Vel Postel. şi ispravnic jup. *Vladul* Vel Log. Şi am scris eu *Lepădat* Logof. în Scaunul oraşului Bucureştii. [1]).

La 14 Aprilie 7140 = 1632. Cartea Mitropolitului *Grigorie* prin care întăreşte iertarea de rumânie cu părţile lor de moşie a unor rumâni din Mogoşeşti ai *Vornicului Dumitru* dinpreună cu jupânésa lui *Maria* cu fiu-său *Buné* şi cu frate-său *Gheorma*. Marturii *Gligore* Comis, *Ivaşco* Vorn., *Mihalcé* Vorn., *Vasilake* Aga, *Gheorghe* Armaş, *Sima* log., *Necula*, Pah., *Radu Postel. Năsturel*, *Oancea* Log., *Ghenea* Portarul. [2])

Un eveniment important din vieaţa lui *Radul Postelnicul Năsturel* ni-l înfăţişează hrisovul următor din *20 Noembrie 7141 (1632)* în care *Radul Năsturel* figurează ca *Vel Vistier* [3]) în divan. Este primul hrisov în care 'l găsim în această dregătorie şi credem că *Radu* va fi fost însărcinat cu Vistieria Ţării de către chiar regenta, *Doamna Elina*, şi va fi continuat în această slujbă până în 1633 când îl întâlnim ca *Vel* Logofăt [4]) în luna lui Martie 23, după ce *Matei* se întoarse în ţară.

La 23 Ianuarie 1633 de sicur *Radul* era *Marele Vistier* al fiicei sale, căci astfel se explică cum Doamna erà în perfectă cunoştinţă despre situaţiunea Vistierii când scrie Craiului *Gheorghe Racoți:*

„să ştii Măria Ta că în această vreme de acum nu putem afla nicăirea bani că, „ce au fost a se strânge din ţară, puţin lucru, care mai nu s'au ales nimic: aicea „ne stau oamenii Paşii tot în spinare în toată vremea şi nu-i putem umplea „voia; şi un ban ce vine de undeva, ei iau etc".

De şi, ca socru al Domnului, *Radul* ar fi putut ocupà uă dre-

[1]) Arhivele Statului. *M-rea Cotroceni*, pach. 90, doc. 11, trad. de Lupu, dascălul slovenesc.

[2]) Document particular.

[3]) Arhivele Statului. *Condica M-rea Tismana* p. 40 bis.

[4]) Idem. *Condica M-rii Sadova*, p. 57.

www.dacoromanica.ro

gătorie mai mare decât cea de *Vistier*, totuşi această din urmă funcţiune erà de încredere şi, la începutul nouei domnii, ea erà şi cea mai importantă. După obiceiurile de atunci, noul Domn aveà dreptul să strângă şi să *împlinească* toate birurile rămase în întârziere dela predecesor şi Domnul aveà interes ca să grăbească operaţiunile, din pricină că adesea veneà, dela Constantinopol, plin de datorii cu o droaie de creditori după el şi, prin urmare, în nevoie de bani.

Cine ar fi putut să-l servească pe *Matei Vodă* mai prompt de cât socru-său?

La 6 Decembrie 7141 = 1632. Iŵ *Matei Basarab V. V.*, nepot pré bunului bătrânului Iŵ. *Basarab V.V.*, dă[1]) sf. M-rii Argeş şi păr. Kir *Meletie* egumenul ca să-i fie satul *Corbii-de-Piatră* din jud. Muşcel slobozi şi în pace de găleţi, de fân, miere, etc., etc. Cum iaste această minunată M-re Argeş întemeiată şi zidită şi înfrumuseţată desăvârşit de răposatul întru fericire moş Domnii méle şi luminat Domnia lui *Neagoe Băsărab V.V.* şi cu luminata şi fericita soţia lui moaşa noastră doamna *Despina* am căutat Domnia mea ca să nu rămâe această ruinătate şi lucruri fără ajutor (pustii) ci m'am milostivit Domnia mea asupra numitului sat al sf. m-ri şi am ertat, etc., etc.

Divan jup. *Ivaşco* Vel Vorn., *Gheorghe* Vel Log., *Radul Vel Vist.*, *Teodosie* Vel Spat., *Stroe* Vel Stoln., *Nica* Vel Comis, *Barbul* Vel Pah., *Costandin* Vel Postel. Şi ispravnic însumi am zis Domnia mea. Şi am scris eu *Dumitru* Log. în Scaunul Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează.

La 19 Ianuarie 1633 *Matei Vodă* dă carte lui *Iancul Capit* pentru moşia din *Micşeneşti* judeţul Ilfov, care fusese a lui *Necula Vistierul* etc.

In divan *Radul Năsturel* este Vel Vistier. (Document particular).

După terminarea acestei sarcine, bătrânul *Radu* ocupă uă dregătorie mai liniştită şi astfel îl întâlnim la 18 Martie 7141 (1633) ca *Vel Logofăt.* Avea acum peste 60 de ani de vârstă.

La 18 Martie 7141 = 1633. Iŵ *Matei Basarab* V.V. dă[2]) *Stanciului Postel* din *Pârăiani* sud. Gorj, să-i fie lui ocină la satul Băeşti sud. Vălcea însă ½ fune dela *Dumitru* şi de la fraţii lui *Pătru* şi *Marco*, fii *Badei din Băeştii*, drept 3200 aspri gata etc.

Şi iar a cumpărat *Stanciul Postel.* o familie de ţigani anume etc. dela *Hamza din Pade* şi dela fratele său *Stanciul* drept 6000 aspri gata şi un cal bun şi marturii: din Zătreni *Stanciul* Post. şi din Cornet *Ionaşco* Postel şi *Vlaicul* şi din Mălăeşti *Preda* şi din Spinéni

[1]) Arh. Stat. *Episc. Argeş*, pach. 16, doc. 12, Orig. slav. piele.
[2]) Acad. Rom. p. XXXI, doc. 130 Orig. piele. Trad. Melhisedec.

www.dacoromanica.ro

Dumitraşco Postel i *Sava* i *Dédul* Céuş şi din Căpreni *Stama* şi din Rogojina *Barbul* i ot Popeşti *Drag* şi mulţi boiari.

Divan: jup *Ivaşco* Vel Vorn., *Radul Năsturel* Vel Log., *Gligorie* Vist., *Teodosie* Spat., *Mihaiu* Stoln., *Buzinca* Comis, *Vucina* Pah., *Costandin* Vel Postel., Ispravnicul *Radul Vel Log.* Şi am scris eu *Tudor* Gramaticul în cetaté Scaunului Bucureşti.

Pecetie aplicată, se păstrează.

La 10 Aprilie 7141 (1633) Radul Năsturel semnează ca Vel Logof. şi aplică şi pecetea lui pe zapisul lui *Andrei Spătarul*, feciorul *Vladului Logof. Rudeanul*, prin care vinde lui *Drăguşin* Vtori Post. satul Deleanii din jud. Olt [1]) şi cu rumânii drept 170 galbini, „care sat l-au fost cumpărat *Andrei Spătarul* în zilele lui *Alecsandru „Vodă Iliaşi.* Deci, într'acest sat fost-au *Drăguşin* Postelnicul având „moşie a lui moşneană încă mai dinainte vréme. Şi când au cum- „părat *Andrei Spătarul* [2]) acest sat Delénii el n'au întrebat pre *Dră- „guşin* Postelnicul: cumpăra-va el acest sat, au nu-l va cumpărà?"

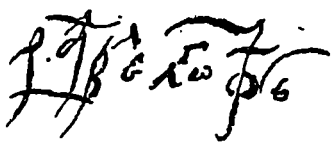

Marturi iscăliţi: jup. *Ivaşco* (Băleanul) Vel Vornic, *Hrizea* biv. Vel Vornic, *Gligorie* Vel Vistier, *Gheorghie* biv. Vel Logofăt, **Radul Năsturel Vel Logofăt**, *Preda* Spătarul snă *Nicăi* biv vel Logof. ot Stăneşti, *Tănasie* Păharnicul, *Stan ot Balşa, Dumitraşco* Vistierul i *Dudescu* Vistierul, *Calotă* Clucerul, *Mihalcea* Căpitanul, *Para* biv Vel Paharnic, *Stroe Logofătul snă Fierăi Logofătul, Bunea*, Logof., *Drăghici* Spătarul, Vel Aga *Oprea, Şerban* Logofătul, *Mihos Logothetis, Dragomir* Vel Armaş, *Mihai* Vel Stolnic, *Buzinca* Vel Comis, *Vucina* Vel Paharnic, *Dumitru Vel Pitar Filieşanul.*

La 10 Aprilie 7141 = 1633. Iŵ Matei Basarab V.V. dă sf. m-rii Troiţa şi păr. egum. Cozmei ca să fie sf. m-ri moşie la Glina în jud. Ilfov, însă partea *Mănjinei* pentru că această moşie (partea Mănjinei) au fost cumpărată de răpos. Mihail Vodă dela Tudora şi dela fiesa Boba, nepoata Mănjinei, iar după acea Mihail V.V. au fost miluit cu această moşie pe Anghelake brat etc., etc. Şi au venit aici la divan

---

[1]) *Academia Rom.* doc. 193/LXXV şi Arh. Stat. *Condica No. 1 Radu-Vodă* p. 302.

[2]) Dintr'uă carte a lui *Matei Basarab* aflăm că *Vlad Logof. Rudénul* a avut ca feciori, afară de *Andrei Spătarul*, pe *Radul* şi pe *Vlad* cărora Domnul le dă carte „ca să aibă a împărţire cu fratele său *Andrei Spătarul* banii satului „*Crăciumariul*, 800 galbeni ungureşti, să se facă trei părţi pe 3 fraţi etc." Se pomeneşte şi despre părintele *Teofil Rudeanul* unchiul celor 3 fraţi, despre *Mitrea* vărul lui Andrei şi despre *Dumitraşco Vistierul* socrul lui *Andrei. (Uricarul Codrescu* Vol. II, pag. 264).

www.dacoromanica.ro

şi au şăzut de faţă cu egum. Cozma şi aşà pârà Stoiana roaba fata Mănjinăi că au ridicat pârà pentru această moşie cum că n'au fost vândut această moşie partea tătănăsău Mănjinei. Domnul judecă şi le dă la mijloc 6 boieri megiiaşi pe răvaşe ca să caute şi să afle adevărul. Şi au rămas de lége şi de judecată Stoiana roaba şi nepoatăsa Boba.

Divan j. *Radul* Vel Ban Craiovei *Buzescul, Ivaşco* Vel Vorn., **Radul Năsturel** Vel Logof., *Grigorie* Vel Vist., *Teodosie* Vel Spat., *Mihaiu* Vel Stoln., *Buzinca* Comis, *Vucina* Pah., j. *Costandin* Vel Postel., Şi ispravnic j. *Radul Năsturel* Vel Log. Şi am scris eu *Dumitru* Log. în Scaunul cetăţii Bucureştilor. [1])

La 30 Aprilie 7141 = 1633. Iŵ Mateiu V.V. nepotul marelui şi pré bunului bătrânului *Basarab V.V.* dă sf. m-ri Bistriţa şi egum. *Vasilie* să-i fie satul Costeşti sud Vălcé etc., etc., statul îl iartă de bir, de găleată de fân, de oae seacă şi de cai şi de boi etc., etc.

Divan jup. *Radul* Vel Ban Craiovei *Buzescul, Ivaşco* Vel Vorn., **Radul Năsturel vel Log.,** *Gligorie* Vel Vist., *Teodosie* Vel Spăt., *Mihai* Vel Stoln., *Buzinca* Comis, *Vucina* Pah., *Costandin* Vel Postel. Şi ispravnic jup *Radul Năsturel* Vel Log. Şi eu *Dumitru* Log. am scris în capitala Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează. [2])

La 30 Aprilie 7141 = 1633. Iŵ Matei Basarab V.V. dă sf. m-ri Codména să-i fie satul *Călugărénii* dela *Néjlov* etc., pentru că au fost bătrână şi dreaptă moşie şi de strămoşi al sf. m-ri etc. Iar când fu în zilele *Radului V.V.*, fec. *Mihnii V.V.*, iar un boier silnic, numele lui *Pană Vistierul*, el au luat acest sat Călugărenii dela sf. m-re in puterea lui, pentru că a fost un boier puternic şi a aruncat el călugărilor din sf. m-re nişte dobitoace. Şi aşà a zis *Pană Vist.* cum că s'a fost tocmit el cu călugării, etc., etc. Iar, când a fost în zilele lui *Gavriil V.V*, călugării au reclamat la marele Divan pentru *Pană Vist.* cum au fost luat el satul *Călugărénii* şi a aruncat numai nişte dobitoace. *Gavriil V.V.* a judecat şi s'a încredinţat cum că au fost luat *Pană Vist.* acest sat, fără nici o trébă şi nici călugării volnici nu sânt să răsipească sau să vânză sate şi moşteniri ale sf. m-ri. Că au chibzuit Domnialui şi cu răpos. *Vlădica Luca* etc., pentru acele vite ce le-au fost dat *Pană Vist.* la sf. m-re să fie pentru sufletul lui şi i-au scris numele lui la sf. Proscomidie şi ale părinţilor lui, iar satul să rămână la sf. m-re etc.

Iar când au fost acum, în zilele D. Méle, pre când s'a milos-

[1]) Aşezămintele Brâncoveneşti. *Cula-Ciumernec*, doc. 32.

[2]) Arh. Stat. *M-rea Bistriţa* pach. 1, doc. 20, orig. slav. piele.

www.dacoromanica.ro

tivit şi cinst. împărat asupra D. Méle de m'a dăruit cu Domnia şi cu skiptrul stăpânirei a Ţării Româneşti la scaunul răposaţilor moşi şi strămoşi ai D. Méle, dar călugării ei iarăşi au venit înainté D. Méle de s'au jăluit cum că acest sat nu ascultă de călugări la trebile şi posluşeniele m-rii etc. Domnul judecă şi întăreşte stăpânirea m-rii peste satul *Călugărenii* ot Néjlov etc.

Divan: jup *Radul Buzescul* Vel Ban Craiovei, *Ivaşco* Vel Vorn. **Radul Năsturel vel Log.**, *Gligorie* Vist., *Teodosie* Spăt., *Mihai* Stoln., *Buzinca* Comis, *Vucina* Pah., *Costandin* Vel Postel. Şi ispravnic jup. *Radul* Vel Log. Şi eu *Dumitru* Log. am scris în Scăunala cetate ce se chiamă Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează. [1])

La 30 Aprilie 7141 (1633) [2]) şi *la 4 Mai* în hrisovul lui *Matei Voevod* dat sf. Episcopii Buzău [3]) prin care 'i acordă pe tot anul câte 40 de bolovani de sare dela ocna Ghitioara, divanul Domnului se compune din: jupân *Radul Buzescul* Vel Ban Craiovei, jupan *Ivaşco* Vel Vornic, i jupan **Radul Vel Logofăt Năsturel**, i jupan *Gligorie* Vel Vistier, i pan *Teodosie* Vel Spătar, i jupan *Buzinca* Vel Comis, i jupan *Mihai* Vel Stolnic, i jupan *Vucina* Vel Pah., i jupan *Costandin Vel Postelnic*, iar ispravnic *Insu-mi* am am zis Domnia Mea".

La 5 Iunie 7141 = 1633. Iŵ Matei V.V. dă slugilor D. Mele (rupt) fii lui *Ştefan Log. din Vălieni* sud Romanaţi să le fie nişte rumâni în sat în Văléni etc. pentru că aceşti rumâni ei au fost de moştenire ai lui *Ştef. Log. din Vălieni* etc. Acum, în zilele D. Méle iar rumânii ei au ridicat pâră şi au venit înaintea D. Méle de s'au pârât de faţă cu *Barbuià* şi cu fratesău *Negoiţă* fiii lui *Ştefan Log. din Vălieni*, etc., etc.

Divan jup. *Radul Buzescul* Vel Ban Craiovei, *Ivaşco* Vorn. **Radul Năsturel Vel Log.**, *Gligorie* Vist., *Tudosie* Spat., *Mihaiu* Stoln. *Buzinca* Comis, *Costandin* Vel Postel. Şi ispravnic jup *Radul Năsturel* Vel Log. Şi am scris eu *Părvul* grămătic în Scaunul cetăţii Bucureşti.

Pecete aplicată căzută.[4])

La 26 Iunie 7141 = 1633. Iŵ Matei Basarab V.V. prietenului D. Méle lu jupan *Badé neguţătorul din Brăila* să-i fie moşie în *Iasul* din jud. Brăila însă partea lui *Stoica Hileanul* toată pentru că a cumpărat-o *Badé* dela *Stoica Filiianul* şi dela fiii lui din *Iasul* drept 1000 aspri gata. Şi iar a cumpărat *Badé* moşie în Iasul dela *Stoica Ghe-*

[1]) Arhiv. Stat. M-rea *Cotména*, pach. 10, doc. 1, orig. slav piele.
[2]) Arh. Stat. *Condica Schit. Cotmeana al Coziei* p. 65 şi pach. 10, doc. 1.
[3]) Idem *Condica Buzău*, pag. 93.
[4]) Arhiv. Stat. *Epis. Buzău*, pach. 49, doc. 10.

www.dacoromanica.ro

loiul partea lui toată drept 1000 de aspri etc. Şi iar a cumpărat *Badé* dela *Rusé din Iasul* etc., etc. Şi iar au cumpărat etc., etc.

Divan jup. *Radul Buzescul* Vel Ban Craiovei, *Ivaşco* Vorn, şi **Radul Năsturel Vel Log.**, *Gligorie* Vel Vist., *Tudosie* Spăt., *Mihai* Stoln., *Buzinca* Comis, *Vucina* Pah., *Costandin* Vel Postel. Şi ispravnic *Radul Năsturel Vel Log.* Şi am scris eu *Lepădat* Logof. în Scaunul cetăţii Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează [1]).

La 3 Iulie 7141 = 1633. Iŵ *Matei Basarab V. V.* nepotul marelui şi pré bunului răpos. bătrânului Iŵ *Basarab V. V.* dă oamenilor din satul Dobriceni-măglaşi din sud Vălcea anume etc. Ca să fie lor moşie în satul Dobricenii-măglaş însă numai părţile lor de moşie etc. şi să fie de acum înainte slobozi de către *Chisar Pah. Rudénul*, fec. *Kircăi Comis* din satul Ruda, şi de către fiii lui etc. Pentru că satul Dobriceni au fost oameni judeci cu moşiile lor etc., etc. (s'au vândut sub Mihail Vodă etc.). Acum, în zilele Domnii méle iar sătenii au venit de s'au pârât cu *Chisar Pah. Rudénul* înainté Domnii mele şi le-am dat lége 12 boiari ca să jure etc. şi au şi jurat în biserică pe sf. Evanghelie şi au fost la jurământ ispravnic boierul *Calciul* Vel Portar. Iar după aceia *Chisar Pah.* el nici aşà nu s'au lăsat ci au luat înnaintea Domnii mele lége preste lége 24 de boieri, iar la zi şi la soroc *Chisar Pah.* nici cum n'au putut aduna pe acei 24 de boiari etc., etc.

Divan jup. *Radul Dudescul* Vel Ban al Craiovei, *Ivaşco* Vel Vorn., **Radul Năsturel Vel Log.**, *Gligorie* Vel Vist., *Teodosie* Vel Spăt., *Mihai* Stoln., *Buzinca* Comis, *Vucina* Vel Pah., *Costandin* Vel Postel. şi Ispravnic jup *Radul Năsturel Vel Log.* Şi am scris eu *Lepădat* log. în scaunul cetăţii Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează. [2])

La 3 Iulie aflăm pe *Radul Năsturel* ca Vel Logofăt: în *Condica No. 1* a *M-rii Arnota* pag. 6; apoi iscăleşte ca martor actul [3]) prin care *Matei Vodă* dărueşte uă ţigancă. In divan aceaşi boieri ca la 30 Aprilie.

La 6 Iulie 7141 = 1633. *Iŵ Matei Basarab V. V.* dă satului Polovinele din jud. Romanaţi şi moşnenilor satului anume etc., să le fie lor satul Polovinele şi să fie slobozi şi în pace de vecinicie de către sluga D. Mele *Radul Iuzbaşa din Târgşor* etc., pentru că ei au fost tot oameni judeci cu moşiile lor dela moşi dela strămoşi din zilele altor Domni bătrâni. Apoi, când a fost în zilele lui *Alexandru* V.V. fec., răposatului *Iliaşi V. V.* într'al doilea rând de domnie, la

[1]) Arh. Stat. *Epis. Buzău*, pach. 58, doc. 4, piele.

[2]) Arh. Stat. *M-rea Arnota*, pach. 1, doc. 3. Orig. slav pe piele.

[3]) *Studii şi doc.* V, p. 442.

www.dacoromanica.ro

cursul anilor 7136, moşnenii satului din Polovina, mai sus scrişi, se vândură vecinici cu fiii lor şi cu moşiile lor lui *Necula* care au fost în zilele răpos. *Radului V. V.* Mare Vist. pe bani gata. Acum în zilele D. Mele, iar *Necula Vist.* au venit cu *Radul V.V. Iliaş* feciorul lui *Alexandru V. V. Iliaşi* din ţara Moldovei cu oaste cu Moldoveni şi cu Tătari înpotriva D. Mele şi a Ţărei ca să mă scoaţă pe D. Mé din Scaun. Intr'acé vréme sluga D. Méle *Radul Iuzbaşa* s'a sculat de bună voe la războiu şi cu dreaptă slujbă pe lângă D. Mé întru nimic n'a socotit sângele să'şi verse pentru D. Mé. Apoi într'acesta D. Mé văzând atâta credinţă şi dreaptă slujbă D. Mé am dat şi am miluit pre sluga D. Mele *Radul Iuzbaşa* cu satul Polovinele etc., ca să fie lui de moştenire şi ohabnică etc., iar *Necula Vist.* a pierdut moşiile de către D. Mé cu vicleşugul cel rău. Şi am făcut D. Mé *Radului Iuz.* şi carte de miluire cu mare blestem. Apoi, când a fost la urmă, sluga D. Méle *Radul Iuz.* văzând că este un sat depărtat peste Olt şi peste mână etc., el făcu tocmeală cu satul Polovinele pe galbeni 150 şi i-a slobozit de vecinicie cu ştirea tuturor boierilor etc., etc., Şi apoi au dăruit D. Mé pre sluga D. Méle *Radul Iuz.* din aceşti mai sus numiţi bani cu 40 galbeni pentru slujba lui şi am luat D. Mé 100 de galbeni şi am ertat D. Mé satului Polovinele 10 galbeni, etc. etc.

Divan jup. *Radul Buzescul* Vel Ban Craiovei, *Ivaşco* Vel Vorn. **Radul Năsturel vel Log.**, *Gligorie* Vel Vist., *Tudosie* Vel Spăt., *Mihaiu* Vel Stoln., *Buzinca* Comis, *Vucina* Pah., *Costandin* Vel Postel. Şi ispravnic *Radul Năsturel Vel Log.* Şi am scris eu *Lepădat* Logof. în capitala Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează.[1])

La 11 Iulie 7141 = 1633. Tudoran Pitarul (Vlădescul) adeveresţe cu acte că satul *Mogoşeştii* din Argeş este al lui dela moşi-strămoşi. Tudoran Pitarul şi feciorii lui *Ianache Pah.* (tatăl lui Tudoran Clucerul = Teodosie monah ctitor Aninoasei), *Badé Logof.*, i *Părvul Log.* dăruesc sf. monastiri *Codména* moşia Mogoşeşti din gura Argeşului cum l'au fost dat moşii noştri *Staicul Log.*, i *Dobrişan Vorn.*, i *Tudoran Stoln.*, i *Vlaicul* (lét 7034) aşijderea l'am dat şi noi etc., etc.

Martori: jupăn **Radul Năsturel vel Log.**, Buzinca vel Comis, *Preda* Spăt. ot Brâncovéni, i *Preda sin Buzinca*, *Paraschiv* Sluger, *Udrişte Logof, sin Radul Năsturel*, *Udré* Logof., *Andrei* Spăt. *Rudénul* i *Părvul Dolofan* i *Lepădat* Logof. la 13 Iulie 1633.[2])

La 26 Iulie 7141 = 1633. Iŵ *Matei Basarab V. V.* dă satului

[1]) Arh. Stat. *M-rea Brâncoveni*, pach. 12, doc. 1 piele.

[2]) Arh. Stat. Cond. *M-rea Cotména*, pag. 67.

www.dacoromanica.ro

Dobricenii Măglaşi din sud Vălcé ca să fie în pace şi slobozi de rumânie de către *Chisar Pahar*, fec. lui *Kirca Comisul de la Ruda* etc.

Divan jup. *Radul Buzescul* Vel Ban al Craiovei, *Ivaşco* Vel Vorn., **Radul** Vel Log., *Grigorie* Vel Vist., *Teodosie* Vel Spăt., *Mihail* Vel Stoln., *Buzinca* Vel Comis, *Vucina* Vel Pah., *Costandin* Vel Postel. şi Ispravnic jup **Radul Năsturel vel Log.** Şi am scris eu *Pârvul* Grămăticul în scaunul cetăţei Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează. [1])

La 13 August 7141 = 1633. Iŵ *Matei Basarab V.V.* dă satului *Văcăreşti* sud Olt şi moşnenilor anume etc., etc. să le fie moşie în Văcăreşti însă părţile lor etc. şi să fie slobozi şi în pace de rumânie de către *Andrei Spăt.* şi de către fraţii lui *Vladul* şi *Radul* fiii *Logof. Vladul Rudénul* şi de către fiii lui *Staico Pah., Preda* şi *Tudosie* şi de către toate rudeniile lor etc., pentru că satul Văcăreştii au fost tot oameni moşneni încă din vechime iar în zilele lui *Simeon Moghilă* V. V. dar Logof. *Tudosie Rudénul* şi fiul lui *Vladul Log.* ei ca niste boieri putincioşi fiind ei au cotropit pă satul Văcăreşti şi .... şi i-au rumânit fără voia lor şi le-au aruncat lor banii cu d'asila aspri 12.000 de s'au fost făcut rumâni. Iar după ce a venit Domn răpos. *Şerban V.V.* satul s'a dus înaintea lui în divan de s'au plâns de strâmbătate şi de cutropire etc. şi au trimis pe jup. *Cernica Vel Vorn.* de a cercetat etc. şi el împreună cu sătenii au lepădat toţi banii jupăniţei *Dobrii*, soţia lui *Tudosie biv Vel Log.*, cât au fost dat. Iar *Tudosie Logof.* el atunci au fost fugar în ţara Moldovenească. Daca au venit el din fugărie, în zilele lui *Şerban V.V.*, el iarăşi a rumânit satul Văcăreşti întru silnicia sa fără bani şi de atunci încoace tot au tras pără cu log. *Teodosie* Rudénul şi cu fiul său *Vladul Log.* pe la toţi Domnii. Acum, în zilele D. Mele, s'au părât de faţă cu *Andrei Spăt.* şi cu fraţii lui fiii *Logof. Vladul Rudénul* şi cu fiii lui *Staico Pah., Preda* şi *Tudosie* etc. Domnul dă satului lége 12 boiari. Ei au căştigat procesul iar *Andrei Spăt.* şi cu ceilalţi au rămas de lége.

Divan jup. *Radul Buzescul* Vel Ban Craiovei, *Ivaşco* Vorn.: **Radul Năsturel Vel Log.**, Gligorie Vist., Tudosie Spăt., Mihai Stoln., Buzinca Comis, Vucina Pah., Costandin Vel Postel. Şi ispravnic jup. *Radul Năsturel* Vel Log. Şi am scris eu în Scăunala cetate în Bucureşti.

Pecete aplicată se păstrează. [2])

La 13 Iulie (Condica *Schitul Cotmeana* p. 68) şi la *26 Iulie* (Condica *Arnota* p. 8); la *5 August* (Condica nouă *M-rea Znagov*

[1]) Arh. Stat. *M-rea Arnota*, pach. 1, doc. 4. Orig. slav pe piele.

[2]) Arh. Stat. *Epis. Buzău* pach. 86 doc. 11, piele.

www.dacoromanica.ro

p. 31) când *Matei Voevod* dă sfintei mănăstiri Znagovul moşia *Dobroteşti*. La *13 Ianuarie* 1634 *(Bistriţa* pach. 2 netreb. doc. 184) şi *la 22 Ianuarie 7142 (1634)* Marele Logofăt *Radul Năsturel* nu mai figurează în divanul domnesc (Condica No. 1, *Vieroş* p. 177), nici la *16 Aprilie* (Condica No. 1, *Bistriţa* p. 263 bis), nici la *28 Aprilie* (Condica *Tismana* p. 385), nici la *13 Mai* (Condica No. 3 *Bistriţa* p. 14 bis). Cu toate acestea, Radul tot trăieşte căci îl întâlnim:

La 9 Maiu 7142 = 1634. Boiarii ai boiarinului D. Mele jup. *Buzinca* Vel Comis şi ai părintelui *Vasilie* egum ot Bistriţa anume **Radul Log. Năsturel** i *Gligore* Vel Log, *Nedelco* Vel Cluc., i *Tudosie* Log., *Dumitraşco* Vist. i *Radul Vorn. ot Desa*, să caute şi să adevereze pentru satul *Gândénii*. Dec(i) cum vor adevăra aceşti mai sus zişi boieri şi cum vor afla cu sufletele lor aşa să-i tocmească.[1])

La 10 Mai 7142 (1634) iscălind ca *biv. Vel Logofăt*, uă carte de alegere, împreună cu alţi 5 boieri;[2])

La 10 Iulie 7142 = 1634. Stanca, fata *Borcii Postelnicul dela Slătioara* dă zapis vărului ei *Ivaşco Vel Vornic* şi nepotu-său *Pătraşco* că le dărueşte părţile sale de moşie din *Ojogeni Slătioarele-de-jos* şi *Măraţii*, etc. Ca martor se află şi *Radul* biv Vel Log. Năsturel însă aplică inelul alături de iscălitură şi semnează *Radul Vistiiar*.[3])

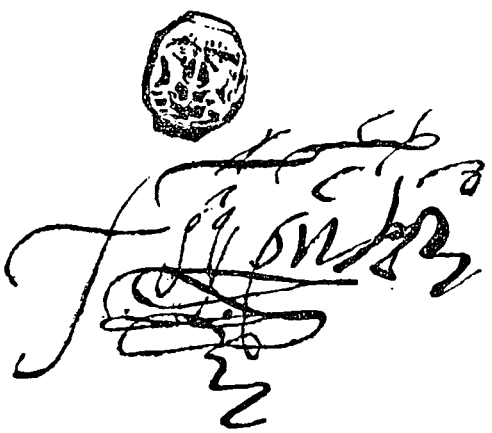

La 21 Mai 7147 (1639) Matei Basarab dă[4]) jupânului *Radul biv Vel Logofăt* „*ot Hierăşti* să fie volnic cu această carte să ia un român dela feciorii lui *Vin-*„*tilă Dvornicul* (Corbénul), să-l ducă în sat la *Budeşti*. Pentru că satul *Budeşti* „fost-a de moşie a *Radului Logofăt* încă mai de nainte vréme; iar când au fost „în zilele *Radului Voevod* iar *Vintilà Dvornicul* fiind boier mare şi putérnic

[1]) Arh. Stat. *M-rea Bistriţa*, pach. 21, doc. 3.
[2]) Arhivele Stat. Condica No. 3. *M-rea Bistriţa*, pag. 130 bis.
[3]) Document particular.
[4]) Condica *domeniului Fierăşti*, Document No. 3.

www.dacoromanica.ro

„s'au pus în spinarea *Radului Logof.*, ce scrie mai sus, ca să'i vânză satul Bu„deşti, fără de voia lui, şi i-au aruncat bani ughi 600 şi i-au luat satul Budeşti „tot satul etc., aşa numai în silă. După acéia când au fost acum în zilele Dom„niei Méle, iar *Radul Logof.*, el au venit înaintea Domniei-Méle în Divan de „se-au părât de faţă cu *Teodosie Vel Ban* şi cu frate-său *Negoiţă*, feciorii lui „*Vintilă Dvornicul*. Şi aşa s'au plâns *Radul Logofătul* în divan: cum, i-au luat „acest sat Budeştii în silă, fără lége i fără dreptate, neavând *Vintilă Dvornicul* „nici uă treabă cu acest sat.

„Intr'acéia, Domnia-Mé am căutat şi am judecat pre dreptul şi pre lége, „împreună cu toţi cinstiţi dregătorii Domnii-Méle şi cu tot Divanul. Şi am dat „Domnia-Mé boiarinului Domnii Méle *Radul Logof.*, ca să fie volnic de să lépede „toţi banii îndărăpt lu *Tudosie Banul* şi frăţine-său lu *Negoiţă Postelnicul*, fe„c(i)orii lui *Vintilă Dvornicul*, ughi 600 şi să-şi ia satul cu tot hotarul, etc:

„Iar după ce şi-au luat *Radul Logof.*, satul Budeştii îndărăpt, strânsu-şi-au „şi toţi rumânii în sat iar pre Paraschiva l'au găsit *judecit* de *Todosie Banul* „şi de *Negoiţă Postelnicul*. Deci, jupânul *Radul* Logof., au venit iar la Divan „să'şi ia rumânul etc.

„Scrie *Lepădat* Logofătul în ziua de sfântul Costandin şi Elena".

In fine, la *20 Ianuarie 7148 (1640) Petraşco Postelnicul ot Cărsteşti* dă [1]) zapis dumné-lui jupân *Radul Vel Vist.* (biv Vel Logof.) *ot Fierăşti* cum să se ştie că i-a vândut doi rumăni etc.

A scris *Radu* grămăticu.

Petraşco Vănzător.

Vladul Părcălabul ot Drăngeşti martor i *Neacşul* feciorul Vornicului *Chercăi* ot Cojeşti, i *Mitré* Post. ot Dragomireşti i *Barbul* Post. ot Mănesti i *Arvatul* Spătar ot Izvoru i *Udré* Logof. ot *Rădăcineşti* i *Manta* Logofătul şi alţi mulţi boiari etc.

La 26 Ianuarie 1641. Iŵ *Matei Basarab* voevod, întăreşte stăpânirea jupânesei *Stanca*, fiica lui *Pârvul logofătul* din Ruda, peste moşiile şi vecinii din satele Albeşti şi Dobroţii din judeţul Argeş de vechie moştenire peste partea lui *Preda spătarul*, fiul *Bădicanului*, carele a fost bărbatul jupânesei *Stancăi*. De asemenea peste părţile *Răducanului din Greci*, unchiul lui *Preda paharnicul*, atât cât a fost zălogit lui **Radul biv vel logofăt din Hierăşti**. Şi le-au stăpânit toate acestea jupâneasa *Stanca* cu bună pace. Iar după aceia, când fù acum în zilele Domniei mele, — zice *Matei Basarab V. V.* — după moartea lui *Preda Spătarul*, jupâneasa Stanca e neliniştită de rudele lui *Preda Spătarul*, anume de *Preda Paharnicul din Greci* şi rudele lui şi de rudele jupânesei *Grajdanii Spătăreasa*, bunica lui *Preda Spătarul*, pentru *Badea Postelnicul*, fratele *Grajdanii* şi pentru nepoţii ei *Gherghe* şi *Pătru*, fiii lui *Ivaşco biv vel Dvornic din Băleni*. Venind ei la Divan domnul le dă 6 boeri [2]) ca să le aleagă pricina şi să-i judece cu dreptate. Aceşti 6 boeri s'au dus la sfânta Mitropolie înaintea Mitropolitului *Teofil* şi au aflat pe sufletile lor, că din moşiile şi ţiganii lui *Bădican*,

[1]) Condica *Domeniului Fierăşti* dcc. 2.

[2]) Cei 6 boeri luaţi pe răvaşe domneşti sunt: jupan *Dumitru Dudescul* biv vel Vistier, *Dragomir* vel Clucer, *Gherghe* Vistier, *Stroe* Vistier, *Bunca* Vistierul şi *Dumitraşco* Clucerul *Filipescu*.

www.dacoromanica.ro

tatăl lui *Preda Spătarul* s'a dat numai la M-rea Argeşul, unde s'a îngropat *Costandin*, fiul lui *Preda Spătarul* o parte de sat, jumătate din satul Şegarcea şi un sălaş de ţigani. Iar din moşiile jupânesei *Grajdana* s'a dat M-rei Argeş o parte de sat din satul Stâlpeni şi cu vie şi un sălaş de ţigani pentru pomeană, precum a fost lăsat şi *Costandin*, fiul lui *Preda Spătarul*. Jupâneasa *Stanca* ce a fost soţia lui *Preda Spătarul* şi-a ales cu cei 6 boeri părţile sale de ocină din Albeşti şi Dobroţii cu vecini de veche moştenire şi cu case şi două sălaşe din partea lui *Preda Spătarul*. Şi încă au rămas să-i plătească ei 250 ughi *Preda Paharnicul din Greci* şi cu rudele sale *Badea* Postelnicul cu nepoţii lui *Gherghe* şi *Pătru* pentru nişte datorii.

Divan: jupan *Teodosie* vel Ban, jupan *Hriza* vel Dvornic, jupan *Gligorie* vel Logofăt, jupan *Radul* vel Vistier, jupan *Preda* vel Spătar, jupan *Dragomir* Clucer, jupan *Socol* vel Stolnic, *Radul* vel Comis, *Vucina* vel Paharnic, jupan *Costandin* vel Postelnic, ispravnic *Gligorie* vel Logofăt. Şi am scris eu *Lepădat* logofătul în Scaunul cetăţii Târgovişte.[1])

Ne mai întâlnind pe *Marele Logofăt Radul Năsturel* în nici un document public sau privat după anul 1641, putem bănui că el să fi trecut la repaosul de veci poate chiar pe la sfârşitul acestui an. (Vezi mai departe, *Inscripţiuni vechi* la *Biserica din Fierăşti).*

La 30 Noembrie 1641, când închide ochii, *Radul* are, după socotelile, sau mai esact, după ipotesele ce am făcut mai sus, etatea de 80 de ani. Aceasta ne confirmă, până la un oarecare punct, că data naşterii lui, 1560, este verosimilă. Ultimii 3—4 ani ai existenţei, *Marele Logofăt Radul* îi petrecu retras în sânul familiei sale la *Fierăşti*, doborât de crudele isbiri ce primise: căci văzù stingându-se pe rând, întâiu noră-sa *Maria Corbeanca* în lehuzie, apoi, fiul său întâiu născut *Şerban*, care încetă din vieaţă în floarea tinereţelor, în fine, pe iubita lui soţie, „nobila Doamnă" *Despina.*

Am presupus, că *Radul Năsturel* trebuie să se fi căsătorit pe la 1590. Documentul din 27 Iunie 7130 (1622) despre care am vorbit mai sus, ne înfăţişează pe *Radul Postelnicul Năsturel* alături cu jupăniţa *Calea*, fata *Radului Calo*(m)*firescu*. Daca, *Radul Calomfirescul* ne ziceam, a fost din *„casa domnească"* a lui *Mihail Vodă*, atunci *„fata din casa domnească"* la care face alusie hrisovul lui *Simeon Movilă* Vodă din 16 Iunie 1602, nu poate fi alta, decât această jupăniţă *Calea*. Lucrul erà posibil, de şi uă oarecare îndoială se născuse în noi din cauza glăsuirei hrisovului şi adică: *„care se-au pârât acum „în divan inaintea Domnii Meale cu Radul Postelnicul Năsturel ot „Fierăşti şi cu jupâniţa Calea, fiica Radului Calo(m)firescul"*. Pentru ce, ne ziceam noi, hrisovul nu scrie şi cuvântul *„lui"* înaintea Calei daca *Calea* erà în adevăr soţia *Radului Năsturel*, adică de ce nu zice: *„şi cu jupâniţa* lui *Calea, fiica Radului Calomfirescul"* ?

[1]) Biblioteca Acad. Rom., doc. XXXIII/188. Orig. slovenesc pe picle.

www.dacoromanica.ro

In mod cert ştiam că Marele Logofăt *Radul Năsturel* a ţinut *„uă fată din casa domnească a lui Mihail Vodă"* şi de aceia am scris [1]) această ştiinţă înaintea numelui jupânesei *Calea.*

Mai târziu, aflând în *Arhivele Statului* alte documente,[2]) pe care le-am reprodus dejà mai sus (20 şi 24 Ianuarie 1621), am văzut că bănuiala noastră erà întemeiatá căci jupânésa *Calé* a fost soţia *Radului Postelnicului Çepturoianul ot Greci;* şi dacă ea, împreună cu *Radul Postelnicul Năsturel* se judecau în divan la 27 Iunie 1622, apoi ea erà ca garantă a decedatului ei soţ relativ la moşiile ce zălogise.

Din *„Inscripţiuni vechi la biserica din Fierăşti"* ce dăm mai la vale, ştim că soţia jupânului *Radul Năsturel* fu *„nobila doamnă Despina"*, care încetă din vieaţă la 14 Decembrie 1635.

INSCRIPŢIUNI VECHI LA BISERICA DIN FIERĂŞTI (Ilfov)

In *Trompeta Carpaţilor* [3]) din 23 Aprilie (5 Maiu) 1867 sub titlul: *Familia Năsturel*, se citeşte:

„Am primit dela un om al noului proprietar, al moşiei *Hereşti* „un mic document care ne spune că sunt încă multe materiale ne„descoperite încă pre la multe biserici vechi pe moşii particulare. „Acest document ne spune că însă-şi Domnii Ţării-Româneşti cu „Mitropoliţii purtau titlul de *duci Hungro-Vlahi.* Iată această inscrip„ţiune găsită pre piatra de mormânt din biserică, în limba slavonă „şi tradusă astfel:

† Aci zace corpul ce'i de fericită memorie nobila damă şi soaţă a lui Vlad Năsturel, Logofătul, moartă la 14 Decembrie 1635 dela scăparea lumei, memoria sa să fie eternă. Amin.

„Piatra, după explicaţiunea inscripţiunei, este ridicată şi împo„dobită de fie-sa Doamna Elena, *soacra onoratului Sinore Iŵ Mateiu „Basarab, căpitan şi ducă al Hungro-Vlahii*, 7144 (1635).

„*O legendă*, **tot pre această piatră**, zice astfel: *Noi călătorii „carii trecem aproape de acest mormânt să avem totd'auna pre necu„noscuta moarte înaintea ochilor noştri şi să avem o vieaţă fără pri„hană, plăcută lui Dumnezeu cu rugăciuni pentru acela ce odihneşte*

[1]) In a noastră publicaţiune: *Varlaam şi Ioasaf.* Introducţiune.

[2]) Jupăneasa *Calé* era moartă la 20 Iulie 1626. Vezi mai sus la această dată.

[3]) *Biblioteca Academiei Române*, Anul V, No. 511.

www.dacoromanica.ro

„*aici, mort la 30 Noemvrie* 7150 *dela facerea lumii, 1642*[1]) *dela „scăpare.*"

„Pe altă piatră pe frontispiciul bisericei dela *Fierăşti* este ur-„mătoarea inscripţiune:

„Acest onorabil şi Dumnezeesc sanctuar fusese din temelia lui „clădit şi ridicat cu ajutorul lui Dumnezeu prin stăruirea şi ordinul „Doamnei Elenii cu graţia cerească *duchesă a ţărilor Ungro-Vlahiei*, „soţia Domnului *Ion Mateiu Basarab* cu ajutorul în parte a 2 fraţi „ai săi *Cazan Năsturel* şi *Orest Năsturel*, în numele măreţ al sfintei „Treimi, în numele unui singur Dumnezeu etern, atot-puternic, fără „sfârşit, în numele sfântului spirit. In timpul Domniei Domnului şi „soţului meu pe care Dumnezeu să-l ţie sub a sa protecţiune, în tim-„pul mitropolitului Kir Teofil; arhiepiscopului de Râmnic Kir Igna-„tie; de Buzău Kir Ştefan; în anul facerii lumii 7152 şi 1642 dela „Adam.

„Executorul acestei biserici fusese arhitectonul *Panait Barbu-„lovici Nastasecht.*"

Urmează iarăşi reflecţiuni d'ale jurnalistului asupra *titulaturei de duci ai Hungro-Vlahiei* ce purtau Domnii şi Mitropoliţii şi apoi termină zicând că: „din această cavalerească familie *Năsturel* nu ră-„mase decât d. *C. Herescu Năsturel*, care nu are copii;" cu el „se stinge familia Năsturel." Semnează *D.*

* * *

Cine este *D?* Nu ştim. Este el vre-un istoric, literat sau erudit, ca să se cuvină a i să da încredere desăvârşită atât lui cât şi spuselor lui? Daca judecăm după întregul său articul, constatăm că *D* nu desleagă nici o enigmă istorică, nu ne arată nici o filiaţiune, ci reproduce *aidoma*, poate, notiţa dată sau trimeasă lui de „omul noului proprietar al moşiei Herăşti", pe care notiţă el o împodobeşte cu reflexiunile-i proprii, reflexiuni cari nu ne îndreptăţesc a-l socoti nici ca istoric, nici ca literat, nici ca erudit. In adevăr, din cele două inscripţiuni dela Fierăşti l'a izbit pe *D* numai *titulatura* Domnului şi a Mitropolitului, fapt care n'ar fi avut de ce să facă să se muncească atâta un istoric sau un literat.

Să trecem acum la „*omul noului proprietar*", să vedem ce este cu dânsul. După chiar cuvintele întrebuinţate de autorul articulului spre a indică cititorului izvorul notiţei sale, rezultă că: „omul noului proprietar", erà, firesţe, un *om*, iar nu un literat sau istoric, căruia urmà să-i spue numele, erà un *vechil* al principelui Serbiei sau al nepotului acestuia, baronul de Rudna, erà un *sârb* sau *ungur*, care

[1]) Eroare, trebuie citit 1641.

www.dacoromanica.ro

ştia *să citească* inscripţiuni *slavone* fără nici o altă pretenţiune. Citirea lui de-acum 39 de ani are însă foarte mare importanţă azi, când *slovele* s'au şters de pe *o piatră* (a treia), ea însă nu ne poate servì decât sub beneficiu de inventar. In adevăr, ori „*D*", ori omul [1]) noului proprietar", ori tipograful, ori toţi împreună, au greşit. Nu ne importă să aflăm pe vinovat, ci numai să restabilim adevărul.

Vechilul vorbeşte despre **două** pietre afirmând că sub una zace soţia lui *Vlad Năsturel* Logofătul, fără să o numească. El indică esact data de 14 Decemvrie 1635, dar greşeşte cu *Vlad Logofătul*, precum greşeşte când scrie că „piatra este împodobită de fie-sa, „Doamna Elena, **soacra** onoratului Sinore Iŵ Mateiu Basarab, etc." şi precum iar greşeşte când, mai departe, zice că „**tot pe această piatră**" s'ar mai aflà „*o legendă*", care ar pomenì despre „acela ce odihneşte aici, mort la 30 Noemvrie 7150" (1641).

Din numeroasele documente ce am citit şi reprodus aci, afirmăm că în tot neamul Năsturelilor, nu am aflat nici un membru al familiei cu numele din botez *Vlad*. Tot din documente Marele Logofăt *Radul Năsturel* nu se mai vede figurând prin hrisoave sau zapise decât până pe la 1641. In privinţa lui *Radul* vom revenì numai decât.

Piatra în cestiune (a Vechilului) are $1^{m},970$ lungime, şi o lărgime de 780^{mm} la cap şi 730 la picioare (în raport cu corpul din mormânt), grosimea pietrei întrece 350^{mm}, iar slovele inscripţiunei au aproape 100^{mm} de înălţime.

Inscripţiunea glăsueşte astfel: [2])

† Зде лежит тѣло блаженныа памети Благородныа г. Деспи́ны, сѵпрѵжница г. Радѵла Нѣстѵрела, нѣкогда логодетьи ѡт Фиерьщ. Ѿ(в)дѣ преставлии сѧ вѣ лѣто сп̃сніа ,ѧ̃ѯ̃ѣ̃, мц̃а Дек. ѳ̃ї гѡ, вѣ понедѣлныи дн̃ь. Сеи жь вѣ(ч)наѧ бѵди памеати. Сѣи же на гробі камена, ложе и̇ ѵ̊краси пр̃(ч)снаѧ ем дщи, пресвѣтлаѧ кнагина гс̃пжда Елена, сѵпрѵжница блгочстиваго гс̃пдра Iѡ̃ Маѳеа Басарабь, началника и̇ воевѡды Ѵгровлахїескаго, вь лѣт. бнтїа мира ,ѕр̃лѯ̃.

Adică:

† Acì zace trupul celei de fericită memorie al nobilei ḍoamne Despina, soţia domnului Radul Năsturel — odinioară logofăt — din Fierăşti. Acì a răposat în anul mântuirei 1635, luna Decemvrie în 14, în ziua de Luni. Şi să-i fie veşnică amintirea. Această piatră de mormânt a pus-o şi înfrumuseţat-o prea cinstita ei fiică, prea luminata principesa Doamna Elena, soţia binecinstitorului Domn Iŵ Matei Basarab, căpetenia şi voevodul Ungrovlahiei, în anul dela facerea lumii 7144.

[1]) Sf. Sa preotul din *Fierăşti* ne spune că omul baronului de Rudna se numea *Vereş*. Noi îi vom zice aci „*Vechilul*".

[2]) Citită şi tradusă de d. *Stoica Nicolaescu*, translatorul Arhivelor Statului.

www.dacoromanica.ro

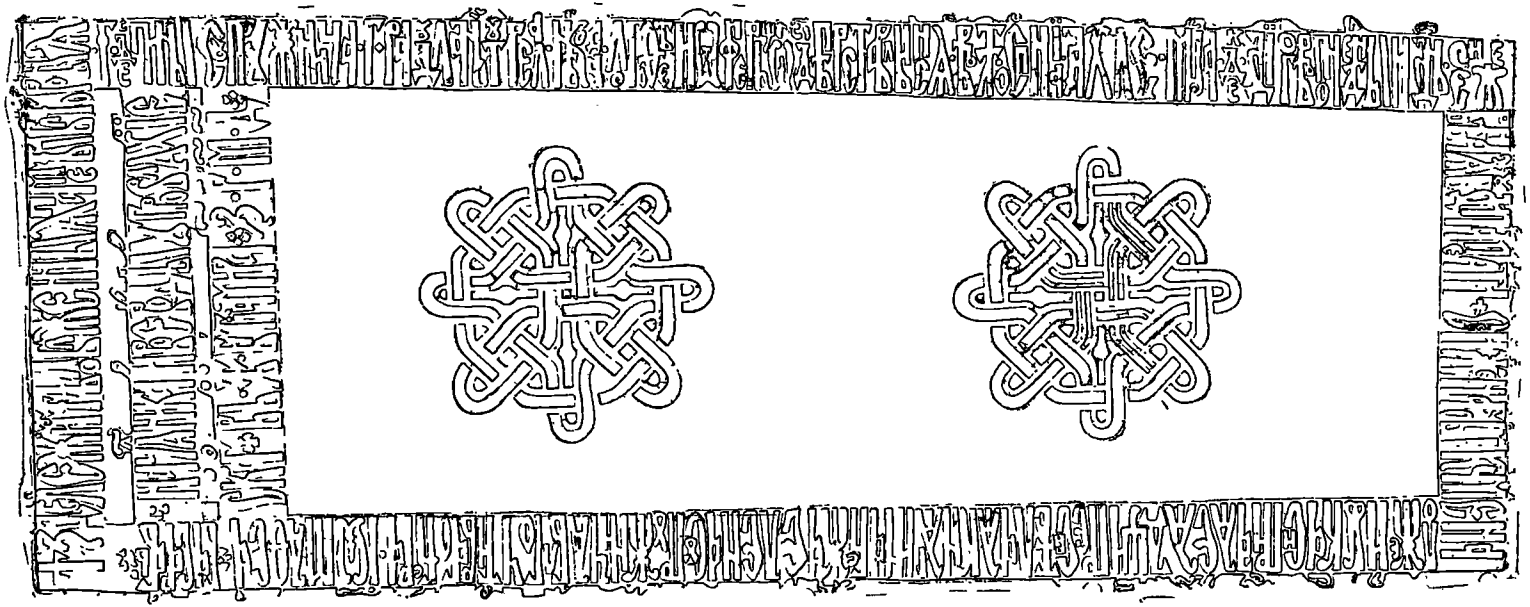

Piatra mormântului jupăniței Despina, soția Radului Logofătul Năsturel din Fierăști (Ilfov).

www.dacoromanica.ro

Comparând această lectură cu aceia făcută de *vechil* şi tipărită în *Trompeta* acum 39 de ani, se vede uşor că este vorba **despre una** şi *aceiaşi piatră* pe care nu se mai scrie nimic despre „**cel repausat la 30 Noemvrie 7150!**“ cum afirmă D.

Cu toate acestea, nimeni nu va crede că această dată (7150) a fost născocită acum 39 de ani. De sicur, ea a fost citită şi ea nici nu a fost greşit citită (afară de erorile semnalate mai sus) decât numai la transformarea anilor dela zidirea lumei în anii dela mântuirea lumei. Această dată, de 30 Noemvrie 1641, este cu sicuranţă aceia a încetărei din vieaţă a fostului Mare Logofăt *Radul Năsturel,* tatăl Doamnei Elena, şi această sicuranţă o întemeiem pe spusele pietrei a doua,— *pisania,*— pe care citim că Doamna *Elena* şi cu fraţii ei *Cazan* şi *Udrişte* ridicară biserică din temelie în anul 1644.

In această biserică se odihneau: un frate şi părinţii lor, iar fii rămaşi în vieaţă ridicau biserică întru cinstea şi pomenirea adormiţilor.

Iată pisania citită şi de vechil:[1])

† Сей сїѧнныи и бжственыи храм из самагѡ ѣгѡ ѡснованїа вьздвижень быст и сьзданъ, Бжїею помощїю повелѣнїем же и иждивенїем пресвѣтлы ѧа благочестивыѧ княгины госпожды Елены, Бжїю благодатїю началнии и воевоженны землѧ Оугровлахїскоѧ, сопрьжниця пресвѣтлагѡ и дръжавнѣишагѡ господа Іѡ Мѳа Басрабы, тщанїем же и ѡт частиа съпо(спѣ)шенїем двою ем истѳтю братию Казан Нѣстѳрела и Ѳреста Нѣстирела, въ пресно ѣ великолѣпое имѧ престыѧ живоначалниѧ и животворещїѧ Троица, Бѣ единагѡ живагѡ безначалгѡ зоя и силнагѡ ї въ предивное ѣдинагѡ ѡт Трѳица Дха стгѡ въ мїр съшествїе, началствующѳ тогда Богохранимомѳ господѳ выше реченномь тѳм сопрѳжнику, при архиепископѣ кѵр Ѳеѡфилѣ и іепископ Рыбническом кѵр Игнатїи, и Бѳзовскомѳ кѵр Стефанѣ, въ лѣто ѡт създанїа мїра ѕ҃р҃н҃в҃ и ѡт спсниа мїра ѧхмд. Приставнїкъ же дѣлъ быст Мамантъ Барбѳлович ѡт Нетезеци.

adică,

Acest sfânt şi dumnezeesc lăcaş din însă-şi temelia lui a fost clădit şi înălţat cu ajutorul lui Dumnezeu şi prin stăruirea şi porunca prea luminăţiei sale binecinstitoarei principese a domnei Elena, cu harul lui Dumnezeu stăpână şi voevodeasă a Ţării Ungrovlahiei, soţia prealuminatului şi autocratului domnitor Iѡ Mateiu Basarab, cu truda şi cu ajutorul în parte a celor doi buni fraţi ai săi Cazan Năsturel şi Orest Năsturel, întru de a pururea prea frumosului ei nume al prea sfintei de viaţă începătoarei şi de viaţă făcătoarei Treime, întru unul Dumnezeu cel viu şi fără de început şi a tot puternic, şi întru prea minunată co-

[1]) Citită şi tradusă de d. *Stoica Nicolaescu.*

www.dacoromanica.ro

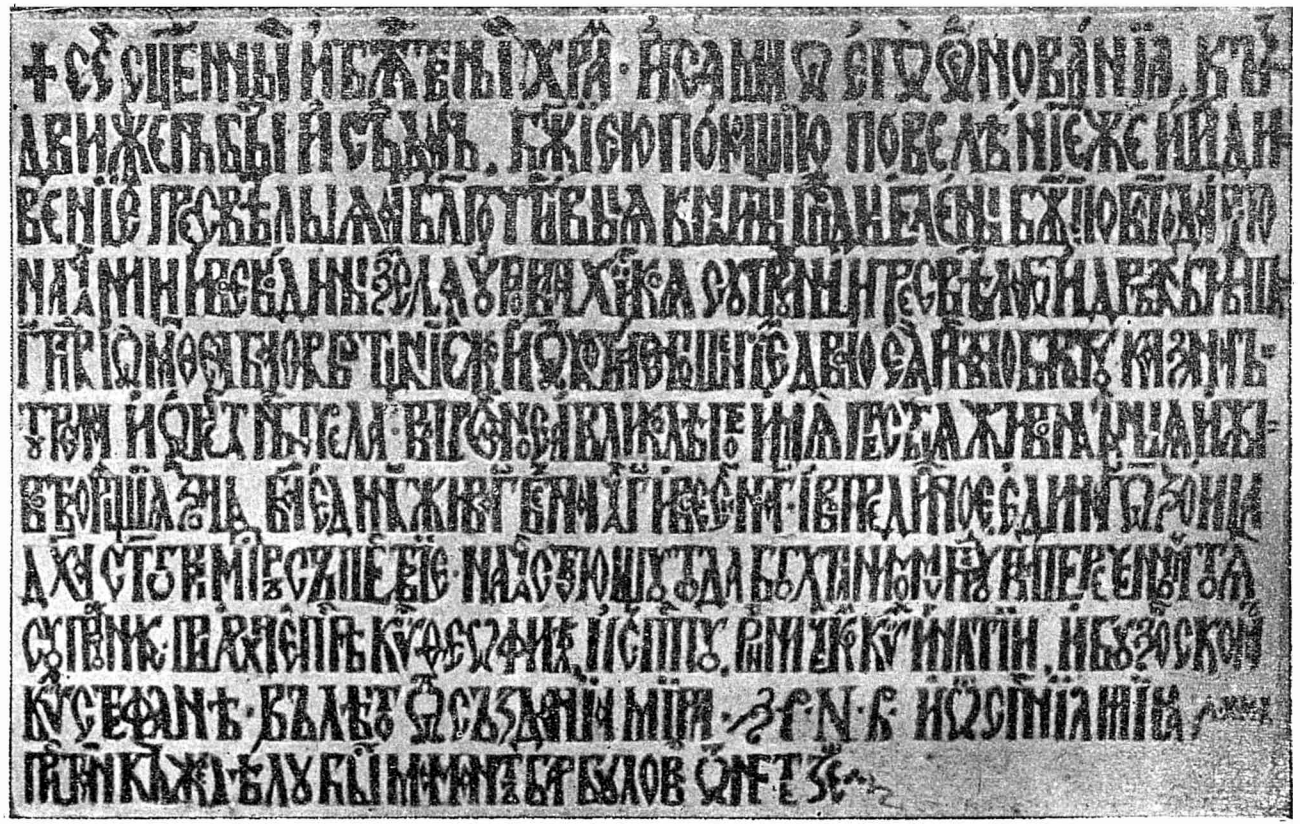

Pisania bisericei din Fierăști a Doamnei Elena Matei Basarab Voevod.

www.dacoromanica.ro

borâre în lume a sfântului Duh din nedespărţita Treime. Domnind atunci întru Dumnezeu creştinul domnitor cel mai sus pomenit, soţul acesteia, pe timpul Arhiepiscopului kir Teofil şi a episcopului de Râbnic kir Ignatie şi cel de Buzău kir Ştefan, în anul dela zidirea lumei 7152 şi dela mântuirea lumei 1644. Şi vătaf la lucru a fost Mamant Barbulovici din Netezeşti.·

Această inscripţiune savantă, zice[1]) d-l profesor Iorga, „este „datorită desigur minţii iubitoare de cuvinte şi întorsături *„pretenţioase* a lui *Udrişte Năsturel*", căruia, îi zice d-sa, din eroare de citire, şi *Iorest*, nume nou pentru noi, căci nu cunoaştem decât pe acelea de *Oreste*, *Uriil* şi *Udrişte*.

Am fi terminat acì cu *„inscripţiunile dela Fierăşti"* daca vechilul nu ar fi pomenit nimic, cum văzurăm, despre mortul **„dela 30 Noemvrie 7150"** şi daca n'ar mai fi încă la Fierăşti o **a treia** piatră cu inscripţiuni, tot din secului al XVII-lea, despre care se ocupă şi d-l profesor N. Iorga.[2])

Pe această a treia piatră, mai mult de jumătate ştearsă, se ciştete totuşi uă dată: aceia de 1628 Martie 2.

Să nu o fi văzut vechilul acum 39 de ani? Dar de unde scoate el atunci pe **30 Noemvrie 7150?**

Tot pe *această piatră*, zice el, o legendă spune: **Noi călătorii, etc., etc.**

Pe care piatră? Pe-a *„nobilei doamne,"* etc., văzurăm că nu este esactă indicaţiunea lui. Dar, nu puteà să mai vadă *tot pe piatra tombală* a jupânesei *Despina* şi pe altcine-va arătat că ar fi fost înmormântat acolo la 1641, din pricină că atunci, ca şi azi, morţii nu se desgropau până la 7 ani, iar jupăneasa *Despina*, înmormântată la 14 Decemvrie 1635 nu împlinise, la 30 Noemvrie 1641, nici 6 ani.

Deci, pe piatra cea **ştearsă azi**, şi probabil bună acum 39 de ani, pe ea a citit vechilul ceia ce *„Trompeta"* ii atribuie. Şi este de presupus că vechilul descriind mormântul al doilea, cu acea ocasiune el ar fi scris: *„tot pe această piatră etc."* uitând să trimeată la tipar, sau pierzându-se de către *D*, *lectura* pietrei acelui mormânt.

Pe cât ne-a fost de uşor să demonstrăm erorile *„Trompetei"* semnalate mai sus, pe atâta trebuie să fim de circumspecţi acum când intrăm în perioada conjecturelor. Suntem în faţa unui problem istoric, iar Istoria nu ar mai servì la nimic, nu ar fi o ştiinţă, daca nu am procedà faţă de ea cu multă scumpătate. Cititorul este deci înştiinţat. Discutăm.

---

[1]) *Inscripţiuni din Bisericile Românei*, doc. 181, pag. 91 şi *Sate şi mănăstiri* de acelaşi, pag. 251.

[2]) Op. cit. doc. 180, pag. 90.

www.dacoromanica.ro

Până ce principele *Miloș Obrenovici* să devină, în 1830, proprietarul moșiei *Fierăști*, mormintele boierești din biserică, ca și însuși sf. locaș, au fost întreținute și supraveghiate de urmașii de sânge ai fericiților ctitori. Și nu se poate admite că în biserica din Fierăști lumea ar fi călcat cu picioarele peste mormintele celor adormiți acolo. Ca probă ne stă piatra mormântului jupânesei *Despinei*, piatră reprodusă la pagina 60 și care se află în perfectă stare de păstrare, putem zice.

Dela 1830 încoace, principele *Miloș* făcù mai multe reparațiuni. Prima fu pardosirea bisericei cu cărămizi și zugrăvirea interiorului. Ctitorii, de vor fi fost zugrăviți pe pereți,—lucru și probabil și posibil—azi nu se mai văd; apoi, pardosirea atrase după sine scoaterea afară a pietrelor tombale. Ele fură zidite în peretele exterior dela intrare, la dreapta și la stânga, ne spune Sf. Sa septuagenarul paroh.

Cum și ce fel, nu se știe, fapt este că o piatră, piatra *cea ștearsă* care formează obiectul discusiunii de față, ajunsese dela 1830, treaptă la *pragul intrărei* boierești (miazăzi) și aci rămase „până mai acum vre-o 20—30 de ani", îmi spune iar cucernicul paroh, „când fu scoasă „de acolo și pusă *treaptă* la *intrarea de afară a pridvorului*, (apus) „astfel cum o vedeți d-voastră acum, domnule General."

Acum vre-o 20—30 de ani se înlocuise în biserică, pardoseala de cărămizi a principelui Miloș, cu *asfaltul* care există azi și atunci piatra în cestiune fu pusă ca treaptă la ușa dinafară dela intrarea principală (apus). Și, din nenorocire, ea fu așezată cu inscripțiunea astfel ca să se tociască și *buchile* care, până atunci, mai scăpaseră de această nefastă operațiune.

Când d-l profesor Iorga o citì, piatra erà, de sicur, cu partea ștearsă, vârâtă cu o mică porțiune, sub *odihna* superioară dela uşe Noi încă am aflat'o în această tristă situațiune, dar cu permisiunea, ba chiar cu insistența reiterată a venerabilului paroh, ea fu scoasă de-acolo, spălată, luată forma inscripțiunei și fotografiată de noi; apoi o așezarăm în picioare, rezemată de zidul bisericei, „până ce se va „zidì la locul din care fusese scoasă mai nainte".

Intâiu. După părerea noastră, d-l profesor Iorga a fost indus în eroare de cel ce i-a comunicat „cuvintele și frânturile de cuvinte" reproduse de d-sa în opera citată (doc. 180, pag. 90), căci, după cuvintele: „*† zde estŭ grobŭ*" nu urmează nici trei, nici 30 de puncte, ci toate cuvintele șterse de pe laturea stângă a pietrei, apoi cele dela picioare, după care vin cele de pe laturea dreaptă și, în urmă abia se continuă cu „ЖЄ ТѢК...." (vezi figura pag. 67). Nu s'a citit deci cum trebuià să se citească.

www.dacoromanica.ro

Al doilea. Data citită de d-l profesor, sau de corespondentul domniei sale, a fost şi ea greşită, cum se poate vedeà pe figură: cititorul nu a ţinut seamă de *unităţi* care îi erau indicate între altele şi de *liniile de încadrare* săpate d'asupra şi dedesubtul leatului şi de *punctele dela începutul* şi dela *sfârşitul anului.* Acestea trebuiau să-i atragă băgarea de seamă. Avem dar de faţă, posibil, pe 1624, 1626 şi 1628, iar nu şi pe 1620 Maiu 2, cum citeşte d-sa.

Dar, d-l Iorga comite *personal* o a treia greşeală afirmând[1]) că:

„De acì se înţelege numai atâta că mortul a părăsit lumea la „2 Maiu 1620. Cred că el nu poate fi altul decât acel *Fiera* Logo„fătul care scrie un act al lui *Mihai Viteazul* la 6 Iulie 1600 (Bogdan, „în *Prinos Sturdza* p. 165) şi care erà, **după d. general Vasiliu-Năs-„turel**, (Prefaţa la ed. lui *Varlaam şi Ioasaf*, tradusă de Udrişte „Năsturel) tatăl lui *Udrişte Năsturel:* acesta e împreună cu sora sa „Doamna Elina a lui Matei Basarab, ctitorul bisericei din Fierăşti. „O *altă soră* aveà un palat mare în apropiere, la Vărăşti (Macarie „de Antiochia, p. 221)."

Va să zică, după d. Iorga, noi am fi scris, negru pe alb, în Prefeţa ediţiunei lui *Varlaam şi Ioasaf*, cum că *Fiera Logofătul* este tatăl lui *Udrişte Năsturel?!*

Nimeni nu va aflà aşà ceva nici la locul indicat de d-l Iorga nici în altă parte. Din contră, totdeauna am susţinut şi vom probà, ca 2+2=4, că tatăl lui *Udrişte* a fost Marele Logofăt *Radul Năsturel din Fierăşti.*

Este adevărat că în 1903[2]), d-l profesor Iorga a emis părerea că *Hiera Logofătul*, ispravnicul Scaunului Craiovei, ar fi *începătorul Năsturelilor*, dar această părere erà o simplă părere, *ne documentată* şi nimic mai mult. Ea a obsedat, se vede treaba, pe d-l profesor într'atât în cât, în 1905,[3]) avù recurs, întru susţinerea ei, la ediţiunea lui *Varlaam şi Ioasaf.*

Dar despre originea *Năsturelilor* noi am publicat dejà aci mai sus studiul aproape complet şi documentat. Să începem acum demonstraţiunea sau discusiunea *pietrei a treia.*

1. Pe ce ne-am puteà întemeià afirmarea cum că „din cuvintele şi frânturile de cuvinte" reproduse de d-l Iorga, sau şi chiar de figura noastră, s'ar înţelege că mortul dela „2 Maiu 1620" nu poate fi altul „decât acel *Fiera* logofătul etc.?"

Numele acestui Logofăt ar începe cu un X şi pe piatră nu aflăm

[1]) Vezi *Inscripţii din Bisericile României*, 1905, pag. 90—1.
[2]) Iorga *Studii şi Documente*, V. pag. 710.
[3]) Idem *Inscripţiuni din Bisericile României*, pag. 90—1.

www.dacoromanica.ro

nici o slovă de aceasta, în *frânturile de cuvinte sau în cuvintele întregi*, afară doar de cifra 600 din milesim. Din contră, un cuvânt întreg redat de d-l Iorga prin „*Gradam*" ne reaminteşte numele lui *Radul* gravat pe piatră: Г. РАДЛ. М.

2. Admitem, de o cam dată, că d-l Iorga a citit bine 1620 Mai 2. Cum s'ar împăcà atunci afirmarea aceasta din 1905, că Fiera, adică, a murit la 1620, cu cea din 1903 [1]), după care *Hiera* biv vel Logofătul se află în divanul lui *Alexandru Vodă* dela 6 Iunie 1626?

Ori data de 1620 este greşită, ori părerea că *Hiera* e „*începătorul Năsturelilor* este *părere* nesprijinită. Ambele hipoteze sunt deopotrivă de neîntemeiate. In adevăr, pe piatră, (vezi figura) se poate citì ori „*anul Domnului 1624 Maiu 2 Dumineca Prea sfintei curate,* etc." ori *1628 Martie 2.*

Nu putem deci admite nici lectura nici consecinţele trase de d-l Iorga, din *rebusul* ce ne înfăţişează această piatră de mormânt, *rebus* pe care noi credem a-l puteà tălmăcì altfel, *după documentele de care dispunem* **până azi.**

3. Numai în anul 1624 ziua de 2 Maiu a căzut într'o Duminecă, iar eroarea de citire a d-lui Iorga s'ar puteà întru cătvà explicà prin uşoara sau slaba observare a unităţilor *care sunt cam stricate şi cam şterse,* cu toate că cititorul ar fi trebuit să-şi dea seamă, cum am zis, despre lipsa de simetrie a celor 3 slove ѧ. ѵ. к. în raport cu punctele dela început şi dela sfârşit şi cu liniile de de-asupra şi dedesuptul milesimului; deosebit de împrejurarea că la 1620 nu a căzut *2 Mai* într'o Duminecă.

4. La o primă aruncătură de ochi asupra pietrei, ceeace ne-a izbit au fost cele trei *buchi* ale milesimului care ne indicau o eroare sicură în lectura d-lui Iorga. Deci, asupra milesimului a fost concentrată toată băgarea noastră de seamă şi fără să dăm atenţiune şi *lunei* am făcut o primă lectură: *1626 Maiu 2.* Descifrând şi restul, am fost obligaţi să cercetăm din nou milesimul, căci nici în anul 1626 ziua de *2 Maiu* nu căzuse într'o Duminică. Am ajuns la părerea că numai data de 1624 este cea adevărată fiindcă atunci, în adevăr, ziua de 2 Maiu a căzut Duminecă.

Revăzurăm de iznoavă piatra şi mare ne fu surprinderea când constatarăm că nu *Mai* ci *Mart* în 2 erà luna. Slovele erau şi sunt citeţe.

Dar Martie în 2, Duminecă, a fost în anul 1628.

Deci această dată o vom admite noi, iar nu pe 1624 sau 1626.

---

[1]) Iorga *Studii şt Documente,* V, pag. 710.

www.dacoromanica.ro

Piatra probabilă a mormântului Logofătului **Şerban Năsturel** *din Fierăşti.*

www.dacoromanica.ro

In nici un caz, repetăm, milesimul 1620 nu merită a fi luat în seamă.

Şi acum iată cum dezlegăm rebusul ce ne prezintă, de o parte, **aceasta a treia piatră** ştearsă, dela Fierăşti, iar de altă parte, afirmarea de acum 40 de ani a *„Trompetei“* cum că **„tot pe această piatră** *o legendă zice*, etc., etc., **pentru acela** *ce odihneşte aci*, **mort la 30 Noemvrie 7150**, *dela facerea lumei, 1641 dela scăpare.“*

Şerban Logofătul, primul fiu al lui *Radu Vel Logofătul Năsturel*, se născù pe la 1595. Il aflăm ca scriitor de hrisoave în divanurile lui *Radu Mihnea*, *Alexandru Iliaş*, *Gavril Moghilă* Voevod şi *Alexandru Coconul*. El trăeşte şi la 27 August 7132 (1624).[1]) Daca, ne ziceam noi despre un astfel de tânăr atât de instruit (în Polonia) documentele rămân mute mai departe, apoi trebuie să conchidem că pe la 1630 el încetase din viaţă.

Din cele câtevà cuvinte întregi ce se mai pot citì pe piatră se vede fără greutate stilul lui *Udrişte*.

Pentru ca *Udrişte* să dea inscripţiunea pietrei acesteia fireşte trebuià ca mortul să i fie rudă de aproape. Şi pentru ca decedatul să fie înmormântat în biserica *Năsturelilor*, trebuià neapărat să fi fost el însuşi o rudă a ctitorilor.

Ori, la 2 Martie 1628 cine puteà fi altul, care repauzà, sub piatra ştearsă azi, decât *Şerban Logofătul Năsturel?* Căci alţi copii de ai lui *Radul Marele Logofăt Năsturel* nu murirà până la Şerban. Părinţi d'ai Logofătului sau de-ai jupânesei *Despina* nu puteau fi sub piatră, căci ştearsă cum este ea azi, tot mai poartă urmele unor flori gravate d'asupra: erà, cum se ziceà pe acele vremi, *o piatră înfrumuseţată*, ceiace ne arată că răposatul, trebuià, erà un *tânăr* sau o *tânără*.

Piatra are 590^{mm} lărgime la cap, 500^{mm} la picioare şi 1^{m},630 lungime. La 4 centimetre de jur împrejur încep rândurile inscripţiunei, ale cărei slove au 8 centimetre de înălţime. Piatra este de format mic ca să zicem astfel. Pe ea putem citì: [2])

† Acì este m(ormântul) . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . întru această casă (lăcaş) in anul Domnului 1628(?), luna Martie a 2-a zi în Dumineca Maicei Preacurate (sfinte), dis de dimineaţă a răposărei şi aşijderea . . . . . .
. . . . . .

[1]) Arhivele Statului. Condica No. 1. *M-rea Radu-Vodă*, pag. 644.
[2]) Traducerea d-lui Stoica Nicolaescu.

www.dacoromanica.ro

. . . . . dumnealui Radu . . . . . .
. . . . . trece . . . . . .
astfel . . . . . .

La 14 Decemvrie 1635 văzurăm că a încetat din viaţă „nobila „Doamnă *Despina* soţia lui *Radul Năsturel.*"

In biserica veche (de lemn) se aflau acum 2 morminte cu inscripţiuni, iar la *30 Noemvrie 7150* încetă din viaţă însu-şi Marele Logofăt *Radul,* căci el trebuià să fie acela pentru care blândul Udrişte invită pe călători să se roage „pentru acel ce odihneşte acì, mort la 30 Noemvrie 7150, etc."

Moare deci Radul la 30 Noemvrie 1641 şi, negreşit, fiii lui, inclusiv Doamna *Elena,* care puteau să-i facă locuinţa de veci alături nu se hotărâră astfel, se vede treaba. Din citirea de acum 40 de ani a vechilului resultă că sub piatra deja existentă, **„tot sub această piatră"**, se înmormântase **unul** (cine?) la 30 Noemvrie 7150. Şi daca vechilul nu numeşte pe răposat, aceasta nu ne surprinde de loc, daca ne reamintim că el a procedat la fel şi cu jupâneasa *Despina,* al cărei nume este destul de lămurit scris (vezi piatra pag. 60).

Pe piatra jupânesei *Despina* văzurăm asemenea că nu se vorbeşte nimic despre răposatul dela 7150, iar vechilul nu puteà să inventeze *data* pentru susţinerea cauzei. Data aceasta încă se verifică cu documente, cum am văzut. Unde a citit-o el dar? Pe pisanie, de sicur, nu. Atunci nu ne rămâne altă hipoteză decât piatra aceasta ştearsă. Şi credem că avem o probabilitate de 90 de şanse la sută, să afirmăm că Г. РѢДѢ. М, după piatra ştearsă, se referă la Marele Logofăt *Radul.*

Radul Năsturel nu puteà să se odihnească în aceeaşi *locuinţă* cu soţia lui pentru cuvintele pe care le-am arătat dejà, el însă nu puteà să fie înmormântat nici cu un *strein.* Se odihneà deci cu primul său flăcău, cu *Şerban* Logofătul!

Este probabil că Doamna Elena şi cu fraţii ei se sfătuiră să facă o altă biserică „de piatră" în locul celei vechi, căci acum aveau de îngrijit rămăşiţele pământeşti ale scumpelor lor rude şi astfel se puseră pe lucru iar la 1644 târnoseau biserica din Fierăşti cu hramul Sfintei Treimi (Pogorârea Sf. Duh), locaş demn de ceice adormise înainte şi se odihniau acolo.

De aceea conchidem şi acum că data publicată de *Trompeta* nu se poate referi decât la fostul Mare Logofăt *Radul Năsturel.* Şi cel înaintea lui adormit nu poate fi decât *Şerban.*

Timpul va confirmà sau va infirmà arătările noastre şi când zic timpul, înţeleg pe *cercetătorii* mai norocoşi ca noi.

5. Despre pretinsul „palat în apropiere, la Vărăşti", despre

www.dacoromanica.ro

Biserica din Fierăști (Ilfov)

www.dacoromanica.ro

care menţionează „Macarie de Antiochia la pag. 211“ noi am demonstrat matematiceşte (topograficeşte), în *Varlaam şi Ioasaf*, la pagina LXII că, sau *Paul de Alepo*, sau tipograful lui, unul din ei, a greşit transformând pe H în V şi scriind *Vărăşti* în loc de *Hărăşti*, cum se scrià pe atunci *Fierăştii de azi*. In apropiere de *Hărăşti* se află încă alte localităţi, cărora de li se va înlocuì numai iniţiala, ne dau pe *Orăşti*, *Dărăşti*, *Vărăşti*, astfel că Paul de Alepo s'a putut înşelà.

De altă parte, nici un document nu ne vorbeşte despre vre-o soră a Doamnei *Elena* inventată, credem, de diaconul din Alepo care, cu sicuranţă, nu a înţeles ceeace i se va fi spus.

Marele Logofăt *Radul Năsturel* avù trei băeţi: *Şerban*, *Cazan* şi *Udriste* şi uă fată, pe *Elena* soţia lui *Matei Vodă*.

Sunt care pretind[1]) că *Elena* ar mai fi avut încă uă soră; acest lucru nu este însă cu nimic dovedit.

GENERAL P. V. NĂSTUREL.

---

[1]) *Călătoriile Patriarhului Antiohiei*, trad. d-ra Cioran p. 211 şi *Sate şi Mănăstiri* p. 251.

www.dacoromanica.ro

PRAVILA DE LA GOVORA.

INTRODUCERE

De câțivà ani, istoria dreptului român, atâta vreme părăsită și lăsată uitării, începe să fie studiată cu băgare de seamă și fără patimă.

S'a dus vremea teoriilor fanteziste făcute de imaginația fecundă a unor jurisconsulți și istorici. S'a dus vremea legendelor, vremea școalelor cu atât mai intransigente cu cât erau mai puțin apropiate de adevăr. Ideia originei pur latine, pur slave sau pur bizantine a vechiului nostru drept este astăzi părăsită de orice minte sănătoasă; și studiul amănunțit și conștiincios al trecutului nostru juridic ne arată dreptul român, evoluând pe aceeaș cale și sub aceleași influențe ca poporul roman de a cărui viață socială este legat. Născut din trunchiul roman, crescut în obiceiurile slave, completat și purificat de dreptul bizantin, dreptul vechiu român nu poate fi redus la una singură din aceste influențe. Dreptul clasic roman, dreptul coloniștilor romani, dreptul din secolul al doilea și al treilea al erei creștine nu se regăsește decât în obiceiurile poporului, amestecat în noianul obiceiurilor slave și numai arare ori în pravile, ca un reflex al acestor obiceiuri. Dreptul slav, fie el iugo-slav, fie el polon sau litvan, se regăsește iarăș numai în obiceiuri și în puținele paragrafe pravilnicești inspirate de ele. Dreptul bizantin, care prea ușor se uită, că începe dela Justinian iar nu dela Leon filozoful, se regăsește, ori cât s'ar încercà să se tăgăduiască, în toate pravilele noastre, manuscrise sau tipărite, în cele slavenești, în cele grecești, în cele românești.

Această triplă influență există. Este nefolositor și greșit de a o negà. Aceste trei drepturi diferite formează dreptul nostru vechiu. Este copilăresc a închide ochii în fața evidenței. Care este partea fiecăruia din ele? Cu cât a contribuit fiecare la alcătuirea dreptului vechiu român? Aceasta este, în momentele de față, singura problemă care trebue să

www.dacoromanica.ro

ne preocupe. Dreptul vechiu român este încă prea puțin studiat și cunoscut pentru a se puteà face sinteza lui, pentru a se puteà arătà luminos și precis caracteristica și geniul lui. Determinarea normelor lui și precizarea isvoarelor acestor norme, aceasta este pentru moment sarcina cercătorilor trecutului nostru juridic. Lucrări s'au făcut în această direcțiune și putem cità ca cea mai strălucită dintre ele opera d-lui St. Longinescu, profesor de drept roman la Facultatea juridică din București. In special ultima d-sale publicațiune: «*Pravila lui Vasile Lupu și Prosper Farinaccius*», în care se lămurește originea imediată a celei mai mari părți din Pravila moldovenească, este de mare valoare științifică și va rămâneà pururi în analele istoriei dreptului nostru.

O ediție completă a pravilei comparată cu textele lui Farinaccius, ne este promisă de savantul profesor dela Universitatea din București. Va fi primul pas făcut în această întreprinderę de determinare și de precizare a normelor juridice vechi și a originei lor, pe care am semnalat-o mai sus. In aceeași direcțiune publicăm și noi prima pravilă românească tipărită: *Pravila de la Govora*, alăturată,—în lipsa unora din textele imediate slavone, pe care fatalitatea le-a făcut să fie pierdute pentru știința română, cu textele primitive grecești și în special cu nomocanonul publicat în înțelegerea sa «*Ecclesiae græcae monumenta*» de către Ioan Cotelerius, la anul 1667 și cu singurul text slavon păstrat nouă: acela al Pravilei dela Bistrița din 1619.

ПРАВІЛА.
âчѣста ѥсте
дирѣптѫтóрю дѣ лѣцѣ,
Токмѣлѣ сфѣ҃цилор Пі҃ли, ток
мите дѣ З̃ сѫбодаж, кѫтаж â
часта ши âпрѣкѫвиѡшилор
пѫрѣ҃ци ѧвѫцѫтóрилор лѫміѣ.
Типѫрúтѫсѣ ѧ типар
и прѣ лѫминáтѫлѫи до҃н'
ІѠ МАТѲЄ'И
Басарабѫ Воєводѫ âтоа'
тѫ цара Оуггровлахúей:
ѧ мънастир. ГОЌОРѦ.
Ѣх лѣто ѧЗр̃мѳ. ѳ҃аж дѣ
ла нáшєрѣ лѫй Хс̃. ѧа҃х҃м.

Acesta este titlul Pravilei dela Govora, prima pravilă românească tipărită, alcătuită sub Matei Basarab și care este cunoscută și sub numele de Pravila cea mică spre deosebire de «Indireptarea legiei cu Dumnezeu» din 1652, «pravila cea mare».

www.dacoromanica.ro

Manuscrisul original și cinci exemplare tipărite, din care două complete, se regăsesc azi în biblioteca Academiei Române și permit oricui să dea la o parte cu ușurință teoriile și născocirile relative la originea ardelenească a Pravilei, la autorul ei moldovenesc, la traducătorul ei. Lipsa ultimelor file ale exemplarului descris de Cipariu fiind reparată grație exemplarelor complete, toate discuțiunile, ipotezele și argumentările, mai mult sau mai puțin savante, ale d-lor C. G. Popovici junior și Dr. I. G. Sbiera, nu mai prezintă nici o însemnătate și nici nu merită să ne mai oprim asupra lor.

In «Bibliografia românească veche», d-nii I. Bianu și Nerva Hodoș dau o descriere bibliografică amănunțită a Pravilei dela Govora, descriere pe care credem nemerit a o reproduce acì:

«Un volum în-4° mic (0,10×0,153), compus din 4 foi nepaginate «și 170 numerotate, însă greșit (1—4, 9—12, 7 [1]), 18—20, 20—23, 17— «38, 38—41, 41, 43—75, 75, 77—79, 76—90, 81, 92—123, 123—130, «151, 152—154, 157, 156, 155, 158—164). Cele 42 de coale și jumătate «din text poartă signatura Я, аѣ. аг. Б. бк. бг; etc. Titlul curent este: «Правила: (sau правилѧ)—сѣтыхъ (sau сѣтыχ) а҃пль.

«Tipărit într'o singură culoare, cu caractere de trei mărimi deosebite (7, 6 și 4 milim.). Pagina plină are 18 rânduri cu caractere mij- «locii și 25—26 cu cele mici. Caracterele mari se află la titluri și ca «inițiale la începutul paragrafelor.

«Inițiale ornate sunt numai două: una la începutul prefeții și alta «la începutul texturilor. Titlul este încadrat.

«Pe verso titlului se află stema Țării-Românești, având deasupra «inscripția на пресвѣтлое знаменїе їѹхъ м҃тей г҃днwвъ БЇСАРѢБѠВЪ «(La prea luminata stemă a milostivilor Domni Basarabi), iar în jurul stemei literile М. Б. М. Б. В. Г. З. V. (М҃тїю Бжїею Матеи Баса- «раба Воевода Господинъ Земли Vгровлахїйское. Cu mila lui Dumnezeu «Matheiu Basaraba Voevod și Domn Țării-Românești). Pe foia a doua, «în fața acestei steme se găsesc versurile:

«Стрáна сїѧ в'знáменїе, птíцѹ врáна носитъ.»
«Нà êгóже нѣкѹи, й ѹ̑вáсло виситъ.»
«Їѵѣкъ дóмѹ пресвѣтлаго, й престарéйшаго.»
«Дóмѹ рóда Басарáбъ, доблественнѣйшаго.»
«Чл҃къ жезлóмъ, нетѹ́не сѧ[2]) нà п҃ртлѣ вíдитъ.
«Сиχ бо дóблест' побѣда, многиѵ слѹ́хи дíвит.[3])
«П҃ртлю́къ ѹ̑бѡ высотѹ[4]), дóмѹ сíχ' а҃влетъ.

[1]) In text 17.
[2]) In text: нетѹ́несѧ.
[3]) In text: дивит.
[4]) In text: высо҃тѹ

www.dacoromanica.ro

«Пáлица же [1]) їасно и҃ Хрáбрость прѣставлáет'
«Под [2]) неюже тозéмець мíрное жúтел'ство.
«Недáй їсповрещíй сѧ, Бже [3]) в' гѳбителс'тво [4]).
«И оувáсла їхъ семѳ, не їскидáти сѧ [5])
«Врáна къ вѣкки [6]) пéрсей не їзлагáти сѧ [7]).

Ѵрїúлъ Настѳре [8])
Ѡ Ф

«Faţa aceasta drept stemă pasere corb poartă,
«Pe deasupra al căruia sbor, coroana acum atârnă,
«El arată pe al uneĭ case prea luminate şi prea antice;
«Pe al caseĭ neamuluĭ Basarab, prea viteazul
«Bărbat cu sceptru, ce nu fără spor pe tron se vede.
«Ale lui vitejii biruitoare, al multor auz minunează,
«Decĭ tronul, înălţimea acestei case învederează,
«Şi sceptrul a lui vitejie curat înfăţişează.
«Sub dânsul or căruĭ pământean e pacinică vieţuirea,
«Nu lăsà să se risipească, Doamne, în perire.
«A lor coroană, cĭ ea să nu aibă curmare,
«Iar al corbului piept să fie pururea ferit.

Uriil Năsturel de la Fierești»

«Apoi urmează:

«**Predoslovie către toţi** nastavnicii sfintei biséreci.

«**Pré luminaţilor archiepiscopi, mitropoliţiloru** şi iubitorilorŭ «de Dumnezeu, episcopilorŭ, şĭ preoţilor, şi tuturor duhovnicilor, cariĭ cu «putére preoţésca dela Dumnezeŭ săntŭ sfinţiţi. Theofilŭ, cu mila lui «Dumnezeu archiepiscopŭ şi mitropolit a toatâ Ţara Românească, pace şi «spăsenie, priimiţi duhŭ sfântŭ; cărora veţi lăsa pacatele, lăsa-se-vorŭ lor; «şi cui le veţi ţiné, ţiné-se-vorŭ lorŭ [9]).

«Socotit-am că mai toate limbile au carte pre limba lor etc.

«Textul cuprins în cele 131 de file dela început este împărţit în «149 de capitole, numerotate prin cifre marginale. Urmează apoi încă «câtevà capitole, „scara cărţii", ocupând filele 160—164, şi în fine, epilogul:

Изволенїемъ ѿца etc.

«Din această carte s'a publicat o ediţiune specială pentru Ardeal, «identică cu aceasta, după cum se vede din compararea ei cu extrasele

---

[1]) In text: Палицаже
[2]) In text: Пѳ
[3]) In text: Бже
[4]) In text: в'гѳбител'ство.
[5]) In text: искидатисѧ.
[6]) In text: вѣкѣкки.
[7]) In text: излагатисѧ.
[8]) In text: Настѳрѣ.
[9]) Nota mărginală: Ioan gl. 20, zac 65.

www.dacoromanica.ro

«publicate de Cipariu [1]). Singura deosebire este în prefață, numele și «titlul lui *Theofilŭ* cu mila lui Dumnezeu, archiepiscopŭ și mitropolit a «toată *Țara Românească*», este înlocuit cu al lui «*Ghenadie*» cu mila lui «Dumnezeu Archiepiscopu și mitropolit a toată *țara Ardealului*. Cipariu «n'a cunoscut decât exemplare necomplete din această din urmă edițiune.

«Pravila dela Govora este traducerea unei compilațiuni slavone, «manuscrise de canoane, hotărîri penitențiale, liturgice, rituale, simboluri «de credință, legiuiri civile, rândueli călugărești etc. și prezintă multe «analogii cu un nomocanon grecesc publicat de Cotelerius după un ma- «nuscris dela Biblioteca din Paris. D. I. Bogdan crede a fi descoperit «originalul slavon după care s'a tradus această pravilă, într'un codice «manuscris din monăstirea Neamțu [2])».

După cum se vede, afară de mici erori de transcriere, schița bibliografică a Domnilor I. Bianu și N. Hodoș, este cât se poate de precisă. Grație manuscrisului și exemplarelor tipărite dela Academia Română printre care, cum am spus, se găsesc și unele complete, Domniile lor au putut vedeà ușor greșala lui Cipariu, care socoteà Pravila dela Govora ca o operă a lui Silvestru ieromonahul [3]) și afirmà că «ediținea «e făcută seau după alta mai vechiă *Transilvana* seau *celu pucinu* după «unu Mssu Transilvanu» [4]); erori scuzabile din partea lui Cipariu care nu posedà decât exemplarii tipărite pentru Transilvania și în care lipseau «foliele după pag. 158», sau «cel pucinu unu foliu dein scara» [5]), adică tocmai foile care arătau lămurit originea pravilei, numele traducătorului și a tipăritorilor ei.

Inainte de a trece la studiarea și rezolvirea chestiunilor pe care le ridică originea slavonească a Pravilei, să examinăm manuscrisul și exemplarele aflate în Biblioteca Academiei Române. Ele sunt în număr de cinci și poartă toate un singur număr de ordine: No. 37.

Manuscrisul care poartă No. 373 este mic in quarto legat în piele și coprinde 193 file. La fila a treia sus începe textul:

«*Să începem cu Dumnezeu tocmeala sfinților apostoli și al sfin- «ților de al șaptele săbor, preaogodnicii și de Dumnezeu purtătorii pă- «rinții noștri, de episcopi, și de preoți, și de călugări, și de oameni «mireni, și de toate învățăturile*».

---

[1]) După cum se poate vedeà acuma din compararea exemplarelor Academiei Române.

[2]) *I. Bianu și N. Hodoș.* Bibliografia românească veche p. 113, 199.

[3]) *T. Cipariu,* Principia, Ed. II, p. 108.

[4]) *T. Cipariu,* Principia. Ed. II, p. 108.

[5]) *T. Cipariu,* Crestomatia, p. 141.

www.dacoromanica.ro

La fila 189, după terminarea textului pravilei, se vede iscălit de aceiaș mână care a scris manuscrisul, traducătorul:

Moxalie Mihail.

La fila 190 începe scara pravilei. Două îndreptări făcute de altă mână și cu altă cerneală se află în această scară. Una la fila 191 v. la capul 76.

doa
«de a (treia) nouântă»

alta la fila 192 r. la capul 119:

cine ște muearea
«de rapie(tori)».

Alte însemnări care aruncă o lumină deplină asupra manuscrisului și'l dovedesc ca adevăratul original al pravilei tipărite se regăsesc pe scoarțele și pe primele file ale sale.

Astfel pe scoarță la început se regăsește următoarea însemnare cu litere cursive:

«Această sfântă pravilă este a sfintei mănăstiri din Bistrițș și cine o «va sătrina (sic) la alt . . . . să să judece de sfântul Grigorie»:

Imediat mai jos, de o altă scriitură un pomelnic:

«поменити аггла стака»
«гавриїлъ параскива»
«маріѣ ста попа ста»
«стэка пристa»

Pe prima filă r. se află iscălitura Mitropolitului Teofil:

«Theofil arhiepiscop
i Mitropolit ugrrovlahiiscoe».

Pe fila a 2-a r.

«Blagoslovenie arhierească cu tocmeala ce săbornicească asamănă-sa «această carte».

802, Deceb. 2.
Mihail log.

Pe fila a doua verso în scriere cursivă:

«Θеофил вжіею милста пр'косстенній архіепіко и митрополит вѣсое земле оугровлахиское благоизволи.

а мѣ S. M. Бистриції

(Teofil cu mila lui Dumnezeu preasfințit arhiepiscop și mitropolit a toată țara Ungrovlahiei a binevoit).

www.dacoromanica.ro

Pe fila a 3-a jos, de aceiași scriere cursivă cu care e iscălit Mitropolitul pe verso al filei precedente:

«*Dat-am blagoslovenie la acestu izvod să să tipărească*».

In fine pe ultima filă verso se află însemnarea:

Кнрѣ ѧдѧдрѣки
Гѣ лѣтѡ ѧзрѧѕ
dela milostivu.

Să trecem acum în revistă exemplarele tipărite.

Primul exemplar este tocmai un exemplar destinat Ardealului. Prima filă lipsește, însă restul este complet, conține deci însemnarea finală relativă la traducerea și tipărirea pravilei. O însemnare la pagina 127 ne arată că exemplarul a fost cândva proprietatea lui «Constantin Popovitzch von Goruja Pater Grujowitzch». Alte încercări de condei precum și dedicația de pe ultima filă: «Sfinții tale oce pope Iovane din Agadișu» nu prezintă interes.

Al doilea exemplar, provenit din «Biblioteca Nifon Bălășescu 1889» este foarte necomplet. Lipsesc din el cele patru file nenumerotate dela început, precum și fila A, apoi filele 37, 38, 38—41, 41, 43—51, jumătate din filele 53 și 54, filele 88—90, 89, 92, 95, 103, 107, 157, 158—164. După pagina 51 se află două file scrise cu mâna, pe care între diferite desenuri și încercături de condei se găsește o însemnare relativă la proprietarul exemplarului [2]). Ultima filă prezintă de asemenea pe lângă niște încercări poetice [3]), o altă însemnare mai nouă prevăzută cu formula obicinuită de afurisenie pentru cei ce ar înstrăina cartea [4]).

---

[1]) *T. Ciparin,* Principia. Ed. II, p. 108.

[2]) Să se știe că această sfântă carte ce se numește pravilă și este a lui protopopului Iane din Mizlu și când s'au întâmplatu de au murit au remasu dorŭ trei copii anume al mai mare Dragomiru și al mijlociu anume Mareșu și al mai micu anume Ioniță și aceasta au scriesu cel mai mijlociiu Mareșu, și de s'ar prăpădi aceasta carte să fiie care o gaseu sa o aducă acolo. Iar daca nu o aduce să fie afuritu *(sic)* de ptruzeci sfinți. Mareș Băiatu aceasta.

[3]) Din scrisa norocului | iubiiu para focului | că de la un cardu de vreme | vai de mine viața îmi piere | că eu Biţo mă usuc | ca un lemn de foc pârlit | de al Dumle cuvânt = Of amar și grea durere | cazną fară mângâere | cu cuvantn mai legat | ca pun dobitoc la gardu | nu ţo fi Bico păcat | de ast cuvânt de l-ai dat | ce ai mâncat de m-ai uitat | ce ai băut de m-ai urât.

[4]) Să se știe că această sfântă carte ce se chiamă Pravilă, este a logofătului Dragomir sin Protopopul Ene ot Mizil și cine să va ispiti să o înstrăinezc sau ne o va pierde și o va găsi și nu o va spune unul ca acela să fie afurisitu de trei sute sfinți părinți de la Nichea și fierul să putrezească și piatra să mucezească iar trupul aceluia să nu mai putrezească în . . . și am scris eu Pop Stoian ot Fințești zet Pop Ene și fraților cine veți citi tot să mă pomeniți că mâna va putrezi iar slova va rămânea și pentru ca să vă pomenească. Dumnezeu și pe Dumneavoastră întru împărăția sa. No. 13. l. 1790. Popa Stoian.

www.dacoromanica.ro

Al treilea exemplar, care e legat împreună cu «Indreptări pentru păcate», poartă însemnarea : «leat 1782 april 5› fără indicare de proprietarul cărței, precum și o însemnare de înmormântarea Mitropolitului Grigorie la 1834. Este și el necomplet. Lipsesc 2 file nenumerotate, apoi filele 9, 20 (întâia) 150, 153, 155, 160—164. Fila 157 este așezată greșit.

Al patrulea exemplar poartă însemnările : «Ambrosie Niurma cleric în anul 845» și «Scrisam în zilele pre luminatului Io Gligorie voevod». E necomplet, având lipsă filele 157, 156, 155 și 158—164.

In fine al cincilea exemplar este un exemplar muntenesc ca și cele trei precedente, de astă dată complet. Filele de la 76—90 sunt așezate greșit (76—79, 84—87, 80—83, 88—90). Exemplarul prezintă următoarele însemnări pe prima filă : «Die Mais 10 1739 Popa Sztane». Apoi pe fila a doua verso «Să se știe că am dat această carte eu Pop «Lupul și cu fiul meu Iuga la această svântă Beseriacă din Tohan er «ci o va despărți de la această biserecă să fie proclet și afurisit de 318 «oți iji vi Nikăi vle 7151».

Din compararea acestui exemplar cu cel ardelenesc, învederarea identității textului lor și mai ales al mențiunei finale privitoare la traducerea și tipărirea Pravilei au reeșit ca adevăruri nediscutabile : tipărirea în Muntenia la anul 1640, din îndemnul voevodului Matei Basarab a pravilei bisericești în două ediții diferite prin numele și titulatura Mitropoliților sub auspiciile cărora erau puse și destinate una Munteniei și cealaltă Ardealului ; obârșia imediat slavonă a acestei pravile și în fine personalitatea traducătorului ei din slavonește : Mihail Moxalie.

Aceste puncte fiind adevăruri câștigate și nediscutabile, să ne ocupăm de chestiunile secundare ce ele ridică.

II.

In dorința de a arătă această redeșteptare a spiritului românesc ce se manifestă în veacul al XVII-lea sub Domnii Matei Basarab și Vasile Lupu, tot ca o emanațiune a culturei ardelene, Aron Densușianu, deși cunoaște însemnarea finală a Pravilei dela Govora, nu se sfiește să afirme că nu Moxalie ar fi traducătorul pravilei. După d-sa «Pravila a fost tra«dusă în Transilvania, *și pentru economie* cei doi mitropoliți s'au înțeles «să și-o tipărească cu o mică schimbare de câtevă cuvinte fiecare pentru «sine, *dând unul cartea altul tiparul*».

«Fiindcă lipsesc provincialismele, se vede că traducerea *transilvană* «a fost revăzută în Muntenia și la această reviziune se va reduce oste«neala lui Meletie Macedoneanul, egumen și tipograf, *și a lui Mihai*

www.dacoromanica.ro

«*Moxalie.* Pravila se pare a fi tradus-o *Silvestru ieromonachul,* tradu-«cătorul transilvan» [1]).

Densușianu urmà deci eroarea lui Cipariu. Dar pe când cel din urmă aveà ca scuză ignoranța însemnării finale a Pravilei govorene; cel d'întâiu, față de textul precis al acestei însemnări, nu mai puteà găsì indulgență pentru riscatele și fantezistele sale afirmațiuni. In contra duioasei asociațiuni a celor doi mitropoliți, din care unul dădeà spiritul și celalt materia, se ridică, brutal în claritatea lui, textul slavonesc care urmează scărei pravilei :

Изволенїемь Ѡца҃ и поспешенїемь сн҃а и съвръшенїемь ст҃го дх҃а. Сїю книгѹ преписà wт словенски на влашки ꙗзыкъ михаиль моѯалїе, и потом повеленїемь и ѥждивенїемь, пресвѣтлаго кнѣза, Ю Матѳи Басараба Воєводы, и бл҃евенїемь прeѡс҃щеннаго архїепископа, Кур Ѳеофила, митрополита вѣсеи земли оуггровлахїискыѧ, трѹдиⷯ сѧ wсем азъ ї҃ромонаⷯ Стефаньѡ хридскїи, и напечатахом сїю книгѹ. Почà сѧ писáти въ лѣто, ,зрмѳ, а wт рождьства Хв҃а, ,аⷯм въ понедѣлока недли ст҃го пóста, а съвръшú сѧ въ понедѣлок з недли поста тóгожде лѣта; тѣмже молимсѧ чтѹщей ѥ҃ре погрѣшено wбрѣщете что̀ исправлѣните, а писавшаго сы ѥ҃вод, прощенїю сподоблѣйте, и нас печатившиⷯ сїе не проклинайте.

(Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu îndeplinirea Sfântului Duh, această carte a tradus-o din slavonește în limba românească Mihail Moxalie, și apoi, după porunca și cu cheltuiala prea luminatului Domn Io Matei Basarab Voevod, și cu binecuvântarea preasfințitului Arhiepiscop Kir Theofil, Mitropolit a toată țara Ungro-Vlahiei, ostenindu-mă. la aceasta eu ieromonahul Stefan Ochrideanul și am tipărit această carte. S'a început a se scrie în anul 7149, iar dela nașterea lui Christos 1640, în lunea primei săptămâni a postului [2]) și s'a săvârșit în lunea celei d'a șaptea săptămână a postului din acelaș an. Drept aceia rog pe cititori dacă aflați cevà greșit să-l îndreptați, iar pe scriitorul izvodului acesta cu iertare să-l învredniciți și pe cei ce au tipărit aceasta să nu blestemați).

Față de acest text nici unul din scriitorii ce s'au ocupat mai mult sau mai puțin de Pravila dela Govora, nu au mai avut măcar gându să susție părerea lui Densușianu și a lui Cipariu. D. D. Ladislas Pić [3])

---

[1]) *Ar. Densușianu.* Istoria limbei și literaturii române. Ed. II, pag. 197.

[2]) D. C. G. Popovici jun. relevează aci o greșală cronologică: ajunul cel mare al anului 1640, căzând între 1 Ianuarie și 31 August, cade deci în anul 7148 dela facerea lumei.

[3]) *L. Pić.* Les lois roumaines et leur connexité avec les lois byzantines et slaves, p. 13.

www.dacoromanica.ro

C. G. Popovici jun. [1]), I. G. Sbiera [2]), combat sau nu iau în băgare de seamă afirmațiunile acestora și arată pe Mihail Moxalie, pe care Densușianu îl identifică cu Mihai Moxa, călugărul scriitor dela finele veacului al șasesprezecelea și începutul veacului al șaptesprezecelea, ca singurul și adevăratul traducător al pravilei bisericești.

Și totuș la 1877 Academia Română aduceà mulțumirile sale lui Alexandru Odobescu, care pe lângă un număr de volume tipărite îi dăruià: «Uă tablă de lemnu, fost'a scórția a unei carti bisericescĭ sla-«vone din bibliothec'a Ms. Bistriti'a din judetiulu Vâlcea, dupe care «Logofetulu Udristea Nasturelu d'in Fierăscĭ a tradussu la 1630 Pravil'a «bisericească cea mica, typarita pentru prima oara românesce la Govora «sub Mateiu Voda Bassarabu» [3]).

Și cu toate acestea însemnarea de pe scoarță scrisă de însuș Năsturel nu pomenià nimic care să autorize pe Odobescu să'l declare de autor al traducerei românești a pravilei. D-l Sbiera [4]) reproduce textul ei și dă și traducerea ce urmează:

«Această carte colectanee, proprietate a renumitei între mănăstirile «românești transmuntene, am *împrumutat-o* eu Oreste Năsturel din Fie-«rești din aceiași mănăstire a Bistriței, zic, spre citire pe câtva timp; am «citit-o acum până în sfârșit; nu puțin m'am îndulcit cu citeniele din «ea; de aceea mă și rog la Dumnezeu, dătătoriul bunătăților, să dăruiască «scriitorului iubitor de osteneală, mai ales dispuitoriului (stăpânului) dar «și celor ce mi-au dat'o în împrumut, pe urmă încă și nevredniciei mele «păcătoase resplata vecinică a bunătăților viitoare, amin.

«In zilele binecredinciosului și prealuminatuluĭ principe Domnuluĭ «Matei Basarab, în anul Domnuluĭ 1639 (sau 1635) în luna luĭ Iuniu în «18, egumen fiind prea sînțiea sa ieromonahul, domnul Vasilie Vlăștean».

Cum se face că față cu acest text precis, Odobescu să fi susținut și Academia Română să fi admis că din însemnare reese că Udriște Năsturel ar fi traducătorul pravilei bisericești? Dela prima citire a textului se vede că scoarța aparținea nu unei pravile ci unui zbornic, că a fost scris acest zbornic de un altul decât Udriște Năsturel, că acesta departe de a fi traducător s'a mulțumit să împrumute manuscrisul, să-l citească și să se «îndulcească» cu această citire și să-l restitue cu sfințenie mănăstirei Bistrița, după ce însemnase spre mulțumire și amintire rândurile slavonești de pe scoarță.

E un procedeu identic cu cel al lui Cipariu sau al lui Densușianu.

[1]) *C. G. Popovici Jun.* Fontânele și codicii dreptului bisericescŭ ortodoxŭ, pag. 95.

[2]) *I. G. Sbiera.* Mișcări culturale, pag. 125 sq.

[3]) *Analele Academiei Române.* X, 6, I, p. 22.

[4]) Op. cit. p. 118.

www.dacoromanica.ro

După cum cei d'întâi găsind un nume de cărturar transilvan erau gata să-i atribue toate operele apărute pe vremea lui; Odobescu găsind un cărturar muntean îi atribuià cu seninătate o traducere pe care acesta nici nu se gândise să o facă. Tendințe anumite, dorința de a găsì cevà nou, superficialitate?... In tot cazul lipsă de conștiințiozitate și de critică științifică.

Un nume ilustru are pururi o influență covârșitoare. Ilustrul cumnat al lui Matei Basarab datorește erudițiunei sale gloria efemeră pe care i-o decernă Odobescu și Academia Română de a fi traducătorul pravilei. Chiar în urmă, adversari ai teoriei lui Odobescu, nu se pot hotărî să lase Pravila dela Govora, lipsită de pecetia geniului lui Năsturel N'a tradus Pravila din slavonește? Fie. De sigur însă că a tradus: «*din grecește textul slavonesc al Dreptătorului de lege govorean*» [1]). Acesta este punctul de vedere al D-lui Dr. I. G. Sbiera.

Să examinăm mai de aproape această hipoteză.

Ceeace face pe D-l Dr. I. G. Sbiera să afirme că Udriște Năsturel a tradus întâi în slavonește textul tradus în urmă de Mihail Moxalie, este în primul rând faptul că preceptele Pravilei dela Govora au o origine bisericească bizantină incontestabilă, faptul că un manuscris grecesc aproape identic în conținutul său cu pravila românească erà publicat la Paris de Cotelerius 37 de ani după apariția ei, faptul că răzlețele indicațiuni de izvoare trimet la canoane și la întocmiri legiuitoare grecești.

Dar erà oare necesară o traducere a lui Udriște Năsturel, făcută în limba slavonă iar nu direct în limba românească? Erà oare nomocanonul grecesc necunoscut cărturarilor sârbi și bulgari? Apăreà el pentru prima oară în țările române? Este incontestabil că nu, și d-l C. G. Popovici jun. cu perspicacitatea d-sale caracteristică a răspuns înaintea noastră, deși lipsit de argumente, la această hipoteză. «Textul slavon, «încă necunoscut până acuma [2]), zice d-sa [3]), nu poate să fie lucrare «originală ci va fi fost traducere din grecește. *Părerea mea* este că un «compilatoriu grecesc a luat nomocanonul lui Cotelerius ca bază și l'a «prelucrat și l'a înavuțit prin fel de fel de adause; această compilațiune «a tradus o apoi un Bulgar sau un Sârb în slavonește, și traducerea «slavoană va fi venit pe la începutul secolului al XVII *sau și mai na-«inte* în Muntenia, unde Michai Moxalie a făcut apoi de pre dânsa tră-«ducerea sa românească».

Spre a dovedì adevărul întrevăzut de d-l C. G. Popovici, să căutăm să vedem dacă în șirul pravilelor slavonești se regăsește vreuna

[1]) *I. G. Sbiera.* Mișcări culturale, p. 125.

[2]) 1886.

[3]) *C. G. Popovici,* op. cit., p. 102.

www.dacoromanica.ro

care să prezinte asemănări fie cu nomocanonul publicat de Cotelerius, fie cu Pravila dela Govora.

Patru pravile manuscrise slavone de ale mănăstirilor române par a aveà un conținut identic sau cel puțin asemănat cu pravila cea mică. Zicem: par, pentru că din nenorocire unele din ele sunt pierdute pentru știința română. Una din ele: Pravila dela Neamțu din 1557 a dispărut din bibloteca mănăstirei Neamțului fără a i se mai puteà da de urmă; o a doua: Pravila dela Bisericani din 1512 se află în colecția particulară a D lui A. I. Iatzimirskii, profesor la Universitatea din Petersburg; a treia: Pravila dela Putna din 1581 se află de doisprezece ani de zile în posesiunea D-lui profesor Crețu din București, fiind luată cu împrumut dela mănăstirea Putna. Acum Domnia-sa a promis că va publicà cât mai curând studiul său și partea slavoromânească a manuscriptului. O singură Pravilă mai există: Pravila dela Bistrița din 1618.

Dar dacă nu se poate pune față în față textele slavonești ale celor trei pravile manuscrise cu textul românesc al Pravilei dela Govora se poate totuș, din fericire, reconstituì după descrierile lăsate de cei ce posedă sau au avut în mână manuscrisele slavone, împărțirea lor, așezarea subdiviziunilor, titulatura acestora; și se poate astfel învederà cu destulă tărie asemănarea dacă nu identitatea Pravilei bisericești cu unele cel puțin din pravilele slavonești pierdute.

Să examinăm rând pe rând aceste pravile.

Cea mai veche ca dată este Pravila dela Bisericani din anul 1512. Aceasta, cum am spus, se află în colecțiunea particulară a D-lui A. I. Iatzimirskii. E descrisă de D-sa în opera: «Изъ славянскихъ рукописей». Тексты и замѣшка; sub IV. славяно-молдавская лѣтопись 1512-го года, la pagina 85.

Credem interesant să reproducem în text și în traducțiune descrierea acestei pravile, punând în dreptul titulaturelor și cele respective ale pravilei române.

www.dacoromanica.ro

Приложеніе
(Suplement)

Описаніе сборника 1512—20 года изъ собранія А. И. Яцимирскаго-инв. кат. Но. 71-й.

(Descrierea sbornicului din anul 1512 din colecţia lui A. I. Iatzimirskii. Inv. cat. No. 71.).

л. 1. **Безъ заглавіе.**

«Правила святыхъ апостолъ и семи Соборови и иныхъ отецъ всѣмъ человѣкомъ на всяку потребу; заповѣди разлпчны. Заглавіе первыхъ и послѣдныхъ главъ» (по оглавленію, лл. 158 –164).

Глава 1-я. о дн҃ехъ вх с-мца҃ѫ ежє дѣлати вх нед҃лн, дни ѕ҃: и о праз҃ницѣ҃ѫ в҃чинѣ҃ъ:

Глава 2-я. о праз҃ницѣ҃ѫ сѣ҃ъ а҃пла и пр҃тчѧ и сѣ҃ъ вѣселенскы҃ѫ оучнтелєи васнлїа велнкаго гр҃гѡрїа бг҃словца и ѳѡанна злат҃оустаго:

Глава 3-я. о памѧтн сѣ҃ъ великом҃нкъ.

Глава 4-я. о кнѧзѡ҃ѫ и о тѣхъ нже по҃ властїѧ н҃ѫ. и о цр҃кви. и о єпнкпѡ҃ѫ и о іереѡ҃ѫ.

Глава 5-я. о пострнзамцн҃ѫ сѧ вх мѡнастырн . . . . . .

Глава 147-я. о ацце кто. пріндетъ на крнство добрѣ да нстѧжет сѧ.

Глава 148-я. о цр҃ю и кнѧзю хотацѣ҃ѫ злымъ казнити.

Глава 149-я. о покаанїи мнншьскомъ.

---

[1]) La scara cărţei.

p. 1. **Fără titlu.**

«Pravila sfinţilor Apostoli şi şapte Soboare şi altor părinţi tuturor oamenilor pentru orice trebuinţă, poveţi diferite. Titlul primelor şi ultimelor capete» (după tabla de materie, pp. 158 -164).

Capul I. Despre zilele din săptămână, şi a lucrà în săptămâna, zile 6: şi de praznicele domneşti

Capul II. Despre praznicele sfinţilor apostoli şi sfinţilor a toată lumea învăţători Vasilie cel mare, Grigorie teologul şi Ioan Gură de Aur.

Capul III. Despre pomenirea sfinţilor mari mucenici.

Capul IV. Despre cneji şi despre cei de sub puterea lor şi despre biserică, şi despre episcopi, şi despre preoţi.

Capul V. Despre cei ce se tund în mănăstiri.

Capul CXLVII. Dacă cineva vine la botez bine să se cerceteze.

Capul CXLVIII. Despre împărat şi domn voind rău să căznească.

Capul CXLIX. Despre pocăinţa monaşească.

Pravila de la Govora.

Pravila сѣ҃ъ апо҃лъ şi al sfinţilor de al şaptele săbor, préogodnicii şi de Dumnezeu purtătorii părinţii noştri, de episcopi, şi de preoţi, şi de călugări şi de oameni mireni, şi de toate învăţăturile.

Capul I. De prazdnice domneşti [1]).

Capul II. De praznicul Sfinţilor Apostoli, Petru.

De mucenici mari. Cap. 3, list. 4 [1]).

De boiarii, şi de ceia ce sunt subt puterea şi de slujitorii lui, învăţămu-i după învăţătura lui Dumnezeu, 4). (De boiari şi de mai mari cap, 4, list. 6).

De postrig., cap. 5, lista 8 [1]).

146. De împăraţi, de boiari, lis. 130 [1]).

149. De pocaanie adeverită lis. 130 [1]).

www.dacoromanica.ro

Глава 150-я. О ѧщѣ кто хр҃тїанинъ пондимъ бываетъ ѿ погань҃х

Capul CL. Despre dacă un creştin este ademenit de păgâni.

De la tocmeala sfântului Săbor, ce întru Aghirea sau adunat sfinţii părinţi.

Глава 151-я. ѳ стѧтиихъ ср҃ьства.

Capul CLI. Despre gradele rudeniei.

Urmează apoi o parte care nu se regăseste în Pravila dela Govora şi apoi.

л. 165. ѳ празницѣ҃х и пѡстѣ҃х и кълѣкопрѣклонєнїихъ вьздр҃аєны҃х ѧлй повелѣнын҃х бывати. ѿ бж҃твнаго же и поклонѣємаго ѧхѫ бг҃онѡснымн ѻчы нáмъ прѣданыхъ. и ѩко єдно є҃ сѭже нерадйти ѿ тáкшы҃х ѧбѡ проклинаѭт сѧ и ѡлжчаѭт сѧ и бр҃тнкѡ҃ сѧпрнчйтаѭт сѧ бж҃твнымн прáвилы. нжє кромѣ бл҃ословѡны. внны сїѧ нерáдѧщнн. и кда є҃ внна прáзднкшмъ и пóстѡ҃. и колѣнопрѣклонéнїѡ҃. и пóчто къ вѣстокѡ҃ зрѧщѣ мл҃н сѧ. ѿ заповѣдєн сѵ҃ѣ а҃пл҃ъ.

f, 165. Despre praznice şi posturi şi îngenuchieri opriri sau porunci ce sunt de la dumnezeire şi închinatorul duh de purtătorii de Dumnezeu părinţi nouă predate, şi cum rău este a nu îngriji de acestea, căci se blestemă şi se îndepărtează ereticii tocmindu-se cu dumnezeeştile pravili, care's fără de blagoslovitele aceste tocmeli şi nu le îngrijesc, şi care e tocmeala praznicelor şi posturilor şi îngenuchierilor şi pentru ce privind spre răsărit se roagă. Din poruncile sfinţilor apostoli.

De prazdnici şi de post, şi de plecarea genuchilor şi de opriri, şi de învăţăturile ce's de la dumnezeirea şi închinătorul duhului, ce ni-au tocmit părinţii, că greu ne iaste nouă a nu griji de unile ca acéstia că se şi blestemă şi se despart Ereticii, ce se tocmesc cu dumnezeiasca tocmală, fără de aceştia ce se grăiesc dumnezeiaşce ce nu le grijesc şi ce tocmélă au praznecele şi posturile şi plecarea genuchelor, şi pentru ce căutăm către soare şi ne închinăm : din învăţăturile sfinţilor apostoli.

Нач: Ѩзъ пётръ и павелъ заповѣдаємъ людємъ є҃ дн҃ѣ дѣлати. в сѫ҃ тѫжє и нѣлм да бу҃прáзнѧт сѧ в цркѡ҃ . . .

Inceput. Eu Petru şi Paul învăţăm pre oameni 5 zîle să lucreze, în Sâmbătă însă şi Duminecă să prăznuiască în biserică . . . . . .

Eu Petru şi Pavel, învăţăм pre oameni 5 zile să lucreze, iară Sâmbătă şi Duminecă, să se îndeletnicească pentru bisérică.

О толѣ же небольшїя выписки. ѿ заповѣдєм сѵ҃ыхъ а҃пл҃ъ, йжє въ гáггрѣхѣ сѫбóра правнло нѓ. а. дѓ. ѿ жйтїѧ сѵ҃го нникóлы; велйкаго васнлїа; сѵ҃го петра ѧлеѯáнрїнскаго. правнло їѓ; ѿ жнтїа сѵ҃го пахѡмїа.

După acesta încă mici extrase. Din poruncile sfinţilor apostoli. Cel în Gangra sobor pravila 18 şi 19. din viaţa sfântului Nicolae; a marelui Vasilie, a Sfântului Petre alexandreanul pravila 15 ; din viaţa sfântului Pahomie.

De învăţăturile sfinţilor apostoli, Săborul cel dela Gaggrea în 18 şi 19 sâstave. De petrecerea lui сѵ҃ы Nicolae. Marele Vasilie, сѵ҃н Petr dela Alexandrie la 210 cap. pravilii. De petrecerea lui сѵ҃н Pahomie.

л. 173. нзложéнїе о правослáвнѣн вѣрѣ . . . *Символъ Вѣры съ толкованіемъ*: «ѿ бг҃одхновéнныхъ писанїн бг҃словa грнгѡрїа. и ѿ заповѣдєн сѵ҃ѣхъ а҃пл҃ъ. *и. т. д.*

f. 173. Intocmirea despre pravoslavnica credinţă. . . . . Simbolul credinţei cu tălc : «dela inspirata de Dumnezeu scriere a teologului Grigorie şi dela poruncile sfinţilor apostoli», şi celel'alte,

Tocmire de creştinătatea cea mare şi sfântă . . .

www.dacoromanica.ro

л. 179 *об.* изложéніе дроугое ѡ Ꙗустиніанѣ Ꙗзложено самодрáжца.

Нач. Вѣроуемъ въ Ꙗдинóго бг҃а ѻц҃а вседрꙁжи́теля и въ Ꙗдинаго гс҃а Ꙗ҃. хр҃а сн҃а бж҃іа и въ ст҃ы дх҃ъ Ꙗдномоу сꙋщьствоу . . . .

f. 179. Intocmire altă de Iustinian autocratul întocmită.

Inceput. Cred într'un Dumnezeu tatăl a tot stăpânitorul și într'un Domn Iisus Hristos fiul lui Dumnezeu, și în Duhul sfânt într'o ființă.

Altă tocmeală de Ustinian ce au tocmit însuși împărăția lui.

Cre7 într'un Dumnezeu tatăl a tot țiitoriu, și într'unul Domnul Is. Hr. fiul lui și întru duhul sfânt, unii firi întru trei tocmeale.

După cum se vede pravila dela Bisericani este foarte asemănată cu pravila dela Govora, deși este mai bogată în adaosele ce le face. Să căutăm să comparăm și celelalte două pravile slavone.

Despre pravila dela Neamțu D l I. Bogdan ne spune: [1])

«La fila 23-a, începe însăși pravila sf. apostoli cu titlul **прáвило стꙑ҃х ап҃лъ и стꙑ҃хъ. ѕ҃. събѡрꙑвъ и ѩныхъ стꙑ҃хъ ѿц҃ъ вáсѣмъ члкѡ҃ на вáсѣкѫ потрѣбꙋ заповѣдан разлѝны**: pravila sfinților apostoli și a celor șapte sfinte soboare și a altor sfinți părinți, porunci felurite pentru toți oamenii și pentru toate împrejurările.

Această bucată pare că merge până la f. 220 a., unde se află patru notițe analitice din istoria Moldovei asupra mitropoliților moldoveni Iosif, Teoctist și Gheorghe și asupra patriarhului sârbesc Nicodim; acestea sunt intercalate mai târziu de o altă mână și sunt scrise în cursivă». Iar mai departe: [2]) «Asupra «pravilei» care ocupă cevà mai mult de jumătate din acest sbornic voiu vorbì mai pe larg cu altă ocaziune; de o cam dată observ numai că ea este *aproape identică* cu pravila cea mică dela Govora și că a servit prin urmare aceștia drept isvor».

Este regretabil că D-l I. Bogdan nu ne-a dat cel puțin scara pravilei, după cum este regretabil că D-l A. I. Iatzimirskii nu a mai găsit acest sbornic în biblioteca Mánăstirei Neamțului și n'a putut astfel să ne dea descrierea lui.

Iată într'adevăr ce ne spune D-sa despre: «72. Сборникъ. 1557 года подробно описанъ І. Богдановъ. Cronice inedite, București, 1895, p. 83—90»: «Въ дополненіе приводимъ въ русскомъ переводѣ краткія описанія преосв. Мелхиседека тѣхъ рукописей, которыхъ мы не нашли въ Нямецкой библіотекѣ». (In suplement aducem în traducere rusească scurta descriere a prea sfântului Melchisedec despre aceste manuscrise, pe care *noi nu le-am aflat* în biblioteca Neamțului), pe care împreună cu alte însemnate manuscrise D-sa nu l-ar mai fi găsit la mănăstirea Neamțului.

Tot așà de puține date putem da despre Pravila dela Putna din

[1]) Cronice inedite, p. 83.
[2]) Op. cit., p. 89.

www.dacoromanica.ro

1581. Ladislas Pić pomenește de ea [1]), Melchisedek și D-l Dimitrie Dan o descriu foarte pe scurt. Iată cuvintele lui Melchisedek:

«1. O pravilă mare slavonă, scrisă pe pergament. Aproape de finele «cărței este o însemnare, din care se vede, că această pravilă a fost «destinată și dată mai întâiu bisericei Episcopiei de Roman, în anul «7087 (1578) Octombrie 16, de Eustratie Episcopul Romanului. Pe urmă «Episcopul, resgândindu-se, o a dăruit mânăstirei Putna, dând în locul «ei Episcopiei altă pravilă» [2]).

Iată și în ce se mărginește descrierea făcută de D-l Dimitrie Dan:

«21) О правило сѣтыхъ апостолъ и сѣтыхъ седмь съборъ pravilă a «sfinților apostoli și a sfintelor șapte soboare, din anul 7089 (1581). «Manuscriptul este de mare însemnătate pentru cunoașterea evoluțiunii «limbii române, căci la finele cărții textul slavon are și traducere ro- «mână» [3]).

Aceste amănunte sunt prea neînsemnate și nu prezintă nici un interes din punctul nostru de vedere. Numai titlul pravilei este o indicațiune. O examinare de câtevà minute a scărei pravilei, singurul lucru ce mi-a fost îngăduit de către persoana în mânile căreia se află acuma manuscrisul putnean, mi-a permis însă să conchid la o asemănare, dacă nu mai mult, a celor 151 de capete ale ei cu capetele pravilei govorene. Până când Pravila dela Putna nu va fi pusă la îndemână celor dornici de a studià trecutul nostru juridic, va trebuì, din nenorocire, să ne mulțumim cu notițele lui Pić, lui Melchisedek și D-l Dimitrie Dan și cu fugitiva noastră impresiune.

Din fericire a patra pravilă: cea dela Bistrița există. Ea se află în biblioteca Academiei Române, purtând numărul 2508 al manuscriselor slavo-române. In afară de aceasta ea n'a fost văzută numai de d-l Ladislav Pić care ne dă asupra ei câtevà amănunte Ea a fost studiată și descrisă atât de DD. Miletici și Agura cât și de D-l A. I. Iatzimirskii înainte de dispariția ei dela muzeul din București și, grație acestor descrieri, putem să ne dăm seamă înainte de a procede la o comparație amănunțită a textului ei cu acel al Pravilei dela Govora și al Nomocanonului publicat de Cotelerius, de apropiata ei înrudire cu Pravila dela Govora.

Ca să evităm repetiri inutile, vom reproduce în întregime descrierea făcută de d-l A. I. Iatzimirskii și apoi titlurile și extractele din descrierea d-lor Miletici și Agura, făcând o arătare specială a celor ce se

---

[1]) Op. cit., p. 11.

[2]) O vizită la câtevà mânăstiri în R. I. A și F., p. II, p. 296.

[3]) Mânăstirea și comuna Putna, p. 78.

www.dacoromanica.ro

găsesc reproduse în ambele opere bulgare sau ruse şi punând faţă în faţă titlurile sau textele respective ale pravilei române.

Iată ce ne spune d-l A. Iatzimirskii [1]):

«130 (296) Епитемейникъ 1619—го^{х} года, въ четвертку ($21^{1}/_{2}\times16$ «сми), на 239 листахъ».

«Полуустав красивый, четкій, Молдавкано письма по 17 строкъ на «страницѣ; бумажный знакъ-свинья».

«Въ началѣ отдѣлови-заставки въ краскахъ».

«Правописаніе средие-болгарское.»

«Всѣхъ главъ 151: 1—о праꙁницѣх влчних; 2,—о праꙁницѣх «стыхъ апл и прчм. стыхъ вселенскыхъ оучителїи. василїа великаго. и «григорїа бгослова. їоанна златоустаго; послѣдня, 151-я о степенех сꙁрщства».

«*Прибавленія:* 1) ѡ празникѡ^{х} и ѡ постѣ^{х} и колѣнопрѣклонени^{х} вꙁбранены^{х} ».

«*Нач.* Азъ Петръ и павелъ заповѣдаꙁ» . . .

2) «излꙁніе ѡ православнѣи вѣрѣ, и о стѣи и животворщи и единосщнѣи и нераꙁдѣлимѣи трици».

«*Нач.* Вѣрꙋю въ единого ба ца вседръжителѣ» ... «съ толко- «ваніемъ».

3) «изложеніе дроугое ѡ іѡстинїана изложено самодръжца».

«*Нач.* Вѣроуꙋ въ единого ба ца вседръжителѣ ...

4) «*Безъ заглавія.* Монашескія запрещенія о постахъ правило мниҳоу «простоу; о сѣкращени поста; постникоу съ лꙋдїами (sic), и фалтїрми».

«Судя по сдѣланиымъ нами выпискомъ, переводъ и составъ стотей «каноническаго трактата».

«Правила святыхъ апостолъ и семи соборъ и иныхъ святыхъ отецъ «всѣмъ человѣкомь на всяку потребу заповѣди розличны вполнѣ под- «ходитъ къ молдавскому сборнику 1512 года нашего собранія. См. А. И. «Яцимирскіи. Изъ славянскихъ рукописеи, стр. 85 86. Томъ же нахо- «димь и одинаковыя прибавленія на лл. 165, 177, 179 об.

5) «Петръ кꙋряще кѡ нѡ съ каде нѣ челора че сѣтѡ лсѵраци съ «съ тѣвжлѣскж тот дѣѵна л пѣкате. къ корнѣ. рꙋѕ. прославите ба «въ тѣлесех вашихъ... Статвя но румынскомъ и славянскомъ языкахъ, «причемъ за каждой румынской слѣдуетъ соотвѣтвуіощія славянская».

6) «Оглавленіе всей рукописи».

«Въ коицѣ 4—20 прибавленія-скорописная запись»:

† Йзволе́нїѐ ѿца̀ и поспѣше́нїѐ сна̀ и съвръшенїѐ
стго дха. сѐ а з ра̀ бл̀кы моего їꙋ ха. смѣ
ре́нїи а̀хїепископъ кꙋ Θеѡфа̀ митрополи зе́ли

[1]) Славянскія и русскія рукописи румынскихъ библіотекъ р. 436.

www.dacoromanica.ro

моⷭⷭскωи. бл҃гопр҃изволи҃х и̑ дахмо ѿ пра́ваго
моего́ ст҃ѣжа́нїа. и̑ сѫтвори҃х сїѧ пра́вила. ѣ҃
да бѫдѣ́ на́ше помѧ́. въ дн҃и бл҃гочестиваго
и̑ хр҃толюбива҃ гн҃а їѡ҃ рад҃ъ коѣ́кждо, в лѣтѡ
ѧзрк҃ѕ҃ мц҃а ѳ҃ зі҃ дн҃іе кто̀ хо́щѣ҃ възѣ́ти и̑ли̑ про
да́ти ѿ мѣ́сто и̑деже дадо́хѡ҃ да е҃ непроще҃ ѿ гд҃а
бг҃а сѫтворша҃ нб҃о и̑ зе́мл҃ѧ и̑ ѡ̀ прч҃тѫѧ е҃ мтр҃ъ
и ѿ въсѣ́хъ ст҃ы́хъ. нн҃ѣ въсі҃и вѣ́҃ ни въ бл҃жі҃и а̑мин.
и дадѣ ѳ҃ въ ст҃аа цр҃кѡ вели́каа митрополі҃ѧ
въ сч҃а҃стѣ́ки.

«Слова, напечатанныя, въ разбикву, въ рукописи перечерккуты, и «вмѣсто нихъ, волѣе поздней скорописью написано. монастн҃ бистрица «Іаковъ митрополи҃ молдовлахїи.

. . . . . .

«Переплетъ кожаный съ тисненіями».

(Epitemeinic din anul 1619, in quarto (21 $^1/_2 \times$ 16 cm.), în 239 de file).

Scrierea frumoasă citeață, de scrisoare Moldovenească pe 17 rânduri de pagină, filigrană un porc.

La începutul capitolelor — inițiala în culori.

Scriere dreaptă medie-bulgară.

Totalul capitolelor 151: 1) *Despre praznicele domnești;* 2) *despre praznicele sfinților apostoli și precursori, de sfinții învățători a toată lumea Vasilie cel mare, și Grigorie Teologul, Ioan Gură de aur;* ultimul al 151-lea *despre gradele rudeniei.*

Suplement: 1) *despre praznice și despre posturi și îngenucheri, opriri....*

Inceput. *Eu Petru și Paul poruncim...*

2) *Intocmire despre pravoslavnica credință și despre sfânta și dătătoare de viață și într'o ființa și nedespărțită treime....*

Inceput: *Crez într'unul Dumnezeu Tatăl a tot țiitorul...* cu tălc.

3) *Altă întocmire întocmită de Iustinian autocratul.*

Inceput: *Crez într'unul Dumnezeu tatăl a tot țiitorul....*

4) Fără titlu. Oprire monacală, *despre posturi, pravilă pentru calugărul simplu; despre scurtarea postului cu leturghii și psaltiri.*

Judecând după exemplarul parvenit la noi, e o traducere și o alcătuire din același tractat canonicesc.

Pravila sfinților apostoli și celor șapte soboare și altor sfinți părinți pentru orice trebuință poveațe deosebite, în întregime sè aseamănă, cu sbornicul moldovenesc din anul 1512 din colecția noastră. Cfr. A. I. Iatzimirski. Din manuscrisele slavonești, pp. 85—86. Tot acolo întâlnim și aceleași suplimente la filele 165, 177, 179.

www.dacoromanica.ro

5) *Pentru curăție cum nu să cade nici celora ce simtu însurați să se tăvălească totdeauna în păcate. Către Corintieni* 136. *slăviți pe Dumnezeu în trupurile voastre...* Capitolul în limbele română și slavonă, ca fiecare românească să corespundă slavoneasce.

6) Tabla de materii a întregului manuscris. La sfârșitul incuartului adaose în scriere cursivă:

Cu vrerea tatălui și cu ajutorul fiului și cu săvârșirea sfântului duh, iată eu robul Domnului meu Iisus Hristos, smeritul arhiepiscop Kir Theofan mitropolit al țărei Moldovei am binevoit și am dat din dreapta mea avere și am făcut această pravilă ca să fie de pomenirea noastră. In zilele cuviosului și iubitorului de Hristos Domnul la Radul Voevod în anul 7126, luna Iunie 17. Dacă cinevà ar voi a o lua sau a o vinde din locul în care am dat-o să nu fie iertat de Domnul Dumnezeu făcătorul cerului și al pământului și de Precista, mama lui și de toți sfinții nici în veacul acesta nici în cele viitoare. Amin. Și a fost dat la sfânta biserică marea Mitropolie în Suceava. Cuvintele imprimate în parentez, în manuscris sunt șterse, și în locul lor e scris mult mai în urmă cursiv. *Mănăstirea Bistrița. Iacov Mitropolit al Moldovlahii.* . . . . . .

. . . . . .

Legătura de piele cu impresiuni.

Să dăm acuma și titlurile și extractele reproduse de d-nii Miletici și Agura [1]).

Сказь книгѣ сиѣ въ кратцѣ. Глава о днеⷯ нже въ седмицѣ. о праздницѣⷯ владꙗчиниⷯ. О праздницѣ сⷭ̃тыⷯ апостол и прѣдтечѧ. сⷭ̃тыⷯ вселенскыⷯ оучителїи василїа великаго и григорїа богослова іѡана златооустаго. О памѧти сⷭ̃тыⷯ великомѫчениⷦ. О кнѧзоу и о тѣⷯ нже под властїѭ иⷯ и о цр҃кви и о епископоⷯ и о ереѡⷯ. О постриженїиⷯ сѧ въ монастыри. О епископоⷯ и о игоумент҃ⷯ и клирикѡⷯ творѧщиⷯ неправды. О ереѡⷯ и діаконѣⷯ. О родителиⷯ и чадѣⷯ правило и доуховниⷯ родителеⷯ и о брацѣ и о коумо́вство. О скврънении мужеⷯ или женⷯ или прѣтелⷯ

Scara acestei cărți pe scurt. Cap. despre zilele care în săptămână. Despre praznicele sfinților apostoli și precursori sfinților a toată lumea învățători Vasilie cel Mare și Grigorie Teologul, Ioan Gură de aur. Despre pomenirea sfinților mucenici mari. Despre domn și despre cei ce sunt sub puterea lor și despre biserică și despre episcopi și despre preoți. Despre cei ce se tund în mânăstiri. Despre episcopi și despre egumeni și clirici făptuind nedreptate. Despre preoți și diaconi. Despre părinți și copii pravila

Aciasta iaste Scara cărței. Cap. 1. De prazdnice domnesci. Lis. 1, de sfinți apostoli, cap. 2, lista 3, de mucenicii mari, cap. 3, lis, 4, de boiari și de mai mari cap. 4, lis. 6,. de postrig, cap. 5, lis. 8, de episcopi, cap. 6, lis. 9, de popi, de diaconi, cap. 7, lis. 12, de părinți 8, lis. 14, de maștehă 9, lis. 16, de curvari, 10, lis. 16, de sânge amestecat, 11, lis. 17, de ispovedanie, 12, lis. 18, Іѡанна Минха, 13, lis. 20. . . .

. . . . . .

[1]) Бѣлѣжки отъ едно научно пѫтуванье въ Ромъния, p. 39, sq.

www.dacoromanica.ro

скож. О прѣлюбодѣаніи, кое нарнчет сѧ о кръволѣшеніи. сѫтво осмъ. Како подобает исповѣдатн. пооученне іереѡм и простым чл҃ком и женам и како подобает прінмати къ исповѣди коголюко. Іоанна минха пооученіе о исповѣди..

Despre curvari, cine se numește curvar. Daca cade în puț cevà scârnav. De mana grâului. Despre purtătorii de piele de dobitoc necurat.

17. De curvari, lis. 34, 31, de puț sau fântână, lis. 49, 33. De mana grâului, lis. 51, 41. De cine poartă piele necurată, lis. 54.

О блѫдницн, чнм нарицает сѧ блѫдникъ. Яіре вънпа́дет къ кладязь что скврѣно. О житовакѣ. О носіцихъ кожж нечистаго скота.

Яіре оумрет отроча нестрижено шт влас его прѣвыхъ (глава 50): аіре отроча крѫщено, а не остри́жено ѿ влас го прѣвыихъ и тако оумрет, да отлѫчат сѧ рѡдителіе его лѣта єдино.

Dacă moare copil netuns de părul lui d'intâi (cap. 50). Dacă este copilul botezat, dar netuns de părul lui d'intâi, și așà moare, să se depărteze părinții lui un an.

50. De cocon mort lis. 63. De va fi coconul botezat, și nu-i va fi luat părul lui cel d'intâiu și așà va muri, să aibă canon părinții lui un an.

(Глава 55). Иже рака нѣчіего оучитъ неповиновати сѧ го҃сѣмъ, нлн красти нѫ нлн съ рабинѣ нѣчіа лежати комѹ отан: Иже аіре кто рака нѣчіего оучи льстіѫ не послоушати своего владикж, нж оуклонѣти сѧ шт послоушанія и постнтн сѧ и благочнинствовати, анадема таковаго оучителѣ.

(Cap. 55). Cine pe robul cuiva învață a nu se supune stăpânilor sau ai furà sau cu roaba cuiva să zacă cu cinevà în taină. Dacă cinevà pe robul cuivà îl învață înșelătoriu să nu asculte pe stăpân dar se ferește de ascultare și postește și e evlavios, anathema unui așà învățător.

(54 al. 2). Ori cine va fre (?) o roabă oarecare învăța·o înșelătoare, să nu·ș asculte stăpânu-său ce se va feri de ascultarei și se va posti și va fi creștină bună anatema un vățătoriu ca acela

Яіре лн нѣкыихъ ради своемѹ оц҃ѹ дх҃номѹ исповѣсть сѧ рабъ нѣчїн, тѡ влд҃ клѧти отц҃ъ дх҃овны и съ рассѫжденіем правило емоу да́тн єлико по сі́лѣ.

Iar dacă pentru oarecarele părintelui său duhovnic se va spovedi robul cuivà, atunci are putere părintele duhovnic să îi dea lui cu chibzuință pravilă după putere.

iară de se va mărturisi duhovnicu său un rob oarecarele, duhovnicu său are puterea cu socotință să îi deà lui pravilă câtu-i va fi putearea.

Иже аіре нѣчіего раба нлн рабыни оучит красти, ради обрѣтенія нѣкоего, таковын да прінмет сѫд ѥжепрілмлат татіе и крадомаа четворицеж

Iar dacă pe robul sau pe roaba cuiva îi învață a furà, pentru un câștig oarecare, atari să primească judecata cum primesc hoții

(55) Și un rob oare al căruia sau o roabă de-l va învățà să fure, pentru o dobândă oarecarea, unii ca aceia să ieà județ, cela

www.dacoromanica.ro

да възмжт шт неж, а послоушн рабъ таковаго наказанїа, да бнжт его жезломъ м̃ оудареннїа. аще ли немощенъ бждетъ или зѣлогонъ, даоудармт его л.

Иже аще кто рабынм нѣчїм съвѣщаетъ отан и лжжет съ неж и имат ж женм невѣщїем владыкам ѥж, и послѣдн оувѣдмт нх. то̃ дан мжжа оного понметъ на снлж влк̂а жены тож, и да повиннет его раба себѣ. и да съпржжет нх швѣ. да аще и дѣтм родмт, то и тѣх рабы себѣ да имат. Пишетъ бо гл̃м. лжкавынх съмѣнь лжкавн и плодн. аще ли же оумлр̂днт съ влк̂а нх. то̃ волм ємѹ бжди. аще ли жѣ таковїи штвѣгнжт страха ради бжїа и приндѫтъ въ монастырь прнати wбразъ аггл̂ькын, то̃ свободни прочїе да бждмт шт вѣсѣх, и да не смѣетъ никтоже оудрѫжати нх. Ѩко же пишетъ и апостолъ павелъ за онисима въ посланїнх.

(Глава 63). Ящє жена шт своего мжжа штвѣгает ненавидм мжжска съвѣкоуплена, нѫхотм ходити, анадема. Жена аще не повараетсм своемоу мжжоу и не въ воли его пр̃бывает, ѩко же апостолъ гл̃етъ, мжжоу глава є̃ х̃с, а женѣ глава мжжь ѥж. да аще не послоушает сѣ таковѫм анадема. И пакы гл̃ет апостолъ, ѩко же глава є̃ х̃с чр̃кви, тако и глава є̃ женѣ мжжь ѥж и неповиннжщїа сѧ семоу да лндѣ и вѣзакели съпричастница бждет. Ящє ли же мжжь мродивь бждет и развращень ради şi cele furate de patru ori să se ieà dela el, iară robul ascultător unei aşà învăţături, să i se deà 40 de toiage, iar de va fi slab sau foarte tânăr, să îi deà lui 30.

Iar dacă cinevà sfătueşte pe roaba cuiva în tainà să zace cu ea şi o are femee neştiind stăpânul ei, şi în urmă îi va aflà, atunci şi pe omul acela să'l aibă cu sila stăpânul femeei, şi să'l supue lui robul său, şi să-i împreune pe faţă, iar dacă nasc şi copii, atunci şi aceştia să îi aibe robi ai săi. Că scrie scriptura, din sământe viclene viclene şi rodurile, iară de se va milostivi stăpânul lor, atunci să fie voia lui, iară dacă atari va fugi pentru frica lui Dumnezeu şi vor merge la mănăstire să ieà obraz îngeresc, atunci slobozi apoi să fie de toate, şi să nu cuteze nimenea să-i mai ţie. Cum scrie şi apostolul Pavel în scrisorile către Onisim.

Dacă femeea va fugi de la bărbatul ei, urând împreunarea bărbătească, ci vrând a umblà, anathema. Femeea dacă nu se supune bărbatului ei şi nu trăeşte după voia lui, cum grăeşte apostolul ; bărbatului îi e cap Hristos, iar femeei îi e cap bărbatul ei. Deci dacă nu va ascultà una ca atare, anatema. Şi iară grăeşte apostolul după cum e Hristos capul bisericii, tot astfel şi bărbatul ei este capu femeei, şi cine nu se va plecà acestuia să fie împce iau furii, şi ce au furat mai mult să ieà dela el de patru ori, iară ce rob va aseultà nişte învăţături ca aceastia, să-i deà 40 de toiage ; însă de va fi slab sau foarte tînăr, să-i deà 30 de toiage.

Oare cineş va învăţà o roabă oarecaria pre intra ascuns, se zacă cu nusă şi o va aveà muiare şi nu va sci boiarul ei, şi după aceaia îi va sci pri înşii, acela să ieà pre acel om cu sila boiariul roabei, şi să'l plece să'i fie rob, şi să-i împreuneaze la arătare, iară de va face ficiori, şi aceia să'i fie robi, că grăiaşte scriptura, sământa cea hitleană, şi rodul cel hitlean al lor, iară de i se va face milă boiariului lor, în voia lui va fi, iară de va fugunii ca aceia la mânăstire de va lua tocmeala călugărească, aceia să fie slobozi dintre toate şi să nu cuteaze niminea de a'i mai ţinearia cum scrie şi apostol Pavel, intru cartea lui pentru Onisim.

(63) Muiarea de va fugi de bărbatul ei, de va urâ împreunarea bărbătească, ce va vrea să umble, anatema. Muiarea de nu se va plecà bărbatului ei, şi nu va petrece întru voia lui, cum graiaşte apostolul că bărbatului iaste capul Hs., iară mueria iaste cap bărbatul ei, iară de nu va asculta aceastea, unile ca acealia să fie anathema, şi iară grăiaşte apostolul cum iaste cap bisericii Hs., aşà iaste şi muierii cap bărbatul ei, şi cine nu se va

www.dacoromanica.ro

зоумѡ и свѣт его недостáтъчень, да не послоушает его вьсегда на вьсѣко слово, нж овогдада послоушает жена тá мжжа своего, овогда да послоушает пакы мжжьтъ жены своеж.

preunată cu Lida şi Iezabela. Iar dacă bărbatul va fi nebun şi sucit la minte şi sfatul lui neîndestulător să nu-l asculte totdeauna la ori şi ce vorbă, ci une ori să asculte acea femee pe bărbatul ei, uneori iarăşi să asculte bărbatul pe femeea lui.

plecă acestuia, Dalidei şi Elzevelii să fie împreunate iar de va fi bărbatul ei nebun, şi întors de in minte, şi sfeatul lui nu va fi de ajuns, *iară muiarea lui va fi cu minte şi înţeleaptă*, să nu-l asculte pre dânsul de pururea la toate cuvintele, ce unile or va ascultà acia muiare de bărbatul ei, altele ori iară să asculte bărbatul de muiarea lui.

(65) . . . Множицеж и единo wт чжд лжкаво аіре бждет и зло, да наказоуетъ его отцъ и мати. Яіре ли нѣ не послоушает то само то чадо почрпет зла. Яіре ли просить оцоу что лишшее wт иманїа рwдителинѣ да не да сѧ емоу, нж елико на раздѣлени равно съ нѣкми чжды своимн рwдител да и семоу да. И женскомоу полоу повѣлеваем соугѣбо да дает сѧ нм wт рwдитѣлного имања, ыко немощнѣ сжіа чести женствн. Тѣм же много паче о снѣ пеіри сѧ подобаетъ родителѣм и w даровани и о части и врацѣ Яіре кто wт рwдителни не рáдит о снѣ, грѣх себѣ велико сѣбирает.

Вьсѣкомоу же родителю подобает своего сна женити. егда скончает сѧ възрастоу его лѣт вї, а дъіери вї. Сѣ бо е законъ истинныи. Яіре ли же на небрѣжени родител ни прѣиджт лѣта оузаконена снбу его и дъіери, и сълоучит сѧ съблажднти единомоу wт снѣ то сни грѣх на родителех.

Dacă de multe ori va fi şi unul din copii viclean şi rău, să'l înveţe pe el tatăl şi mama. Iar dacă nu îi ascultă, atunci însuşi acel copil să poarte răul. Iar dacă cere tatălui cevà mai mai mult din averea părintească să nu i se deà ci cât la împărţeală egal la ceilalţi copii ai săi dă părintele şi acestuia să îi dea. Şi sexului femeesc învăţăm mai mult să i se dea din averea părintească, căci este mai slabă partea femeească. Pentru aceasta mai mult dar trebue a se îngriji părinţii de acestea şi de dăruire şi de parte şi de minte. Dacă cinevà din părinţi nu îngrijeşte de acestea îşi grămădeşte asuprăşi mare păcat. Fiecare părinte trebue să însoare pe fiul său, când se împlineşte creşterea lui ani 15, şi fata 12. Aceasta e lege adevărată dar dacă din neîngrijirea părinţilor vor trece anii legiuiţi fiului său şi fetei, şi se va întâmplà unuia din acestia să fornicheze, atunci acest păcat este al părinţilor.

65) . . . . . De va fi de multe ori unul de in feciori hitlean şi rău, să îl înveţe pre dânsul tată-său şi mai mă-sa, iară de nu-i va ascultà pre dânşii, însuşi aceia acea răotate ficiorii să o poarte, ca să li se împartă tot într'un chip.

Iară featei lui, învăţăm mai mult să i se dea avearea dela părinţi, că iaste mai neputincioasă partea muierească, drept aceaia mai mult se cade părinţilor a se griji de featele lor, şi de daruri, şi de parte, şi nuântă, care părinţi nu va îngriji de aceastia mare păcat lor 'ş adună. Fieşce părinţi li se cade ficiorilor să 'i însoare, când se va umpleà crescutul lor de 15 ani, iară fata de 12; aceasta iaste lege adevărată, iară să nu cu negrija părinţilor de vor treace aceşti ai legiuiţi feciorului sau fetei, şi li se va tâmpla curvie unuia dentr'înşii acel păcat iaste pre părinţi.

www.dacoromanica.ro

(Глава 66) Иже жена острижет власы своя, не пиѣжиіа ыко докро ѳ҃ ѣа ради, кромѣ тѣчіж ночьскаго житіа, и дрзнжвшіа сѧ сътворити анадема. неповелѣ бо сѧ шт ѣа стриіти жены власы тѣчіж елда прінадет къ нищескоѥ житіе. аще лиже тако наважденіем вражіем нѣкыим острижет власы своя, да штлжчит сѧ шт цркве и шт причащенія лѣго единно, да покаетсѧ . . .

. . . лѣпо же ѥ въсѣкомоу христіанину, жены же и мжжоу къ домоу своем два одра имѣти ложам своим и на разно лѣгати внед(елм) и на сѧтыа дни и празникы господьскыа и къ великжа седмицѣ, да аще иногда неможеть шт них къздрзжати сѧ, поне къ сіа избранныа дни къздрзжати сѧ подобаеть, а не къ сегда валѣти сѧ ыко свиніа къ калѣ. шт таковыа бо некъздрзжаныа страсти раждает сѧ въсѣко сѣміа лжкаго и зло.

(Глава 85). Иже съ ѱом блждан лѣт ѕ҃, поклшн. р҃ѣ. Иже съ мжжатож женож лѣт ѕ҃, поклшн ф . . . Иже кто мырскын мжть оскврънить чрнорнзицѣ великаго о браза да аще съ волиж бждет тж чрнорнзицѣ, то҃ таковаа да покаетсѧ лѣт в҃і, поклшн ѧ҃. а онь мжж лѣт ѕ҃. поклшнх т҃ . . . Иже кто повратим съ посестримож сгрѣшивь пос(т) ѳ҃ лѣто поклшн. р҃п.

(Глава 151). Стпенн сроуаствш и о брацѣ закон ном и о нже без закона по-

Dacă femeea își tunde părul ei, cugetând cum că este bine pentru Dumnezeu, fără a lua viața călugărească, și îndrăznind a face aceasta, anatema, căci nu a fost învățată de la Dumnezeu a-și tunde femeea părul ci numai eând intră în viața călugărească. Iar dacă așa prin îndemnare de vrco vraje își tunde părul său, să se despartă de biserică și de priceștenie, un an, să se pocăiască.

...bine e pentru tot creștinul femeie și bărbat în easa lui să aibă două paturi de culcatul lor și deosebit să se culce Dumineca și în sfintele zile și praznice domnești și în săptămâna mare, dacă alte dăți nu poate să se ție de ele, cel puțin în aceste zile alese trebue să se ție, iar nu pururi să se tăvălească ca porcul în noroi, ca din astfel de pasiuni nestăpânite se naște orice sămânță vicleană și rea.

Cine cu câine curvește ani 9, mătănii 160. Dacă cu femee măritată ani 6, mătănii 500. . . . Dacă vre un om mirean spurcă o călugăriță de cin mare, și dacă va fi cu voia acelei călugărițe, atunci aceia să se pocăiască ani 12, mătănii 1000, iar acel om ani 8, mătănii 300. . . . Dacă vreun fărtat greșește cu soră-sa, post 5 ani, mătănii 180.

Gradele rudeniei și despre nunta legiuită și de cei ce se împreună fără lege

(66) Muiarea de'ș va tunde părul ei, că va cugetà că ïaste bine pentru Dumnezeu alegând numai de nu va lua chip călugăresc și va îndrăzni a facerea aceasta, anatema să fie că n'au învățat Dumnezeu să'ș tunză muiarea părul, numai când va veni la pe-treacerea călugărească; iar de va fi îndemnată așà de nıscare drăcii să'și tunză părul ei, să fie oprită de biserică, și de priceștenie un an să se pocăiască.

. . . iară se cade tot creș-tinului, muerii și bărbatului, 2 paturi să aibă de așternut lor și de ei'ș să se culce Dumineca și într'alte zile sfinte ; și la prazdnice domnești, și în săptămânï mari, încaï dintr'alte zile nu se va puteà țineà ; ce într'aceaste zile alease se cade să se ție ; iară nu să se tăvălească de pururea ca porcul întru tină ; că dentru aceaste chinuri neținute se naște tot sămânța hitleană și rea.

(85) Cine cu câine va curvi, 9 ani și metanii câte 160. Cine cu muiare cu bărbat, 6 ani, și metanii câte 500. . . . . Cine va curvi cu călugăriță. . . . . De va fi великаго wбраза și va fi cu voia ei ; una ca aceaia să se pocăiască 12 ani, însă acel om 9 . . . . Ce frate fărtat ce cu soru-sa va greși, iată postul 4 ani și metanii 150 în zi.

Stepenele rudelor și ale nunte cu lége și de ceia ce se însoară fără de leage

www.dacoromanica.ro

сагажщим и о различїи сѣрщдства, єжє wт крѣве и wт плѣти надєжє подобаєть бракъ сътворити и надєжє не подобаєть и пр.

și despre diferite rudenii care din sânge și din trup și unde trebue să se facă nunte și unde nu trebue și celel'alte.

și de multe chipuri de rudenii de sânge și de trup, și unde se cade să se facă nuntă, și unde nu se cade.

După cum se vede din citațiunile făcute de d-nii Miletici și Agura, Epitemeinicul din 1618 (iar nu 1619 cum spune d-l A. I. Iatzimirskii) este identic cu Pravila dela Govora. Așà fiind, și considerând că patru pravile slavonești care se înșiruesc pe un interval de timp de un veac și jumătate sunt identice sau cel puțin asemănate cu pravila govoreană, considerând că această identitate nu este accidentală și izolată, ci este generală la pravilele slavonești muntene și moldovene, care toate se reduc la două sau trei tipuri; este inutil să recurgem ca D-l I. G. Sbiera, la ipoteza unei traduceri savante făcută de eruditul Udriște Năsturel de pe nomocanoanele grecești și trebue să ne resemnăm să lăsăm Pravila dela Govora lipsită de puternicul sprijin al boerului din Fierești.

Să luăm dar în studiu isvorul imediat al pravilei bisericești și să căutăm să'l comparăm cu ea și cu isvorul mai depărtat al ei: acel nomocanon grecesc editat de Cotelerius precum și cu alte texte bizantine, înainte de a trece la studiul dispozițiunilor pravilnicești.

(Va urma) ION PERETZ.

www.dacoromanica.ro

TIPOGRAFIILE DIN BUCUREȘTI DELA 1678—1860

FIRME, PATRONI, MAȘINI CILINDRICE, DATE

1. Tipografia **Mitropoliei,** zisă pela 1745—50 «Domnească», în ultimii 4 ani «Nifon Mitropolitul», iar de prin Iulie 60 «Tip. **Statului,** numită Nifon», 1678—1836 și Aug. 1851—60, cu 2 mașini Heinrich Löser din Viena, aduse în 1851 și 52. 2. Tip. din mănăstirea «Tuturor Sfinților» a lui **Antim Ivireanul,** numită uneori «Domnească», 1690—1695, 1701—5 și 1715—20, în anii intermediari funcționând la Sneagov, Râmnic și Târgoviște. 3—7. Tip. grecească a **patriarhiei de Ierusalim,** dăruită de Antim Ivireanul, 1713—14. Tip. **Școalei** (grecești a mănăstirii) **Văcărești**lor, din mănăstirea Sf. Sava, dependentă de aceiași patriarhie, 1741. Tip. «Neamului ortodox al Romeilor (Grecilor)» a aceleiași **patriarhii,** înființată prin dărnicia lui Al. Scarlat Ghica, 1767—69; apoi sub ocrotirea domnească și cu ajutorul mitropolitului Grigorie, 1783—84. Tip. «Isvorului tămăduirii dela Cișmea» (adecă de lângă biserica lui Mavrogheni), sub conducerea tipografului **Dimitrie,** 1789. 8. Tip dela «Cișmeaua lui Mavrogheni», 19 Apr. 1818—11 Oct. 1830 [1]). 9. «Tip. de muzică bisericească» a lui **Petru Efesiul,** 1820. 10. **Ioan Eliade,** 13 Martie 30—Sept. 48. 11. **Eliade și Asociații (Gr. Bosueceanu** și frații G. și I. **Râureanu),** Decemvrie 59—sfârșitul 65, cu mașină dublă «Voirin» dela Paris [2]). 12. Tip. grecească **Eliade și Frații Cristide** [3]), 36—38. 13. Tip. «Curții» **Frederic Walbaum,** Noem. 37—46. 14. Serdarul **Zah. Carcalechi,** la început mai bine de un an tovarăș cu librarul **T. Pencovici,** 18 Ian. 38—16 Oct. 56—30 Ian. 57. 15. **August Ruof,** dela 16 Apr.—25 Sept. 1839. 16. Tip. «**Colegiului Sf. Sava**», 1 Aprilie 1839—60, cu mașină Löser dela 1856 [4]). 17. Pitarul **Const. Pencovici,** primăvara 1839—44. 18. **Iosif Copainig,** 1844—59, cu mașină «Leo Müller, successor Witwe, 1845», rămasă în nelucrare până la venirea mașinistului Franz Göbl în București (1852). 19. **Anton Pann,** 1844—54. 20—21. **C. A. Rosetti** et **Enric Winterhalder,** 46—52; a doua oară, probabil și a treia oară, **C. A. Rosetti,** Ian. 1858 (vro 2 săptămâni) și Fevr. 1858—73. 22. **Ferdinand Ohm,** 1852—61, cu mașină adusă dela fabrica G. Sigl-Berlin (filială la Viena), prin 1856. 23. «Națională» **Iosif Romanov & Co. (St. Rasidescu),** 1855—12 Mart. 1860, cu 2 mașini Löser; ultimul singur până la 1866. 24. «Secolul» **Gr. Bosueceanu,** 13 Maiu—5 Dec. 1857. 25. **Emanoil Poenescu,** 57 (3 luni) și Noemvrie 1859—62. 26. «Lexicografică» **Nifon Bălășescu,** 1857—58. 27. «Naționalul» **V. Boerescu,** 23 Decemvrie 1857—63, cu mașină Marinoni-Paris, dela 24 Ianuarie 1859. 28. **Carol Wahlsteinr,** 1858—20 Decemvrie 1860, urmat de fiii Iosif și Gheorghie (mai mult) până în vara 1866. 29. **Adolf Ulrich,** 23 Iulie 1859—63. 30. **Carol Sathmari,** 1860 (cel puțin) până la 1861. 31. **Ministerul de răsboiu,** 1860—66, cu mașină Hippolyte Marinoni.

GR. CREȚU.

---

[1]) Numită și «Nou-înființată» a tovarășilor doctorul C. Caracaș, stolnicul Radu Clinceanul și slugerul Dim. Topliceanul.

[2]) De pela Oct. 1864, fiind așezată în vro 2 camere ale otelului Manu din fața Episcopiei, se conduce de lucrătorul francez Lopp, sub firma «Franco-română».

[3]) Numită mai la urmă numai a «Fraților Cristizi».

[4]) La 1860 tip. Sf. Sava, ca și a Mitropoliei, se declară proprietate a Statului.

www.dacoromanica.ro

LETOPISEŢUL ŢĂRII-RUMÂNEŞTI

PRECUVÂNTARE

In biblioteca mult regretatului profesor Grigorie G. Tocilescu, între alte manuscrise vechi inedite, s'a găsit şi Letopiseţul de faţă, carele prin cuprinsul său bogat, prin preţioasele amănunte ce ni le dă cu privire la domnitorii şi boerii Ţerii-Româneşti de pre vremuri, este cel mai de seamă din câte se cunosc şi s'au publicat până acuma. Drept aceia ne facem o plăcută datorie d'a-l aduce la cunoştinţa osârdnicilor iscoditori, veşnic doritori de lucruri nouă, cu privire la trecutul neamului românesc.

Acest Letopiseţ[1]) *face parte dintr'un miscelaneu din a doua jumătate a sec. XVIII-lea. Este scris pe hârtie de olandă, mată; hârtia poartă drept semn de fabricaţiune doi ieuri resturnaţi şi trei semne de pălărie. Format în quarto, manuscrisul e legat în scoarţe de piele neagră şi conţine 321 de file.*

Textul începe cu povestiri religioase, după cari urmează: „Istoria despre începerea vechiului neam slovenesc şi despre numirea lui;" *despre mărimea dintre ostroave şi* Letopiseţul Ţării-Româneşti din descălecătoare şi de unde au venit Românii de s-au aşezat în Ţara-Românească" *(cuprinzând anii dela 1290 şi până la 1689), însoţit de o listă a domnilor Ţării-Româneşti, alcătuită după letopiseţ şi documente.*

Asupra autorului acestui Letopiseţ, pentru moment nu ne putem pronunţà.

Povestirile religioase sunt scrise de un Tudosie dascălul, carele şi semnează astfel: Scris-am eu Tudosie dascălul din Slamnic, în anul 1764".

[1]) In Biblioteca Academiei-Române, secţia manuscriselor, se păstrează sub No. 269 şi 1241 alte două variante necomplete ale acestui Letopiseţ.

www.dacoromanica.ro

Dar Letopiseţul deşi scris de aceeaş mână, nu este însă semnat. Probabil, Tudosie dascălul n'a făcut altcevà decât a compilat, adecă a brodat meşteşugit faptele pe acelaş canavas, „cronica anonimă", îmbogăţind-o cu ştiri nouă de prin alte cronici sloveneşti şi ungureşti şi eliminând aceia ce nu intrà în cadrul strict istoric al Letopiseţului, de pildă: „Viaţa Patriarhului Nifon", *pe care o aminteşte numai în treacăt. In lista domnilor, rezumă mai multe documente găsite la mănăstiri şi particulari. La unele documente, datele sunt bine citite, iar la altele greşite; dar şi unele şi altele se pot vedeà: cele bune se pot verificà, iar cele rele se pot îndreptà, întrucât cea mai mare parte a actelor se păstrează astăzi la Arhivele Statului şi Biblioteca Academiei Române, secţia manuscriselor. Dăm la lumină numai partea istorică*[1]*), căci aceasta ne interesează în deosebi, adecă:* „Istoria vechiului neam slovenesc" *şi* „Letopiseţul Ţării-Rumâneşti" *Analiza, descrierea critică şi comparativă a textelor o dăm la sfârşitul lucrării în studiu, la care adăo-*

[1]) Iar partea religioasă cuprinde dela fil. 1—92, Minunile Precistii; dela fila 92 verso: Tălcul sfintelor liturghii, ce s'au arătat limbilor păgâne din Dumnezăiască strălucire (precum scrie Barone); dela fila 103 verso: „Aicea scrie din otăcnic pentru o fată ce au rămas săracă de părinţi şi au scos un voinic ce vrea să sà spânzure"; dela fila 106: pentru trei sihastri; dela fila 106 verso: pentru alţi doi sihastri; dela fila 107: pentru alţi doi sihastri; dela fila 108: pentru icoana Domnului nostru Isus Christos; dela fila 110: Iordanului de un sfânt părinte; dela fila 115 verso: pentru o călugăriţă ce s'au aflat în pustie; dela fila 117: pentru un sfânt părinte ce au venit dracul la el şi l au întrebat: aveve-a dracul pocăianie? dela fila 121: pentru un călugăr anume Ioan dela Antiohiia; dela fila 122: pentru un călugăr anume Cozma; dela fila 123: pentru un călugăr ce au căzut în păcatul curviei; dela fila 124: pentru un călugăr ce au fost trimis de egumenul său la poslusanie; dela fila 125: pentru doi neguţători; dela fila 127: pentru o călugăriţă ce s'au fost îndrăcind, pentru căci s'au fost sulemenind şi înpodobind; dela fila 128: pentru un (goft) sârbu ce s'au însurat şi au luat o fată a unei văduve dela Edesa; dela fila 130: istorii dela Metafrast; dela fila 134: din Sinaxarul lui Metafrast; dela fila 141 verso: Octomvrie; dela fila 144: luna lui Decemvrie 18 zile, pomenirea sfântului svesteano mucenic Elefterie, Episcopul dela Iliric (continuă Metafrast); dela fila 151: luna lui August în 4 zile, pomenirea sfinţilor şapte coconi din Efes; dela fila 151 verso: Ioan şi Costandin (continuă istorii dela Metafrast); dela fila 154: pentru suflet, când să desparte de trup şi pentru vămile văzduhului, şi pentru pomene, scoasă din istoria sfântului Macarie; dela fila 159: din scriptura veche după Biblie, bătaia Israilitenilor cu Amalic cel păgân în pustie; dela fila 160: blestemul ce au blestemat Iisus, feciorul lui Navi pe Gavaoneni (adecă pre ţigani) din Biblie, dela Iisus Navi, cap. 1, stih 1; dela fila 167: pentru David prorocul şi înpăratul, când au ucis pre Goliat cel străin de fel, dela întâe înpărăţie, cap. 17; dela fila 171: pentru a lui Vil idolul sfărâmare şi a balaurului plesnire şi pentru Daniil prooroc, când l-au băgat în groapa leilor, şi pentru Avacum proorocul (din Biblie); dela fila 173 verso: câţi munţi sânt mari şi înalţi în lume şi cum se chiamă numele lor.

www.dacoromanica.ro

găm indicele de nume personale și de numiri geografice, un vocabular cuprinzând tălcuirea cuvintelor vechi și o listă completă a domnilor Țărei-Românești, dela întemeiere și până în prezent, bazată numai pe documente. Această listă am găsit-o necesară întru cât cele date până acuma sunt în parte necomplete sau greșite.

Și cu cele spuse încheiem precuvântarea de mai sus, aducând viile noastre mulțămiri D-nei Irina Gr. G. Tocilescu și fiului D-sale D lui Nicolae Gr. G. Tocilescu, cari au avut bunavoință de a ne încredința manuscrisul spre publicare, după însăș dorința răposatului Tocilescu.

ST. NICOLAESCU.

București, 30 Octomvrie 1909.

DE ÎNCEPEREA VECHIULUI NEAM SLOVENESC ȘI DE NUMIREA LUI

Marele între patriarși Noe, plăcutul Tatălui celui fâr de început și făcătoriului a toată făptura, rădăcina după trup și strămoșul neamului omenesc, după potop spre treĭ staturi înpărțind feciorilor săi viețuirea în lumea aceasta, deosebi fiește căruia au însemnat și au hotărît: lui **Sim** dregătoriia preoției, lui **Ham**, jugul robiei, lui **Iafet** vredniciia înpărătească, vitejiia în oaste, și lățimea neamului după numele lui; că Iafeth să tâlcuiaște lățime. Așijderea și pământul l-au înpărțit în trei părți, din care cea dintâiu să chiamă: Asiia, adoao Africa, a treia Evropa. Lui **Sim** i s'au venit părțile ce caută spre răsărit în Asiia cea mare, unde sânt acum Perșii, și Asiriianii; lui **Ham** i s'au căzut soarta spre amiazăzi, unde iaste acum Eghipetul în țara Arăpească; iar luĭ Iafet i-au rămas părțile cele despre apus și despre miazănoapte în Evropa. Insă **Iafet** iaste tată și strămoș tuturor creștinilor, mai vârtos celor ce viețuescu în Evropa, după blagosloveniia tătâne-său luĭ Noe. Așà din neamul său cel norocit, spre multă înmulțire neamului său au crescut, cât nu numai prin părțile cele despre miazănoapte și despre apus s'au lățit, ci și prin cele despre răsărit, și neamul luĭ **Iafet** pre toate celelalte cu puterea, cu bărbățiia și cu vitejiia au întrecut, înfricoșat, și slăvit la toată lumea, făcându-se (precum cei vechi și vrednici de credință istorici mărturisesc), că cu nimic alt fără numai cu lucru de oaste să ținea, și de acolo hrana și toate trebuințele sale și le plineà și din lucrurile sale cele slăvite, mai vàrtos din cele vitejăști, Slaveni, adecă slăviți au început a să chiemà. Așijderea limba slovenească iaste una din cele 72 dela facerea turnului după amestecarea lim-

www.dacoromanica.ro

bilor, care au eşit din neamul lui **Iafet**, şi din slava numelui slavenesc s'au numit. Pentru aceasta, spre pomenirea neamului slavenesc, şi cei dedemult cneazi ruşeşti punea nume fiilor săi, lipindu-i lângă slavă, adecă: Sveatoslav, Iaroslav, Metislav, adeca izbânditor pentru slavă; Mecioslav, că slăvit erà prin sabie, şi altele asemenea acestora.

De trei părţi ale lumii ce să numesc aşà: Asiia, Africa, Evropa.

Arătare pe scurt de Asiia.

Asiia iaste o parte a lumii, mai mare şi mai vestită; mai mare pentru aceasta, căci că mult întrece pre Africa cu mărimea; mai vestită, pentru aceasta, că întru dânsa au pus Dumnezeu raiul, pre om l-au făcut, şi legea au dat; **Christos** s'au născut, au vieţuit, au murit, şi au înviiat. Dintru dânsa au eşit cei întâiu lăcuitori a tot pământul şi ai mării. Astrologhii şi alte învăţături de acolo sânt toate. Aromatele, tâmâia, mirosurile cele cu miros frumos, pietrile cele mai scumpe şi mai bune. Aceasta încă dedemult să numiià mumă tuturor cetăţilor, domniilor, şi înpărăţiilor celor mari, pentru mărirea sa, pentru văzduhul cel bun, pentru isteţimea minţii omului, pentru averile sale cele multe şi îndestulimea de toate bunătăţile. Acolo înpărăţiile au înflorit, a Asiriianilor, a Midenilor, a Persilor, a Parthenilor. Acolo Tartariia, Cataia, Persiia, Araviia, Idumeia, Siriia, Finichiia, Asiriia, Kesariia, Capadochiia, Paflagoniia, Vithiniia, Ioniia, Cariia, Lichiia, Pamfiliia, Chilichiia, şi Tătarii, din carii viteazul înpărat şi marele cneaz al Moscului **Ioan**, feciorul lui Vasilie, multă mulţime au întorsu la pravoslavnica credinţă, şi i-au lipit de înpărăţiile Astrahanilor, şi ale Kazanilor, carii şi până acuma sânt supt norocita stăpânie a marii stăpânii a Moscului, şi să adaoge spre Aca cea mare, şi Aca adaogă pre cea mai mică, şi întru aceasta să cuprinde toată laturea care iaste între **Efrath**, şi între marea ce să chiamă **Egheum**, care o au înpărţit Turcii în patru păşii, acolo iaste **Frigiia**, **Lidiia**, şi **Licaoniia**, **Armeniia**, **Iveriia**, adecă înpărăţiia Ruzenească şi altele.

De Africa.

Africa aşijderea iaste o parte a pământului care s'au chemat aşà dela un Afradin, sămânţa lui Avraam, iar unii zic că s'au zis Africa dela acest cuvânt prica, ce să tâlcuiaşte deşchis, că iaste deşchisă, şi mai mult decât altele întoarsă spre soare, şi închipuită

www.dacoromanica.ro

în trei cornuri. Despre miază noapte să hotăraşte cu Marea Talinească, despre apus şi despre miazăzi cu Ochianul, despre răsărit cu Marea Roşie. Acolo iaste Eghipetul, Etiopiia, Cafraria, ţara Arăpească, Mavritania, Nubia, Liviia, Varvaria, şi înpărăţiia Fesenească, Mavrohinească, Amonoghemughilor, Amonomotapilor, Adel, Congo i proci.

De Evropa.

Evropa aşijderea iaste o parte a tot pământul, care în lung merge din hotarul Protogaliei până în apa Tanis, sau Donul; iar în lat, din Arhipelag adecă din Marea cea din mijlocul pământului până în Ochianul Ghibernilor. Cuprinde întru sine prea slăvite şi mari ţări, bogăţii şi multe avuţii, şi multă mulţime de oameni viteji, puternici, şi înţelepţi, şi spre lăcuire iaste sănătoasă şi bună. Intru dânsa sânt: Greţiia, Trachiia, unde iaste Costandinopoleos, Sloveanii, Rusii, Moscva, ţara Leşască, Litvo, Mazoviia, Jmuviĭ, Corilandiia, Leflandii sau Livaniia, Prusiia, Cehii, Slioschii, Moraviia, Ungurii, Muntenii, Moldovenii, Sârbii, Bulgarii, Bosna, Da'maţiia, Alvaniia, Ahaiia, Ispaniia, Aragoniia, Caştiliia, Franţiia, Vitaniia, sau Anglia, Liotaringiia, Burgundia, Italiia, Ghermaniia, Romanii, Niderlandii, Brobantiia, Golandiia, Barvariia, Sfeţiia, Saxoniia, Daniia, Govtii şi Fedii, Lambiia, Bătniia, Filandia, Tartariia cea mai mică sau Crâmul, Perecupul sau Orul, şi altele care ne fiind lesne a-le scrie cu amăruntul deplin, s'au scris pe scurt. Insă iaste şi a patra parte a lumii **America.**

America.

Care să chiamă lumea noao, ci de vreme ce aceasta mai pre urmă decât altele de curând s'au aflat, (la anul dela zidirea lumii 7003(= 1495) şi încă puţin iaste de treabă a să spune, pentru aceasta s'au lăsat de nu s'au scris.

De neamul rusesc, şi de numirea lui.

Noroadele ruseşti, aceaia şi Sloveni sânt, că dintr'o nemenie din tatăl lor Iafet sânt, şi tot o limbă sînt, că precum Slavenii din slăvite lucrurile sale, din ceput nume slăvite loruş ş'au dobândit, aşà după vremi dintru acest cuvânt Rosiianiia, adecă răsipirea neamului său prin multe ţări, că Rosiianie, răsipire să zice. Rossiiani, iar după aceia Rossi s'au chiemat. Unii în vremile nu ceste de mult trecute, au povestit că Ruşii dintr'o cetate ce să chiamă Rossi (ce iaste nu

www.dacoromanica.ro

departe de marele Novogord) să numesc. Alţii dintr'o apă ce să zice Rossi, iar alţii din părul plăviţu, că şi acum pretutindinea mulţi din Ruşi sânt aşà, dar mai vrednic de credinţă şi mai cuvios cuvânt iaste de cât toate asemănările acestea că din Rossiianiia, adecă din răsipirea sa, Ruşii numele acesta din vremile cele dedemult loruş ş'au căştigat. Pentrucă în largă partea lumii, prin multe şi usibite părţi s'au răsipit: unii pre lângă Marea Neagră lângă Evxinul Pondului, alţii lângă Tanis sau Donul, şi lângă apa Volga, alţiĭ pe lângă Dunăre, pre lângă Nistru, şi Dnipru, şi pre lângă Desna lat şi osebit, că lăcaşurile sale s'au risipit. Aşà toţi istoricii cei vechi greceşti, ruseşti, râmleneşti, leşăşti mărturisesc, mai vârtos şi Dumnezăiasca Scriptură din prorociile lui Iezecheil, numele acesta al Rosilor cu cuviinţă arată, numind pre stăpânul Rosilor, Mosoh, carele iaste al şaselea fecior a lui Iafet. Şi aşà Ruşii din Rosiianiia, adecă din răsipirea sa s'au chemat, şi din Sloveni numai cu numele să osibesc, iar după neamul lor tot unii sânt, şi căci că acelaş neam slovenesc să chiamă sloveno-rusesc.

De neamul Sarmaţilor şi de numirea lor.

Savromatiia sau Sarmatiia iaste în toată laturea soartei lui Iafet, întru aceasta-ş Evropa, ce iaste a treia parte a lumii, însă îndoită iaste, una Schitiia unde şăd acum Schitii adecă Tătariĭ. A doao unde lăcuesc Moscalii, Ruşii, Leşii, Litvenii, Prusii, i proci. Savromatiia s'au chemat la Greci, dela norodul ce are asemănare cu ochii şopârlii. Pentru că şopârla greceşte savro să chiamă, iar ochiul oma, însă nu aşà cu totul firea ochilor, prin numirea ţărilor acestora, ci mai vârtos frica şi bărbăţiia norodului acestuia al Sarmatilor să închipuiaşte. Pentrucă mai nainte tot pământul de norodul acesta să cutremură. Alţi istorici neamul Sarmatilor îl aduc dela Sarmata, sau dela Sarmofa, strenepotul lui Arfaxad, feciorul lui Sim. Alţii din Rifad, nepotul luĭ Iafet, pentru aceasta că seminţiia luĭ Sarmofa şi a lui Rifad înpreunându-se din preună au lăcuit, de unde supt acest nume sarmaticesc toţi strămoşii sloveno-ruseşti, Moscalii, Ruşii, Leşii, Litvenii, Pomorenii, Volinenii, şi alţii să încue. Pentru că şi pre Sarmat tot aşà ca şi Ruşii din loc în loc mutaţi, şi răşchiraţi şi răsipiţi istoricii cei vechi greceşti înpreună cu cei ruseşti, şi cu alţii îi numescu.

De neamul Roxolanescu şi de numirea lui.

Dintr'aceste noroade sarmaticeşti şi slovenoruseşti au eşit acest neam rusesc, din carii unii să chiemă Rossi, iar alţii Alani.

www.dacoromanica.ro

Iar după aceia s'au chemat Roxolani, ca cum ar fi Rosi și Alani. De vreme ce toți istoricii pre aceste neamuri ce s'au zis mai sus după numire numai, iar nu după numire le desparte, a lui Iafet mare seminție a fi, spuindu-le și strămoșului lor Mosoh, fiiul lui numindu-se, pentrucă aceste noroade sloveno-rusești, după vremi înmulțindu-se, și prin osebite locuri lăcuind, încă și cu alte feluiri de nume: din ape, din păduri, din câmpu, din hotară, și din numele și din poreclile stăpânilor săi s'au numit. Precum Bolgarii sau Volgarii dela apa Volga, Murovleanii dela apa Murova, sau dela Cneazul Morat, Polocenii dela apa Polocea, Donții dela apa Donul, Zaporojanii dela apa Zaporoja, Kozacii dela un voevod al lor de de mult slăvit ce s'au chemat Kozaca, Drevlenii sau Polisenii sau Pașcenii dela acest nume polia, Siverinii, dela laturea Siver, adecă din laturea cea despre miazănoapte, carii șăd pre lângă apele Desna și Seim, Litva dela Litvos, feciorul craiului prusesc, Leșii dela Leh, craiul cel dintâiu leșăsc, norodul moschicesc dela Mosoh, strămoșul lor și al tuturor Slovenilor, Rușilor feciorilor lui Iafet. Iar cela ce au înpărățit cetatea Moscul, dela apa Moscova, și altele asemenea acestora.

De Mosoh

Mosoh al șasele fecior a lui Iafet, nepotul lui Noe, să tâlcuiaște după limba ovreiască: întinzătoriu din coarda arcului, și din lățime a mari și multe noroade mosochicești, sloveno-rusești, leșești, volischicești, ceșăști, bulgărești, sărbești, carvaschicești, și alte asemenea, câte după fel să țin cu limba slovenească.

Pentru acesta Mosoh, în anul după potop 131 eșind din Vavilon cu neamul său, îndatăș în Asiia și Evropa pre lângă țărmurile Pondului, adecă ale Mării-Negre, neamurile Moscoviților din numele său l-au așăzat. Și de acolo înmulțindu-se norodul mergând înainte din zi în zi, preste Marea-Neagră spre părțile despre miazănoapte, pre lângă apa Donul și Volga, și pre lângă iazerul, sau piciorul de mare, Meotis, unde cade Donul în câmp, lat cu lăcașurile sale s'au tins, după tâlcuirea numelui tătă-ne-său lui Mosoh. Pentrucă, precum Iafet să tâlcuiaște lățime, așà asemene să tâlcuiaște și Mosoh: încorditoriu, sau departe întinzătoriu. Și așà dela Mosoh strămoșul sloveno-rusesc după urmare, nu numai Moscva norodul cel mare, ce și toată Rusimea ce s'au zis înnapoi au eșit. Măcar că unele laturi sau și schimbat oarece în cuvinte, dar tot cu o limbă slovenească grăesc.

www.dacoromanica.ro

De numirea Mosculuĭ şi a cetăţii înpărăteşti.

Numirea aceasta Moscva, din numele strămoşului lor Mosoh eşind, măcar că dinceput ştiut au fost de istoricii cei vechi, dar în multe s'au şi tăcut. Pentrucă atuncea când acei trei fraţi cnezii Variaghinilor, şi marea crăiasă Olga, sau Elena, şi cel întâiu singur stăpânitor a toată Rusimea Vladimir, iar pre urmă şi Monomah s'au chiemat, au stăpânit Rusimea, atuncea Rossii să chiemă şi în pământurile ruseşti numaĭ cnezi sloveneşti, slăviţi ai Chievului, ai Vladimirului, ai Novogorodului celui mai mare, ai Cernigovului, ai Galiciului, şi alţii erà. Că Moscva cetate, lângă apa Moscva dela numele ei aşà numindu-se, mai întâiu de lemnu au fost făcută, şi nu erà slăvită până la marele cneaz Ioan Daniilovici, carele scaunul cniaziei ce s'au mutat dela cetatea Vladimir în cetatea Mosculuĭ, l-au mutat. Şi aşà, pentru mărirea slavei scaunului cneziei ce s'au mutat dela cetatea Vladimirul, Moscva cetate cea de Dumnezeu slăvită s'au păzit, şi numele strămoşului ei Masoh, întru norodul rusesc s'au înnoit. Care cu pomenire neveştejită în veci înflorind şi mai ales cu darul lui Dumnezeu, din putere în putere, şi din slavă în slavă, sporind la stepeni mai înnaltă, a singure stăpânitoarei înpărăţiei s'au înnălţat, şi cu creştinătate, cu putere şi cu bărbaţiia pravoslavnicilor înpăraţi, mai vârtos cu mari minuni, ale sfinţilor făcători de minuni, ruseşti, moschiceşti, la înnălţarea faptei bune suindu-se, ca soarele în lume s'au luminat, şi mai mult de cât altele străluceşte.

De Cozari.

Cozarii de unde ar fi eşit nu să ştie, că un nume al său ca acesta, adeverirea istoricilor de aceasta nu iaste făcută încă, şi pre aceşti oameni din neamul rusesc a fi îi socotesc, pre cariĭ marele cneaz Sveatoslav, feciorul lui Igor, dezlipindu-se ei de supt stăpânirea sa, iar i-au supus cu puterea de oaste supt stăpânirea sa, luând şi slăvita lor cetate ce să chiamă Bilovi, sau Bilaia-Veja.

De Polovţi, Pecenighi, Iatvighii şi Ţimbrii.

Polovţii, Pecenighii, Iatvighii şi Ţimbrii, iar din sămânţa lui Iafet sânt, şi unii au şăzut ın câmpii de lângă apele Donul şi Volga,

www.dacoromanica.ro

alții lângă apa Bogo, alții lângă Dnipru, Desna, și Sosna, alții lângă Marea-Neagră, unde iaste Hogeacul, Crămul, Perecopul, și lângă iazerul Meotis, alții au șăzut unde iaste Volinul, Podolia, Podleșiia, Litva, Jmudii, și toți s'au osebit în credință, unii creștini, alții păgâni rămâind. [1])

LETOPISEȚUL ȚĂRII-RUMÂNEȘTI

DIN DESCĂLECĂTOARE ȘI DE UNDE AU VENIT RUMÂNII DE S'AU AȘEZAT ÎN ȚARA-RUMÂNEASCĂ.

Însă dintâiu izvodindu-se din Rumânii, carii s'au despărțit din Romani și au pribegit spre amiază-noapte, și trecând apa Dunării, unii au descălecat la Turnul Severinului, alții au descălecat în Țara-Ungurească, trecând apa Oltului și pre a Mureșului și pre apa Tisii, ajungând la Maramorâș supt munții Leștâști [2]). Iar ceia ce au descălecat la Turnul Severinului, s'au întinsu pre suptŭ poalele munților până în apa Oltului; alții s'au pogorât pre lângă Dunăre în jos, și așà umplându-se tot locul de ei, au venit până la marginea Nicopoii.

Atuncea s'au ales dintrânșii boeri, carii erà de neam mare, și puseră banoveți un neam mare ce-le ziceà Basarabi, să le fie lor cap, adecă ban mare. Și așăzară întâiu să le fie scaunul la Turnul Severinului; al doilea scaun s'au pogorât la Strihaiia, al treilea scaun s'au pogorât la Craiova. Și așà petrecând, multă vreme au lăcuit, stăpânind tot ei acea parte de loc.

Iar când au fost cursul anilor dela zidirea lumii 6798, iar dela Christos 1290, fiind în Țara Ungurească un Voevod ce l-au chemat Radul Negrul Voevod, mare herțeg pre Almaș și pre Făgăraș, în zilele lui Andreiaș Craiu, rădicatu-s'au de acolo cu toată casa lui și cu mulțime de noroade, Rumâni, Papistași, Sași, și de tot feliul de oameni, pogorând pre apa Dâmboviții, au început a face țară noao. Întâiu au făcut orașul ce-i zic Câmpul-Lungu; acolo au făcut și o bisearică mare și frumoasă. Și de acolo au descălecat la Argeș, și iar au făcut oraș mare și au pus și scaunul de domnie acolò, făcând curți de piatră și case domnești și o biserică mare și frumoasă. Iar

[1]) După acestea urmează în manuscris: «Câte mile țin ostroavele cele mari» apoi Letopisețul Țării-Românești. Despre istoria vechiului neam slovenesc, vezi și „Cronica Slovenilor" (Acad. Rom. Mss. No. 1267), pe care o vom folosi în note.

[2]) In Mss. 264 dela Acad. Rom, în loc de „munții Leștăști" citim corect „munții Lesăști".

www.dacoromanica.ro

noroadele cele ce pogorâse cu dânsul, unii s'au întinsu pe supt podgorie, ajungând până în apa Siretului, iar alţii s'au întinsu în jos peste tot locul de au făcut oraşe şi sate până în apa Dunării şi până în Olt.

Atuncia şi Băsărăbeştii, cu toată boerimea ce erà mai de nainte vreme peste Olt, s'au sculat cu toţii şi au venit la Radul Vodă de s'au închinat, ca să fie supt ascultarea şi porunca lui, şi numai el să fie mai mare preste toţi. De atuncea s'au început şi s'au numit de-i zic Ţara-Rumânească.

Iar titulusul domnului s'au făcut într'acesta chip: Întru Christos Domnul Dumnezeu, bun credinciosul şi iubitoriul de Christos şi singur biruitor **Io. Radul Negru Voevod,** cu mila lui Dumnezeu domn a toată Ţara-Rumânească, dintru Ungurie descălecat, de Almaş şi de Făgăraş Herţeg. Acesta iaste titulusul tuturor domnilor de-atuncea începându-se până acum, precum să vede că iaste scris la toate hrisoavele ţării.

Şi într'acesta chip tocmitu-şi-au Radul Voevod ţara foarte bine cu bună pace, că încă nu erà de Turci înpresurată. Şi au domnit ani 24, şi au murit la leat 6823(=1315) şi l'au îngropat în biserica lui la Argeş.

În zilele acestui domn la leat 6808(=1300) au ridicat Turcii pe Osman şi l'au pus să le fie lor înpărat. Acesta fu întâiu înpărat lor, şi au luat multe cetăţi şi oraşă preste Marea-Neagră. Şi-au înpărăţit ani 28, şi au murit la leat 6836(=1328). Şi după dânsul au luat înpărăţiia fii-său Orhan.

Io. Mihail Voevod au domnit ani 19.

În zilele acestui domn venit-au Carol craiul unguresc cu mulţime de oşti, ca să-l supue supt coroana ungurească. Şi au făcut mare războiu cu Mihail Vodă şi fù biruit Carol craiu, cât de abiia au scăpat cu puţinei oameni în Ţara Ungurească cu mare ruşine [1]).

Io. Alixandrù Voevod au venit domnu la leat 6842(=1334) şi au domnit ani 27.

În zilele acestui domnu venit-au Laioş craiul unguresc cu mulţime de oşti în Ţara-Rumânească, iar Alexandru Vodă văzând că nu va puteà stà înpotrivă-i, plecâ capul şi merse la craiu cu mari

[1]) Despre acest războiu, iată ce ne spune *Cronica Slovenilor:* (despre care am amintit mai sus): „6738. Carol craiul unguresc, precând au fost dela naşterea lui Cristos 1330 cu oastea cea cu cruci a Papei dela Roma au mers în Ţara Românească înpotriva domnului Basarab Voevod, şi au fost luat Severinul fără nici o pricină. Şi pentru că nici o treabă nu avea cu dânsul să-i calce ţara, D-zeu au fost întru ajutoriu lui Basarab Voevod, şi au bătut pre craiul Carol".

www.dacoromanica.ro

daruri, cu o mie de grivne de aur, de s'au închinat şi să făgăduì că-i va dà dajde pe an. De aceasta foarte bine părù craiului şi-l dăruì cu frumoase daruri, şi-l slobozì ca să domnească cu pace.

Iar când la leat 6856(=1348) merse Laioş craiŭ într'ajutor lui Ca-

Piatra de pe mormântul lui Nicolae Alexandru Basarab. (4 Noemvrie 1364).

zimir craiului leşăsc, ca să scoată Cracâul dela Ianoş craiul Cehilor, şi l'au scos cu mare războiu, într'acea vară loviră Tătarii în Ardeal. Deci craiul trimise oşti, şi porunci lui Alexandru să fie el mai mare preste oşti şi să să bată cu Tătarii. Şi s'au bătut la Săcui 2 zile şi au biruit pre Tătari, şi i-au tăiat şi i-au robit foarte rău, şi au prinsu şi pre Atlam sultanul tătărăsc, şi i-au tăiat capul, iar alţi robi mulţi şi steaguri i-au trimis legaţi la craiu în Vişegrad.

Iar când au fost la leat 6858(=1350) sultan Orhan înpăratul turcesc, feciorul lui Osman, au luat Brusa dela Greci cu mare războiu, în zilele înpăratului grecesc Mihail întâiul Paleólog, şi au aflat trei turnuri pline de avuţii: aur, argint, pietri scumpe de tot feliul, mărgăritar, sabii, zale, steme de aur înpodobite cu mărgăritar şi cu pietri scumpe, şi atâta avuţie de multă au găsit, cât au încărcat 500 de cămile şi le-au trimis la locul său, şi atâta răutate şi moarte făcù în creştini cât unul Dumnezeu ştie, ca să spue avuţie. Şi adunară toţi

www.dacoromanica.ro

pruncii cei mici ai creştinilor, şi i-au pus la un loc limpede, şi au dat cu caii preste dânşii de i-au omorât: pre unii i-au aruncat în apă, pre alţii i-au pus de i-au arsu soarele, şi mureà de sete şi-i împreunà cu cetele mucenicilor. Dar alte munci şi pedepse ce au făcut arhiereilor şi călugărilor şi oamenilor mireni, cine poate să le spue?! Că pre unii îi spânzurà, pre alţii înecà, pre alţii puneà pre foc de-i frigeà ca pre nişte peşti, altora le deşchideà gura şi le băgà spuză de foc, pre alţii legà de coadele cailor, şi-i târà de-i făceà tot bucăţi, şi într'acesta chip îş dà sufletile lor în mâna lui Christos Dumnezeul nostru. Şi la acest războiu rănindu-se păgânul de împărat au murit, şi au luat împărăţiia fii-său Murat al treilea din ruda lui Osman.

Io. Dan Voevod au venit domnu la leat 6869(=1361). Acesta au fost frate cu Mircea Vodă Bătrânul, şi au domnit împreună amândoi câtă-và vreme în pace, apoi să învrăjbiră şi începură a să sculà unul asupra altuia. Deci Dan Vodă trimise la împăratul turcesc, ca să-i dea oaste ajutor să să scoale asupra frăţine-său Mircii Vodă. De acest lucru foarte bine părù Turcilor, şi îndată îi trimise oşti într'ajutor. Iar decă au auzit frate-său Mircea Vodă că vine cu mare putere asupra lui, s'au speriiat şi au fugit în Ţara Ungurească, în Buda la Jăcmont craiu, şi îngenunchè înaintea craiului, şi tare să rugà ca să-i dea ajutor că să miargă asupra frăţine-său şi asupra Turcilor, şi-i închinà scumpe şi frumoase daruri. Iar Jăcmont craiu strânse mari oşti, şi mai mulţi erà înzoaţi, şi merse în Ţara-Rumânească, şi, deca au eşit la loc limpede la şăs unde erà Turcii şi Muntenii tăbărâţi, el tocmì patru stoluri de voinici în patru muchi, şi au purces asupra Turcilor şi asupra Rumânilor, şi pre cei înzoaţi i-au pornit înaintea oştilor de străluciià ca soarele. Aceasta văzând Turcii şi Muntenii s'au speriiat foarte şi numai aşteptară să să lovească, ci îndată au plecat fuga. Deci Jăcmont craiu alese o seamă de oaste călăreţi uşori şi începură a-i gonì, şi unde ajungeà ori Turc, ori Muntean tot îi tâià, şi i-au gonit până la Dunăre. Şi a doa-zi au pornit Jăcmont craiu toate oştile spre Nicopoiul cel mic, ce iaste în ţârmurile Dunării, şi l'au ocolit, şi în cetate erà Muntenii, iar în oraş erà Turcii. Şi începù a-i bate foarte tare, şi din lăuntru încă să apărà bine. Iar deca sfărămară zidul oraşului, şi al cetăţii, făcură mare năvală şi îndată luară cetatea şi oraşul, şi i-au tăiat şi i-au robit foarte rău, şi au pus oaste în cetate, iar cu o seamă de oşti s'au întorsu înnapoi cu multă dobândă şi cu mare veselie, şi au pus domn pre **Io. Mircea Voevod Bătrânul.**

Acesta au făcut sfânta mănăstire din Coziia la leat 6891(=1383) şi au avut mare războiu cu Baiazit beiu dela Nicopoe. Făcutu-s'au acel războiu pre apa Ialomiţii, şi au biruit Mircea Vodă, şi au trecut

www.dacoromanica.ro

Baiazit beiu Dunărea fără de vad, și au făcut și alte războae multe cu Turcii, și au domnit ani 29.

Iar când au fost în anul dela Christos 1363, sultan Murat, împăratul Turcesc, au strânsu mari oști și au intrat în ținutul împărății grecești de au luat multe locuri și cetăți anume Calipole de lângă Elespont și o parte de Machidonie și cetățile ei Filipol și Udriul, și ș'au făcut loc ca să aibă pre unde trece oastea din Asiia la apus. Și au mersu robind și prădând țările până în țara Sârbească, și au cuprinsu pre lăcuitorii țărilor acelora mare frică; și să strânseră toți domnii la un loc de s'au sfătuit, și au făcut legătură mare, ca să fie toți una, și au făcut mare războiu și urgiia lui Dumnezeu pre toți i-au bătut Amurat[1]), și au prinsu și pre Lazăr, domnul Sârbilor, și îndată l-au omorât. Iar acel Lazăr domnul Sârbilor avea o slugă foarte credincioasă ce-l chiemă pre nume iar Lazăr, și, deca văzù că au omărât pre stăpânăsău, foarte să scârbì și căută vreme cu prilej, și socoteà cum ar face ca să omoare pre Amurat și să răscumpere moartea domnu-său, și ținea la dânsul armă mică, adecă cuțit. Și într'o zi găsì vreme și dete cu cuțitul și înjunghè pre sultan Amurat și-l omorî la leat 6881(= 1373) (sic). Și stătù înpărat în locul lui fiisău Baiazit, al patrulea din ruda lui Osman.

Iar când au fost în anul dela zidirea lumii 6904(=1396) sultan Baiazit, feciorul lui Amurat, au luat multe țări de ale înpăratului grecesc, anume Machidoniia, Fochiia, Voechiia, Atica și luo și țara Șcheilor care erà supusă supt coroana Țării Ungurești. Aceasta văzând Jăcmont craiu împreună cu alți domni din țările Nemțești, rădicară mari oști, și veniră asupra lui sultan Baiazit, și tăbărâră la Nicopole[2])

[1]) Despre acest războiu în *Cronica Slovenilor* citim cele următoare: „6897 Murat împăratul Turcilor au mers cu mare putere asupra lui cneaz Lazăr, marele despot, și în vreme ce au fost să se lovească oștile, din oastea lui Lazăr despot, aflându-se un viteaz anume Miloș Cobilici, s-au făcut a fugì din oastea lui despot la Turci, iar Turcii știindu-i vitejiia lui mai de nainte, și văzându-l le-au părut bine, și îndată i-au făcut cale de s'au dus până la Murat, iar viteazul Miloș deca au văzut pre înpăratul Murat, s-au repezit la dânsul cu un cuțit, făcându-se că va să i să închine, și cuțitul i l-au înfipt în inimă. Aceia văzând ceialalți păgâni, l-au înpresurat și așà viteazul, pentru neamul patriei sale, și-au pus viața la mijloc".

[2]) Despre acest războiu tot *Cronica Slovenilor* zice: „6901: Jicmon craiul vrând să se bată cu Paiazet înpărat al Turcilor, și descălecând supt marea Necopoe, s'au amăgit cu fala trufiei lui, care lui D-zeu e urâtă, că în vreme ce și-au orânduit oștile să se lovească cu Turcii, uitându-se la mulțimea oștilor lui au zis, că cătă de multă oaste are, nu numai pre Turci ar putea bate, ci de s'ar rumpe ceriul să cază încă l-ar putea sprijini să-l ție în sulițe. Iar Turcii făcându-și polcurile oștilor lor în trei părți de colțuri, și o parte numai arătându-se rotită întâiu, Franțozii, fiind veniți întru ajutoriu mai mare, să rugă să aibă întâi ei loc la războiu

www.dacoromanica.ro

şi la Noemvrie 29 leat dela Christos 1396 făcură mare războiu, şi fù biruinţa Turcilor, iar oştile creştineşti deteră dosul a fugì, iar Turcìĭ îi goneà şi-i tăià şi-i robì foarte rău, şi prinseră şi câţiva din domnii nemţeşti, şi ar fi prinsu şi pre Jăcmon craiu, ce cum sosì la Dunăre, norocul lui că s'au găsit un **cin** şi au trecut, şi aşà au scăpat. Iar din creştini au perit acolo 20.000. Şi deca au izbândit sultan Baiazit, foarte s'au semeţit, şi au mersu la Ţarigrad, şi au sfărâmat tot ce au fost afară din cetate: vii, curţi, case, biserici, şi erà numai să iea şi Ţarigradul, dar Dumnezeu nu l'au îngăduit să'şi umple voia lui, ci într'aceà dată venì la răsărit şi marele Ţamberlan, cu mulţime multă de oşti, călări şi pedeştri de au cuprinsu tot răsăritul în ţinutul turcesc. De aceasta deca au înţeles sultan Baiazit, numai decât lăsâ Ţărigradul, şi au mersu de au făcut mare războiu cu dânsul, şi au izbândit Ţamberlan, şi au prinsu şi pre sultan Baiazit viu, şi l'au legat cu lanţul de aur, şi l'au băgat într'o cluşcă, şi i-au luat toată Asiia şi Siriia, şi l'au ţinut până la sfârşitul vieţii lui. Şi au perit la acest războiu oameni dintr'amândouă părţile mai mult de 200 de mii. Deci sultan Baiazit murì în robie, şi luâ înpărăţiia fii-său Mehmet al cincilea din neamul lui Osman, şi ş'au mutat scaunul în Udriiul Machedoniei, şi au înpărăţit ani 14.

Io. Dan Voevod iar au venit domnu de al doilea rând la leat 6898(=1390) cu mulţime de Turci şi au mersu asupra frăţine-său Mircii-Vodă, iar Mircea Vodă au fugit în ţara Ungurească la Jăcmon craiu, şi să rugă să-i dea oşti să miargă asupra lui Dan Vodă frăţine-său. Deci Jăcmon craiu trimise pre Lajonţ Işfan cu o seamă de oşti în Ţara Muntenească asupra lui Dan Vodă. Şi deca să loviră oştile pierì Lajonţ Iştfan la războiu de Munteni. Deci oştile ungureşti deteră dosul a fugì şi foarte puţintei scăpară cu Mircea Vodă în Ţara Ungurească. Iar Dan Vodă s'au aşăzat în ţară şi au domnit ani 23. Mai avut-au Dan Vodă şi alt războiu cu Mâşcan Vodă domnul Sârbilor, şi au perit Dan Vodă.

---

iar Jicmon craiul, au chiemat la sfat pre căpeteniile oştilor şi îi rugà să le dea loc Ungurilor să se loveascsă întâiu. Şi întru acea neunire, Franţozii, văzând numai colţul cel dintâiu al Turcilor, mai şi făr de rânduială abat Franţozii în Turci şi aşà de vredniceşte au silit, cât şi vrăjmaşii încă şi-au dat dosul. Atuncea sosind şi altă parte a oştilor turceşti rotită, Franţozii, după obiceiul lor, au descălecat după cai, şi au luat pedestri în Turci, şi pre când să făceà războiu mare despre amândouă părţile, oştile creştineşti încă dintru rânduiala lor nu-şi luase toate polcurile poruncă de bătae. Văzând Ungurii că caii Franţozilor de spaima războiului fug înnapoi către tabăra craiului, le părea că Franţozii s'au prăpădit de puterea vrăjmaşilor, şi ei dând dosul au început a fugì, şi s'au făcut mare vărsare de sânge, unii fiind tăiaţi, şi alţii mulţi robiţi, încă şi Jicmon acela carele cu puţin mai nainte rumperea ceriului nimic nu o băgase în seamă, ar fi ajuns în mâinile

www.dacoromanica.ro

Io. Vlad Voevod Țepeșul au venit domnu la leat 6921(=1413). Acesta au făcut cetatea dela Poenari, și au făcut și sfânta mănăstire din Snagov, făcut-au și oroșanilor din Târgoviște mare pedeapsă, pentru o vină mare ce au fost făcut unui frate a lui Vlad Vodă. Deci când au fost în zioa de Paște, fiind oroșanii toți la oaspețe, iar cei tineri la hore, așà pre toți făr de veste i-au cuprinsu. Deci câți au fost oameni mari și bătrâni, pre toți i-au înțepat de au ocolit Târgoviște, iar câți au fost tineri cu nevestile lor, și cu fete mari, așà cum au fost înpodobiți în zioa de Paște, pre toți i-au adus la Poenari, de au tot lucrat la cetate până au spart toate hainele lor după ei, și au rămas toți cu peile goale. Pentru aceasta i-au pus poreclă Țepeșul, și au domnit ani 15.

Io. Vladislav Voevod Bătrânul au venit domnu când erà cursul anilor 6935(=1427). Acesta au făcut biserica cea domnească din Târgușor, și s'au închinat iar la coroana Țării Ungurești. Iar când au fost în anul dela nașterea lui Christos 1441, sultan Amurat al șaselea din ruda lui Osman, feciorul lui sultan Mehmet, au luat cu războiu țările sârbești, apoi au început și la țara Ungurească. Și descălecă supt cetatea Beligradului de sus, și o bătù șapte luni, din tunuri și cu meterezuri, și cu năvală mare și nu-l putù luă, ci să duse cu mare rușine dela Beligrad. Iar când au fost în anul dela Christos 1442, făcù pace Vădislav craiul unguresc cu sultan Murat cu cărți de jurământ până în zece ani, și tuturor le-au părut bine: Țării Ungurești, și țărilor sârbești, și amânduror țărilor românești. Iar când au fost în anul dela Christos 1444, Ioan Paleolog înpăratul grecesc trimise cărți la Vădislav craiu și să rugà cu lacrămi, ca să strice pacea cu sultan Amurat, și să să scoale asupra Turcilor cu războiu. Așijderea și Papa de Râm trimise un cardinal al lui cu cărți la Vădislav craiu, făgăduindu-se că-l va dezlegà de acel jurământ greu.[1])

---

vrăjmașilor, de nu ar fi scăpat într'o mică luntre pre Dunăre în jos, înfricoșat fiind și de groaza oștilor lui ca să nu abată întrânsul, căci și-a purtat treaba așà de rău. Craiul au fugit la Țarigrad și de acolo la Rodos, apoi la țara Dalmățească și la țara Horvățască. Și până a intrà în țara lui au făcut zăbavă 18 luni.

[1]) Vezi asupra acestui războiu și *Cronica Slovenilor* care grăește: „Craiul Vladislav și cu Iancul Vodă din porunca Papei, stricând legătura păcii care făcuse cu Turcii, că Papa trimisese la craiul Vladislav pre un Cardinal anume Iulian, carele îi ziceà, că nu s'au căzut să facă pace cu Turcii fără de știrea Papei. Așà dar fiind îndemnat craiul, s'au dus cu oștile lui la Varna, și ridicându-și oștile de bătae, s'au lovit cu Turcii oastea creștinească, întâi au făcut pre Turci de și-au dat dosul și au început a fugì și pre mulți i-au așternut tăiați la pământ, iar Murat înpărat cu mare groază fiind spăriat din războiu, au eșit afară, și după multe suspinuri ce au făcut oarecine din ostașii lui, i-au adus un steag întru carele au fost icoana lui Christos și deasupra steagului pusă și cartea craiului cea de legătura

www.dacoromanica.ro

Şi când fu în luna lui Octomvrie purcese Vădislav craiu cu toate oştile asupra Turcilor şi merse până supt muntele Hemeşului în nişte strimtori, şi acolo îi venì veste dela Florentie cardinalul Papii, cum sultan Amurat au înşălat pre înpăratul grecesc, şi pre puterea francească, carii au fost păzind pre Marea Elespondului, şi cum au trecut cu oşti grele preste mare din Asiia în Evropa, şi s'au înpreunat cu alţi Turci acolo lângă mare. Această veste deca auziră creştinii foarte să spăriară. Deci unii sfătuià pe craiu să se întoarcă înapoi, alţii ziceà să se închiză lângă munţi. Ce de apoi s'au lăsat de munte şi s'au pogorât la şes, şi au venit cu toate oştile şi au tăbărât lângă Varna. Apoi după 7 zile sosì şi sultan Amurat cu toate oştile lui, şi au pus tabăra sa dela creştini de patru mile de loc departe. Şi lovindu se strejile foarte rău să tăiară. Deci venì şi sultan Amurat cu mulţimea de Turci cu 60.000 şi stătù dinaintea stolurilor creştineşti, şi scoase cărţile lui Vădislav craiu cele de pace cu jurământ, şi le-au înfipt în sabie şi le rădică în sus căutând spre ceriu şi zise: Isuse Christoase, aceste cărţi sânt ale lui Vădislav craiu de pace, legătura creştinilor tăi cu mine, şi s'au jurat pre numele tău, şi iată că au călcat jurământul şi credinţa, tăgăduind numele tău. Deci acum, Isuse Christoase, de eşti Dumnezeu adevărat, precum zic ei, rogu-te stă-le înpotrivă, că Dumnezeu dreptatea iubeşte, iar vicleşugul urăşte, răscumpără-i vicleşugul care au făcut între mine şi între tine, arată noao puterea ta celora ce nu cunoaştem numele tău, dă-le lor pentru păcat urgie. Şi numai decât îş pornì oştile la războiu, şi s'a lovit foarte tare şi fu războiu până seară, iar craiul să bătea vitejeşte şi trecù cu gloata sa pen Turcime tocma în mijlocul oştilor turceşti, unde erà sultan Amurat. Deci îl ocoliră Turcii şi uciseră întâiu calul craiului, apoi tăiară şi capul craiului. Aceasta văzând creştinii începură a fugì care în cătro puteà, şi aşà fu izbânda lui sultan Murat, dar cu mare vărsare de sânge, că mai mare parte îi perì decât îi rămase, ce şi din creştini numai a treia parte au scăpat cu Iancul Vodă, că mai mult de 16.000 de creştini periră. Fost-au aceasta perire a creştinilor pentru blagoslovenia Papii de

---

păcii ce aveà cu dânşii, zic să-l fie văzut strigând aşà: răstignitule, răstignitule vezi norodul tău cel necredincios, carele nu iaste întărătat de mine, nici pricină i s'au dat înpotriva jurământului, şi au călcat credinţa păcii care au făcut cu mine. Şi cu aceste cuvinte întorcându-şi păgânul oastea înnapoi şi abătând în tabăra craiului, aşa i-au bătut Turcii la Varna cât şi craiul înpreună cu Cardinalul acolo au perit. Şi după ce au tăiat capul craiului, l-au înfipt într'o suliţă şi aşa l-au arătat noroadelor. Iar Iancul Vodă scăpând dela războiu umblà rătăcind prin Ţara-Românească. Domnul Dragul Voevod al Ţării-Româneşti prinzându-l l-au pus la închisoare, căci multă pacoste făceà Iancul pravoslavnicilor. Apoi nefăcându-i nici un rău, dăruindu-l cu mare cinste, l-au slobozit".

www.dacoromanica.ro

Râm, spărgătorul legii, la leat 6952 (=1444) Noemvrie 11. Iar când au fost, la leat 6953 (=1445), Iancul Vodă, gubernatorul Țării-Ungurești, au venit cu oaste asupra lui Vădislav Vodă, pentru căci îl prinsese fugind dela Turci fără de ispravă, și în oraș în Târgușor prinse și pre Vădislav Vodă cu 2 coconi ai lui, și i-au tăiat capul, și unui cocon celui mai mare, iar celui mai mic i-au scos ochii, și făcând multă răutate în țară, s'au dus iar în țara Ungurească.

Io. Radul Voevod cel Frumos. Acesta ar fi făcut mănăstirea dela Tânganul, și au domnit ani 15, și au perit la leat 6968 (=1460). In zilele acestui domn în anul dela nașterea lui Christos 1450 au murit sultan Amurat și-l îngropară la Odriiu, și luă împărăția fii-său Meemet. Acesta fu al șaptelea din neamul lui Osman, care foarte îndemnâ pre toți spre vărsare de sânge, și făcù pace cu Constandin Paleolog împăratul grecesc, și cu Gheorghie despot, domnul sârbilor și-ș luâ oștile și purcese spre Caraiman, și au trecut peste mare în în Asiia, de bătù pre domnul Iconiei, și-ș făcù locul mai larg. După aceia iar trecù preste mare în Evropa, și în Buaz unde iaste marea strimtă, și acolo făcù 2 cetăți, și cugetă să se apropie de Țarigrad, și să astupe căile despre amândoao Misiile și despre Schiti, ca să nu-i vie ajutor de nicăiri, iar împăratul grecesc tot trimiteà soli după soli de'ș lăsà lucru mai jos. Deci sultan Meemet după ce au sfârșit cetățile de zidit, au pus oști întrânsele, și tunuri ca să le păzeazcă, și el s'au dus la Udriiu. Iar Grecii aveà nădejde, zicând: că de să va face vrajbă, îndată vor luà acele cetăți dela Turci. Dar nădejdea lor au fost deșartă, căci când au fost la Aprilie 2 leat 6961 (=1453), venì sultan Meemet cu mulțime de oști, cât au umplut marea de corăbii și de galioane, iar uscatul de pedestri și de călărime, cât nu-i luà pământul. Și așà ocoliră Țarigradul, și începură a-l bate de toate părțile, și zioa și noaptea, până dela o vreme stătură Greciï de osteneală multă, și sfărâmară Turciï zidurile cetății despre Galata, și începură a intrà prin spărturi, de robeà și tăià pre creștini. Iar Constandin Paleolog văzând atâta stricăciune ce s'au făcut întrânșiï, s'au dus la sfânta Sofie și s'au cuminecat cu sfintele și de viață făcătoarele taine ale lui Christos, și lepădâ hainele cele împărătești, și să înbrăcâ în haine proaste ca un ostaș, și au eșit la războiu cu câțvà boeri, și au dat războiu foarte tare, cât au depărtat și au scos pre Turci afară din spărturi, și s'au lovit și cu un sarachin ce erà în oastea turcească foarte mare și groaznec ca un uriiaș și al doilea Goliat, și unde l'au lovit l'au tăiat drept în doao. Iar când au fost peste noapte i s'au arătat lui videnie dela Dumnezeu, precum va să se dea cetatea în mâinile Turcilor, și eșind la al doilea răsboiu, au perit împăratul și câțva din boerii lui, și așà luară Turcii Țarigra-

www.dacoromanica.ro

dul, bătându-l 50 de zile, cu multă vărsare de sânge, la anul dela zidirea lumii 6961, iar dela Christos 1453, Mai 29, într'o zi Marţi, indictul 1. Făcutu-sau întracea zi eclipsis soarelui, ca să cunoască toată lumea, că s'au dat înpărătească cetate în mâinile păgânilor. Şi luă scaunul înpărăţiei greceşti Meemet păgânul, spre mare scădere şi jale tuturor creştinilor, şi mare nemilostivire arâtă decă intră în cetate că au tăiat toţi boerii, şi toţi oamenii, şi au spurcat sfintele biserici, şi sfintele moaşte le aruncă afară, şi curvì cu toate fetile câte s'au aflat, şi alte multe răutăţi, care n'au văzut om pre lume până atuncea. Şi deca luă Ţarigradul puse oaste întrânsul păzitori, iar el venì la Udriiu în scaun, şi foarte s'au semeţit, şi trimise iscoade să vază unde iaste ţară slabă şi bogată să să lege de ea şi să o ia. Şi când veniră iscoadele îi spuseră că despre Frânci pre apă iaste putere mare şi pre uscat la Unguri, iar la Iliriia şi la Dalmaţiia iaste lucru foarte slab, numai sate multe şi târguri, şi birşug de toate. Deci el îndată-ş pornì oştile pre uscat, şi luă Iliriea şi Dalmaţiia, şi Misiia, ţările sărbeşti, şi le pustii cu foc şi cu sabie de le slăbì foarte rău. Iar când au fost în anul dela Christos 1456 sultan Meemet înpăratul turcesc venì cu 150.000 de oaste şi descălecă supt cetatea Belgradului, Iunie 12 şi-ş înpărţì oastea în doao părţi: o parte puse lângă apa Savei, iar o parte lângă Dunăre, şi-şi încungiurâ tabăra cu hendiscuri; şi într'o tabără puse un Sarasker paşă, iar în tabăra de lângă Dunăre stătù el singur, şi puse mulţime de balimezuri, şi-ş descărcă cămilele care erà încărcate cu multă aramă, şi vărsâ nişte tunuri foarte mari, şi le-au pus pin prejur, cugetând nici să iasă nimerea din cetate nici să intre. Iar alte oşti au pus peste seamă de multe în câmpu de au umplut şi văi şi dealuri. Iar apa Dunării şi a Savii au umplut cu vase, şi aşà au ocolit cetatea de toate părţile, şi au făcut aproape de zidurile cetăţii meterezuri, şi au pus balimazurile cele mari ce le vărsase acolo şi cu aceste începù a sfărâma turnurile şi zidurile cetăţii, şi aşà multe zile au sfărâmat şi zioa şi noaptea. Iar în lăuntru, ne fiind Iancul Vodă, slabă apărare fù. Atuncea deca au auzit tunurile turceşti, Iancul Vodă pripì foarte de au pornit vasile pre Dunăre în jos cu Cresteşăi. Iar sultan Meemet îndată-ş trimise vasile sale cu mulţime de Turci întru întâmpinare, ca să nu-i lase să dea ajutor celor din cetate. Şi s'au întimpinat oştile pre apa Dunării, şi s'au lovit foarte tare, şi să bătură câteva ciasuri. Apoi au intrat Iancul Vodă într'un vas turcesc, şi începù a tăià pre Turci foarte tare, iar Turcii de frică săriea de să înecà, şi atâta vărsare de sânge fù în Turci, cât şi apa Dunării să văpsise şi curgea roşie; şi gonind creştinii pre Turci pre Dunare în jos, îi ducea apa foarte iute asupra Turcilor, şi vrând şi nevrând băteà pre Turci. Iar în care vas erà

www.dacoromanica.ro

Turci mai mulți, biruia pre creștini, și câteva vase de creștini afundară. Dar tot ș'au izbândit Iancul Vodă, și s'au apropiiat de cetate, și i-au deschis poarta cetății, și au bătut pre Turci și au intrat în cetate, cu birșug mult de tot feliul de bucate, și au umplut cetatea de oameni întrarmați, și au scos pre răniți și bolnavi din cetate, și a pus oameni noi străleți buni, și s'au așăzat de s'au gătit de războiu, și au pus celor de pre hendischiuri mai mare pre Ioan Capistran, trimis de Papa să îndemne, cu propovedania lui, pre voinici spre războiu să păzească bine cetatea. Sultan Meemet auzi că i-au bătut oștile dupre apă, și nimic nu s'au spăimântat, și tot năvăliia să-ș umple voia sa, și trimise de aprinseră toate vasile, câte mai rămăsese de creștini nestricate, fiind turbat de mare mânie. Și au dat năvală mare la cetate, și mult omor fù în Turci, și nu putură face nimica. Deci o seamă de pași grăia cătră sultan Meemet, cum au fost oaste cu tată-său de o au bătut șapte luni, și nu o au putut luà. Iar sultan Meemet îș sudui și pre tată-său, și tot răcnea ca un leu spre războiu, și să lăudà că până în cincisprezece zile va luà cetatea, zicând: că doar nu iaste mai mare decât Țarigradul, și l'am luat; nici mai buni sânt Ungurii decât Grecii de războiu, și altele multe povestiià, și porunci mâine dimineață să fie tot omul gata de războiu; și au umplut tunurile cele mari și au dat în zidurile cetății, și le-au sfărâmat de le-au făcut întocma cu pământul, și șanțul încă s'au umplut de piatră, și a doo zi, dete năvală într'o mică de cias să ia cetatea; și socotì cum să nu le dea Ungurilor năvală odată, ci să tocmească stolurile, și pre rând să să bată, și prin lungirea războiului vor ostenì creștinii, deci va luà pre lesne cetatea. Și când fù a doo zi Avgust 6 seara, la vremea apusului soarelui, făcură năvală mare și foarte tare, iar creștinii să apără vitejaște, și fù războiu foarte tare, care n'au mai fost altă dată: că de gâlceavă mare și de chiote răsuna văzduhul. Iar Iancul Vodă tot socoteà unde să face mai mare năvală, și înfrângea pe creștini, el îndată săreà cu stolurile lui de spărgeà și-i înfruntà cu mare cutezare, și să bățeà și el însuși bărbățește de spărgeà grosimea turcească, și-i goniia de-i scoteà dela cetate în laturi departe. Iar să întorceà, și unde vedeà că întră în cetate, foarte iute sârguia de-i înfruntà înnapoi, și fù aceasta de câteva ori adese de-i scoteà din spărturi. Iar în ce mai de apoi începù a turbà sultan Meemet, și tâià pre oamenii săi din napoi, de-i porniia la războiu; unora dăruia, altora făgăduià, iar ceia ce să clătiià înnapoi în loc îi tăià. Pentru aceia iar s'au început războiu încă mai mare, că-i goniia pre Turci sultan Meemet cu sabiia goală, și cu glas mare strigà: iată, iată că au început a întrà fruntea în cetate. Și pentru această îndemnare, multă vărsare de sânge să făcù întru amândoao părțile în spărturile ce-

www.dacoromanica.ro

tăţii. Şi de să căzniră, de să tăiară şi să sfărămară oştile multă vreme, socotì Meemet înpărat de au înpreunat un stol mare, şi le poruncì zicând: sârguiţi de luaţi cetatea, iar de nu ve-ţi puteà, voi vă faceţi a fugi, şi aşà, deca vor vedeà Ungurii fugind, vor gonì pre voi, şi vor eşì din cetate afară, şi atuncea îi vom încungiurà cu caii noştri cei iuţi, de-i vom tâià şi-i vom sfărămà. Şi aşà purcese stolul acela la războiu, şi au stătut în spărturile cetăţii; şi atâta să bătură de tare, cât pre creştini îi depărtară dela spărturi şi dela zid, şi întrară Turcii în cetate, şi apucà steagurile ungureşti dupre ziduri, şi puneà steaguri turceşti. Atuncea Iancul Vodă, deca văzù perirea cetăţii, au luat lângă sine pre Silaghi Mihai cumnată-său, şi pre câţva domni pre câţi au putut chemà, şi de grabă eşiră afară, şi s'au pornit asupra tabiei Turcilor pre lângă şanţ, unde erà tunurile cele mari, şi tăià pre Turci de-i prăpădeà, şi-şi făceà câmpu, şi au luat toate tunurile cele mari, şi în unele bătù piroane în gură, iar altele le umplù şi le întoarse spre Turci. Şi începù a da în Turci, iar dintr'altele începù a dà în târgu asupra Turcilor celor ce intrase în târgù, şi-i omorà de-i prăpădiia, până începură Turcii a fugì afară din târgu. Văzând aceasta Ungurii din cetate să înbărbătară, şi iute eşiră afară, şi începură a tăia pre Turci şi a-i scoate afară, şi i-au gonit până în tabăra paşii de Asiia, ce erà în ţărmurile Savei. Apoi cunoscù Ioan Căpistran înşălăciunea Turcilor, şi începù a strigà pre ai săi să se întoarcă înapoi. Dar cine auziià glas sau zisa omului, cât de mare zgomote asurzise toţi, şi aprinseră tabăra paşii. Iar sultan Meemet să trase în tărie lângă tunuri, şi deca au văzut că au aprins tabăra paşii, el îş îndemnà pre Turcii cei călări ca să-i cuprinză, şi să nu-i lase spre târgu, şi erà atuncea în deseară. Deca văzù Iancul Vodă că ş'au lăsat sultan Meemet tunurile, şi s'au dus la oamenii lui Capistran Ioan ca să-i cuprinză, iar tunurile şăd pustii, el lăsă balimazurile tot bătute cu piroane, şi eşi din cetate, şi luà şanţul ce erà tăriia Turcilor, şi bătù piroane pen gurile puştilor celor mai mărunte, iar altele întoarse spre Turci, şi începù ai omorì din puştile lor. Pentru aceasta Ioan Capistran chemă pre oamenii săi înapoi; apoi venì sultan Meemet şi nu-i apucâ, şi când căutà înnapoi, iar Iancul Vodă îi cuprinsese şi tunurile cele mai mărunte. Deci numai ce întunecâ, şi au pornit asupra Iancului Vodă pre Turcii săi, ca să-ş ia tăriia înnapoi, atuncea Iancul Vodă slobozì tunuri des şi surpâ jos pre mulţi Turci. Iar un voinic el chibzuise şi năpustì calul asupra lui sultan Meemet, şi slobozì o săgeată, şi lovì pre înpăratul tocma în piept, şi nu l-au putut surpà de zà, numai foarte l-au speriat, şi l-au rănit, şi îndată îş întoarse oştile înapoi în tabără. Iar pentru căci erà noapte nu putù Iancul Vodă să ià tunurile în

www.dacoromanica.ro

cetate, ci le-au bătut de le-au astupat gurile cu piroane de hier, și aprinse meterezurile, și au întrat în cetate cu mare bucurie. Iar sultan Meemet socotì că fù rănit puțintel de săgeată, și căci erà veninată, el să țebăluì și-ș pierdù mintea, și să umflă, și șădeà în tabără nici viu nici mort. Aceasta decă văzură pașii, numai decât îl luară, și foarte de grabă îl duseră în cetate la Șarno, ca să nu moară în tabără supt Belgrad, și să să sparie toată oastea pentru dânsul și să piară. Și decă zăcù câtăva vreme în Șarno, îș venì iar în minte, și întrebă unde iaste el, răspunseră pașii și ziseră că iaste în Șarno. Deci mai întrebă cum sau isprăvit și sau ales năvala, răspunseră pașii, că au perit acolo pașa din Asiia, și mai toate agalele ce erau mai de frunte, și mai mare parte din oști; și aga de inicieri încă au perit într'acea năvală. Și-i spuseră cum i-au luat toată tăriia și tunurile Ungurii. Iar el, deca auzì aceasta, foarte începù a să năduși, și crâpà de mânie, și apucă otravă și vrea să beà, dar nu l'au lăsat pașii, ci-i apucară mâinile și nu-l lăsară. Deci ș-au aprins tabăra, și au fugit cu mare rușine de s'au dus la Odriiu. Și așà slobozì Dumnezeu Belgradul din mâinile păgânului de împărat, după 46 de zile leat 6954 (=1456). Mulți oameni au perit dintramândoao părțile, ce tot mai mulți Turci, că au perit 40.000 numai cât au ținut năvala cea stârvită, 24 de ciasuri.

Io. **Laiot Basarabă Voevod** cel Bătrân au domnit ani 17 leat 6985 (=1477). Acesta au închinat Țara-Rumânească Turcilor. În zilele acestui domn, au venit sultan Baiazit al optulea din ruda lui Osman cu mulțime de oști și au luat cetatea Chiliei, ce erà parte din Țara-Rumânească, și cetatea Albă ce erà parte din țara Moldovei. Și au robit țara Moldovii foarte rău. Și s'au întorsu la Țarigrad cu mulțime de robi și de roabe.

Io. **Vlad Țăpăluș Voevod,** au domnit luni 9 și au avut mare războiu cu Bătrânul Ștefan Voevod al Moldovei la Râmnicul-Sărat. Atuncea au perit Țăpăluș Vodă, și oastea cu totul, și au fost izbânda lui Ștefan Vodă.

Io. **Ștefan Voevod Bătrânul** au șăzut în scaun la leat 6986 (=1478) și au domnit ani 16. Acesta au făcut o sfântă biserică la Râmnicul Sărat, hramul ei prea cuvioasa Paraschiva.

Io. **Radul Voevod cel Mare,** feciorul lui Vlad Vodă, au luat domniia la leat 7002 (=1494). Acesta au făcut mănăstirea Dealului foarte frumoasă, tot de piatră cioplită, cu multă cheltuială; și au domnit ani 15, și au murit; și s'au îngropat în mânăstirea Dealului, care iaste făcută de dânsul.

Io. **Mihnea Voevod cel Rău,** feciorul Dracii armașul din Mânești. Au venit domnu la leat 7017 (=1509), și au domnit ani 1 și

www.dacoromanica.ro

luni 9. Acesta au tăiat mulţi boeri. Iar nişte boeri ce le ziceà Pârvuleştii au scăpat, şi au fugit peste Dunăre şi s'au dus la Ţarigrad, şi au cerut la înpărăţie de le-au dat domnu pre **Io. Vlăduţă Voevod**, feciorul lui Vlad Vodă.

Şi au venit în ţară înpreună cu Pârvuleştii şi cu mulţime de Turci la leat 7018 (=1510); iar Mihnea Vodă prinzând de veste n'au cutezat a-l aşteptà, ci au fugit peste munte în ţara Ungurească la cetatea Sibiului. Atuncea Dumitru a lui Iacşiciu şi cu Danciul, feciorul lui Ţăpăluş Vodă, au venit cu carte dela craiu şi au mersu la biserica papistaşilor şi s'au întimpinat cu Mihnea Voevod, suindu-se pe trepte, pentru că el să lepădase de pravoslavnica credinţă şi să făcù papistaş, şi acolea în strimtoare au dat cu hangerul şi l-au înjunghiat; şi şade până în zioa de astăzi capul Mihnii Vodă zugrăvit în zid, unde l-au înjungheat; iar Dumitru a lui Iacşiciu au alergat tare, de s'au suit în turnu şi au strigat tare, zicând: tot omul să ştie că au înjungheat pre Mihnea Vodă cu porunca lui Mateiaş craiu; iar un puşcaş de ai Mihnii Vodă au pus puşca pe cracana ei şi l-a lovit între sprincene, şi făcù moarte pentru moarte; iar pe Danciul, feciorul lui Ţăpăluş Vodă, l-au ucis cetăţenii. Iar când au au fost la un an din domnia lui Vlăduţă Vodă, venit-au Mircea Vodă, feciorul Mihnii Vodă Dracea, din ţara Ungurească cu mulţi Unguri, de au făcut cu Vlăduţă Vodă mare războiu la târgul Gherghiţii. Arătatu-s'au Pârvuleştii cu mare vitejie, şi au biruit pre Mircea Vodă şi mulţi Unguri au perit. Iar Mircea Vodă au fugit peste Dunăre, şi s'au dus la Ţarigrad. Şi au mai domnit Vlăduţă Vodă încă un an cu pace, dar fiind Pârvuleştii zavistuiţi la Vlăduţă Vodă de oare carii pizmaşi, şi el, ascultând minciunile lor, cercà vreme ca să-i dobândească să-i omoare, iar nefiind voia lui Dumnezeu ca să piară, prinseră de veste, şi fugind peste Dunăre rădicară domnu pre Neagoe, feciorul Pârvului vornecul din neamul Băsărăbesc, şi strânseră câtăva seamă de oşti, luând într'ajutor şi pre Mehmet beiu ce-i zicea Mihaiu Olui; viind la Bucureşti cu toată oastea lor făcut-au mare războiu cu Vlăduţă Vodă, iar nişte boeri de ai lui l-au viclenit şi i-au tăiat capul, şi au domnit ani 2.

Io. Neagoe Basarab Voevod au şăzut în scaun Fevruarie 8, leat 7020(=1512). După aceia tare s'au căit Neagoe Vodă pentru moartea lui Vlăduţă Vodă, şi au chemat patriarşi, şi vlădici, şi episcopi, şi egumeni, şi tot cinul preoţesc, şi călugăresc şi au venit toţi în cetatea Târgovişţii în sfânta Mitropolie de au făcut rugăciuni şi slujbe Dumnezăeşti, şi au dat multă milostenie la mulţi oameni; făcut-au mănăstiri şi biserici multe aici în ţară, şi la Sfeta-Gora, şi alte multe bunătăţi, care sânt scrise mai pre largu, la o carte ce au făcut

www.dacoromanica.ro

în viața lui, și au dat-o să fie stătătoare la sfânta Mitropolie din Târgoviște. Maĭ pre urmă au făcut o sfântă mănăstire la Curtea de Argeș foarte frumoasă și înpodobită și din lăuntru și din afară cu mare cheltuială. Și au domnit ani 8 și luni 8, și au murit și s'au îngropat la mănăstirea lui, la Argeș.

In zilele acestui domnu Sultan Selim înpăratul turcesc al noolea din neamul lui Osman, au luat cu războiu Ierusalimul dela Eghipteni, și la Ghenarie 25, au luat Eghipetul, și au supus toată înpărăția Eghipetului supt biruința lui.

Io. Teodosie Basarabă Voevod, feciorul lui Basarabă Voevod. Pre acesta l'au ridicat unchi-său Preda vel ban, ca să fie domnu în locul tatăne-său la leat 7027(=1519), pentrucă fiind el tânăr de vârstă, socoteà că-i va purtà el grija și va ținea domniia. Iar unii din boeri n'au vrut, ci s'au vîclenit și au ridicat alt domnu anume: **Io. Radul Vodă Călugărul**, din partea Buzăului, și au venit cu oști asupra lui Teodosie Vodă și asupra banului Predii. Iar ei ne fiind gata, au rugat pre Meemet beiu dela Nicopoe ca să le vie cu oștile într'ajutor. Și fiind zăbavă, iar Radul Vodă cu boerii au grăbit de au venit la Târgoviște, și au făcut războiu cu banul Preda și cu Teodosie Vodă, și fù izbândà Radului Vodă; atuncea au perit banul Preda, iar Teodosie Vodă au fugit peste Dunăre, și s'au dus la Țarigrad, și acolo au murit, și au domnit luni 6. Deci, când au fost mai în urmă, au sosit și Meemet beiu cu Turcii, și au făcut războiu cu Radul Vodă la Târgoviște. Și fiind izbânda Turcilor, prinseră și pre Radul Voevod viu, și pre alți boeri. Și pentru moartea Predii vel ban, trimise Meemet beiu Turcii de au lovit pre Buzăeni, făr de veste, de au prădat și au robit mulțime de oameni și de fete, și dobitoace multe, și mare pagubă au făcut pre acele locuri pre apa Buzăuluĭ la Mai 2 leat 7028(=1520). Și s'au întorsu Turcii iar la Târgoviște cu tot plenul. De acolo rădicându-se Meemet beiu, s'au dus preste Dunăre la Nicopoe, și au luat și pre Radul Vodă, iar Bădica comisul, care erà văr primare cu Băsărabă Vodă, au tăiat capul Radului Vodă Călugărul, însă cu voia lui Meemet beiu.

După aceia Meemet beiu au cerșut domniia Țării-Rumânești la înpăratul zicând, că-l pohtește țara să fie domnu. Deci înpărăția îl crezù și-i dete domniia Țării-Rumânești, iar Stoica logofăt, fiind într'aceà vreme chehaia la Poartă, îndată trimise cărți la toți boerii să rădice domnu pre Radul postelnecul dela Afumați, ginerile lui Neagoe Basarabă Voevod, că vor să cuprinză Turcii Țara-Rumânească, și de grabă să adunară toți boerii și mari și mici, și îndată rădicară domnu pre **Io. Radul Voevod** dela Afumați. Deci Meemet beiu dându-i-se dela înpărăție domniia Țării-Rumânești, au venit cu

www.dacoromanica.ro

steag dela Poartă, şi cu mulţi Turci şi au intrat în ţară. Radul Vodă încă s'au gătit cu oştile, şi i-au eşit înainte, şi au făcut mare războiu la sat la Glubavi, şi au biruit Radul Voevod pre Meemet beiu, şi fugind au trecut Dunărea cu mare groază. Iar Radul Voevod s'au întorsu la scaunul lui în Bucureşti. Deci preste puţină vreme Meemet beiu iar s'au ridicat de au venit în ţară cu mulţime de Turci, şi au intrat în ţară. Radul Voevod iar i-au eşit cu oastea înainte, şi s'au lovit la sat la Clejani, şi au biruit pre Turci. Deci când au mai eşit la al doilea războiu, au biruit Turcii şi au perit Bânga. Iar Radul Vodă cu boerii lui au fugit în Ţara Ungurească. Meemet beiu încă au cuprinsu toată ţara, şi au pus din oamenii lui subaşi pre la toate satele şi oraşăle, şi el s'au dus peste Dunăre la Nicopoe. Iar preste puţină vreme, Radul Vodă iar au venit din ţara Ungurească cu boerii şi cu mulţi Unguri, şi de grabă au trimis oameni aleşi, şi au prinsu pre toţi subaşii din toate satele, şi le-au tăiat capetele. Şi au strânsu Radul Vodă oaste foarte mare. Iar Meemet beiu, deca înţelese de aceasta, s'au sculat cu toate oştile, şi au venit de au intrat în ţară. Radul Vodă încă i-au eşit înnainte cu boerii şi cu oastea lui, şi au făcut mare războiu la sat la Grumazi; şi s'au lovit Radul Vodă faţă cu Turcii, şi au biruit Radul Vodă dintâiu pe rând mulţi Turci. Şi mult au stătut de s-au sfătuit, de dimineaţă până seara. Deci Meemet beiu deca văzù aşà, să dete înnapoi spre Dunăre, Radul Vodă încă s'au întorsu la scaun fugind. Aceasta deca văzură Turcii că au fugit Radul Vodă cu oastea, ei să întoarseră şi fù izbânda lor. Iar Radul Vodă cu boerii au fugit în ţara Ungurească, şi s-au dus la Ianoş craiu, de au căzut la picioarele lui, şi tare să rugà, ca să nu lase ţara creştinească în mâinile păgânilor. Pentru aceia Ianoş craiu s-au milostivit pentru

Piatra de pe mormântul lui Radu Vodă dela Afumaţi.
(4 Ianuarie 1529)

www.dacoromanica.ro

creștini, și s-au gătit de oaste cu 30.000 de Unguri tot voinici aleși. Și purcezând au pogorît pre la Rucăl aicea în țară, și au venit până la oraș la Pitești. Iar Meemet beiu auzind, n'au cutezat a-l aș-teptà, ci au fugit peste Dunăre cu mare rușine. Deci craiul s'au în torsu la țara lui cu mare dar. Iar Radul Vodă au venit la Târgoviște vesel cu toți boerii lui, și s-au sfătuit cum vor face să scoață Țara-Rumânească din mâinile păgânilor. Și au plecat Radul Vodă capul la Turci, și s-au dus la Țarigrad. Deci înpăratul au ținut multă vreme pre Radul Vodă, și n'au vrut să-i dea domniia, pentrucă au avut multă pâră de către Meemet beiu; și au dat domnia lui **Io. Vadislav Voevod,** și au venit în țară cu steag dela înpărăție, și au venit toți boerii de s-au închinat lui. Și când au fost mai pre urmă au venit și Pârvul banul din Craiova de s'au închinat lui, iar el ș'au bătut joc de banul, și au zis să fie postelnec în casă, și puse alt boeriu ban mare în locul lui. Deci când au fost peste noapte iar Pârvul banul au fugit înapoi la voinicii lui, și de grabă au venit asupra lui, Vădislav Voevod, și au făcut războiu și au biruit Pârvul banul, iar Vădislav Voevod au fugit peste Dunăre. Deci înpăratul s-au milostivit și au dat domniia iar lui **Io. Radul Voevod**, ginerile lui Basarabă Voevod. Și au venit domnu de al doilea rând, și au ședzut în scaunul Bucureștilor Fevruarie 28, leat 7031(=1523), și au domnit șapte ani cu pace. Iar când au fost la leat 7037(=1529). Neagoe vornecul și Drăgan postelnecul, ei au ridicat oaste în taină asupra Radului Vodă. Deci când le-au prinsu de veste, el nu ș'au putut strânge oastea în grabă, ce numai decât au fugit cu fii-său Vlad Vodă, să scape la Pârvul banul din Craiova. Deci când au fost Radul Vodă în oraș în Râmnic, iar boerii l-au ajunsu, și le-au tăiat capetile amândurora, și a lui și a fii-său Vladului Vodă. Și așà au perit amândoi înpreună în oraș în Râmnic, peste Olt.

Io. Moise Voevod, feciorul lui Vădislav Voevod, au venit domnu dela Poartă cu steag înpărătesc, și au domnit ani 1 pol, și au tăiat pre boeri anume: Neagoe vornicul și Drăgan postelnecul; iar alți boeri au fugit la Țarigrad și au adus domnu pre **Io. Vlad Voevod,** iar Moise Voevod au fugit în țara Ungurească. Deci trecând 2 luni iar au venit din țara Ungurească cu Ungurii pre Olt, și au făcut mare războiu cu Vlad Voevod, la sat la Viișoară, în gura Himinogului. și fu izbânda lui Vlad, și au perit Moise Vodă și Barbul banul din Craiova. Și au domnit Vlad Voevod ani doi și jumătate, și s'au înecat în Dâmboviță la sat la Popești. După aceia boerii să sfătuiră și rădicară domnu pre **Io. Vintilă Voevod** din oraș din Slatina. Și au făcut Vintilă Voevod o sfântă mănăstire, foarte mare și frumoasă, și cu ziduri de piatră înprejur, pre apa Slănicului în-

www.dacoromanica.ro

tr'un munte ce să chiamă la Menedic. Şi au tăiat mulţi boeri. Iar când au fost al treilea an din domniia lui s'au dus la Craiova să vineze cerbi pre Jâiu, şi s-au sfătuit în taină cu oamenii lui, să tae pre cumnată-său şi pre alţi boeri. Iar cumnată-său prinzându-i de veste, să sfătuì cu boerii ca să omoară pre Vintilă Vodă, şi învăţâ pre doao slugi ale lui, unul arvat şi altul ungurean, când vor merge ei cu Vintilă Vodă pre malul Jâiului vorbind, iar ei să să răpezească cu caii şi să-l ià în sulițe să-l omoare, şi aşà păziră acea vreme. Şi mergând Vintilă Vodă, înpreună cu toţi boerii vorbind, iar slugile acele începură a repezì caii şi într'o parte şi într'alta, şi căutând Vintilă Vodă înapoï zise: cine aleargă cu caii? Iar cumnată-său zise: cei nebuni ai mieï ungureni. Şi aşà-i părù că vor să treacă pre lângă dânsul înainte, iar ei să alăturară şi-l înjunghiară cu suleţile şi murì. Şi au domnit ani trei şi jumătate. Apoi boerii s'au sfătuit şi au mersu la mănăstire la Argeş, şi au luat pre egumenul Paisie şi l-au pus domnu, şi i-au schimbat numele de i-au zis: **Io. Radul Voevod Paisie, feciorul Radului Voevod,** la leat 7043(=1535). Acesta au făcut mănăstirea dela Mislea, hramul ei sfânta Troiţă. Şi au tăiat pre banul Toma, şi pre Staico logofăt dela Piscani. Deci peste puţină vreme au venit **Io. Laiotă Basarabă Voevod** din ţara Ungurească cu pribegii anume: Stroe şi Manul şi Mihalco cu mulţi haiduci Şi au făcut războiu cu Radul Vodă, şi fù izbânda lui Laiotă Vodă şi au venit la Târgovişte, iar Radul Voevod cu boerii au fugit preste Dunăre, şì s'au dus la Nicopoe. Şì deca au trecut doao luni, iar au venit cu mulţime de Turci, şi au făcut mare războiu la Fântâna Ţiganului, şi au biruit Radul Vodă. Atuncea au perit Laiotă Vodă şi Stroe şi Manul şi Mihalco. Şi s'au întorsu Radul Vodă iar în scaun, şi au domnit ani 9 şi luni 8 şi l-au mazălit Turcii. Mergând la Ţarigrad, l-au făcut siurghiun la Eghipet, şi acolo au murit.

Io. Mircea Voevod, feciorul Radului Voevod Dracea, au venit domnu dela Poartă cu steag, şi au şăzut în scaun în Bucureşti, Martie 17 leat 7053(=1545). Şi trecând doao săptămâni, au tăiat mulţi boeri, pre Coadă vornecul, şi pre Radul, şi pre Drăgan stolnecul, şi pre Stroe spătar, şi pre Vintilă comisul, şi pre alţii mulţi, şi le-au dat mare muncă pentru avuţie, iar alţi boeri, câţi au scăpat au fugit în ţara Ungurească. Şi la al doilea an din domniia lui, au venit cu oşti prin gura Prahovei, de au făcut mare războiu cu Mircea Vodă la sat la Opriş, şi au fost izbânda Mircii Vodă; şi au prinsu din pribegi: pre Udrişte vistieriu şi pre Teodosie banul şi le-au tăiat capetele. După aceia au venit **Radul Vodă** ce-i ziceà Iliiaş cu pribegii din ţara Ungurească şi cu haiduci, şi au făcut mare războiu cu Mircea Vodă la sat la Măneşti. Şi fiind izbânda Radului Voevod au gonit

www.dacoromanica.ro

pre Mircea Vodă până în Giurgiov, perind mulți oameni. Și au venit **Io. Radul voevod Iliiaș** în scaun în București. Și trecând șapte luni, Mircea Vodă, iar au venit în țară cu mulțime de Turci, și de Tătari. Radul Vodă încă înțelegând de aceasta, au trecut muntele cu haiducii în țara Ungurească. Iar, **Io. Mircea, feciorul Radului Vodă Mihnea,** iar au venit în scaun în București domnu de al doilea rând, și au domnit ani 8, și mazâlindu-l s'au dus la Țarigrad.

Io. Pătrașco Voevod cel Bun, feciorul Radului Voevod, au venit domnu dela Poartă cu steag înpărătescu, și au întrat în scaun în București, Martie 24, în Sâmbăta Paștelor, leat 7062 (=1554). Iar când au fost la al treilea an din domniia lui, rădicatu-s'au cu toți boerii și cu toată oastea lui de au trecut în țara Ungurească, trimițând pre Socol vornecul în țara Leșască la cetate la Liov de au adus de acolò pre Havena crăiasa, și pre fii său Ianoș craiu, așăzându-l în crăie în cetate la Clujvar. De acolò iar s-au întorsu Pătrașco Vodă de au venit în țară, și au domnit ani 4 și au murit în scaun, Septemvrie 24, leat 7065(=1557). Și s'au îngropat în mănăstirea Dealului. În zilele acestui domnu lal eat 7065 (=1557), au fost foamete în țară foarte rea cât mulți oameni au murit de foame.

Io. Mircea Voevod, feciorul Radului Voevod Mihnea, iar au venit domnu de al treilea rând, și au șăzut în scaun în București, leat 7066(=1558). Și trecând câtăva vreme, au trimis pe Vlădica cu cărți cu mare jurământ de au adus boerii pribegi din țara Ungurească, pre Stănilă vornecul, și pre alți boeri pre mulți, și s'au închinat Mircii Vodă, făcând legătură mare. Iar când au fost mai în urmă, Mircea Vodă au călcat jurământul, și au tăiat boerii pre Stănilă vornecul și pre alții mulți mari și mici la Martie 3. Și au făcut biserica cea domnească din București, și au domnit ani unul și luni 8 și au murit în scaun Septemvrie 24 (zile) leat 7068(=1559); și s-au îngropat în biserica cea domnească, în București. Deci când au fost a doao săptămână, puțini boeri câți au fost scăpat de Mircea Vodă în țara Ungurească, au venit cu puținea oaste, de au făcut războiu cu boerii Mircii Vodă la sat la Românești, și fù izbânda pribegilor. Dar doamna Chiajna a Mircii Vodă și cu fii-său Pătru Vodă, au fugit peste Dunăre. Iar boerii au rămas la Giurgiov; și au venit de al doilea rând de au făcut războiu cu pribegii la sat la Șărpătești, și fù izbânda boerilor Mircii Vodă. Atuncea au perit Badea clucerul și alți oameni de ai boerilor pribegi. Și iar au venit doamna Chiajna și cu fii-său Pătru Vodă în București, și trecând o săptămână au venit alți boeri pribegi de preste Olt anume Stanciul Bengăi, și Mateĭ al Margăĭ, și Radul vornecul, și Vâlcan, și alți boeri mulți, făcând râzboiu cu Pătru Vodă la sat la Boeni; având Pătru Vodă mulți Turci într'ajutor, fù

www.dacoromanica.ro

isbânda lui, perind mulţi oameni de ai pribegilor. Iar când scăpară, trecură în Ţara Ungurească; într'aceà vreme venì şi Stepan vel portar dela Ţarigrad de au adus steag de domnie lui **Io. Pătru Voevod** să fie în locul tătăne-său Mircii Voevod. Şi au adaos Pătru Vodă cu mumă-sa ţara la bir 5 aspri, şi au domnit ani 8, şi mazilindu-se s'au dus la Ţarigrad, şi au venit domnu frate-său. **Io. Alexandru Voevod, feciorul Mircii Voevod**, au venit cu steag dela înpărăţie, şi au intrat în scaun în Bucureşti, Mai 7 (zile), leat 7076(=1556), şi au trimis cărţi cu mare jurământ la boerii pribegi de au venit toţi de s'au închinat luï. Şi trecând 2 luni, Alexandru Vodă călcà jurământul, şi au tăiat mulţi boeri anume: pre Radul logofăt Drâgănescul, şi pre Mihnea dela Bădeni, şi pre feciorii Udrištii vistier, şi pe Tudor Bucoveanul, şi pre Vladul Caplii, şi pre Pătraşco şi pe Calotă Perişanul, şi pe Stan feciorul Drăguleţului, şi pre Radul stolnecul Boldescul, şi pre Radul lui Socol vornecul Cornăţeanul, în luna lui Septemvrie 1, leat 7077(=1568). Şi au făcut Alexandru Vodă o mănăstire din jos de Bucureşti, hramul ei sfânta Troiţă. Deci când au fost la al patrulea an din domniia lui la leat 7080(=1572), luând frate-său Pătru Vodă domniia Ţării-Moldovei, poruncit-au la Dumbravă vornecul, şi la toată boerimea Moldovii, ca să-i iasă înnainte la Galaţi. Atuncea şi Alexandru Vodă încă au eşit la întâmpinarea frăţine-său lui Pătru Vodă, de au făcut ospeţe la sat la Puţeni. Iar Dumbravă vornecul cu toată curtea Moldovii, s'au făcut a venì să să închine lui Pătru Vodă. Iar deca s'au apropiiat, făr de veste i-au lovit pre amândoi, şi au gonit pre Pătru Vodă până la Brăilă, iar Alexandru Vodă au fugit până la oraş la Floci. Moldovenii încă făcând această izbândă s'au întorsu la marginè la Ionaşco Vodă. Deci Ionaşco Vodă trimise pre **Vintilă Vodă** cu mulţi lotri ca să fie domnu Ţării-Rumâneşti; şi au intrat în Bucureşti, şi şăzând acolo patru zile. Deci Alexandru Vodă trimise pre o seamă din boerii lui cu oaste anume: pre Dragomir vornecul, şi pre Mitrea comisul, şi pre Bratul paharnecul, şi pre Ion părcălabul de au lovit pre Vintilă Vodă şi pre aceï lotri făr de veste, şi au fost izbânda boerilor lui Alixandru Vodă. Iar Vintilă Vodă au perit şi lotrii toţi. Şi au venit Alexandru Vodă în Bucureşti, şi au adaos în ţară un bir ce i-au zis oaia seacă, şi au mai domnit ani cinci, şi au murit în scaunul lui în Bucureşti, în luna lui Iunie 25 (zile), leat 7085(=1577). Şi s'au îngropat în mănăstirea lui din jos de Bucureşti. Şi au domnit peste tot ani 9.

. **Io. Mihnea Voevod, feciorul lui Alexandru Voevod,** îl puseră boerii ca să fie domnu în locul tătăne-său, şi au trimis pre Mitrea vistier la Poartă de i-au adus steag de domnie. Şi au adaos în ţară un bir ce-i ziceà găleată. Deci când au fost al patrulea an din

www.dacoromanica.ro

domniia lui, iar boerii de preste Olt au strânsù oastea Mehedinților, și au ridicat un domn ce-i zicea **Radul Vodă Popa**, și au făcut mare războiu cu Mihnea Vodă la Craiova, și au fost izbânda Mihnei Vodă. Iar Radul Vodă au fugit la cetate la Timișvar. Făcut-au Mihnea Vodă și mânăstirea dela Tutana. Și au domnit ani 6, și mazilindu-l Turcii s'au dus la Țarigrad.

Io. Pătru Voevod, feciorul lui Pătrașco Voevod, au venit domnu dela Poartă cu steag înpărătesc, și au intrat în scaun în București, Avgust 29 (zile) leat 7092(=1584). Și au făcut o biserică în cetate în Târgoviște. Și au tăiat pre Mihăilă vornecul, și pe Dragomir banul, și pre Gonțea paharnecul, și au scos birul curții foarte mare, și goștină de oi, din zece oi o oae, și au domnit ani 1 și luni 9. Și mazilindu-l Turcii, el n'au vrut să meargă la Țarigrad, ci au trecut muntele în Țara Ungurească cu tot ce au avut el.

Io. Mihnea Voevod, feciorul lui Alexandru Voevod, au venit domnu de al doilea rând cu steag înpărătesc, la Mai 20 (zile), leat 7094(=1586), și au tăiat pre Stanciul logofăt, și au mai adaos în țară un bir ce-i zicea năpaste; și au pus pre Roșii un bir foarte mare, și pre megiiași găleată de pâine, și dijmă din cinci stupi un stup. Și au domnit ani 5, și mazilindu-se de Turci s'au dus la Țarigrad, și s'au lepădat de legea lui cea pravoslavnică creștinească, făcându-se turc de a lui bună voe.

Io. Ștefan Voevod Surdul, feciorul lui Ion Voevod, ce au fost domnu în Moldova, au venit dela Poartă, cu steag înpărătesc, leat 7098(=1590) și au domnit ani 1 jumătate, și l'au măzilit.

Io. Alexandru Voevod, feciorul lui Bogdan Voevod, ce au fost domnu în Moldova, au venit domnu dela Poartă cu steag înpărătesc [1]) leat 7100(=1592) și au domnit ani unul și trei luni, și l'au mazilit.

De aicea începem a scrie istoria de vitejiile lu Mihail Voevod cel Viteaz.

Io. Mihail Voevod, feciorul lui Pătrașco Voevod, ce au venit domnu dela Poartă cu steag înpărătesc, și au șăzut în scaun în București, Avgust 25 z(ile), leat 7102(=1593). Și într'aceà vreme erà înpărat turcesc în Țarigrad sultan Selim al unsprezecile din neamul lui Osman, feciorul lui sultan Suleiman, iar Țara Ungurească erà craiu Batăr Jăcmont, iar în țara Moldovei erà domnu Aaron Voevod. Și începù Mihai Vodă a căutà de rândul țării, și a să luptà cu nevoile ce veniia dela Turci, și nu putù nici într'un chip să o îndrepteze,

[1]) Loc alb în manuscris.

www.dacoromanica.ro

pentru că Turcii foarte să înnălţase într'aceià vreme, cât niminea din creştini nu le puteà stà înpotrivă. Şi începură a cuprinde ţara şi a-ş face lăcaşuri şi meceturi, şi multă răutate şi nevoi erà în creştini cât şi înşuşi Mihai Vodă înpreună cu boerii lui, văzênd atâta turburare şi atâta răutate ce erà prè ţară, să închiseră în casele domneşti de răul Turcilor, socotind din zi în zi doar să vor maï înblânzì, iar ei mai mult să iuţiià şi să sălbăticiià asupra creştinilor, şi stricà ţara şi călcà legea creştinilor, şi ardea sfintele biserici, şi alte multe răutăţi făceà creştinilor. Aceasta văzând Mihai Vodă, numai decât îş strânse toţi boerii şi mari şi mici din toată ţara, şi să sfătuiră cum vor face, să izbăvească Dumnezeu Ţara-Rumânească din mâinile păgânilor; şi deca văzură că într'alt chip nu vor puteà folosì, ziseră numai cu bărbăţie să să ridice asupra vrăjmaşilor, şi socotiră să ià ajutor şi dintr'alte ţări streine, şi aşà trimise pre Radul clucerul Buzescul sol la Batăr Jăcmon craiul Ţării Ungureşti, ca să să înţeleagă unul cu altul, şi să-i dea ajutor oaste să să bată cu Turcii. Trimis-au şi la Aaron în Moldova sol pre Stroe stolnecul Buzescul, ca să-i fie într'ajutor, şi amândoi furà bucuroşi şi gata.

Trimis-au şi Aaron Vodă un boiariu de ai lui la Mihai Vodă dându-i jurământ ca să să ajute unul cu altul. Aşijderea şi Batăr Jăcmont încă legâ jurământ cu Mihai Vodă, ca să fie nedespărţiţi unii cu alţii. Deci când fù la Noemvrie 5 z(ile) leat 7103(=1594), trimis-au Batăr Jăcmont o seamă de oşti ungureşti, puindu-le capete pre Mihai Horovat, şi pre Becheş Işfan, şi veniră la Mihai Vodă în Bucureşti, şi tâiară toţi Turcii câţi aflară acolea, la Noemvrie, 5 z(ile). Şi într'acel războiu fù rănit şi Stroe stolnecul Buzescul la mâna stângă. După aceia fără zăbavă scoaseră toţi Turcii din ţară, şi rămaseră creştinii izbăvîţi de dânşii. Deci a treia zi după războiu purcese Mihai Vodă cu Ungurii şi cu Muntenii şi veniră la Giurgiov, şi ocoliră cetatea, şi o bătură cu tunurile cătă-va vreme, şi văzând că nu pot să o ià, pentru că le veneà Turcilor ajutor arme şi bucate dela Ruşciuk, au lăsat-o şi au venit la Bucureşti, iar sultan Selim înpăratul turcesc, deca auzì de Mihai Vodă că s'au făcut hain, numai decât trimise pre Mustafà Paşà, şi cu un domnu anume Bogdan Vodă, feciorul Iancului Vodă, şi au poruncit şi Hanului să vie cu Tătarii, şi aşà veniră până la Dunăre la cetatea dela Ruşciuk. Mihai Vodă încă înţelegând de aceasta, grăbì de-ş strânse toate oştile, şi purcese asupra Dunării Ghenarie 8 z(ile): şi merse până la sat la Pietri, şi gătindu-se să treacă Dunărea ca să să lovească cu Mustafà Paşà, îi venì veste, cum că Hanul cu Tătarii au intrat în ţară şi au început a robì şi a prădà. Deci Mihai Vodă foarte să îngrijà şi numai decât să întoarse înnapoi cu toate oştile, şi au tăbărât la sat la

www.dacoromanica.ro

Hulubeşti, şi trimise streji în potriva Tătarilor, pre Radul Buzescul cu fraţii lui, Preda postelnicul, şi Stroe stolnecul, şi cu Radul Calofirescul, cu o seamă de oşti alese, şi la Ghenarie 14 z(ile), să loviră cu Tătarii la sat la Putineiu, şi fù izbânda Buzeştilor, perind mulţi Tătari, şi vii încă prinseră mulţi, şi le tâiară capetele. Iar Hanul deca auzì de aceasta, trimise pre nepotă-său cu alţi Tătari şi mai mulţi, şi veniră până la sat la Stăneşti. Buzeştii încă păziră şi le eşiră înnainte, şi să loviră de faţă la Ghenarie 16 şi fură biruiţi Tătarii. Atuncea au perit şi nepotul Hanului cu mulţime de Tătari, iar Hanul încă au fost tăbărât la Şărpăteşti cu Mustafà Paşà şi cu Bogdan Vodă.

Deci Mihai Vodă trimise o seamă de oşti cu Banul Manta, şi-i loviră noaptea făr de veste, şi i-au tăiat foarte rău, şi i-au gonit până i-au trecut Dunărea, iar el veniià mai în urmă cu toate oştile asupra Turcilor. Deci Hanul deca înţelese de Mihai Vodă că vine, numai decât să despărţì de Mustafà Paşà şi de Bogdan Vodă, şi fugì şi rămase numai Mustafà Paşà şi Bogdan Vodă la cetatea dela Ruşciuk să să bată cu Mihai Vodă. Iar Mihai Vodă purcese cu oştile şi trecù Dunărea pe ghiaţă pre la Marotin şi merse la Ruşciuk, şi să lovì cu Turcii la Ghenarie 25 z(ile), şì fù izbânda lui Mihai Vodă, iar Mustafà Paşà au perit cu mulţi Turci. Bogdan Vodă încă de abiià au scăpat, şi arseră Ruşciukul şi toată marginea Ţării Turceşti, şi s'au întorsu cu multă dobândă în scaun în Bucureşti. Făcându-se aceste războae trimis-au şi pre Mihalcea banul, şi pă Preda spătar, şi pre Radul comisul cu oşti de arseră Dârstorul şi cetatea din Hârsova, şi prădară Ţara Turcească foarte rău. De acolò să duseră cu oştile la cetatea Brăilii, şi începură a o bate cu tunurile şi o sfărâmară până în temelie, şi periră mulţi Turci într'acel războiu. Nevoindu-se Mihai Vodă tare pentru creştini, iar diavolul cel ce nu va binele şi pacea întrâ în inima lui Batăr Jăcmon, şi făcu sfat cu toţi voevozii să lipsească pre Mihai Vodă de domniià Ţării-Rumăneşti, şi să oprească ţara cu tot venitul ei. De aceasta deca prinse de veste Mihai Vodă, alese o seamă de boeri bătrâni, pre Eftimie Mitropolitul cu amândoi episcopii, şi pre Mitrea vornecul, şi pre Isar logofătul, şi pre Dumitru, şi pre Radul Buzescul, şi-i trimise sol la Batăr Jăcmon, cum Mihai Vodă să fie ascultător de Batăr Jăcmon, iar de ţară şi de venitul ei să nu fie lipsit. Deci aceşti boeri ce-i trimise Mihai Vodă pentru tocmea la păcii, intrase diavolul între dănşii, şi să apucară de făcură mai multă vrajbă decât pace, şi lipsiră pre Mihai Vodă de domniia ţării şi de venitul ei, şi el să fie întocma cu căpitanii lui; şi alese Batăr Jăcmont 12 boeri de ţară şi-i jură, şi-i puse să fie ispravnici pre tot venitul ţării.

Într'acea vreme, fiind şi Aaron Vodă domnu Moldovei, trimi-

www.dacoromanica.ro

su-i-au Batăr Jăcmon oşti într'ajutor, şi căpitan pre ei Borcea Andreiaş, şi nevoindu-se tare pentru creştini, tăiat-au mulţi Turci şi Tătari, ca să dobândească mai multă cinste. Iar el ticălosul căzù la mare pacoste şi năpaste, pentru multe pâri mincinoase, că trimise Batăr Jăcmon de-l legase cu doamnă-sa, şi-i luară toată avuţiia, scoţându-l din ţară cu mare ruşine, şi l-au băgat în temniţă ca pre un vinovat la Aprilie 25 z(ile) 7103(=1595). Şi puse domnu în locul lui pre Răzvan, carele erà agă mare la Aaron Vodă, şi-i schimbară numele de-i ziseră Ştefan Voevod. Iar Mihai Vodă deca auzì de patema lui Aaron Vodă, foarte să întristă.

Intr acea vreme să întâmplâ de murì sultan Selim, şi luă înpărăţiia fii-său Amurat al doisprezecile din neamul lui Osman, şi nu putù răbdà atâta ruşine, ci alese pre Sinan Paşa cu mulţime de Turci, şi-l trimise asupra Ţării-Rumâneşti. Deci ei, deca veniră la Ruşciuk, făcură pod peste Dunăre în potriva Giurgiului. Iar Mihai Vodă înţelegând de aceasta, îş strânse oştile lângă dânsul, şi trimise şi la Ştefan Vodă al Moldovii, ca să vie cu oştile ajutor, şi fù bucuros şi purcese să vie. Iar Batăr Jăcmon trimise la înpăratul nemţesc să-i dea pre soru-sa să-i fie crăiasă; trimis-au şi la Mihaiu Vodă ca să vie la nuntă şi el, pentru că nu ştiia de Turci că vin asupra Ţării-Rumâneşti. Iar Mihai Vodă văzând atâţea vrăjmaşi că vin asupra ţării, trimise la Batăr Jăcmon pe Stroe Buzescul, şi pre Radul Calofirescul, cu daruri scumpe de nuntă, şi spuseră şi de Turci că au venit cu multă putere, şi au făcut pod peste Dunăre, să treacă asupra creştinilor. Şi deca auzì Batăr Jăcmon, trimise de grabă în toată ţara lui de-ş strânse toate oştile, şi trimise şi la înpăratul nemţesc de-i dete o seamă de oşti. Deci până a venì ajutorul dela Batăr Jăcmon, Turcii trecură Dunărea în ţară, şi începură a robì şi a prădà, şi tăbărâră la sat la Călugăreni. Iar Mihai Vodă, deca văzù că zăboveşte ajutorul, strânse oastea câtă avù, şi pripì de să lovì cu Turcii în apa Neajlovului, în vadul Călugărenilor. Şi fù războiu foarte mare la Avgust 13 z(ile) de dimineaţă până seara, şi atâta sânge să vărsă cât şi apa să ruşise de sânge; iar Sinan Paşà deca văzù că nu-i sporeşte, ci să va întoarce cu mare ruşine, el strânse toţi paşii şi toate căpeteniile oştilor, ca să facă nâvală mare asupra lui Mihai Vodă, să-ş izbândească, şi aşăzară toate tunurile; iar Mihai Vodă, cunoscând înşălăciunea lor, el încă-ş strânse toate oştile, şi toţi boerii şi toţi căpitanii, şi aşà să loviră de tare, cât să amestecară unii cu alţii, şi să bătură foarte tare, şi fù biruinţa lui Mihai Vodă; iar Turcii începură a fugì cu mare ruşine. Şi la acest războiu au tăiat Mihai Vodă pre Caraiman paşà cu mâna lui, şi multe steaguri turceşti şi tunuri au luat.

Deci când fù peste noapte, Mihai Vodă făcù sfat cu toţi boerii,

www.dacoromanica.ro

cum că ajutorul numai soseşte dela Batăr Jăcmon, şi fiind cu puţină oaste, nu vor puteà stà înpotrivă la atâţea vrăjmaşi, că erà foarte mulţi, şi să deteră înnapoi pre apa Dâmboviţii la sat la Stoeneşti, şi puseră tabăra acolo, aşteptând să le vie ajutorul dela Batăr Jăcmon. Iar Turcii înţelegând de aceasta, să rădicară de veniră la Bucureşti, şi făcură cetate la mânăstirea Radului Vodă. Şi de acolo merseră la Târgovişte, şi făcură şi acolò cetate, şi cuprinseră toată Ţara Rumânească. Iar Irimiia Vodă Moghilă înţelegând de Ştefan Voevod, cum s'au sculat cu toate oştile lui şi au venit ajutor lui Mihai Vodă, numai decât s'au sculat cu oaste leşască, de au venit în ţara Moldovei ca să fie domn. Iar Ştefan Vodă auzind de aceasta, au trecut în Ţara Ungurească cu toată oastea lui, şi să înpreună cu Batăr Jăcmon, că el încă purcesese de veniia ajutor lui Mihai Vodă. Deci când fù la Octomvrie 6 z(ile), leat 7104(=1595). sosì şi Batăr Jăcmon şi Ştefan Vodă cu toate oştile lor, şi să înpreunară cu Mihai Vodă, şi purceseră toţi asupra Turcilor; iar ei deca înţeleseră de atâtea oşti că vin, nu aşteptară, cì toţi de pretutindenea deteră dosul a fugì, şi lăsară pre Alì-paşà cu o seamă de oşti la cetatea dela Târgovişte ca să păzească, şi Sinan paşà merse la Bucureşti. Iar craiul şi cu domnii amândoi, ocoliră cetatea Târgovişţii şi începură a o bate de toate părţile, şi o aprinseră, deci câţi Turci fură acolò toţi periră. Iar pre Alì-paşà îl prinseră viu şi-l trimiseră în temniţa Chiovarului. După aceia purceseră după Sinan paşà, şi-l goniră până la Giurgiov, şi-l ajunseră şi stricară podul, şi tăiară mulţime de Turci,—alţii să înnecară în Dunăre,—şi sparseră cetatea Giurgiovului până în temelie, iar Sinan paşà de abiia au scăpat cu puţinea oaste, şi au fugit cu mare ruşine din ţară. Iar domnii şi toate oştile, să întoarseră înnapoi cu multă dobândă, mulţumind lui Dumnezeu pentru biruinţa ce le-au dat. Atuncea Batăr Jăcmon văzând pre Mihai Vodă cu atâta vitejie, datu-i-au ţara cu tot venitul ei, să fie iar pre seama lui, şi să despărţiră unii de alţii, şi să duse craiul la ţara sà. Într'acea vreme să rădicase şi Hanul cu mulţime de Tătari de veniia asupra Ţării-Rumâneşti, şi viind prin ţara Moldovii, iar Irimiia Vodă cu Moldovenii şi cu Leşii pripìră de le eşiră înnainte la Ţuţura, şi făcură şanţu mare, şi să bătură trei zile, şi nù biruiră nici unii nici alţii. Deci Tătarii, deca văzură că nu pot folosì nimic, făcură pace cu Moldovenii, şi să întoarseră la ţara lor, aşijderea şi Leşii să duseră, Irimiia Vodă încă să aşăză în scaun. Iar Ştefan Vodă fiind pribeag în Ţara Ungurească, şi deca auzì că s'au risipit oştile Irimii Vodă, el cerù oşti într'ajutor dela Batăr Jăcmon, şi îndată îi dete, şi purcese asupra lui. Iar Irimiia Vodă, prinzăndu-i de veste, îndată îş strânse toate oştile, şi trimise şi la starostea dela Cameniţă de-i dete o seamă de oşti ajutor, şi făcură războiu

www.dacoromanica.ro

la Suceava, Noemvrie 27 z(ile) leat, 7105(=1596), şi fù biruit Ştefan Voevod, şi fugind el să scape, fù prinsu de nişte ţărani, şi aducându-l îl înţepă Irimiia Vodă, iar oastea îi perì cu totul. Iar când au fost la Mai, 6 z(ile) leat 7105(=1597), Mihai Vodă trimise pre Velişco cu mulţi haiduci la Babà, şi ocolirà cetatea şi o bătură, şi luară multă bunătate şi avuţie; şi întorcându-se să vie, iar Turcii să strânseră de toate părţile şi purceseră după Velişco, şi-l ajunseră la un loc ce să chiamă muntele Comisului, şi să bătură trei zile şi fù biruit Velişco perindu-i toţi haiducii, şi luară Turcii toată dobânda înnapoi. Iar când au fost la Iunie, 16 z(ile) leat 7105(=1597), Mihai Vodă trimise alte oşti cu Farcaş aga la Diiu ca să-l ià, şi trecură Dunărea pre la Jdigla, iar Turcii prinzând de veste să strânseră şi să făcură oaste mare, şi nu eşiră de faţă să să lovească, cì făcură meşteşug ca să-i lovească făr de veste. Şi mergând oştile lui Mihai Vodă făr de nici o temere, iar Turcii îi loviră făr de veste, şi făcură războiu foarte tare, şi fù izbânda Turcilor, şi din călărime scăpară puţintei, iar pedestrimea perì cu totul. Deci Mihai Vodă deca pierdù atâţea voinici foarte să scârbì şi trimise pen toate ţările streine, de strânse oameni de oaste, Leşi, Cazaci, Ruşi, Sărbi, Bulgari, Unguri, şi făcù oaste foarte mare, ca să poată stà înpotriva păgânilor.

Intr'acea să rădicară Turcii cu mare oaste, şi merseră asupra Ţării Nemţeşti, şi făcură mare războiu cu Nemţii şi luară cetatea Engherului, şi întorcându-se oastea turcească, o seamă de oaste au dat pen Ţara-Rumânească, şi au început a robì şi a prădà. Iar Mihai Vodă deca auzì purcese cu toate oştile asupra Nicopoii, şi mergând prin ţară, întâlnì o seamă de Turci pe apa Teleormanului robind şi stricând ţara, şi-i prinse pre toţi vii, şi le tăiară capetile, şi ajungând la vad la Nicopoe, ocolì cetatea Turnul, şi-l bătură şi-l sparseră, şi gâtindu-se să treacă Dunărea la Necopoe, îi venì veste că au bâtut Turcii pre Nemţi şi pre Batăr Jăcmon. Deci Mihai Vodă foarte să îngrijă, şi începù a face pace cu Turcii şi cu sangecul de Nicopoe la Octomvrie 6, leat 7107(=1598). Intr'acea vreme lui Batăr Jăcmon i să supărase cu oştile şi cu războaele, bătându-se cu Turcii, şi-ş închină ţara înpăratului nemţesc să-i poarte grija, şi înpăratul trimise doi comişari anume Suhai, şi Işfan, şi trei cardinali (adecă episcopi) şi jurară ţara şi toţi domnii Ardealului, cum să slujască înpăratului, şi să fie supt porunca lui. Şi prinseră pre Ionjica Canjărul şi-i tăiară capul în cetatea Săcmarului. Deci Batăr Jăcmon îş năpustì crăiia şi ţara, şi să duse însuş la înpăratul, şi-i dete o cetate cu tot venitul ei anume Epoliiia, ca să şază şi să să odihnească. Intr'acest chip făcù Batăr Jăcmon, că-ş dete toată ţara şi crăiia pe o cetate. După aceia sultan Murat înpăratul turcesc, trimise pre Meemet paşà vezirazimul cu

www.dacoromanica.ro

mulțime de Turci și de Tătari asupra Țării Ungurești, și tăbărără lângă cetatea Oradii. Deci unii bătea cetatea, alții prădà țara. Iar Batăr Jăcmon după ce-ș închină țara înpăratului, și-ș năpustì scaunul, în urmă mult să căi, și fugì noaptea din cetatea Epolii și venì iar la scaunul lui la Ardeal, și în ce cias sosì să închinară toți domnii și voevozii Ardealului, și goniră pre acei doi comișari înpărățești. Și trimise la Mihai Vodă pentru prietenia și credința cea dintâiu, ca să fie iar unul cu altul nedespărțiți, și să-i deà o seamă de oști ajutor, să să apere de vrăjmași. Și-i trimise Mihai Vodă 3500 de voinici puindu-le cap pre Aga Leca. Și într'acea vreme erà un Pașă pre marginea Dunării la Diiu, ce-i zicea Hadâm pașà, și avù înputăciune cu Mihai Vodă, și trimise de olac la Mahamut pașà din Dărstor, ca să margă cu oștile lui, să apuce scaunul lui Mihai Vodă; iar Mihai Vodă deca prinse de veste, îș strânse toate oștile și trimise o seamă de oști cu Dumitru Vornecul în potriva lui Mahamut pașà. Și să întimpinară oștile la sat la Chiselet, și deteră războiu unii cu alții, și fură Turcii biruiți, și luară 2 steaguri de Turci și le aduseră la Mihai Vodă în oraș în Caracal. După aceiia Mihai Vodă să gătì cu toate oștile și purcese asupra lui Hadâm pașà, și trecù Dunărea pre din sus de Nicopoe, și făcù mare războiu cu Hadâm pașà, și au biruit pre Turci, și le-au luat toate tunurile și toată marfa, și începù a bate cetatea Nicopoii cu tunurile foarte tare, și de multe ori și navală mare și nù putură să o ià, că cât spărgea zioa, Turcii zideà noaptea; și văzând că nu o pot luà, șezù trei zile de tot prădà Țara Turcească. După aceaiia purcese cu toate oștile în sus către Diiu, tot prădând Țara Turcească din Dunăre până în munți, până sosiră înpotriva Diiului; iar sangeacul de acolo îș strânse toate oștile; și trimise și la Beiul dela Baia, de-i venì cu oștile lui într-ajutor, și eșiră înaintea lui Mihai Vodă în șăsul Diiului, și făcură mare războiu în multe zile, și mulți Turci periră, cât de abiia au scăpat sangeacul cu puțintei Turci și s'au închis în cetate. Să spunem și de Mihai Vodă, ce i s-au întâmplat într-acest răsboiu, că gonind Turcii, și răsipindu-i în toate părțile, iar o ceată de Turci, deca văzură că vor să piară, să întoarseră iute cu războiu asupra lui Mihai Vodă. Și repezì unul o suliță să o înfigă în pântele lui, iar el deca văzù că va să piară, apucâ sulița cu amândoao mâinile de fier, și căutà și într-o parte și într-alta ca să-i vie cine-và ajutor, să-l izbăvească din moarte, și alții nu să aflară nimea mai aproape, fără numai doi boeri, Radul Buzescul, și cu frate-său Stroe stolnecul. Ei grăbiră și tăiară capul Turcului și pre celelalte soții ale lui, și așà mântuiră pre Mihai Vodă din moarte; și multă vitejie arătară Buzeștii înna. intea lui Mihai Vodă, luptându-se cu păgânii.

www.dacoromanica.ro

Şi după ce bătù Mihai Vodă acest războiu, şezù supt cetate zece zile, arzând şi prădând toată marginea Ţării Turceşti, şi să întoarse cu toată dobânda să treacă Dunărea pre la Ruşava. Iar când fură oştile jumătate trecute, să lăsă vânt cu vifor pe Dunăre, şi despărţì oastea jumătate, şi şăzură 10 zile aşteptând până se va potolì vântul; şi oştile câte nu trecură Dunărea, au tot arsu şi au prădat Ţara Turcească. Şi deca s-au potolit vântul au trecut Dunărea şi s-au înpreunat cu celelalte oşti la Noemvrie, 15 leat, 7107(=1598). Şi au venit în scaun în Bucureşti cu multă veselie, dând laudă lui Dumnezeu. Şi au făcut Mihai Vodă o mănăstire foarte mare şi frumoasă în oraş în Bucureşti, care iaste în malul Dâmboviţii drept Gorgan, hramul ei sfântul Ierarh Nicolae Episcopul Mira-Lichiei făcătoriul de minuni.

Într'acea vreme Batăr Jăcmon întrase în multe gânduri, care nu i-au fost nici de un folos nici lui nici ţării, precum zic cei înţelepţi: că omul înţelept află calea şi pre unde n-au umblat, iar deca-ş piarde mintea, el rătăceşte şi pre unde au umblat; ca şi acest Batăr Jăcmon, că nu-i ajunse că întâiu îş închină ţara Inpăratului nemţesc, şi făcù legătură cu dânsul, apoi îş lăsă credinţa şi legătura ce făcuse cu înpăratul, lăsând cetatea Epoliei, iar venì la scaunul lui, şi să apucă cu Mihai Vodă iar de prieteniia ceà dintâiu. Apoi el nici aşà nu să aşeză, cì iar luă gând rău ca să să desparţă de Mihai Vodă, şi să închine Ardealul Turcilor. Ci într'alt fel nù avù cum face pentru acel jurământ greu, ce făcuse amândoi, până vor fi ei domni, cu Turcii priiteşug să nu facă. Şi aşà făcù sfat viclean, şi trimise la vără-său Batăr Andreiaş în Ţara Leşască ca să vie şi să fie craiu în locul lui, şi să facă tocmeală cu Turcii ca să înşale pre Mihai Vodă. Şi venì Batăr Andreiaş până la Cetatea Mediaşului, şi acolo să înpreună cu Batăr Jăcmon. Şi să strânseră toţi voevozii şi domnii Ardealului, jurând toţi ca să asculte de Batăr Andreiaş. Deci Batăr rămase craiu Ţării Ungureşti, iar Batăr Jăcmont să duse în Ţara Leşască.

Atuncea Irimíia Vodă Moghilă, domnul Moldovii, trimise cărţi la Batăr Andreiaş, cum să fie amândoi una, şi să scoaţă pre Mihai Vodă din mijlocul lor, şi de nu va eşì de voe, ei să să ridice cu oşti asupra lui să-l prinză, şi să-l dea în mâna Turcilor. Deci Batăr Andreiaş fù bucuros acelui sfat rău, şi trimise la Mihai Vodă sol pre un nemiş, cum să iasă Mihai Vodă din ţară, că apoi va intrà în mâna Turcilor. Iar Mihai Vodă deca auzì de acel sfat rău şi viclean, îş strânse toţi boerii şi făcură sfat, şi trimiseră sol la Inpăratul nemţescu să-i deà oşti într'ajutor, ca să să bată cu Batăr Andreiaş, carele să închinase Turcilor, şi-i spuse şi de toate de câte i

www.dacoromanica.ro

să rădică asupra lui. Iar înpăratul fù bucuros, şi-i trimise o seamă de oşti lui Mihai Vodă. Deci el să veseli, şi trimise şi la Radul Buzescul şi la banul Udrea să vie şi ei cu oştile Craiovei şi a Jâiului şi a Mehedinţilor, înnaintea lui Mihai Vodă în luncile Sibiiului. Iar Batăr Andreiaş deca auzì de Mihai Vodă, că au venit în luncile Sibiiului, de grabă îş strânse toate oştile, şi venì şi el la Sibiiù, şi făcură şanţu şi răzimà oastea de cătră zidul cetăţii, iar oastea lui Mihai Vodă tăbârâră la sat la Viştini. De i când fù la Octomvrie 11, leat 7108(=1599), să arătară strejile, şi să văzură oştile. Iar a doozì Octomvrie 12, să loviră oştile, şi fù războiu foarte mare până seara, şi înfrânse pre Unguri, şi periră oameni mulţi dintr'amândoao părţile. Iar Batăr Andreiaş deca văzù că-i perì toţi voinicii şi să sparse oastea şi iaste izbânda lui Mihai Vodă, el tare începù a blestemà pre Irimiia Vodă, căci scornì pre Mihaiu Vodă asupra lui, de-ş răpuse ţara şi crăiia, şi alease puţintei voinici, şi plecară a fugì să scape în Ţara Leşască. Şi dobândì Mihai Vodă scaunul şi crăiia Ţării Ungureşti. Şi şăzù în scaunul Belgradului la Octomvrie 27, leat 7108(=1599). Să spunem şi de Bătăr Andreiaş ce i s'au întâmplat după spartul războiului, că fugind el să pribeagească în Ţara Leşască, fugì până în codrii Ciocului, şi acolo rătăcì, şi umblă multă vreme rătăcit, până îl biruì foamea, şi nemerì la nişte păcurari, unul Săcuiu şi altul Muntean, şi le spuse cum că el iaste Batăr Andreiaş craiul Ţării Ungureşti, şi cum au fost lucrul de s'au bătut cu Mihai Vodă, şi cum au plecat să pribegească în Ţara Leşască, şi cum au rătăcit şi au flămânzit. Iar acei doi păcurari îl duseră la sălaşul lor şi-l ospătară, şi după ospăţ el să rugă să-l îndrepteze calea în Ţara Leşască. Deci păcurarul carele erà Săcuiu să făcù a-l povăţuì, şi-i tăie capul şi-l băgâ în traistă, şi ducându-l la Mihai Vodă îi spuse de toate, cum au rătăcit şi au nemerit flămând la sălaşul lor, şi după ospăţ cum s-au făcut a-l povăţuì şi i-au tăiat capu[1], socotind că foarte va aveà dar mare dela Mihai Vodă. Iar el, deca văzù că iaste capul lui Batăr Andreiaş, foarte i-au părut rău de moartea lui, şi îndată trimise de-i aduse trupul, şi-i cusură capul la trup, şi-l îngropară în Belgrad în biserica crăiască, cu multă cinste de toţi domnii şi voevozii Ardealului; iar păcurariului aceluia îi tăiară capul, după cum zice la sfânta evanghelie, Matei cap. 7, stih. 2: că cu ce judecată veţi judecà, judeca-vă-veţi, şi cu ce măsură măsuraţi să va măsurà voao. Deci Mihai Vodă să aşăză craiu în Ţara Ungurească, iar în Ţara Rumânească puse domnu pe fii-său **Io. Necolae Voevod**. Şi domniia ei amândoi ţările. foarte bine.

Iar când au fost la Mai 6, leat 7108(=1600), Mihai Vodă rădică mari oşti asupra Irimii Vodă, şi intră în Moldova. Iar Irimiia Vodă, deca

www.dacoromanica.ro

prinse de veste, îş strănse toate oştile, şi plecâ spre cetatea Hotinului. Iar oştile lui Mihai Vodă începură a-i gonì, şi-i ajunseră la un loc ce să chiamă Jătcea, şi déteră războiu foarte tare, şi periră mulţi Moldoveni şi Leşi, iar câţi mai rămaseră deteră dosul a fugì spre cetatea Hotinului. Şi deca să apropiară de cetate, iar începură a dà războiu foarte tare, şi deca văzură că vor să piară toţi, ei deteră dosul cu Irimiia Vodă, şi să închiseră în cetatea Hotinului. Deci Mihai Vodă începù a bate cetatea cu tunurile, şi o bătură trei zile, şi deca văzù că nu vor putea sparge, puse păzitori înprejurul cetăţii, şi să întoarse la scaun în Iaşi. Iar Irimiia Vodă deca văzù că vor să-l prinză de în cetate, eşì furiş într'o noapte cu toţi boerii lui, şi fugì în Ţara Leşască. **Şi înçepù Mihai Vodă a să scrì şi a să mărturisì domnu preste trei ţări.** Şi veniră toţi boerii Moldovei de să închinară lui Mihai Vodă, şi pohtiră să le deà domnu pre fii-său Nicolae Vodă. Deci el socotì cum că fii-său iaste tânăr, şi nu va puteà fì domnu într-o ţară de margine ca aceia, pentru că tot sà temeà de Irimiia Vodă, şi alese patru boeri anume Urdea hatmanul, şi Andronie vistier, şi Sava armaşul, şi Negre spătarul, ca să ţie ţara Moldovii, iar el să să întoarcă iar la scaunul lui la Belgrad. Şi purcese Mihai Vodă şi venì în Ţara Muntenească, şi trimise la Moldova să fie domnu pre Marco Vodă, feciorul lui Pătru Vodă Cercel, şi cu Preda Buzescul. Şi deca sosiră în Iaşi începură a să veselì. Iar Irimiia Vodă venì cu oşti în Ţara Leşască; deci Marco Vodă nu cuteză a-l aşteptà, cì fugì cu mare ruşine în Ţara Rumănească. Deci Mihai Vodă începù a trimite soli în toate părţile, ca să-ş tocmească lucrurile, şi mai cu rău îi stricară de toate părţile, începându-se sfaturi mincinoase, şi viclene asupra lui, întâiu despre Unguri că nu-l sufere să le fie domnu, ci trimiseră la craiul leşăsc să le deà pe Batăr Jăcmon să le fie iar craiu, cum le-au fost mai de nainte, şi să să însoţească cu Irimiia Vodă să vie cu oşti, şi să scoaţă pre Mihai Vodă din mijlocul lor. Deci Mihai Vodă făcând zăbavă la Moldova, iar boiarii Ardealului, au strănsu oşti ungureşti, şi întorcându-se Mihai Vodă de acolo ca să vie la scaunul lui la Belgrad, s'au întâmpinat cu dânşii în luncile Braşovului, şi acolo deteră războiu unii cu alţii, şi numai decât fù biruit Mihai Vodă, că aveà oşti puţine,

Pecetia lui Mihai Vodă Viteazul ca domn al Ţării-Româneşti, al Ardealului şi Moldovei.

www.dacoromanica.ro

și fugind cu cât scăpară dintr'acel războiu, trecură în Țara-Rumânească, și tâbârâră la sat la Scăeni pre apa Teleajănului. Și iată sosì și Simeon Vodă din Moldova cuoști, și să loviră de față, și nu putù Mihai Vodă să-i steà înpotrivă, ce nu mai decât dete dosul a fugì, că aveà oaste slabă. Și au fugit tot pe supt poalele munților până la Rușava, și au trecut munții de s'au dus la Inpăratul nemțesc, și i-au spus de toate câte i s'au întâmplat, și au început a să rugà cu lacrămi, ca să nu-l lase să fie de rușine, ci să-i deà oști într'ajutor. Și îndată îi dete pe Baștea Giurgea, cu o seamă de oști nemțești, și veniră în Ardeal. Iar domnii ungurești simțind de aceasta îndată strânseră toate oștile, și tâbârâră la un loc șăs ce-i zic Mirslău pre apa Mureșului. Și la Septemvrie 8, leat 7109(=1600), să loviră unii cu alții, și fură biruiți Ungurii, și periră foarte mulți, grămădind toate trupurile lor în malul Mureșului au făcut o movilă mare. Și de acolo să rădicară și veniră în luncile Turdei, mulțumind lui Dumnezeu. Iar domnii și nemeșii și toți voevozii Ardealului, văzând că Batăr Jăcmon nu mai vineà să mirară, cum vor face meșteșuguri viclene ca să pue vrajbă între Mihai Vodă și între Baștea Giurgea. Și ziseră către Baștea Giurgea: cum vii tu ajutor lui Mihai Vodă?, și el iaste vrăjmaș înpăratului, că întâiu Ardealul nu va să-l deà înpăratului, și alte cuvinte rele și viclene îi rădicară asupra-i. Și ziseră mai bine să ne domnești tu, și să fim închinați înpăratului cu toată țara noastră, și-i făgăduiră multe daruri ca să-i facă moarte, iar ticălosul Mihai Vodă nimica de aceste sfaturi viclene nu știia, cì fiind doamna lui și cu fii-său Nicolae Vodă închiși de Unguri în cetate la Făgăraș, făcù rugâciune către Baștea Giurgea, ca să-i deà oști într'ajutor, să miargă acolo să o scoață, iar Baștea Giurgea fiind legat cu Ardelenii în sfatul cel viclean, din gură i-au făgăduit că-i va dà oști într'ajutor, iar făcând alte meșterșuguri viclene, au zis ca să-ș trimiță toate oștile înnainte la Făgăraș, să rămâe numai el cu curtea lui, și trecând câteva zile îi va dà ajutor. Deci Mihai Vodă ascultă pre Baștea Giurgea, și-ș trimise toate oștile înnainte la Făgăraș; numai ce rămase el singur cu curtea lui, și așteptà să-i vie ajutorul dela Baștea Giurgea. Iar când fù într'o dimineață, văzù oastea nemțească viind către cortul lui, unii călări, alții pedestrii, și socoteà că aceia sânt ajutor lui, și nimic de dânșii nu să temeà. Iar ei ca niște păgâni n'au fost ajutor lui, cì vrăjmași de moarte. Și deca-i văzù că sosesc la cort, le eșì înnainte și le zise: bine ați venit sănătoși voinicilor și vitejilor. Iar ei ca niște hiară sălbatece să repeziră asupra lui, cu sabiile scoase, și unul dintr'înșii dete cu suliță și-l lovi tocma în pântece, iar altul de grabă îi tăe capul: și căzù trupul lui cel frumos pre pământ în picioarele cailor, pentru că nu știuse nici

www.dacoromanica.ro

să părlejă sabie în mâna lui cea iute. Aşà au lucrat pizma încă din începutul lumii. Că pizma au pierdut pre mulţi bărbaţi făr de nici o vină, aşà şi pre acesta, căci erà ajutor creştinilor şi stà ca un zid pentru ei, cât făcuse pre Turci de tremurà de frica lui. Iar diavolul cela ce nu va binele creştinilor, nu l-au lăsat să fie viu, cì cu meşteşugurile lui au intrat în inimile celor vicleni până îl deterà morţii, şi rămaserà creştinii, şi mai vârtos Ţara-Rumânească săracă de tot.

Pentru această cade-să să blestemem toţi creştinii, pre neamul unguresc, mai vărtos căci că sânt oameni răi şi vicleni din felul lor. (Căci ei cu adevărat sânt dintr-acele limbi rele şi păgâne, ce le-au închis Alexandru Machidon între doi munţi, şi le-au încuiat. Iar ei de acolo au spart şi au eşit la lume, precum mărturiseşte letopiseţile lor). Aşijderea să blestemăm şi pre Baştea Giurgea, căci au ascultat pre domnii ungureşti, şi au omorît pre Mihai Vodă făr de vină; unii ca aceia de trei ori să fie anatema! Insă şi acest Baştea Giurgea încă ş-au luat plata de la înpăratul nemţesc, că l-au belit foale, şi l-au purtat pe toate uliţele cetăţii Beciului. Şi să sfârşi toată *istoriia de vitejiile lui Mihai Vodă răposatul.*

Io. Simion Voevod Moghilă au şăzut în scaun în Târgovişte, pentru că fiind Mihai Vodă în multe feliuri de primejdii, bătându-se cu Ungurii şi cu Léşii, atuncea şi el ca un vrăjmaş rău, ş-au găsit vreme, şi au venit în Ţara-Rumănească cu Leşi şi cu Moldoveni; şi au gonit pre doamna lui Mihai Vodă, şi pre fii-său Necolae Vodă, şi s'au aşăzat el să fie domnu ţării, găsindu-o fără stăpânire, numai ce erà Buzeştii câte trei, pentru că să viclenise de cătră Mihai Vodă când au fugit la Beciu, şi să închinase lui Simeon Vodă. O săraca de ţară ce au păţit atunci cu Léşii şi cu Moldovénii, că au prădat şi au jăfuit toată ţara, şi toate mănăstirile, şi pre boeri, până ce au luat tot ce au găsit. Şi umplându-se un an din domniia lui, iar Buzeştii văzând atâta răutate, ce au făcut Moldovenii ţării, n'au mai putut răbdà, ce au fugit peste Olt la Craiova, şi îndată au strănsu toate oştile Mehedinţilor, şi numai decât au venit asupra lui Simeon Vodă. Iar el prinzând de veste, n'au stătut de faţă, ce numai decât dete dosul a fugì, şi ajungând la o vale ce iaste dincoace de Focşani, tâbârâră acolo. Buzeştii încă s'au luat după dânşii, şi acolo făr de veste i-au lovit, şi i-au tăiat foarte rău, cât de abiia au scăpat Simion Vodă cu puţinei oameni. Şi luară toată prada înnapoi ce luase din ţară, şi să întoarseră cu mare izbândă. Şi de atuncea s'au pus numele văi aceia Căcata. Iar boerii lui Mihai Vodă carii erà în Ţara Ungurească, s'au pogorît cu toate oştile pre la Câineni de au venit în ţară, şi s'au înpreunat cu Buzeştii la un sat ce să chiamă Cârstieneştii, ce iaste din sus de Argeş, şi făcură sfat şi aleseră din nea-

www.dacoromanica.ro

mul Băsărăbesc pre Șărban vel paharnec, nepotul lui Basarabă Vodă, pentru că-l ştia că iaste om bun, şi milostiv şi drept, şi-l puseră domnu Octomvrie 20, leat 7110(=1601). Acest **Șărban Vodă** să iscăleà la cărți domneşti **Io. Radul Voevod, nepotul lui Basarabă Voevod,** precum să vede la toate hrisoavele lui scris. Şi veniră de acolo cu toți boerii, şi cu toate oştile în scaun în Târgovişte. Şi începù a căutà de rândul țării, şi de aşăzământul domnii. Şi făcù pace cu înpăratul turcesc ca să-i dea haraciu, aşijderea făcù pace şi cu craiul unguresc, şi cu domnii carii erà înprejur, ca să nu mai fie răutăți ca mai nainte vreme, că nu-i erà dragă cearta sau gălceava, ci-i erà voia să să aibă cu toții bine şi cu pace. Atuncea s'au potolit toate războaele şi răzmiriţele cele multe. Şi s'au pogorit dela Dumnezeu mare bucurie şi veselie în toată țara, şi să strânseră toți oamenii cei răsipiți, cineş la locul lui şi la moşiia sa, mulțumind lui Dumnezeu pentru pacea ce le-au dat.

Iar diavolul, vrăjmaşul cel rău, carele nu voiaşte binele nici unui creştin, iar începù a scornì pizmă şi mânie asupra creştinilor, întâiu dela Unguri, că înfipse gând rău în inima lui Sechil Moj, craiul unguresc, că strânse mari oşti, şi gândì păgânul să să pogoare aicea în țară asupra lui Şărban Vodă, ca să verse sânge mult, şi să dobândească slavă şi cinste. Iar Şărban Vodă deca prinse de veste, mult să mirà, şi făcù sfat cu toți boerii lui de-i trimiseră daruri scumpe, şi-l rugà ca să să lase de acest gând rău, şi să aîbă amândoi frăție şi priiteşug ca şi întâiu; iar el dragostea şi prieteşugul nici de cum nu priimì. Atuncea Şărban Vodă văzând una ca aceasta, nu mai decât trimise în țară de-ş strânse toate oştile, şi să gătì de războiu. Şi trimise la Sechil Moj răspuns zicând: de vreme ce tu nu pohteşti dragostea şi frățiia, iată eu viu asupra ta, şi am nădejde pre Dumnezeu, să să facă capul tău jărtvă, şi mă rog lui Dumnezeu, cât sânge să va vărsà să cază asupra sufletului tău. Că eu nu viu asupra ta cu sabie, ce nu mai cu puterea lui Dumnezeu, şi dela dânsul să iai plată.

Şi când fù la purcesul lui din Târgovişte strânse toți [preoții] bisericii de făcură bdenii, şi slujbe dumnezeeşti, rugând pre Dumnezeu să-l poarte sănătos, şi cu biruință asupra vrăjmaşilor. Şi a treiia zi trecù munții în Țara Ungurească. Iar Sechil Moj deca văzù oştile lui Şărban Voevod, începù a să lăudà zicând: ia să vedeți acest rumân gros, numai să-mi întinzu eu aripa mea cea dreaptă, numai decât îl voiu biruì. Iar Şărban Vodă rugă pre Dumnezeu, şi-ş orânduì oştile, şi repede să pornì asupra Ungurilor, de-i ocolirà de toate părțile, şi-i înbulzirà asupra unii livede cu noroiu mare. Şi aşa le dete o sabie, omorându-i şi înnecându-i, cât nu scăpară nimenea.

www.dacoromanica.ro

Atuncea la acel războiu să află ucis şi acel Sechil Moj, pentru nebuniia lui îş pierdù capul şi toată oastea lui. Iar Şărban Vodă făcù mulţămită lui Dumnezeu, şi cu izbândă mare să întoarse iar înapoi, de venì la scaunul lui în Târgovişte, şi să potoliră toate vrăjbile, şi să aşăzară toate cu bună pace. Mai făcut-au Şărban Vodă şi alt războiu la gura Teleajănului, în lunca Teeşanilor, când au venit Simeon Vodă Moghilă, cu însuş Hanul, şi cu mulţime de Tătari, ca să-l scoaţă din ţară şi să fie el domnu, şi acolo făcură războiu foarte mare cu Hanul în multe zile, şi nimic nu sporeà Tătarilor, că-i sprijinea cu focul şi cu sabiia, şi însuş Şărban Voevod cu vitejiia lui aleargà în toate părţile, de-ş îndemnà voinicii lui şi le zicea: staţi cu vitejie şi nu vă daţi mijlocul, că Dumnezeu iaste cu noi într'ajutor. Şi aşà să bătеà vitejaşte. Atuncea la acel răboiu fù rănit la cap Stroe Buzescul când s'au lovit de faţă cu nepotul Hanului, şi au tăiat pre nepotul Hanului. Iar Stroe Buzescul fiind rănit, îndată îl trimise Şărban Vodă la Braşov, să-l vindece bărbierii de rană, şi nimic n'au folosit ci acolo au murit. **Iar Hanul**, deca perì nepotă-său şi văzând că nu poate folosí nimica, într'o seară tare s'au mâniiat pre Simeon Vodă, şi-l puse în hiară pre supt pântecile calului. Şi purcezând de acolo de cu seară, i s-au făcut zio la Dunăre. Iar Şărban Vodă au venit la scaunul lui în Târgovişte, dând laudă lui Dumnezeu. Şi domnea foarte bine, că avea pace despre toate părţile. Iar cand au fost cursul anilor 7119(=1611), atuncea vrăjmaşul diavolul, carele nu încetează nici odată a nu face vrăjbi şi zmintele în neamul omenesc, iar începù a scornì vrajbă şi mânie în creirii lui **Batăr Gabră**, craiul unguresc, că făr de veste au venit cu toate oştile lui, şi au trecut aicea în ţară. Atuncea Şărban Vodă înţelegând de aceasta, mult s'au mirat, de unde au răsărit această pizmă mare, şi nefiind gata de războiu, n-au avut cum face, ce numai de cât s'au sculat cu toată casa lui, şi cu toţi boerii de au trecut în ţara Moldovei; iar Batăr Gabră au venit şi au descălecat în Târgovişte, şi au dat voe oştilor lui de au prădat toată ţara şi toate mănăstirile, care jaf ca acela n-au mai fost altă dată în ţară. Şi au şăzut în ţară trei luni şi jumătate, toată iarna. Atuncea, văzând săraca de ţară atâta răutate, cerşură dela înpărăţie de le dete domnu pre **Io. Radul Voevod, feciorul Mihnii Vodă Turcul,** şi venì aicea în ţară cu steag înpărătesc, şi cu mulţime de Turci, şi de Tătari, şi gonì pre Batăr Gabră de să duse în ţara lui, iar el şăzù în scaun în Bucureşti.

Deci Şărban Vodă, fiind pribeag în Moldova, erà foarte scârbit, căci eşise din ţară făr de veste şi gândì să strângă oşti şi să vie în ţară asupra lui Batăr Gabră să-ş izbândească. Şi aduse oşti din ţară Leşască 800 de jalniri călări, şi pedestri 400. Şi trimise aicea

www.dacoromanica.ro

în țară pre Stan iul slugerul, de dete veste boerilor, și Roșiilor și la mare și la mic, și toți fură bucuroși, pentru acea amărăciune mare ce le făcuse Batăr Gabor. Și îndată eșiră toți în timpinarea lui Șărban Vodă, și numai de cât trecură în Țara Ungurească, și tâbârâră în luncile Brașovului. Și la Iunie 29, leat 7119(=1611), făcură mare războiu, și aceiaș dete Dumnezeu de fù izbânda lui Șărban Vodă. Și perì oastea ungurească mai toată. Și s'au făcut o movilă mare în lunca Brașovului, ca să să pomenească. Iar Batăr Gabor fugind, i-au căzut gugiumanul din cap, și trecând preste o tină mare puțin de nu s'au înecat, și ca un câine s'au ascunsu, și de abiia au scăpat cu mare rușine, de s'au închis în Sibiiu; și nu-i folosiră nimic penele cele multe ce le purtà, că de la singur Dumnezeu au luat această plată. Atuncea Șărban Vodă dete mulțumită lui Dumnezeu, și cu izbândă mare purcese de acolo să vie iar în țară. Iar Radul Vodă dându-i Inpărăției domniia lui, el au venit pre Teleajăn cu mulțimea de Turci și de Tătari asupra lui Șărban Vodă, și neaflându-l acolo, nu mai de cât s'au luat după dânsul.

Iar Șerban Vodă înțelegând de aceasta și fiindu-i oștile risipite, numai decât dete dosul a fugì spre Moldova, însă când au fost în lunca cea mare, l-au ajunsu Tătarii gonaci făr de veste. Atuncea Șărban Vodă de abiia au scăpat cu o seamă de oameni, și trecând în Moldova s'au dus la Suceava, că acolo erà doamnă-sa. Și rădicându-se cu totul au trecut în Țara Leșască, și de acolo s'au dus în Țara Nemțească la Beciu, și priimindu-l înpăratul cu mare cinste, acolo au lăcuit până la moartea lui. Și au domnit aici în țară ani 9. **Iar Radul Voevod** încă s'au întorsu și au venit în scaun în Târgoviște, și începù a-ș tocmì țara cum se cade, și veniră toți boerii și toate breslele slujitorilor de să închinară lui, și făcură mare jurământ ca să-i slujască cu dreptate, și să așăzară toți cu bună pace. Iar un boeriu mare anume Vălcan vel stolnec Bucșănescul, și cu alți optu boeri, ca niște oameni răi și vicleni, călcară jurământul, și făcură sfat în taină, ca să omoară pre Radul Vodă, și să ridice domnu pre Mihai cămărașul, pentru căci îi înpresurase cu mulțime de greci dela Țarigrad și de la Rumele. Iar Radul Vodă prinzându-le de veste, porunci de-i prinseră, și le tăiară capetele tuturor, pentru ca să să învețe și alți boeri a mai viclenì, și domniia tot cu pace. Iar Batăr Gabră craiul unguresc, iar gândì să vie cu oști în Țara Rumânească, să facă răutăți ca și întâiu. Iar Radul Vodă prinzând de veste, nu mai de cât dete știre Inpărăției. Și îndată îi porunci să miargă înpreună cu Ștefan Vodă al Moldovei, cu toate oștile lor, și purceseră cătră Ardeal. Iar Batăr Gabră deca înțelese de aceasta, nu mai ce tremurà de frică, și să mirà ce va să facă, iar boerii lui făcură sfat, cum pentru un nebun

www.dacoromanica.ro

ca acesta, să ne lasăm să perim, şi să ne pierdem moşiile. Şi să rădicară asupra lui şi-l omorâră, şi făcură pace. Şi să întoarse Radul Vodă şi Ştefan Vodă cineş la ţara sa, şi nu făcură nici un războiu. După aceia înpăratul au mazilit pre Radul Vodă de s'au dus la Ţarigrad; şi au domnit ani trei.

Io. Alexandru Voevod, feciorul lui Iliiaş Voevod, au venit domnu dela Poartă leat 7123(=1615). Şi au şăzut în scaun în Târgovişte, şi să închinară lui toţi boerii şi toată ţara. Şi nu trecù vreme multă venit-au poruncà dela Inpărăţie, ca să miargă cu oştile lui înpreună cu Schinder paşa în Ţara Leşască, şi aşà s-au gătit şi au scos tabăra afară. Iar boerii fiind înpresuraţi de Greci, şi ocărâţi de trufia lor, care nu puteà să mai rabde, făcură sfat în taină ca să-i ucigă, iar Sârbii lefegii merseră la Alexandru Vodă de-i spuseră, şi-l îndemnà să tae pre boeri.

Atuncea înţelegând de aceasta Lupul păharnecul înpreună cu o seamă de boeri, fugiră în Ţara Ungurească. Iar alţi boeri câţi rămaseră, plecară capul la Alexardru Vodă. Deci el neavând ce face că-l grăbiia Turcii să miargă la oaste, îi ertă. Şi purcese de să duse înpreună cu Schinder paşà, şi trecură Nistrul în Ţara Leşască, şi merseră la Camèniţă, şi să bătură câte-va zile cu Leşii, şi deca văzură că nu pot folosì nimic, făcură pace. Şi să întoarseră cineş la ţara sà. Alexandru Vodă încă venì în scaunul lui în Târgovişte, şi cum sosì îndată au tăiat pre Cârstea vornecul, şi încă vrea să mai tae şi pre alţii mulţi, ci nu cutezà de Schinder paşà, că cereà pentru moartea Cârstei vornecul 40.000 de galbeni.

Iar Lupul paharnecul înpreună cu alţi boeri pribegi, plecară capul la craiu, să le deà oşti să vie asupra lui Alexandru Vodă, iar el înţelegând de aceasta foarte să întristă, şi trimise carte la craiu să vază iaste cu adevărat. Iar craiul îi trimise răspunsu, că el nu ştie nimic, nici să strănge oaste în ţara lui, pentru ca să-l lovească făr de veste, iar alţii din priiatenii lui îi spuneà, că cu adevărat vine Lupul paharnecul cu oşti grele. Iar el necrezăndu-i, îi târà pen târgu legaţi de coadele cailor, pre alţii omorà, cât nu mai cutezà nimenea să-i spue. Şi tot şădeà în scaun negăsit, până îi venì veste că au intrat Lupul păharnecul în ţară cu oşti grele. Iar el umplându-se de inimă rea, strănse puţintei călăraşi, câţi să aflară acolea şi le zise: staţi cu mine şi eu să vă dau lefile îndoite, iar ei răspunseră, că nu vom putea stà, că ai călcat jurământul şi ne-ai oprit lefile, şi ne-ai stricat obiceele, cât am rămas la mare sărăcie, şi n'avem nici o armă de războiu, că le-am vândut toate pentru nevoile ce am avut de la tine, doamne, şi acum nu-ţ putem folosì nimic, ce nu mai te scoală de fugi că vrăjmaşii tăi s'au apropiat. Atuncea Alexandru

www.dacoromanica.ro

Vodă le mulțumì, și le dete o pungă de bani să înparță cu toții. Și îndată încălecâ pre cal și fugì. **Lupul** păharnecul încă sosì, și începù a tăià pre boerii greci și pre slugile lor carii jăfuise țara. Și erà Miercuri în deseară, și înnoptând nu să vedeà unul cu altul cum fug de frică și de groază mare, și periră mulți din boerii greci. Iar Alexandru Vodă scăpând numai cu dulama pe trup, s'au despărțit de doamnă-sa, și au fugit la Brăila, iar doamnă-sa au fugit la Giurgiov, și au trecut Dunărea la Ruşciuk. Deci Alexandru Vodă multă inimă rea aveà pentru doamnă-sa, că nu știia unde iaste. Și într'acel ceas sosì un om dela Ruşciuk, și-i aduse veste bună că au trecut la Ruşciuk, și părându-i bine, dăruit-au pre acel om, și intră într'o ghimie de să duse la Ruşciuk, și să înpreună cu doamna-sa. Aveà nădejde ca să vie iar domnu în țară, iar Turcii nu-l îngâduiră, ci-l duseră la Țarigrad. Și au domnit ani 3. Atuncea **Lupul** păharnecul să mirà ce va face de câte au început, ca să înblânzească pre Turci. Ungurii încă îi cereà lefi, și bani nu aveà, ci apucà pre toți neguțătorii și-i dà Ungurilor ca să plătească ei lefile. Și trimise în țară pe Buzdugan căpitanul fiind om rău, ca unde va găsì greci neguțători, gelepii (sangii) pre toți să-i tae. Deci el ca un om rău câți Greci găseà, pre toți îi tăiia, și le luà toată marfa fără nici o milă. Iar după mazâliia lui Alexandru Vodă dete înpăratul domniia lui **Io. Gavriilă Moghilă Voevod, feciorul lui Simeon Vodă**, și au venit cu steag înpărătesc, și au intrat în scaun în Târgoviște, leat 7126(=1618). Și preste puțină vreme, venì poruncă de merse cu toate oștile lui, de să înpreună cu Schinder paşa. Și aciiaş fù prins Lupul paharnicul și Buzdugan căpitanul, și dându-i în mâna paşii, îndată poruncì de-i înțepă pre amândoi. Și aşà ş-au săvârşit viața lor; iar Gavriilă Vodă întorcându-se dela oaste puțin a mai domnit, și fù mazâlit. Deci el n'au vrut să miargă la Țarigrad, ci au fugit în Țara Ungurească și acolo au murit. Și au domnit aicea în țară ani. In zilele acestui domnu la leat 7127(=1619) s'au arătat cometa pe ceriu, adecă steaoa cea cu coadă.

Io. Radul Voevod, feciorul Mihnii Vodă Turcul, au venit domnu de al doilea rând cu steag înpărătesc, și au intrat în scaun, leat 7128(=1620) și au domnit tot bine și cu pace. Mers-au și la oaste înpreună cu Turcii în Țara Leşască, și întorcându-se de acolo au venit în scaun la Târgoviște. Deci mazâlindu-l Turcii, l'au trimis în țara Moldovii să fie domnu acolo. Și au domnit ani 3 pol ($3^1/_2$). Iar aici în țară au pus domnu pre fii-său **Io. Alexandru Voevod, feciorul Radului Vod**, leat 7131(=1623). Deci fiind el prea tânăr, aveà boeri foarte credincioşi, de căută de toate trebile domniei și ale țării, și toate judecățile era asupra lor, și domniia foarte bine și cu pace. Iar apoi

www.dacoromanica.ro

s'au ridicat asupra lui Călăraşii de la Măneşti şi dela Gherghiţă, şi dela Ploeşti, şi dela Roşii de Vede, ca să-l gonească din scaun, iar boerii prinzând de veste, îndată strânseră toţi slujitorii şi toată curtea şi grăbiră de să lovire cu ei la sat la Măneşti, şi fù izbânda boerilor lui Alexandru Vodă. După aceia iar s'au ridicat nişte lotri cu un domnu de peste Olt ce-i ziceà Paise. Iar boerii prinzând de veste, trimise oşti de-i prinseră, şi-i omorâră cu domnu cu tot.

Iar Radul Vodă fiind domnu în Moldova chemat-au pre fii-său Alexandru Vodă, de s'au înpreunat la Siret, şi acolo i-au făcut nunta cu o fată a lui Scarlat gelepul, şi sfârşindu-se nunta iar au venit la scaun. Deci peste puţină vreme murind Radul Vodă în Moldova, au trimis fii-său Alexandru Vodă de i-au adus oasele aicea în ţară, şi l-au îngropat la mănăstirea lui din jos de Bucureşti, unde iaste hramul Sfânta Troiţă. După aceia Alexandru Vodă fù mazălit dela Inpărăţie, şi s'au dus la Ţarigrad. Şi au domnit ani 3 pol (=3 1/2). In zilele acestui domnu au intrat Tătarii în ţară făr de veste şi au robit ţara până în Olt, şi s'au întors de acolo cu multă pradă de s'au dus în ţara lor.

Io. Alexandru Voevod, feciorul lui Iliiaş Voevod, iar au venitu Domnu de al doilea rând, şi au intrat în scaun, leat 7136(=1628). Şi au domnit ani 2 pol (=2 1/2), şi mazilindu-se de Turci s'au dus la Ţarigrad.

Io. Leon Voevod, feciorul lui Ştefan Voevod, au venit domnu dela Poartă, şi au şăzut în scaun în Bucureşti, Ghenarie, leat, 7138(=1630) şi începù a-ş tocmì ţara cum să cade. Atuncea şi Matei feciorul Danciului vornecul, carele să trăgea din neamul Băsărăbesc, erà vel agà la Leon Vodă, şi i-au dat judeţul Romănaţilor ca să fie ispravnec, pentru rândul birului. Deci[1]) pentru multe greutăţi ce au fost asupra săracilor, neputând să mai biruiască, spartus-au toate judeţile peste Olt, fugind care în cotro au putut. Iar boerii cari ţineà judeţile, păţeà mare nevoe dela domnie, că-i puneà cu sila de plăteà judeţile, şi ce avură deteră tot, şi se îndatoriră pre la Turci şi pre la balgii, că aprozii lui Leon Vodă numai încetà dela casele lor pentru bani. Şi le luà repede câte 40 de galbeni numai deodată. Iar când fù la Octomvrie 17, leat 7139(=1630) văzând acei boeri că nu vor mai puteà birui, să scularà toţi de pribegiră în Ţara Ungurească, trecând prin plaiul Vălcanului la Haţag. Insă boerii aceştiia erà Matei agà Brâncoveanul şi Aslan vornecul, şi Gorgan spătar, şi Barbul paharnecul Brădescul, şi Mihai spătarul Coţofeanul şi Dumitru slugerul Fi-

[1]) Acì lipseşte o foae şi textul se completează după manuscrisul No. 269 amintit mai sus.

www.dacoromanica.ro

lișanul, și Mitrea vistierul, și alți boeri mulți de peste Olt, și lăcuiră toți la un loc, având mare cinste și socotință dela Racoțe, craiul Ardealului, și dela Grofu', și dela Zolomi David, și dela toți nemișii. **Iar Leon Vodă,** deca înțelese de aceasta foarte se întristă, și trimis, cărți cu mare jurământ la Matei agă și la ceia lalți boeri pribegii ca să vie la casele lor, iar ei n'au vrut să vie nici unul. Trimis-au și al doilea rând, și iar n'au vrut să vie. Trimis-au și al treilea rând alte cărți cu mare jurământ, cu părintele Teofil episcopul Râmnicului, și cu Hrizea vornecul ca să vie pribegii, și iar n'au venit. Aceasta deca văzù Leon Vodă scrise și alte cărți a patra oară cu mare jurământ și le trimise cu Radul logofătul dela Desa și cu Stanciu postelnicul dela Langă, ca să vie pribeagii la casele lor. Deci când fù la Târgul Jăiului să întimpinară cu strejile pribegilor, fiindu-le cap Barbu păharnecul Brădescul, și Mihai spătar Coțofeanul, și prinseră pre Radul logofăt. Iar ceilalți scăpară. Iar Matei agà și ceialalți boeri venià cu oastea ungurească și cu mulți roșii de peste Olt pre urma strejilor, pe plaiul Vălcanului până ce au intrat aicea în țară [1]). Iar Leon Vodă, prinzând de veste, îndată trimise pre Mihul vel spătar, cu o seamă de oști streajă, și când fù la sat la Ungureni să întimpinară strejile și să loviră, și fù biruit Mihul spătarul cât de abiia au scăpat el. Iar Leon Vodă deca auzì de aceasta, foarte să îngrijă, și îndată trimise pre doamnă-sa la Giurgiov, înpreună cu toate jupănesele boerilor. Și când fù la Avgust 21, leat 7139(=1631), eșit-au Leon Vodă cu toate oștile înnaintea pribegilor, și merseră până la sat la Prisiceni. Și acolo făcură sfat cu boerii și cu slujitorii, și dete lefi dorobanților, și iar să întoarseră la București și puse tabăra din jos de Mănăstirea lui Pană vistierul, unde iaste hramul sfânta Muceniță Ecaterina, lângă drumul Giurgiovului. Și când fù la Avgust 23, leat 7139(=1631), Marți, sosiră și pribegii, și să loviră foarte tare, și fù izbânda lui Leon Vodă, și au perit mulți oameni dintr'amândoao părțile. Prins-au și pă Preda Brâncoveanul, nepotul lui Matei agà; și stătù socru-său Papa vel logofăt, și dete mulți bani de-ș răscumpără viața lui dela Leon Vodă. Tăiat-au și pre Adam banul în tabără, și pă Preda Floricoiul dela Greci, și au înțepat și pre Pusa armașul. Și au trimis la înpărăție 40 de Unguri vii, făcut-au și o movilă mare lângă drumul Giurgiovului, și au înfipt o cruce de piatră în vârful movilii. Iar Matei agă, și Tudosie spătar, și Gorgan spătar, și Dumitru slugerul, și Mihai Coțofeanul, și Barbul Brădescul, și Petrea Slujitorul, și cu alți boeri, câți au scăpat din războiu, au fugit și s'au închis la mănăstire la Tismana, și au ședut

[1]) Acì se termină completarea textului după manuscrisul No. 269.

www.dacoromanica.ro

acolo 10 zile. Iar Leon Vodă îndată au trimis după ei pre cumnată-său Boul banul, şi pre Nedelco Boteanul cu oşti, ca să ajungă pribegii, şi să-i prinză, şi fiind ei închiş la Tismana i-au ajunsu, şi s'au bătut cu ei trei zile, şi nu le-au putut strică nimic. Deci întorcându-se oştile înnapoi, prădat-au ţara într'acea parte de loc cum au fost mai rău. Iar Matei agă văzând că s'au dus oştile, eşiră din mănăstire, şi merse în Izvarna, şi, povăţuindu-i starostea, i-au suit la munte, şi au trecut în Ţara Ungurească la Caravan-Sebeş. Iar Leon Vodă mai trimise şi alte oşti a doaoara cu Gheorma căpitanul, ca să prinză pribegii, şi nimic nu le-au putut strîcà, ci întorcându-se oştile, iar au jăfuit şi au prădat ţara peste Olt foarte rău. Iar într'acea vreme, fiind pe marginea Dunării un paşă ce-i zicea Meemet Abazà, şi înţelegând pentru această săracă de ţară, cum o au spart domnii streini cu Grecii Ţarigrădeni, făcut-au sfat cu toţi boerii, ca să aducă pre Matei agà dela Ardeal să-l facă domnu ţării, fiind boeriu de ţară, vor aveà săracii odihnă dela dânsul. Şi îndată trimise la el pre Popa Ignatie sărbul dela Nicopoe, ca să vie să-l facă domnu Ţării-Rumâneşti, cu voia Paşii, şi s'au înpreunat cu el la Făgăraş. Iar Leon Vodă încă trimise pre părintele Vlădica Grigorie, şi pre Ivaşco vornecul, şi pre Grigorie comisul cu cărţi cu mare jurământ la Racoţe craiul, ca să vie boerii pribegi la casele lor cu bună pace. Deci o seamă de boeri anume: Filişanul, şi Coţofeanul, şi Brădescul, şi Petrea Slujitorul, şi Barbul Poenarul, şi Ionaşco dela Saia, ei au venit de s-au închinat lui Leon Vodă, şi i-au boerit pre toţi. Venit-au şi Aslan vornecul, şi l-au făcut ban mare la Craiova.

Iar când au fost la Iunie 21, leat 7140(=1632) Sâmbătă, venit-au capigii dela Poartă cu Schimni ciauş, de au luat domniia lui Leon Vodă. Şi au eşit din scaun Luni noaptea, Iunie 23, şi s'au dus la Ţarigrad. Şi au domnit ani 2 pol, fără 8 zile. Iar boerii îndată au trimis la Matei agà pe Drăguşin sluga lui, dându-i ştire de maziliia lui Leon Vodă, ca să vie la casa lui cu bună pace. Deci Matei aga înţelegând de aceasta, şi fiind supărat de străinătate, dete mulţumită lui Dumnezeu, şi socotì să vie în ţară. Iar mai nainte cu cinci zile trimesese pre cumnată-său Gorgan spătarul la Alexandru Vodă Iliaş în Moldova ca să-i facă pace, şi acolo fù omorât. Iar Matei agà îş luă zioa bună dela Racoţe craiul, şi dela toţi domnii şi nemeşii, şi au purces să vie aicea în ţară. Iar craiul pentru multă slujbă dreaptă ce i-au făcut, când au venit Nemţii asupră-i la Tocaiia, n-au vrut să-l lase să vie făr de oameni, cì i-aŭ dat câteva steaguri de Unguri de l-au petrecut, purcezând din Caravan-Sebeş; Avgust 2, leat 7140(=1632) i-au fost conacul la sat la Cornu pre locul turcescu. Acolo i-au eşit înnainte Beiul dela Ruşava cu poclon, şi i-au dat bani înprumut, câţi

www.dacoromanica.ro

au pohtit, ca să-i fie de cheltuială. Şi de acolo purcezând au trecut muntele aicea în ţară pe plaiul Drinovului şi au tabărît în silištea Preştenii, ca să vie la casa lui cu bună pace. Iar dela înpărăţie au fost dat domniia **Radului Voevod**, feciorul lui Alexandru Vodă Iliiaş, ca să fie domnu în Ţara-Rumânească. Iar Matei aga trecând muntele aicea în ţară, şi prinzând de veste boerii, şi roşii, şi toată ţara de peste Olt, să strânseră toţi, şi merseră de să întimpinară cu Matei aga, şi făcură sfat, cum iaste ţara perită şi mâncată de streinii mai vârtos de Greci, şi nu vor mai puteà aşteptà şi pre Radul Vodă cu atâta datorie, ca să-i mai mănânce şi să-i prade, ca şi mai nainte; ci au rugat toţi pre Dumnezeu şi au luat pre Matei Agà cu sila, ne ajunsu la casa lui, de l-au dus la Meemet Abazà Pasà în Necopoe. Şi după ce s-au întimpinat cu dânsul, numai decât l-au înbrăcat cu caftan. Şi de acolea i s-au înnălţat numele lui de domnie; şi începù a scrie cărţi pen ţară: **Io Matei Basarabă Voevod**, cu mila lui Dumnezeu domnu Ţării Rumâneşti. Şi-i dete Paşa surlari ca unui Domnu, şi beşlii; şi luându-şi zioa bună dela Paşa, au purces dela Dunăre Septemvrie 17. Şi au intrat în scaun în Bucureşti, Septemvrie 20, leat 7140(=1632). Iar o seamă de boeri anume Necula vistierul, şi Hrizea vornecul, şi Papa logofătul, şi Dumitru Dudescul, şi Neagul agà, şi alţi boeri, n'au vrut să să închine lui Matei Vodă, ce s'au dus la Alexandru Vodă în Moldova, ca să vie cu fii-său Radul Vodă aicea în ţară. Deci Radul Vodă n-au venit cu steagul pe unde vin Domnii, ce au trecut Dunărea pre la Obluciţă. Iar boerii ţării încă tăbârîră la Râmna ca să cuprinză slujitorii cu lefi. Iar Matei Vodă înţelegând de aceasta, îndată trimise streji asupra lor pre Mihai Coţofeanul şi pre Radul Desa. Şi deca prinseră de veste boerii, fugiră în Moldova foarte înspăimaţi, şi să înpreunară cu Radul Vodă în malul Siretului la Movilă; şi numai decât dete ştire lui Alexandru Vodă, şi să sfătuiră şi aleseră pre Calotă cluceriul, şi pre Andreiu vornecul, de i-au trimis cu cărţi la slujitori ca să să închine Radului Vodă, iar ei n-au vrut nici unul, ci încă i-au şi prinsu de i-au adus la Matei Vodă; şi nu le-au făcut nimica, ci încă i-au trimis cu cărţi iar înnapoi la boeri, ca să să lase de ce s-au apucat, şi să vie cineş la casa lui cu pace. Iar ei n-au vrut, ce încă au trimis de au adus şi Tătari. Şi au purces Radul Vodă cu oaste grea Moldoveni şi Tătari siimeni cu steag înpărătesc, cu capigiu şi cu Schimni ciauş, ca să scoată pre Matei Vodă din domnie, făcând multă peire şi robiciune ţării. Iar Matei Vodă deca prinse de veste că vin asupră-i îndată-ş strânse oştile, şi puse tabăra pe marginea Bucureştilor despre Dudeşti, şi tocmì pre fieşte care la ceata lui. Radul Vodă încă au tăbărât cu oastea lui şi cu boerii ţării la Colintina în drumul Obi-

www.dacoromanica.ro

leştilor. Deci când fù la Octomvrie 25 (zile), leat 7141, Sâmbată, lovitu-s'au strejile, din jos de mânăstirea Plumbuitei, şi foarte rău fură biruiţi Moldovenii. Iar a doo zi Octomvrie, 26 z(ile), Duminecă, s'au lovit oştile de faţă. Şi capetele oştilor lui Matei Vodă pre călăraşi erà Tudosie spătar, feciorul lui Vintilă vornecul, şi Gherghe spătar, feciorul Lupului vorneculuì, iar pre roşii erà Ivaşco vornecul Băleanul, şi Barbul păharnec Brădescul, iar pre dorobanţi erà Oprea aga, şi Lupul căpitan. Şi hasna lui Matei Vodă erà Arhanghelul Mihail, iar hasna Radului Voda au fost Orac Mârzea capul Tătarilor. Fost-au războiu foarte mare de dimineaţa până seara; făcut-au Tătarii mare năvală în multe rânduri, cât să amestecà unii cu alţii, bătându-se tot în sabie, şi nimica nu putură folosì; ci când fù în deseară, dete Dumnezeu de fù izbânda lui Matei Vodă. Iar Radul Vodă au dat dosul fugind cu mare spaimă cu capul gol; şi multe trupuri căzură jos de sabie. Atuncea au perit Necula vistierul şi Papa logofăt, şi Drăghiciu; iar Hrizea vornecul şi Mihul spătarul şi Catargiul, şi Dudescul şi Vasilache agà, şi Mitrea pitar, şi Danciul logofăt, aceştia au scăpat cu Radul Vodă la Moldova. Şi au luat Matei Vodă, şi steagul Radului Vodă cel de domnie şi pre Turci nu i-au bântuit. Strâns-au şi trupuri căzute din războiu, de au făcut o movilă mare în marginea oraşului despre Dudeşti ca să să pomenească. Şi au venit de au şăzut în scaun în Bucureşti dând laudă lui Dumnezeu.

Iar când au fost la Noemvrie 5, fù chemat Matei Vodă de Abazà paşà, de ş-au tomit lucrurile sale şi ale ţării, şi iar au venit la scaunul lui în Bucureşti. Iar când au fost la Noemvrie, 15 z(ile), venit-au un capigiu dela Înpărăţie cu atişirif înpărătescu, de au dat lui Matei Vodă steagul Radului Vodă ce-l luase dela războiu, ca să-l stăpânească el. Iar când fù la Dechemvrie 13, purces-au Matei Vodă la înpărăţie Suliiman agà imbrihorul, şi cu mulţi boeri mari şi mici, şi părintele Vlădica Grigorie, şi Teofil Episcopul, şi roşii, şi călăraşi, şi dorobanţi şi au mersu pre la Abazà paşà, şi de acolo s-au dus la Ţarigrad, şi au sosit la Ghenarie 5, şi au descălecat la Saraiul Moldovii. Şi într'acea zi au mersu la Vizirul de l-au înbrăcat cu caftanul, şi s-au întorsu iar la Saraiu, şi tot acolo au şăzut până s'au umplut 20 de zile de ale lunii lui Ghenarie, şi nici un răspunsu nu i-au dat, şi erà cu multă grijă.

Iar Curt Celebì grecul tot au umblat pre ascunsu la Vizirul, şi s-au ispitit în multe feliuri, aducând grece şi turcoaice văduve cărora le-au perit bărbaţii şi feciorii la războiul lui Matei Vodă, şi nimic n-au putut folosì. Iar când au fost la Ghenarie 20, venit-au şi boerii pribegi din Moldova la Ţarigrad, anume Dumitru Dudescul şi Vasilache agà, şi Mitrea pitar, şi trei slugi ale Hrizii Vornecul

www.dacoromanica.ro

anume Danciul logofăt, şi Radul vătaf, şi Damaschin logofătul şi cu Moldoveni trimişi de Alexandru Vodă Iliaş, cu o carte de pără care s-au dat în mâna înpăratului făcând pără boerii pribegi, cum au fost mai rău şi mai cu strâmbul, iar înpăratul nimic n-au băgat în seamă pâra lor, ci i-au trimis la Vizirul să steà de faţă.

Deci când fù la Ghenarie 22, stătù Matei Vodă faţă cu dânşii înnaintea Vizirului, şi multă price şi gălceavă au fost între ei cât Dumnezeu ştie. Iar cand au fost a doa zi mers-au boerii lui Matei-Vodă la Divanul înpărătesc, şi au făcut mare jalbă pentru Greci, cum ei au spart raiaoa Ţării Rumâneşti cu jafurile şi cu tot feliul de răutăţi, că au luat tot ce au găsit, până ce au pustiit ţara. Atuncea n'au mai cutezat să să iveascâ nici Greci, nici boeri pribegi, nici Moldoveni, ci au şăzut tot ascunşi. Şi fiind mila lui Dumnezeu pre capul lui Matei Vodă şi a ţării, numai de cât porunci înpăratul, ca să fie Matei Vodă Domnu Ţării Rumâneşti; şi au eşit din Divan cu mare cinste. Iar la Fevruarie 3, mers-au de au sărutat mâna înpăratului. Şi l-au înbrăcat cu caftan pre el şi pre toţi boerii câţi au fost cu el şi i-au dat steag de domnie noao; şi au eşit cu mare cinste. Şi l-au petrecut cu halaiu până la Saraiu, cum nu s'au petrecut nici un domnu. Şi au venit toţi boerii pribegi de s'au închinat lui, şi au purces Matei Vodă dela Ţarigrad Fevruarie 18, şi au intrat în scaun în Bucureşti, Martie 10, leat 7141 (=1633). Şi au fost mare bucurie şi veselie la toată ţara de la mic până la mare; şi mulţumia lui Dumnezeu de domnu bun şi milostiv, care i-au izbăvit de vrăjmaşii lor, de Greci.

Iar când au fost la August 28, purces-au Matei Vodă cu toate oştile, şi s'au înpreunat cu Abaza paşà în Galaţi la Septemvrie 10, leat 7142 (=1633). Aşijderea şi Moise Vodă Domnul Moldovei încă au mers cu oştile lui, şi Bugeacul tot, şi au trecut Nistrul la Cameniţă, şi au făcut mare războiu cu Leşii, şi nimica nu le-au putut strică ci s'au înturnat iar înapoi cu tabăra, şi au bătut un Coşteaiu dela Studeniţă, şi acolò au perit Barbul postelnecul Bălăceanul.

Şi au luat de acolò mulţime de robi, şi s'au întorsu fieşte carele la ţara sa.

Matei Vodă încă au venit în scaun în Bucureşti Noemvrie 6. Şi în domnia lui multă milostenie au arătat pre la creştini, şi au făcut multe mânăstiri şi biserici. Intâiu mănăstirea dela Câmpul-lungu cea surpată din temeiu a Radului Negru Vodă; 2, o bisearică în Piteşti; 3, o mânăstire la Slobozia lui Ianake; 4, o biserică la pod la Călugăreni; 5, o mânăstire la Căldăruşani; 6, o bisearică la Gherghiţă; 7, o mânăstire la Sadova peste Olt; 8, o mânăstire la Gura Motrului; 9, o mânăstire la bisearica dintr'un lemn; 10, o mâ-

www.dacoromanica.ro

năstire la Arnota; 11, bisearica cea domnească la Craiova; 12, o bisearică şi casele domneşti la Caracăl; 13, o mânăstire la Brâncoveani; 14, o mânăstire la Negoeşti pre apa Argeşului; 15, o mânăstire la Plătăreşti; 16, o mânăstire la Breb; 17, o biserică în Târguşor; 18, o biserică în Ploeşti; 19, episcopia Buzăului; 20, o mânăstire la Măxineani lângă Siret; 21, o mânăstire la Pin în judeţul Buzăului la munte; 22, o mânăstire în Moldova pe apa Şuşiţii ce să chiamă Soveja. Şi s'au îndemnat de au făcut şi cetatea din Târgovişte de iznoavă, la leat 1752 (=1644). Şi alte multe bunătăţi şi milostenii au făcut aicea în ţară, şi la Svetagora, şi la sfântul Ierusalim, şi într'alte părţi, şi au dăruit multe mânăstiri şi le-au înnoit, şi ţara să bucură dela mic până la mare, şi dà laudă lui Dumnezeu, că avèà pace şi odihnă, şi fieşte carele aveà hrană din destul. Făcutu-s'au şi războae în zilele lui, că întâiu s'au sculat Vasilie Lupul Voevod Domnul Moldovei, şi aù venit cu oaste asupra lui, ca să-l scoaţă din ţară şi să fie el Domnu; şi au venit până la Buzău, iar Matei Vodă prinzând de veaste, îndat, au purces cu toate oştile, şi i-au trimis ajutor şi Raçoţe Craiul ungurescu o seamă de Unguri. Iar Vasilie Vodă n'au aşteptat, ci au fugit înnapoi cu mare groază. Matei Vodă încă l'au gonit până la Putna, şi i-au prădat Ungurii ţara foarte rău, mergând pre la Trotuş să treacă la Ardeal. Şi de acolò s'au întorsu Matei Vodă iar la scaunul lui în Târgovişte cu mare izbândă. Al doilea rând iar s'au sculat Vasilie Vodă cu Moldovenii şi cu Tătarii şi au venit în ţară, şi au făcut mare războiu cu Matei Vodă la Nănişori pre apa Ialomiţii. Şi au fost izbânda lui Matei Vodă, iar Vasilie Vodă de abia au scăpat cu puţintei oameni şi au fugit la Brăila.

Deci Turcii văzând că are strişte la războiu, şi-i să înmulţesc oştile şi vitejii, făcură sfat ca să-l prinză cu mare meşteşug, şi trimise pre Chinen paşà cu mulţime de Turci, şi tăbărără unii din sus de Bucureşti, la morile Cotrocenilor, alţii din jos de Bucureşti despre Văcăreşti.

Iar Matei Vodă deca prinse de veaste, îndată îş strânse toate oştile, stând toţi întrarmaţi lângă dânsul şi zioa şi noaptea.

Deci Turcii deca văzură că nu-i pot stricà nimica, să întoarseră cinstindu-i şi dăruindu-i Matei Vodă.

Al doilea rând au făcut meşteşug mare, că au strânsu oşti turceşti la Obluciţă. Vasilie Vodă încă au venit cu oştile lui la Cetatea Albă. Poruncind înpărăţia şi lui Matei Vodă, să meargă şi el cu oştile lui la cetatea Albă, ca să-l ocolească acolò Turcii, Tătarii, Moldoveanii şi să-l prinză. Deci Matei Vodă purcese cu toate oştile lui, şi merse până la Ialpoh, şi acolò prinse de veaste că va să-l

www.dacoromanica.ro

prinză Turcii. Şi îndată să întoarse înnapoi cu toate oştile lui, şi venì în Târgovişte. Şi trimise paşii multe daruri scumpe cu cinste şi cu mare plecăciune, şi aşà sà răsipiră toţi cineş la ţara sa.

Iar Matei Vodă şezù în scaun cu bună pace despre toate părţile. Iar când au fost cursul anilor 7161 (=1653), fiind Matei Vodă învrăjbit cu Vasilie Vodă, şi având legătură şi priiteşug cu Racoţe Gheorghie craiul unguresc, sfătuitu-s'au amândoi în taină, ca să-ş ia pre vrăjmaşul său Vasilie Vodă deasupră-ş, că nu să mai puteà odihnì de dânsul, ci în toată vremea dicà răgălceavă şi războiu asupra lui, nefiindu'i nimica vinovat. Deci fiind un boeriu a lui Vasilie Vodă foarte credincios anume Gheorghiţă vel logofăt, feciorul lui Ştefan din Răcăciuni, făcură sfat şi legătură cu dânsul să prinzì pre Vasilie Vodă, şi să fie el domnu. Asemăna-se acel Gheorghiţă cu Iuda cel ce au vândut pre Hristos, că trimise Racoţe şi cu Matei Vodă oşti pre ascunsu Unguri şi Munteni, ca să-l lovească făr'de veaste. Şi aşà în zioa de Dumineca Florilor au sosit oştile în Iaşi, şi radicară Domnu pre acel Gheorghiţă; iar Vasilie Vodă prinzând de veste mai de timpuriu au fugit cu toată casa lui şi s'au dus la gineri-său Temuş, feciorul lui Hmelnischie Hatmanul căzăcesc. Şi în grabă iar s'au întorsu înnapoi înpreună cu gineri-său Temuş, şi cu mulţime de Cazaci, şi au făcut mare războiu cu Gheorghe Ştefan Vodă la sat la Potricani, şi fù izbânda Cazacilor. Iar Gheorghie Vodă cu Ungurii şi cu Muntenii deteră dosul şi au fugit. Deci Vasilie Vodă nu s'au aşăzat în scaunu-ş, ce au grăbit de au venit cu Cazacii asupra lui Matei Vodă, înpreună cu gineri-său Temuş şi cu Moldoveni. Iar Matei Vodă deca prinse de veste, îndată trimise pre Badea post(elnic) Bălăceanul la Racoţe, ca să-i dea o seamă de oşti ajutor, iar Racoţe prinse bucuros, şi să făgăduì că va venì el, capul lui, cu oşti ca să nu scape acel vrăjmaş. Deci Vasilie Vodă foarte grăbì şi întra în ţară, iar Matei Vodă îndată trimise pre Diicul vel spătar cu o seamă de oşti, şi le-au eşit înnainte la Focşani; şi nu le putù stà în potrivă, că nù aveà arme cu foc, ci i-au spartu Cazacii şi i-au risipit foarte rău. Apoi înţelegând Matei Vodă mai trimise o seamă de oşti cu foc haiduci călări şi pedestri, şi Siimeni cu ţăcăluşi, şi să lovirà la Şoplea pre Teleajăn, şi nici aceştea nu le-au putut stà în potrivă. Aceasta deca înţelese Matei Vodă, foarte tare să îngrijà şi rugă pre Dumnezeu, şi îndată purcese cu toate oştile lui din Târgovişte, Mai 15 (zile) leat 7161 (=1653) Duminecă şi au tăbărît la sat la Finta, pre apa Ialomiţii. Şi la Mai 17 îş tocmì oştile foarte bine, aşăzându-i cineş la locul lui. Şi începù a-i învăţà pre toţi zicând: feţii miei voinici viteji, rugaţi pre Dumnezeu şi să vă înbărbătaţi, să staţi toţi gata de războiu, că iată vrăjmaşul nostru Vasilie Vodă

www.dacoromanica.ro

soseşte: să nu fie vr'unul care cumvà cu gândul îndoit, ce cu credinţă şi cu bărbăţie cu armele goale să vă bateţi vitejaşte, cum v'aţi bătut şi mai nainte, să nu care cumvà numele vostru cel bun să să surpe jos, că nu ne va fi nici de un folos.

Deci aşà învăţându-i, sosì şi Vasilie Vodă la vremea prânzului cu gineri-său Temuş, şi cu mulţime de Cazaci şi de Moldoveni, ca la 20.000. Iar Matei Vodă cu toate oştile şi cu curtea lui, ca la 7000. Şi aşa să lovirà de iute unii cu alţii, cât să spărie Matei Vodă că-l va biruì, şi încă pre o seamă de oşti le înfrânse, şi le deterà de pe mal jos, şi fugirà spăimântaţi, trecând Ialomiţa făr de vad. Iar Matei Vodă alergà în toate părţile, îndemnând pre boerii lui şi pre voinicii câţi rămăsese, ca să stea de războiu să nu-ş dea mijlocul, zicând: că Dumnezeu iaste cu noi, că eu îi cunoscu că sânt slabi, şi să înputină vârtutea lor; nădăjduescu-mă lui Dumnezeu, că vom să-i biruim acum curând şi să vor întoarce ruşinaţi din ţara noastră. Iar ei auzind cuvintele lui cele dulci să înbărbătà şi dà războiu foarte tare, bătându-se toată zioa în pusci, în tunuri, în săgeţi, în sabii, faţă la faţă. Şi mai vârtos boerii cei mari, al doilea coconii lor, şi cu slugile lor, tot cu sabiile goale intrà într'ânşii de-i goneà şi-i râspândeà în toate părţile. Atuncea şi Matei Vodă cu toţii nâvălì asupra vrăjmaşilor foarte tare, cât îl şi rănirà cu un glonţu la piciorul stâng din josul genunchiului. Iar când fù în diseară, făcù Dumnezeu o minune mare, că trimise lui Matei Vodă ajutor, un nor foarte ploios, carele să ivì despre austru, fiind ceriul prea seninat. Şi veneà asupra taberilor iute cu un vânt foarte viforos, şi aşà trecù preste tabara lui Matei Vodă, iar când sosì drept tabăra lui Vasilie Vodă, acolo îş năpustì toată apa, ca cum ar curge un pârău foarte repede, şi picăturile erà groase şi vârtoase ca piatra, şi unde-i loveà, ticăloşii, câdeà dupre cai jos. Şi să făcù în tabăra lor apă multă ca o baltă tinoasă şi aşà slabirà. Aceasta vâzând Matei Vodă, îndată să năpustì cu toată tabăra lui, şi intrarà în mijlocul lor făr de nici o frică, tâindu-i foarte rău, şi vii încă prinserà mulţi; iar Vasilie Vodă şi cu gineri-său Temuş de abia au scăpat cu puţinei oameni călări, şi au trecut în Moldova prela Galaţi. Insă noroc au avut căci au înnoptat că l-ar fi prinsu şi pre el, iar de s-ar fi făcut zâbavă numai doao zile să nu să fie lovit oştile lui pre Teleajăn, şi-i băgà la mijloc. Deci Matei Vodă s'au învârtejit înapoi a doa zi Mai 18 leat 7161 (=1653) şi s-au dus la Târgovişte cu mare izbândă, şi voinicii lui cu multă dobândă, dând toţi laudă lui Dumnezeu pentru mila şi binele ce le-au făcut, şi i-au izbăvit din mâinile vrăjmaşilor. Strâns-au trupuri căzute în războiu 3000 şi au făcut o movilă mare la Finta. Şi au în-

www.dacoromanica.ro

fipt și o cruce mare de piatră; mai făcut-au și a'tă movilă din jos de Târgoviște lângă drumul cel mare.

Gheorghie Vodă încă fiind pribeag aicea în țară căzut-au la Matei Vodă și la Racoțe craiul cu multă rugăciune de i-au dat oaste ajutor, și s-au dus asupra lui Vasilie Vodă, și au făcut războiu la Selca, și fù izbânda lui Gheorghie Vodă. Iar Vasilie Vodă au fugit în Țara Tătărască la Hanul. Iar pre doamnă-sa o au lăsat cu gineri-său Temuș în Suceava. Iar Gheorghie Vodă cu Moldovenii, și cu Muntenii, și cu Ungurii, și cu Leșii, au încungiurat cetatea Sucevii, că acolo erà doamna lui Vasilie Vodă și fiii-său Ștefănuță Vodă închiși, având doamna ajutor pre gineri-său Temuș cu 8000 de Cazaci. Deci fiind ei îngropați supt cetate, în toate zilele eșia de dà războiu, și înfrângeà foarte rău pre cei den afară, până să umplù trei luni și jumătate. Și când fù într'o zi șăzând Temuș supt cortul lui, tocmiră Nemții un tun și-l slobozîră asupra lui, și așà lovì o ladă de lemnu ce erà lângă dânsul, și rumpându-se o bucată de ladă, au lovit pre Temuș preste un picior, și umflându-se piciorul îndată murì. Iar Cazacii numai decât ridicară alt hatman, și făcură pace cu Gheorghie Vodă, și închinară cetatea. Iar Vasilie Vodă au căzut la hanul cu multă rugăciune, și-i făgăduì multe daruri scumpe, de i-au dat ajutor 20000 de Tătari, ca să scoață pre doamnă-sa și pre fii-său din Suceava. Și purcese cu dânșii, și când sosì la Prut îi venì veste rea și amară, cum au perit gineri-său Temuș, și s-au închinat cetatea, și au prinsu pre doamnă-sa și pre fii-său, și i-au luat toată avuția. Și înțelegând de aceasta, numai decât să întoarse iar înnapoi cu mare întristăciune, și sosind la Hanul fù prinsu și băgat în obezi; trimițându-l la Țarigrad, fù închis la Idì-Culà. Deci Cazacii tocmiră trupul lui Temuș într'un sicriu și-l duseră cu dânșii la țara lor. Atuncea doamna plângeà cu mult amar, intrând în inima ei spaimă și groază mare. Iar Gheorghie Ștefan Vodă au intrat în cetate, și au prinsu pre doamna lui Vasilie Vodă și pre fii-său, și i-au luat toată avuția și s'au întorsu iar la scaunul lui în Iași, cu mare dobândă. Și au plecat capul la Turci și ș-au tocmit lucrul, și i-au adus steag de domnie. Iar Matei Vodă fiind rănit din războiul căzăcesc, zăcià în patul lui și nu puteà să să od hnească, și să-și caute leacul rănii sale, de năcazul slujitorilor lui, mai vărtos de Dorobanți și de Siimeni, și de alte breasle, că foarte îi îngrășase Matei Vodă, strângându-i din printralte țări streine foarte sărace. Și le făcù milă mare și-i înbogățì, ca să-l caute la vreme de nevoe cum să cade slujilor. Iar ei să îndrăciră toți, și începură a nu-l băgă seamă nici de cum, ci-ș bătea joc de dânsul, și în toate zilele zburà în curtea lui, și luà tunurile de le scoteà afară la câmp, și intrà în scaun unde făceà de-l

www.dacoromanica.ro

pedepsia, şi să lăudà zicând: că ei au bătut războiul Cazacilor, cerşindu-i să le deà trei lefi, iar de nu le va dà, ei vor sparge cămara şi-ş vor luà singuri; şi-l pedepseà în multe chipuri zicându-i, să lase scaunul şi să să facă călugăr, prepuindu-i că au înbâtrânit şi ş-au eşit din minte, şi altele multe ca acestea.

Aicea însemnăm pentru doi boeri, anume Ghinea Ţucală vel vistier şi Radul Vârzarul vel armaş, ce au fost în zilele lui Matei Vodă.

Domnind Matei Vodă bine şi cu pace, şi făcând multe bunătăţi şi milostenii până la 16 ani din domniia lui, *precum arată istoria lui*, iar diavolul vrajmaşul binelui omenesc cercând precum iaste obiceiul lui, ca să strice numele acelui domnu bun, găsit-au pe aceste doao vase rele. **Ghinea Ţucala** erà grec lăcătuş dela Rumele, şi încă de mic au dobândit acea poreclă de-i ziceà Ţucală, adecă olar. Că olarul din cătro îi iaste voia, dintracolo pune toarta, aşà zicea şi acest Ghinea, că încătro îi va fi voia, într'acolo va învârti roata, şi va luà plata. Erà şi căsătorit aicea în ţară, cu casă la sat la Brătişani pe Olteţ, în judeţul Românaţilor. Acesta încetişor şi pre ascunsu ca un diavol cercà pre Matei Vodă zicând -i, de ţi-i voia să faci bani mulţi, fă-mă vel vistier, şi vei cunoaşte mult folos dela mine, că-ţi voiu face bani mulţi, de te vor fericì multe ţări. Atuncea şi Matei Vodă plecă urechea, şi-l făcù vel vistier, dându-i toată puterea în mâna lui. Atuncea el aevea îş arătâ toată răutatea, şi să făcù ca un lup flămând, trimiţând în toate părţile de prădà şi pre mari şi pre mici, asuprindu-i făr de dreptate. Şi când erà în postul cel mare, el nu mergeà la biserică ca creştinii, ci şădeà la gazdă de-ş făceà socoteala banilor, şi-i băgă în lade. Şi să lăudà că scrie toată socoteala ţării pre unghe, şi măsurà cu totul în toate părţile, şi nu găseşte om cu coae. Deci cu aceste avănii şi drăcii, făcură lui Matei Vodă bani mulţi, şi avuţie reà în loc de mamon, şi în loc de slavă şi de fericire, ce să lăudà să facă domnu-său. Ei îl ocărâră şi-i stricară numele lui cel bun cu iubirea de argint. **Iar Radul Vărzarul vel armaş** erà Rumân de neam, şi tată-său au fost grădinar de verze la Ploeşti, pentru acea s-au poreclit de i-au zis vărzarul; o reà sămânţă au fost, că nu s-au făcut varză bună, ci de mic au răsărit fiiul dracului. Deci cu slujba lui cea reà ce să învăţase încă din copilărie ajuns-au la Matei Vodă de l-au pus vel armaş, pă ce vreme erà şi Ghinea Ţucală vel vistieriu. Acesta erà cu totul îndrăcit şi făr de ruşine, şi iubitor de bani, şi mai vârtos de a vârsà sânge omenesc. Inceput-au a-ş vărsà veninul asupra săracilor,

www.dacoromanica.ro

că să slobozeà ca un șarpe mânios de muşcà şi pre unii şi pre alţii, şi pre cine aflà că are cevaş putere, el le aruncà prihăni şi năpăşti, de-i prădà şi le luà tot ce aveà. Nu scăpà de el neprădat şi nejăfuit nimerea, nici boeri, nici negu[illegible]ători, nici călugări; ci pre unii îi omorà în casa lui, şi le ascundea trupurile prin gunoae, pre alţii îi dà pen târgu, tăindu-le urechile şi nasurile, aruncându-i prin ocne; alţii de frica lui, îş lăsà casele şi moşiile şi fugeà încotro puteà ca dela un pârjol, pentru că nimenea nu le puteà folosì, şi puţini au scăpat de el neprădaţi, că el ca un drac numai ce tuşà şi aruncà cu buzduganul în sus, şi cine îl auzia să ascundeà de glasul lui. Şi fiind el atâta de sângerat, nici pe atâta nu s-au lăsat, ci-l îndemnâ diavolul de semănâ vrajbă mare, ca un fecior de grădinar, între Matei Vodă, şi între Racoţe Gheorghie, craiul unguresc, şi între Vasilie Vodă, zicând cătră unul şi cătră altul multe minciuni, până i-au învrăjbit, şi au plămădit pizmă mare la mijlocul lor. Şi pentru aceste spurcate ale lui fapte rele mult sânge s-au vârsat, şi robie din destul, şi au căzut asupra acestor trei sărace de ţări, limbi păgâne de le-au călcat şi le-au robit, şi le-au prădat, cum au fost mai rău. Deci aceà avuţie reà ce o strânsese, să răsipì ca praful. Şi lor încă le trimise Dumnezeu plată foarte cumplită. Că fiind Dorobanţii şi Siimenii înpreună cu alte bresle foarte turburaţi, să strânseră într'o zi toţi în curtea domnească, şi să sfătuiră ca să-i ucigâ pre amândoi, aruncându-le prihăni, cum ei sfătuesc pre domnu să nu le deà lefi. Şi aşà fiind turburaţi, ca nişte porci făr de ruşine, să suiră sus în casele domneşti, unde zăceà Matei Vodă, căutând pre aceşti boeri, supt căpătâiul lui, supt paturi, prin poduri, prin cămări, prin lăzi până-i găsiră, şi aşà i-au luat dinaintea lui, cât să cutremurâ locul de groaza lor, dezbrăcându-i de haine, şi bătându-i nemilostiv, îi duseră până îi scoaseră la câmpu, şi acolo i-au omorât pre amândoi înaintea tuturor oştilor. Şi într'acea turburare a lor întâmplându-se şi lui Socol vel clucer Cornăţeanul a fi bolnav la gazda lui, iar ei ca nişte tâlhari şi pre dânsul l-au ucis; şi le-au jăfuit casele, şi le-au luat tot ce au avut şi ce au găsit.

Iar când au fost la Avgust, leat 7161 (=1653), au răposat doamna Ilina a lui Matei Vodă, şi cu mare cinste fù îngropată în biserica cea domnească în Târgovişte. După aceia au dat Dumnezeu de s'au vindecat şi Matei Vodă la piciorul lui, şi au eşit în plimbare cătră-Argeş. Şi întorcându-se de acolò, iar Dorobanţii şi Siimenii i-au închis porţile, şi i-au eşit înainte la şanţul cel mare, cu toate tunurile, oprind pre domnul lor ca să nu mai intre în cetate, zicând: că nu le mai trebue să le mai fie domnu, ci sau să iasă din ţiară, sau să să călugărească. Şi aşà şăzù Matei Vodă cu toţi boerii obidit din

www.dacoromanica.ro

josul oraşului trei zile. Şi nici pâine nu-l lăsa să-ş ià din averea lui, şi din cinstea domniei lui. Deci într'alt chip n'au avut cum face, ci le-au făgăduit să le deà doao lefi. Şi aşà de abia l'au lăsat de au întrat în cetate la scaun. Iar ei tot nu să mai aşăzà, ci ca nişte lupi flămânzi zbierà şi zioa şi noaptea, şi umblà pre la casele boerilor, ca nişte calici de-i pedepseà, şi le cereà de băutură. Şi nimenea nu le puteà stà înainte, că umblà toţi beţi, zăcând pre în pivniţe cu mueri cu copii cu tot. Lăsară hrana lor cea bună, şi să apucară de tâlhării. O, câtă obidă erà lui Matei Vodă, unde ştia cât bine le-au făcut şi acum îş bat joc de dânsul! Şi chiemă pre toţi boerii lui şi le zise: o dragii miei boeri, ştiţi cât mă munciiŭ de ţinuiŭ ţara, şi mă nevoiiŭ de-i strânseiŭ pre la moşiile lor, şi în zilele mele crescură şi să însurară, şi făcură iar copii, şi să înbogàţiră toţi, mai vârtos acest neam dorobânţesc, că fiind ei dintr'acest pământ al Ţării Rumâneşti, şi ne având ei nici o nevoe dela mine sau dela alţii, cum au întrat diavolul între dânşii de i-au nebunit, şi nu ştiu ce fac că s'au însoţit cu Siimenii Sărbi, de ş'au măritat fetile şi surorile dupre ei. Şi de acum înainte nimenea nu le poate stà în potrivă să-i contenească, ce să ştiţi, dragii miei, cu adevărat, că pentru faptele lor cele rele, vor să vie răutăţi mari asupra aceştii ţări, şi va să cază la mare nevoe, şi vor să pătimească rău şi cei buni pentru cei răi, că întâiu eu nu pociu răbdà turburarea lor care fac ei asupra mea şi asupra voastră, ci gândesc de voiu aveà zile, să aduc în primăvară 30000 de Tătari, şi pre craiul unguresc cu. Ungurii, să-i lovesc făr de veste de toate părţile, să-i puiŭ tot supt sabie pre cei mari, să piară ca nişte tâlhari, să-mĭ izbândesc asupra lor, pentru mult bine ce le-am făcut. Şi aşà cu mare năcaz au petrecut Mateiu Vodă den zi în zi, şi fiind slab ajungând la adânci bătrâneţe s'au războlit. Şi când fù la Aprilie 9, leat 7162 (=1654), Duminecă dimineaţa, au răposat în casele domneşti în Târgovişte. Şi au domnit ani 20 şi luni 8. Iar boerii ţării înpreună cu părintele Ignatie Mitropolitul îndată trimiseră de strânseră toată curtea, şi toţi slujitorii, şi făcură mare sfat. Şi cu voia tuturor aleseră din mijlocul lor ca să le fie domn **Io. Costandin Basarabă Voevod, feciorul lui Şerban Voevod,** că-l ştià că iaste om bun şi înţelept şi blând, şi toţi să bucurară şi să veseliră. Şi îndată scoaseră şi trupul lui Matei Vodă din casele domneşti, şi-l puseră în mijlocul curţii, fiind şi sfinţia sa părintele Macarie Patriarhul dela Antiohia, cu Mitropolitul Ignatie, şi cu mulţi arhierei şi popi, şi călugări. Făcutu-iau pogrebanie cum să cade, şi l-au îngropat cu mare cinste în biserica cea domnească în Târgovişte. Iar Costandin Vodă înpreună. cu boerii începură a căutà de rândul ţării şi de aşăzământul domnii, Şi îndată trimiseră de olac,

www.dacoromanica.ro

de dete veste Inpăratului şi Vizirului, şi tuturor priia(te)nilor câţi aveà, pentru întâmplarea ce scrie mai sus, şi tuturor le-au părut bine. Deci peste puţină vreme, Costandin Vodă alese o seamă de boeri anume Stroe Leurdeanul, şi Pană Filipescul, şi Gherghe Băleanul, şi Drăghiciŭ Cantacuzino, şi Danciul Pârâianul, şi Goran Olănescu, şi Negoiţă Cândescul, şi Preda Brcşănescul, şi cu o seamă de Roşii şi de popi, de i-au trimis la înpărăţie, făcând mare rugăciune la toţi, ca să le hărăzească pre Costandin vodă să le fie domnu. Şi numai decât le făcù pre voe, şi-i deteră steag de domnie, trimiţându-l cu Terzi Mustafà agă Tahlichì, şi înpreună cu boerii. Iar Costandin Vodă înţelegând de aceasta au venit la Bucureşti. Şi când fù la Iunie 1, leat 7162 (=1654), eşit-au Costandin Vodă cu toţi boerii lui şi cu toate oştile înaintea steagului, la podul Plumbuitei, şi acolò s'au înpreunat cu aga turcul, şi cu mare cinste au întrat în scaun în Bucureşti. Şi peste puţină vreme gătit-au Costandin Vodă haraciul şi poclonul de domnie, şi l-au trimis la înpărăţie cu aga turcul şi cu mulţi boeri. Şi aşà ş'au aşăzat domniia cu bună pace despre Turci, şi despre hanul, şi despre Racoţe craiul unguresc şi despre Ştefan Vodă al Moldoviei şi cu toată vecinătatea bine s'au înpăcat. Şi au început a face milă ţării ertându-le toate năpăştile, şi au plătit pe slujitori la un haraciŭ deplin, şi au ertat ţara de bir de n'au dat nici un ban trei luni. Şi au ertat Dorobanţilor şi Călăraşilor dijma şi oeritul, şi i-au înbrăcat pre toţi cu postav bun, şi pre Căpitanii lor cu frenghie, cu cofterie, şi cu atlaz, şi lefi le dà din destul. Şi la masă cu dânsul pururea şădea, şi judecăţi drepte făceà, pre nime nu obiduià, ci cu blândeţe şi cu cuvinte bune şi dulci pre toţi îi mângâia. Şi să bucurară toţi moşnenii şi cei streini, mulţumind lui Dumnezeu, căci le-au hărăzit domnu bun şi înţelept. Făcut-au Costandin Vodă şi o mânăstire mare şi frumoasă, în oraş în Bucureşti, care iaste în vârful unii movile, unde iaste hramul Svetii Costandin înpărat şi cu maică sa Elena, adecă Mitropolia. Ispravnec au fost Radul Dudescul vel logofăt. Şi doamna lui Bălaşa încă au făcut o mânăstire ce să chiamă Jitiianul, din sus de Craiova, lìngă Jâiŭ. Mai făcut-au doamna Bălaşa şi un sicriu mare de argint şi poleit foarte iscusit, în carele s'au pus sfântul trup a lui sfetii Grigorie Decapolit dela mânăstirea Bistriţii, carele să prăznuiaşte la Noemvrie 20. Şi alte multe bunătăţi, şi odoară scumpe au făcut, şi le-au înpărţit pre la Sveta] Gora şi pre aiurea. Tocmitu-ş'au ţara foarte bine, şi s'au înpăcat cu toată vecinătatea, făcând frăţie şi legătură cu Racoţe craiul, şi cu Gheorghe Vodă al Moldovei, şi au vecinit cu toţii bine şi frumos. Gândì Costandin Vodă să facă şi alt bine Ţării-Rumâneşti ca să-i mulţumească şi să-l pomenească, care bine neamului rumânesc

www.dacoromanica.ro

vrăjmaşul diavolul n'au lăsat să să facă, ci pentru bine mult rău i-au dat, ca şi Jidovii cu Domnul nostru Isus Christos, când i-au scos din robie din Egipet, şi i-au hrănit în pustie cu mană din ceriu 40 de ani, şi au surpat înaintea lor limbi păgâne, şi le-au dăruit ţări întregi. Iar ei în loc de mulţumtă îl răstigniră, şi-l adăpară cu oţet şi-l batjocoriră în tot chipul. Aşà şi neamul rumânesc mai ales Dorobanţii şi Iuzbaşii, şi Ceauşii,. că i-au chemat Costandin Vodă de s'au sfătuit cu dânşii zicându-le: feţii miei, tuturor am făcut bine ce s'au căzut Roşiilor, şi tu(tu)ror breslelor, şi încă mai trebuiaşte un lucru să facem, să scoatem din mijlocul nostru pre Siimenii Sârbi, că nu sânt nici de un folos ţării, că răposatul Matei Vodă i-au strânsu pentru vrăjmaşul Vasilie Vodă, iar eu acum n'am nici un vrăjmaş, că m'am împăcat cu toate ţările, ca să putem face bine şi ţăranilor, că sânt săraci, şi înpresuraţi de bir şi de năpăşti; şi când vom avea vre un păs, ne vom apărà cum va da Dumnezeu, şi mai bine acele lefi siimeneşti să le dau voao şi feciorilor voştri. Deci ei toţi fură bucuroşi, şi ziseră să fie aşà, şi într'acea zi făcù Costandin Vodă masă mare, şi i-au dăruit pre toţi cu coftirii şi cu atlaz, şi cu postav bun, şi i-au ospătat foarte bine. Iar când fù adoa zi Fevruarie 17, leat 7163 (=1655), fiind acest neam dorobănţesc încuscraţi cu Siimenii Sărbi, şi sângeraţi şi covârşiţi de diavolul, încă din zilele lui Matei Vodă, făr de nici o chibzuială să scularà dis de dimineaţă turburaţi, înpreună cu Siimenii şi făr de veste începură a suduì pre domnul lor Costandin Vodă, şi făr de nici o milă abătură în neamul rumânesc în boeri de-i ucideà ca pre nişte dobitoace, prepuindu-le că sânt vicleni, şi ei au sfătuit pre Costandin Vodă să-i scoaţă, şi ei ticăloşii nimica n'au ştiut de acest lucru, ci cu voia lor s'au sfătuit Costandin Vodă. Şi iar ei au stricat, numai ei ca nişte oameni răi şi făr de Dumnezeu i-au omorât, ne fiind nimica vinovaţi. Insă pre boerii carii i-au ucis aceştea au fost: Gheorma vel ban, Drăghiciù Greceanul vel vistier, Gherghe Careda vistier, Papa Brâncoveanul postelnic, Cârstea Cornăţeanul, feciorul lui Socol clucerul, Udrea Doicescul sluger, Preda Beca dela Maia, Sava Şufarul Cuştureanul, Dumitraşco Frijureanul, Dumitru comisul, feciorul Mitrii pitar din Stăneşti, Mihai Ciohodarul, feciorul lui Stan postelnicul, Gâdea vel căpitan, Banciul vel căpitan, Iancul căpitan Călinescul. Iar alţi boeri prinzând de veste au fugit care încotr'o au putut unii peste Dunăre, alţii au trecut muntele în Ţara Ungurească, alţii în Moldova. Iar Dorobanţii şi Siimenii fiind covârşiţi de nebunie, şi biruiţi de diavolul, nici cum nu să curmară, ci în loc de căinţă mai vârtos sporeà spre fapte rele, că întâiù uciseră pre aceşti săraci de boeri. A doa batjocoriră pre domnul lor, suduindu-l în tot chipul cum erà mai rău, şi-i dà cu lemne

www.dacoromanica.ro

la ochi, și purtà de val, cum erà mai rău; nu aveà putere în domniia lui, cât iaste o cirtă, numai ce căută cu ochii ca un dobitoc la unii și la alții. Ei singur întrà în cămară de-ș luà lefile, și când veniià niscareva soli de undeva, iar ei să puneà în poartă de-i opreà, și de frica lor întâiu îș dà soliia la ei, și alte multe batjocuri făcea domnului lor. A treia călcară sfintele biserici ale lui Dumnezeu, încă slujind preoții sfintele liturghii, iar ei întrà în biserici de-i scoteà afară de păr, și-i dezbrăcà de veșminte, șì luà potirul cu sfântul trup și sânge a Domnului nostru Isus Christos și-l vărsà jos, și sfintele moaște le călcà cu picioarele, și ziceà că sănt farmece. Și au luat tot ce au găsit în biserici, numai pietrile goale au lăsat. Din sfintele veșminte făcut-au muerilor rochi, și fetelor chinteșă, din procovețe făceà câițe și altițe. Și vindù cărțile bisericilor la târg, vândut-au și un potir drept treizeci de bani, cum au vândut și Iuda pre Domnul Christos. Făcut-au Dumnezeu și o minune mare, că băgând ei o icoană în foc, chipul Domnului Christos, ca să-i scoață poleială, iar casa s'a aprinsu totdeodată cu totul, și au arsu până în pământ, cât de abiia au scăpat ei.

A patra au dat jaf caselor boerești, și a tuturor neguțătorilor, câți știià ei că să biruesc și au bucate, și au jăfuit toată țara din cap până în cap, și lungiș și curmeziș. O mare minune, multe răutăți au făcut diavolul neamului omenesc încă din ceputul lumii! Iar Domnul nostru Isus Christos nu s-au îndurat de făptura sființii sale, ci ca un milostiv s-au pogorât din ceriŭ pre pământ și s-au întrupat din sfânta Fecioară Mariia, și au pătimit moarte pre cruce, și au înviat a treia zi, și s-au suit în ceriuri, lăsând noao învățătură folositoare trupului și sufletului, întâiŭ libovul, să iubim unul pre altul, pentru că libovul iaste rădăcina tuturor bunătăților, zicând Domnul: cela ce va iubì pre vecinul său, pre mine mă iubește și acela va lăcuì întru mine, și eu întru dânsul. Deci și acest neam rumânesc, până au fost dragoste în mijlocul lor, Dumnezeu încă au fost cu dânșii, și nu i-au călcat alte limbi streine, ci au făcut multe vitejii, și au trăit în pace. Iar acum îi prilăștì diavolul, și-ș făcù lăcaș în inimile lor, și să făcură tâlhari, lipsindu-se de mila domnilor și a boerilor, periră de tot puindu-ș viața și casele. Că văzând Dumnezeu atâta nebunie ce făcură oamenii aceștia, casii lui, sfintelor biserici, și Domnului lor, și vecinilor lor, și mai vârtos sângele cel nevinovat strigà la ceriŭ, să le facă judecată, le trimise asupra lor urgie, cazne și robii. Că fiind la Țarigrad sultan Ibraim înpâratul turcescu, și auzind de această nebunie ce fac oamenii aceștiia în Țara-Rumânească, numai decât porunci lui Racoțe, craiul unguresc, și lui Gheorghie Vodă, domnul Moldovei, de veniră cu oștile lor în Țara-Rumânească

www.dacoromanica.ro

asupra Rumânilor. Iar Costandin Vodă trimise pre Siimeni şi pre Dorobanţi şi pre alte bresle, la gura Teleajănului. Şi erà cu dânşii căpetenie Hrizea vel spătar, şi Radul vel paharnec, şi Buliga vel agă, şi Tănasie vel căpitan. Şi purcese şi Costandin Vodă şi merse până la Lipoveţi, şi noaptea s-au dus la paşa la Dârstor, iar Ungurii şi Moldovenii grăbiră ca să lovească pre Munteni, că aveà ştire că va să iasă Costandin Vodă dintre ei. Deci slujitorii deca văzură că i-au părăsit Costandin Vodă, nu le ajunse câte nebunii făcuse, ci mai adaoseră şi aceasta. Că aflară pre unul asemenea lor Hrizea, feciorul lui Dumitraşco dela Bogdănei, din judeţul Ialomiţii, nebun tricălosul şi fără minte, şi-l rădicară să le fie lor domnu din mijlocul mărăcinilor. Pre acest Hrizea foarte îl iubiià Costandin Vodă, şi de taine credincios, făcutu-l-au boeriu mare vel spătar peste toate oştile lui. Iar el să asemănà Iudii, care erà mai credincios decât toţi apostolii, şi întingeà tot dintr'o solniţă cu dânsul, apoi îl vândù Jidovilor, aşà şi Hrizea spătarul să arătă domnu-său credincios, iar în tainà mozavirindu-l umblà şi îndemnà gloatele să-l ucigă, şi să fie el domnu. Şi începù Hrizea vel spătar a scrie cărţi la înpărăţie şi le trimise pe Barceandi căpătan, şi pe Antonie iuzbaş dela Cornăţel, şi venind ca să treacă la paşa, iar Costandin Vodă lăsase streji pre Radul sluga lui, şi pre Cazan paharnecul Căzănescul; şi i-au prinsu şi i-au dus la Costandin Vodă. Deci când fù la Iunie 17 (zile) să loviră oştile la Şoplea pre Teleajăn, şi pre Buliga vel agă l-au sfărâmat oştile, iar Tănase vel căpitan să închină la Unguri. Iar Radul vel paharnec şi alţi căpitani şi boeri au fugit la Costandin Vodă. Şi cât clipeala fură biruiţi Rumânii de Unguri şi de Moldoveni, căci nu erà Dumnezeu cu ei într'ajutor, ci umblà ca nişte oi făr de păstor de toţi huliţi şi goniţi. Zăceà trupurile lor pe jos grămadă unul preste altul, câte cinci-zeci, câte o sută, la alte locuri şi mai mulţi. Câţi scăpară să răşchirară, şi fugiră de să ascunseră prin toate găurile, şi de mare frică ştiindu-şi vina lor, şi de umbra lor să spăimântà, şi lepădà hainele lor cele dorobănţeşti, şi să înbrăcà în ferfeniţe caliceşti, şi jurà că n-au fost dorobanţi. Şi deca înţelese Costandin Vodă că s-au spart slujitorii, făcù veste ceauş paşii, şi îndată trecù Dunărea, şi să înpreună cu Costandin Vodă, în vadul Dărstorului la Strâmba, că acolo erà cortul întinsu. Şi căzù Costandin Vodă înpreună cu toţii boeri cu mare jalbă înaintea paşii, jăluindu-se de toate necazurile câte i-au făcut slujitorii. Şi paşa îndată înbrăcă pe Costandin Vodă cu caftan ca să miargă să fie iar domnu, şi-i dete un steag de beşlii. Şi purceseră din vadul Strămbii, şi veniră la Ciocăneşti, şi acolea au spânzurat pe Barceandi căpitan de umbrar, iar lui Antonie iuzbaşii i-au tăiat urechile, şi l-au dat pen tabără, căci îi prinsese cu cărţi viclene.

www.dacoromanica.ro

dela Hrizea spătar, care să rădicase domnu. Și de acolea purcese Costandin Vodă și venì de să înpreună cu Racoțe craiul, și cu Ștefan Vodă, pe Praova la pod la Gherghiță, și trecură pre pod câte-ș trei domnii ; iar povodnicii le mergeà cu trei rânduri, cei crăești la mijloc, și a lui Ștefan Vod din dreapta, iar a lui Costandin Vodă din stânga, și merseră la podul Dridului de trecură la Stroești, și să ospătară acolo trei zile, și făcând legătură cu jurământ, să duseră cineș la țara sa. Costandin Vodă iar venì la scaunul lui în Târgoviște, și au arătat milă mare asupra tuturor creștinilor, și pre cei greșiți i-au ertat de toate vinele, numai să să așaze și să miargă cineș la moșiia sà, și să-ș deà birul înpăratului. Iar ei ca niște îndrăciți nu să mai așăzà, ci umblà tot turburați, și să strànseră care după unde erà, odată la București, altă dată la Brăila, ca să vie cu războiŭ asupra lui. Iar Costandin Vodă prinzând de veste, îndată trimise ale sale credincioase oști, și-i lovirà de toate părțile. Deci pe unii îi omorà, pre alții îi prindeà vii. Pățiră ca vai de ei, și încă tot nu să mai așăzà, ci care de pe unde erà ziceà că vor venì și altă dată cu războiŭ ca să-ș poată izbândì. Și lăsând craiul 500 de Unguri cap lor Boroș, și Ștefan Vodă 200 de Leși cu Cazaci, cu Rușățu căpitan, îi trimise Costandin Vodă la Giurgiov, că erà la teznie muerile Siimenilor și ale Dorobanților, și frații lor între Dunăre și între balta Grecilor, de i-au prădat și i-au jăfuit. Și le-au dat Turcii 12 oameni carii erà vestiți de oameni răi, și-i scoaseră la drumul Banului, și i-au pus în proașcă de i-au înpușcat. Și s-au întorsu Rușățu căpitan de s-au dus la Moldova, iar Ungurii merseră la Târgoviște, și șăzură un an în leafă, și puse Costandin Vodă pă Siimeni și pe Dorobanți de dà de om câte 11 galbeni, de s-au dat leafă Ungurilor. Și pre Siimeni ori unde-i prindeà făcând nebunii, acolo îi spânzură. Iar Hrizea spătar, care să ridicase domnu, scăpase la Brăila, și îndată trimise Costandin Vodă boeri la Ciauș pașă la Dârstor, și la beiul dela Brăila, de i-au dat pe Hrizea spătarul și i-au eșit înainte Badea Bălăceanul și cu Dima Bărbiiarul, și l-au însemnat la nas. Și poftindu-l Craiul, datu-i-l-au Costandin Vodă, și l-au trimis în Țara-Ungurească, cu jupânească cu tot, și i-au dat craiul gazdă bună în Belgrad, și i-au făcut mertic ca să-i prisosească de toate, și aveà cinste și socotință din destul. După aceste toate Racoțe craiul nu șăzù să-și ție crăiia și țara lui, ci să rădică cu grele oști asupra lui Cazimir craiul leșăsc, ca să-l scoată din țară și din scaun, să șază el craiŭ. Venitu-i-au și craiul sfețesc ajutor cu 20000 de oaste. Și i-au trimis și hatmanul căzăcescu 15000 de Cazaci ; și Ștefan Vodă al Moldovei 2000 de Moldoveni și Costandin Vodă 2000 de Munteni. Iar Cazimir Craiu deca înțelese că-i vin atâtea oști asupră-i în-

www.dacoromanica.ro

dată scrise la Hanul ca să-i vie cu Tătarii într'ajutor. Şi să închiseră Leşii pen cetăţi, şi nu vrură să să închine lui Racoţe, ci prădară Ungurii şi alte oşti Ţara Leşască foarte rău. Iar Sfeţii, deca înţeleseră că vin Tătarii să spăimântară, şi căută să fugă înnapoi; Cazacii încă dete coastele cu Tătarii. Diicul spătarul deca văzù că au părăsit Sfeţii şi Cazacii pe Racoţe, el încă s-au închinat la Leşi. Atuncea Lèşii şi Tătarii ocoliră tabăra ungurească între nişte heleştee, şi aşà începură a-i tâiia şi a-i robì foarte rău, cât de abiia au scăpat Racoţe cu puţintei oameni. Iar tabăra lui să prăpădì mai toată ca la 30000 de Unguri, şi prinseră Tătarii şi pre ghinărarul lor Chimi Ianoş, şi pre Cornea Gaşpar, şi pre Beldeman şi pre mulţi domni din Ardeal. Iar Hrizea spătar pă vremea ce erà Racoţe craiul în Ţara Leşască, el încă s-au ridicat cu 500 de oameni Siimeni şi Dorobanţi, carii erà strânşi de Racoţe, şi lăsaţi pentru paza scaunului, şi au venit tâlhăreşte aicea în ţară, trecând muntele pre la mânăstirea Bistriţii. Iar Costandin Vodă prinzând de veste, îndată trimise pă Preda vor(nicul) Brâncoveanul, şi pre Radul stolnecul Fărcăşanul, şi pă Ivaşco armaşul dela Cepari cu oşti alese, şi făcură mare războiu la târgul Bengăi, şi fură biruiţi Siimenii, şi eàţi n-au perit de sabie i-au prinsu pre toţi vii, şi prinse şi pe Hrizea spătarul viu, şi i-au adus la Costandin Vod în Târgovişte, şi închinându-se boerii domnu-său cu izbândă i-au dăruit foarte bine. Iar pe Hrizea spăt(arul) l-au spânzurat înpreună cu toate soţiile lui, făcut-au şi o movilă mare la Târgul Bengăi în siliştea Cincului. Iar Dorobanţii şi Siimenii carii scăpase peste Dunăre, nu să mai aşăzară, ci văzând slăbiciunea Ardealului, şi slăbiciunea lui Costandin Vodă, fiind îndemnaţi de diavolul să sfătuiră că cu alt cu nimica nu vor puteà stricà lui Costandin Vodă, fără numai cu puterea Turcilor, şi pârâră pre Costandin Vodă pre la paşi, şi pre la Vizirul, zicând că iaste hain înpărăţiei, şi iaste tot una cu Racoţe craiul, şi cu Ştefan Vodă. Pârâră pre domnul lor la Turci, carii nici odată nu pohtesc binele creştinilor. Iuda vândù pe Christos, în trei zeci de arginţi, iar ei să vândură pre ei robi Turcilor în viaţa lor. Ovreii dete acel chelciug pre un sat a fi de îngropare striinilor, iar ei singuri să deterà înnecării, că s'au înnecat cu totul. O, ce nebunie nespusă, că nu s-au suferit cu case bune, cu bucate multe, cu pace şi cu cinste dela domnul lor, cu slavă dela toţi. Iar ei au umblat până au şi aflat, cu spânzurare, cu înţepare, şi cu tot feliul de morţi, că care încătrò umblà, Dumnezeu nu-l mai sporeà, ci tot îi prăpădeà, prin toate ţările zăceà oasele lor, ca a unor călcători de jurământ şi de toate poruncile lui Dumnezeu. Iar când au fost la leat 7166 (=1658), trimis-au înpăratul sultan Ibraim şi vizirazemul Kipriliul Meemeţ paşà, să miargâ Costandin Vodă la Ţa-

www.dacoromanica.ro

rigrad, sau să deà poclon 300 de pungi. Iar au zis că el va merge la Țarigrad, și nu va dà bani ca să facă obiceiu. Apoi nici la Țarigrad n-au vrut să miargă. Deci când fù la Ghenarie 5 (zile) leat 7165 (=1658), au trimis înpărățiia de au mazilit pre Costandin Vodă, și au trimis domnu pre **Mihnea Voevod**, însă cu oști cu turcești 30000 cu Galga sultan cu 20000 de Tătari, iar Costandin Vodă n'au vrut să fugă, ci s'au apucat cu oaste să steà înpotriva înpărăției. Deci când fù la Fevruarie 17 zile, leat 7166 (=1658), intrat-au Mihnea Vodă aicea în țară cu mulțime de Turci și de Tătari, și au venit până la Târgoviște, și s-au lovit strejile, și fù biruită streaja lui Costandin Vodă de streaja Mihnei Vodă. Atuncea Costandin Vodă să îngrijă foarte tare, și îndată trecù muntele în Țara Ungurească, cu toată casa lui întreagă și cu toți boerii țării. Și au domnit ani 4 fără o lună.

Atuncea Turcii și Tătarii sparseră cetatea din Târgoviște, și casele domnești, și au robit țara foarte rău, povățuindu-i Dorobanții și Siimenii, pe unde nu știia Turcii și Tătarii, și pre unde răutăți nici odată n-au umblat. Iar ei ca niște tâlhari și draci, îi duceà de robeà și prădà. O, mare minune, care nu s-au auzit din vec, că cineva să-ș voiască neamului său rău; ei singuri îș dà muerile și copii lor robi în mâinile Turcilor.

Mihnea Vodă acesta au fost de neamul lui Grec lăcătuș, și pre tată-său l-au chemat Iane Surdul, iar pre dânsul l-au chemat din botez Franța. Deci izvodindu-se de mic a urmà lui Ismail, feciorul Agarii, fugit-au dela părinții lui, și s-au dus la Țarigrad, și s-au curtenit la Sinan paşa, zicând că iaste fecior Radului Vodă, nepot Mihnii Vodă Turcul. Priimitu-l-au pentru acel nume și-l țineà lângă dânsul foarte bine. Și așà ș-au petrecut viața lui, și foarte să arătă credincios Turcilor, lăcuind acolo 40 de ani. Și luându-i credința, l-au ales și l-au făcut domnu Țării-Rumânești, înșălându-i că să va turcì, și din gură făgăduiia lor aceste, iar din inimă gândea, deca va apucà domniia, să să scoale cu războiù asupra Turcilor să-i bată. **Mihnea Vodă**, acesta la cărți domnești și la hrisoave să scriia așà: **Io. Mihnea Voevod, feciorul Radului Vodă**, cum să vede la toate hrisoavele lui scris. Deci cum sau așăzat în scaun în Bucureşti, îndată au trimis la boerii pribegi în Ardeal cărți cu jurământ, de au venit toți cu jupânese cu tot, de s-au închinat lui. Așijderea și toată țara să bucură de dânsul, și le părea bine, socotind că iaste credincios Turcilor, și va purtà grija țării, și o và așăzà de-ș va dà haraciul, și să trăiască cu pace. Iar el fiind în gândul lui cel dintâiu, nu să apucă de așăzământul țării, ci îndată începu a face steaguri multe, și tunuri, și erbării, și palangă înprejurul mânăstirii Radului vodă. Și strânse tot neamul dorobănțesc, de-i tocmeà și-i așăzà cineș la steagul lui, și la ceată-ș. Și începură ei

www.dacoromanica.ro

toţi a-l lăudà zicând: domnu ca acesta n-au venit de când iaste Ţara-Rumânească, înţelept şi vrednic. Mazâlit-au Turcii şi pre Ştefan Vodă domnul Moldovei, şi au pus în locul lui domnu pe Gheorghie Ghica Voevod. Deci el n-au vrut să miargâ la Ţarigrad, ci au trecut în Ţara Ungurească, cu toată casa lui întreagă. Şi preste puţină vreme iar s-au întorsu înnapoi cu oaste ungurească. Iar Ghica vodă prinzând de veste, în dată trimise pre fii-său Gligoraşco cu oşti de i-au eşit înainte la Târgul Frumos, şi acolo la Strungă s-au lovit cu Ştefan Vodă, şi au făcut mare războiŭ. Şi fù izbânda lui Gligoraşco Vodă, perind mulţi Unguri, făcut-au de trupurile lor o movilă mare la Strungă. Iar Ştefan Vodă de abiia au scăpat cu puţinei oameni în Ţara Ungugurească. După aceasta poruncit-au înpăratul vezirazimului Kipriţiului, de au purces cu grele oşti asupra lui Racoţe Craiul în Ardeal Şi au poruncit şi Hanului de au mersu cu mulţime de Tătari; şi Ghica Vodă cu Moldovenii; venitau şi Cadâr paşă dela Dârstor cu o seamă de oşti, şi au tăbărât la pod la Dridov, ca să se împreune cu Hanul, şi cu Moldovenii, şi cu Muntenii, şi să treacă toţi în Ardeal. Atuncea Mihnea Vodă spuse boerilor de tainâ cum, cum-va să tae pe Turci. Iar ei ticăloşii deca auziră numai ce încremeniră, şi să mirară cum va să fie aceasta, răspunzând: doamne, bun lucru ar fi aceasta, numai noi ne temem, că nu vom puteà înplinì desăvârşit, ce numai vom zădărâ şarpele şi ne va înghiţì cu totul, că noi sântem o ţară neputincioasă, şi fără de ajutor de nici o parte, iar Turcii sânt puternici şi biruiesc toată lumea dela răsărit până la apus. Atuncea Mihnea Vodă s-au turburat în firea lui, şi cu mânie le-au răspuns zicând: că sânt fricoşi şi cu voi nu voiu puteà face nimica, numai să mergeţi cu mine până la Teleajăn, şi de acolo vă voiu lăsà de veţi merge la casele voastre, că eu am cu cine tăia pe Turci. Atuncea să mai bucurară boerii. Şi purcese Mihnea Vodă cu boerii şi cu toate oştile, şi deca ajunseră la Şoplea pre Teleajăn chemă pre toţi căpitanii lui, şi pre toată oastea, lui de-i jură, şi le porunci să miargă să tae pre Turci, iar ei deca să despărţiia dela el îl suduia zicând: că nu să vor învrâjbì cu Turcii, că sabiia înpăratului iaste lungă şi Hanul cu Tătarii încă soseşte. Deci, Mihnea Vodă, văzând că nu va face nimic, făcù meşteşug de purcese cu toate oştile să treacă muntele, şi să să înpreune cu Ungurii, şi când ajunseră la Ceraş, iar boerii şi oştile pricepură meşteşugul ce va să facă, şi îndată să întoarseră înapoi cu tunuri cu tot, şi veniră până să apropiară de tabăra turcească, iar boerii merseră la paşa, alţii întraltă parte să răşchirară. Mihnea Vodă rămase cu puţintei oameni, cugetând: ce va face? fugi-va peste munte, Tătarii şi Turcii l-au luat pre dinainte, şi tot iaste perit; ci ş-au luat capul a mână şi s-au întorsu şi el de au mersu

www.dacoromanica.ro

la Cadâr pașă și i-au făgăduit bani mulți, de ș-au tocmit lucrul și au făcut pace, așijderea și cu Hanul. Și bănuind pe o seamă de boeri cum ei au făcut această zminteală, îndată au omorât pre Pârvul vel postelnic și pre Istratie vel vistier și pre Vlad Bârsescul vel agă, și pre Vintilă căpitanul de Roșii și pre Badea vătaful de pușcărie. Și au trimis pe Dincă sârbul vel armaș de olac de au omorât pă Preda Brâncoveanul vel ban, în casele domnești în Târgoviște. Pentrucă pre acest Preda Brâncoveanul, când s'au întorsu slujitorii la pașa, vreà să-l ceară să le fie domnu. Iar el n'au vrut, ci au fugit. Intr'acea vreme erà și bătrânul Costandin Cantacozino vel postelnec și cu gineri-său Pană Filipescul vel spătar, la satele lor dela munte pe Praova, din porunca Mihnii Vodă, lăsați cu voia lui, și cu carte iscălită de mâna lui, ca să șază să să odihnească cu bună pace, nebântuiți de nimenea, numai ce au poftit pre doi coconi ai lui anume pe Drăghiciu logofăt și pre Șărban post(elnic), ca să să afle lângă dânsul cu slujbă dreaptă, precum s'au și aflat: că pre Drăghiciu logofătul l'au trimis cu solie la Ardeal, iar Șărban postelnicul nici cum nu să despărțiia de lângă dânsul. Deci Mihnea Vodă fiind obidit pre o seamă de boeri, gândì să nu fie poate acest lucru și în știrea lui Costandin postelnicul, și a gineri-său Pană spătarul, ci cu mare taină au poruncit lui Odor căpitanul de au mersu cu toți târgoviștenii și cu toți plăiașii Ialomiții, ca să prinză pre acești boeri ce scrie mai sus. Lovitu-i-au fără veste la August 16, leat 1638 și i-au gonit prin toți munții Praovei doao zile și doao nopți, până le-au deschis Dumnezeu calea, și au scăpat în cetatea Brașovului, cu jupânese cu coconi cu tot, și nici pre unul n'au putut prinde. Deci văzând acești boeri atâta nebunie a Mihnii Vodă pornită asupra lor, socotiră că nu vor puteà trăì în zilele lui, ci au trecut în Moldova, și au dat veste și fii-său lui Șărban de au fugit dela Mihnea Vodă, când erà tabăra la Sibiu, și s'au curtenit la Ghica Vodă. Iar Mihnea Vodă, deca auzì că au scăpat acești boeri, foarte s'au întristat. Atuncea au luat Turcii cetatea Enăului, și Caravan Sebeș, și Logoșul, și multă pradă și robie au făcut în Ardeal. Iar după ce au isprăvit acolo, venit-au și Mihnea Vodă în scaun în București, și nu să mai părăsì de gândul lui cel dintâiu, ci iar începù a strânge oști de iznoavă, ca să să ridice cu războiŭ asupra Turcilor. Și cu meșteșug mare doao lucruri în taină făceà. Cătră Racoțe craiul scriia cărți să-i trimită Unguri ajutor, iar cătră Turci făcea mare plecăciune și luà bani înprumut dela Turci mari din Țarigrad și după marginea Dunării, și încă i-au și chemat cu rugăciune de au venit la dânsul în țară, și au strânsu Turci mulți de au făcut saragele, și beșlii și siimeni, și așà îi socotiia cât credeà în-

www.dacoromanica.ro

tr'însul ca şi în Mahamet. Atuncea Mihnea Vodă foarte să înălţă şi trimise pâră grea asupra lui Costandin postelnecul şi a gineri-său Pană spătar zicând: că sânt haini înpărăţiei, şi umblă amestecând ţările, şi au venit toţi boerii de s'au închinat lui, iar acei boeri n'au vrut să vie, ci au fugit la Moldova. Şi după pâra lui îndată trimise vizirul doi capigii, ca să ià pre Costandin post(elnicul) şi pre gineri-său Pană din Moldova, şi să-i aducă în ţară la Mihnea Vodă; iar el n'au vrut, ci s'au rugat să-i lase să miargă la vizirul, şi au mersu Costandin postelnicul singur la vizirul, găsindu-l lângă Mare la Brusa; acolo s'au închinat şi s'au curtenit la dânsul, şi foarte i-au părut bine vezirului de dânsul. Iar gineri-său Pană au rămas la Moldova, înpreună cu cumnaţii lui, cu Drăghiciŭ şi cu Şărban cu casele lor întregi. Atuncea Mihnea Vodă deca înţelese de aceasta tare s'au îngrijat. Şi îndată trimise o seamă de boeri anume Colţea Doicescul şi Necula Sofilâul, înpreună cu alţi boeri, şi cu bani mulţi să deà vizirului, şi să omoare pre Costandin postelnicul. Iar el ştiindu-se om drept, nimic nu s'au ferit, ci au eşit faţă la Divanul înpărătesc, de s'au părât cu acei boeri ai Mihnii Vodă înaintea vezirului, jăluindu-se că nu iaste hain înpărăţiei, ci întâiu el au mersu de s'au închinat Mihnii Vodă, dându i şi boerie ca să fie logofăt mare. Iar apoi cunoscând vicleşugul lui ce va să facă asupra înpărăţiei, şi văzând că au făcut moarte boerilor ţării, de mare frică au fugit. Şi îndată rămaseră boerii Mihnii Vodă de judecată, şi-i scoaseră cu mare ruşine din Divan. Iar Costandin postelnicul cu ajutoriul lui Dumnezeu fù izbăvit de moarte. După aceasta trecând puţină vreme, Mihnea Vodă fiind îndemnat de dracul, ca să să ridice cu sabie asupra Turcilor, tare s'au turburat asupra boerilor zicând: că nu vor să stea cu el, şi pentru dânşii nu să poate sculà asupra Turcilor. Iar ei ticăloşii nimic nu ştiia gândul lui cel viclean, ci făr'de veste i-a chemat într'o noapte să-i ospeteze în casele domneşti. Deci începù a-i silì cu vinul şi cu băutura, şi care cum eşiia la plimbare, oamenii Mihnii Vodă îi sugrumà într'altă casă. Iar celor dela masă le părea ticăloşilor, că cei ce es afară scapă de băutură şi să duc pre la casele lor de să vor fi odihnind. Şi aşà să trăgeà tot unul câte unul pre rând ca să iasă afară să scape, şi care cum eşiia îl sugrumà. Şi ziceà în surle şi în trâmbiţe, şi băteà în tobe, ca să nu-i auză nimenea răcnind, şi nu lăsà nici o slugă boerească să între în Divan să priceapă. Insă boerii pre carii i-au omorât aceştea au fost: Radul Cândescul vel vornec, cu doi fraţi ai lui anume Negoiţă şi Moise vel logofăt; Udrişte vel spătar, şi Diicul Buicescul vel clucear, Radul Fărcăşanul vel stolnic, şi Danciul Pârâianul vel postelnic şi Preda logofăt fii-său, şi Badea Comăneanul vel comis, şi Stroe Bârsescul clucer, şi

www.dacoromanica.ro

Vasilie Câmpineanul vel armaș, și Mihai dela Pàtroae vel căpitan za Roșii; și pre alți mulți boeri, aruncàndu-i jos pă ferestri din casele domnești cu ștreangurile în grumazi. Iar Dorobanții să bucurà și-i călcà cu picioarele, și-ș bàteà joc de trupurile lor, și nici la biserică nu-i lăsà să-i îngroape ca pe creștini, ci afară prin gunoae. Iar pre jupânesele lor le năcăjà în tot feliul, și le luà toată agoniseala lor. Au doar făceà acestea Mihnea Vodă de ucideà boerii, că erà ceva vinovați, ce numai de pizma cea rea, ce erà plămădită în inima lui ca să să ridice asupra Turcilor cu războiu. Deci știind că nu-i vor pristăni boerii, i-au omorât, și nimic n'au folosit, numai ce va dà seamă înnaintea lui Dumnezeu la înfricoșatul județ.

Intr'aceà vreme aduseră Tătarii pre Kimi Ianoș dela Krâm de l-au răscumpărat Mihnea Vodă din robie. După aceiia peste puțină vreme, strânse Mihnea Vodă toate oștile, și călărimea puse înprejuru Târgoviștii, iar pedestrimea o slobozì în Turci, și pre câți aflară acoleà în târgu, pre toți îi omorâră. Și după aceasta îndată trimise oști la toate vadurile, de arseră Brăila și Giurgiovul, și prădară tot ce găsiră din coace de Dunăre, nu numai pre Turci ce și pe creștinii, carii erà lăcuitori înpreună cu Turcii.

Și alese din neamul dorobănțesc de-i puse vel armaș, vel agă, vel căpitani, și-i cinsteà și-i dăruià cu frenghii și cu haine scumpe și înbrăcă pre Dorobanți tot cu haine spahiești, și nădăjduià întru ei ca Irod înpărat în Irodiada, tăind capul lui svetii Ioan Botezătorul, pentru dragostea ei; deci cât folos avù Irod de dânsa, atâta folos avù și Mihnea Vodă de ei. Atuncea înpăratul și vizirul deca înțeleseră de această, mult să mirară cum să făcù Mihnea Vodă hain înpărăției, ne având nici o nevoe, și încă tot nu credeà, ce trimiseră de olac la Dunăre să vază, și aflară așà. Și îndată porunci înpăratul de strânseră o ti la Rușciuk, și făcură pod peste Dunăre, și trecură la Giurgiov, și tăbărâră în târgu, făcând șanțu mare înprejur; iar Mihnea Vodă încă-ș gătì toate oștile, și întâiu să duse la Rucăl în hotar de să înpreună cu Racoțe craiul, și făcură legătură și jurământ mare, și întorcându-se iar înnapoi, rândul pre Costandin Vodă, feciorul lui Șărban Vodă, cu 10.000 de Unguri, cap lor Micuș Kilimen, și cu 10000 de Munteni, capetele lor Gherghe Băleanul vornecul, și Dumitru sârbul vel spătar, cumnat Mihnii Vodă. Deci când fù la Septemvrie 5 zile, leat 1655, intră Costandin Vodă în Moldova cu oștile, și trimise pre Badea Bălăceanul streajă înainte, și prinse streaja Ghicăi Vodă. Și sosind la Iași să loviră oștile foarte tare lângă târgu, și furà biruiți Moldovenii, și răzbìndu-i unii să închinà lui, alții să duceà la Ghica Vodă peste Prut, la Țuțura. Și așà fiind s-au pogorât Ghica Vodă cu toți boerii lui, și cu toate jupânesele lor

www.dacoromanica.ro

în jos preste Prut până la Tighina. Şi acolo s-au înpreunat cu Cealgă sultan, însă cu oşti tătărăşti ca la 20000 din porunca înpăratului, şi au mersu asupra lui Costandin Vodă. Şi sosind la Iaşi au făcut mare războiu din josul oraşului, şi cât clipeala fură biruiţi Ungurii şi Muntenii, şi intrară Tătarii întrânşii ca lupii de-i risipiră în toate părţile, înnoroindu-i în Bahluiu. Şi tăiară Tătarii ca 2000 de călărime, iar pedestrime, căci fură ca la 2000, pre toţi i-au robit. Iar lui Costandin Vodă i s'au înnoroit calul în Bahluiu şi, eşind pedestru, s-au prilejât o slugă a lui anume Stan pârcălabul dela Comişani, şi îndată au descălecat dupre calul lui, şi l-au dat domnă-său de au scăpat, iar pre el l-au luat Tătarii; şi câţi scăpară pen codri îi omorà Moldovenii, cât de abiia au scăpat Costandin Vodă, cu puţintei oameni înprejurul lui. Iar pre Gherghe vornecul Băleanul, şi pre Nan căpitanul de Roşii îi prinseră vii, şi-i duseră robi la Crâmi. Iar Racoţe craiul încă trimise Mihnii Vodă pre Gliudih Neamţul cu o seamă de oşti ungureşti, iar cu o seamă de oşti s-au dus el la Haţag, de aşteptà pe Turci să să batà acolo. Mihnea Vodă încă purcese din Târgovişte asupra Turcilor, şi când sosì la sat la Frâteşti, eşiră o seamă de Turci din tabăra lor, şi să loviră în lunca Giurgiovului, iar Gliudih cu Ungurii îi lovì dea curmezişi făr de veste, şi i-au tăiat foarte rău, şi i-au gonit până în tabără, şi să îngrijară Turcii foarte tare. Iar când fù peste noapte venì veste rea Mihnii Vodă de doao părţi, cum au bătut Turcii pe Racoţe craiul, şi pre Costandin Vodă Tătarii. Deci el să spăimântă foarte rău, şi socotì că nu va puteà isprăvì nimica el singur, că Turcii erà mulţi şi Tătarii încă veniià cu Gheorghe Ghica Vodă, ci să întoarse înnapoi cu multă grijă până sosì la Târgovişte, şi acolea socotì să şază să să batà cu Turcii. Iar Dorobanţii şi Siimenii şi alte bresle să sfătuiră ca să nu să batà cu Turcii, că de să vor bate vor răpune ţara, şi vor pune în ţară pașă. Atuncea Mihnea Vodă foarte sà îngrijì, ca să nu-l oprească slujitorii să-l dea Turcilor, şi cu mare meşteşug să înpăcă cu dânşii dându-le bani mulţi. Aşa l-au slobozit noaptea şi au fugit în Ţara Ungurească, şi acolo ş-au săvârşit viaţa lui cum au fost mai rău. Şi au domnit aici în ţară ani unul şi luni 9. Iar Turcii şi Tătarii intrară în ţară de o robiră şi o prădară foarte rău, şi puind domnu pre **Io. Gheorghie Ghica Voevod**, în scaun în Bucureşti, Noemvrie 20 zile, leat 7168, iar dela Christos 1660, să întoarseră cu multă pradă înnapoi. Iar Ghica Vodă deca să aşăză în scaun, trimise poruncă în toată ţara, ca să să strângà cine va fi rămas, să miargă pre la moşiile lor, şi să să apuce de hrană, şi să-ş deà haraciul înpăratului. Şi arătà milă mare asupra săracilor, şi le făceà judecată dreaptă, şi niminea nu să întorceà obidit dela Divanul lui. Aşijderea şi slujitorilor le făceà

www.dacoromanica.ro

căutare, și câți ziseră că sânt robiți, și fugiți, și morți, pre toți îi scoase de la catastif, și câți rămaseră le dete scăzământ din destul și ertă pre toți greșiții, și să bucură țara foarte de dreptățile ce făceà. Și viind vremea haraciului, pus-au pre toți să-l deà după obiceiu. Iar când fù la Aprilie 27 zile, leat 1660, venitau veste la Ghica Vodă cum că vine **Constandin Vodă, feciorul lui Șărban Vodă**, cu Ungurii pre la Câineni aicea în țară, și numai de cât s-au gătit cu toți boerii țării și cu toate jupânesele lor de s-au dus la Giurgiov. Iar Costantin Vodă au intrat în București la Mai 1 zi, și sau adunat toți Dorobanții și Siimenii lângă dânsul, și veniră Roșii de să închinară lui, și să apucară iar de tâlhăriile lor cele obicinuite, stricând și jăfuind bucatele boerilor, și făcură și alte nebunii multe. Și veniră făr de veste de loviră pre Ghica Vodă în răvărsatul zorilor, și carii cum puturà așà scăpară, unii în cetate, alții în șăici, alții în ostroave, mulți s-au și înnecat, și pre mulți au prinsu și afară, și ce aflară jăfuiră tot, și iar s-au întorsu înnapoi la București. Deci înțelegând înpărățiia de atâtea nebunii ce fac Rumânii, îndată porunci la Turci și la Tătari să vie în țară să o robească și să o prade. Iar bătrânul Ghica Vodă deca înțelese de aceasta foarte să întristă, și trimise cărți cu lacrămi și cu mare rugăciune la înpăratul și la vizirul, să nu trimiță oștile spre robie, ce numai să gonească vrăjmașii din țară afară, și se milostivì înpărățiia și trimise pre Gean-Aslan pașă, și și pre Kinen pașă, cu oști turcești, și pre Ak Mârzea cu Tătarii, și veniră la Giurgiov de să înpreunară cu Ghica Vodă, și la Mai 21 au purces spre București. Iar Costantin Vodă prinzând de veste, au fugit cu mulți din Munteni, și la Mai 25 zile au trecut muntele, și au pribegit în Țara Căzăcească, iar doamnă-sa au rămas în Țara Ungurească.

Iar Ghica Vodă sau așăzat iar în scaunul lui în București. Deci Gean Aslan pașă, și cu Kinen pașă, și cu Ak Mârzea s'au înturnat cu mare cinste, și cu daruri scumpe, și au trecut în Țara Ungurească pre la Rușava, înpreunându-se cu Budin pașă, au făcut mare războiu cu Racoțe craiul Ardealului, pre apa Șamoșoiului din jos de Clujvar, care războiŭ zic că s'au făcut față la față, nici pușcă, nici tun n-au slobozit, numai sabie la sabie, și tot fù izbânda Turcilor, că erà mulți ca la 40000, iar Ungurii erà puțini ca la 20000. Atuncea Racoțe vitejaște au perit, că numai cu sabiia goală au întrat în mijlocul Turcilor, și au tăiat pre un pașă mare și pre mulți Turci; și întorcându-se înapoi l-au lovit unii cu sabiia în cap, alții l-au înpuns cu giudelile în spate. Și încă așà fiind rănit tot au scăpat, și fiind biruit au fugit până la Oradiia Mare, și acolo au murit. Fù dus la moșià lui la Patoc, și acolo s-au îngropat. Iar Turcii au ocolit

www.dacoromanica.ro

Oradiia Mare, şi o bătură 40 de zile şi o luară cu totul. Iar Ghica Vodă fiind domnu Ţării-Rumâneşti porunci ca să-ş deà fieşte carele birul lui, să să plătească de haraciu; iar ei ca nişte oameni nebuni şi dezmetici, să ascundeà fieşte carele şi nu vreà să-ş deà birul după obiceaiu, gândind mult rău domnului lor, precum erà ei invăţaţi. Deci trecând vremea haraciului fù scârbit vezirazemul Kipriliul, şi, când fù la Septemvrie 1 leat 7169 (=1660), trimis-au pre gineri-său Mustafà paşa dela Dârstor (Silistra) de au întrat făr de veste în Bucureşti, şi au luat pre Ghica Vodă din scaun, şi ducându-l la Ţarigrad l-au mazilit, prepuindu-i că n-au fost vrednic să-ş tocmească ţara, şi să-ş trimiţă haraciul la vreame. Şi au domnit Ghica Vodă luni 9 şi zile 10. Şi întraceà vreme erà înpărăţiia la Odriu, şi s'au întâmplat de au fost acolo şi Costandin postelnicul Cantacuzino, fiind chemat de vizirul, ca să-l întrebe de zăbava harciului cum au fost lucrul, şi-l pedepseà în multe feliuri, zicând că au făcut Ghica Vodă şi Rumânii meşteşug şi ruşine înpăratului, de n-au adus haraciul la vreme, şi cum înpăratul biruiaşte dela răsărit până la apus, şi nu iaste altă ţară mai reà decât Ţara-Rumânească, că nu apucă o nebunie să să potolească, alta să ridică; şi îndată porunci vizirul gineri-său lui Mustafà paşii, să vie aicea în ţară să fie domnu, adecă paşă; şi rănduì 40000 de Turci să vie cu dânsul, şi au poruncit să omoare şi pre Ghica Vodă. Iar Costandin postelnecul bunul creştin şi vrednic de slujbă, deca înţelese de aceasta, mult plângeà şi să văetà, pentru săraca de ţară, cum va să-ş piarză legea, şi sfintele biserici cum vor să să facă meceturi, şi-ş căutà ajutor şi într-o parte şi într-alta, şi pre nimę nu-ş găsì, fără cât pre cel prea puternic Domnul nostru Isus Christos, carele au izbăvit pre norodul lui Israil din mâna lui Faraon, şi pre dreptul Noe din potop, şi pre Lot din Sodom, şi pre David din mâinile lui Saul, şi pre tot neamul creştinesc l-au răscumpărat cu sângele său din robiia diavolului. Aşijderea întărì şi inima robului său lui Costandin postelnicul şi vitejaşte cuteză de întră la vezirazemul Kipriliul, şi cu mare groază deşchise gura lui, şi cu multe lacrămi i să rugà ca să să mai milostivească încă odată pre Ţara Rumânească să-i iarte greşala, prinzându-se tare, că nu vor mai face ce au făcut, ci vor da haraciul înpăratului la vremea lui, şi ce va fi porunca vor face, şi multe ca aceste ziceà aducându-i aminte în tot chipul. Atuncea dete Dumnezeu de-ş contenì vizirul mâniia, şi îndată oprì pre gineri-său Mustafà paşà să nu vie în ţară, şi pentru voia lui Costandin postelnicul au ertat şi pre Ghica Vodă de moarte şi pre Ţara-Rumânească de greşeală. Că pre acest Costandin postelnicul foarte îl aveà Kipriliul iubit, căci îl aflase că grăiaşte drept şi ţine cu raiaoa înpăratului şi pohteşte binele săracilor. Avut-au săraca de ţară noroc cu

www.dacoromanica.ro

acel om bun, carele stă în toată vremea pentru binele ei, şi-l dureà inima pentru creştinătate, şi de pământul Ţării-Rumâneşti, că şi el erà moştean întrânsa, cu case şi cu moşii ca şi alţi boeri. O mare minune făcù Dumnezeu cu Ţara-Rumânească, că o scoase din mâinile păgânilor, şi sfintele biserici le mântuì de legea lui Mahamet, şi trimise mare bucurie. Lăudat să fie numele lui în veci. După aceia poruncit-au vezirazimul lui Costandin postelnicul să aleagă pre cine-i va fì voia lui să-l facă domnu Ţării-Rumâneşti, şi au lăsat pe credinţa lui şi domniia şi ţara, cumu-i va fì voia să facă şi să o tocmească. Atuncea înţelegând domnii greceşti Ţarigrădeni, cădeà la picioarele lui, şi-i făgăduià bani mulţi, şi-l rugà să facă pre vrunul din ei domn. Iar el ştiindu-i că sânt Greci avani, şi încărcaţi de datorie, nici unuia nu îngăduì pentru binele ţării, ca să nu o prade şi să o jăfuiască, precum sânt ei învăţaţi. Deci fiind acolo Grigorie Vodă, feciorul Ghicăi Vodă, şi prinzând de veste, mers-au şi el singur de au căzut la Costandin postelnicul cu multă rugăciune ca să-l facă domnu, făgăduindu-se că-i va fi ca un fecior bun, şi ce-i va zice va face. Deci Constandin postelnicul i-au luat credinţa, şi să făgăduì că-l va face domnu, socotind că au născut în ţara Moldovei, şi acolo au crescut, şi el va ştì rândul ţării, şi-i va fi milă de săraci, şi-l jură pre sfânta Evanghelie, şi făcù zapis cu mare legătură scris de mâna lui, ca să-l aibă ca pre un tată, şi să-l cinstească cum să cade, şi aşà îl duse la vezirul de-l înbrăcă cu caftan, şi sărută poala înpăratului, şi i-au dat steag de domnie. Şi au venit **Io. Grigorie Ghica Voevod** cu agă turc, şi au descălecat în scaun în Caracăl, Joi în zioa de sfeti Sava, Dechemvrie 5, leat 7169 (=1660), şi au dat poclonul domniei 1000 de pungi şi făcù obiceiu. Şi deca venì în ţară scoase oerit pre la toţi boerii, şi mănăstirile şi slujitorii, şi puse haraciul îndoit, şi sumă mare de bani pe toată ţara, şi puse o jumătate de bir pre slujitori, de înplinì acea mie de pungi, şi plătì toată datoriia. Atuncea să făcură năpăşti, şi fugiră slujitorii, şi domniià cu pace. Deci murind vizirul Kipriliul puse înpărăţiia iar pre un fecior al lui vezir. Acesta s'au ridicat cu multă oaste turcească şi cu Tătari de au mersu asupra Ţării Ungureşti de sus, şi au poruncit înpărăţia de au mersu şi Evstratie Dabija Vodă, domnul Moldovei, şi Grigorie Vodă domnul Muntenesc. Şi au purces la Iunie 20, leat 7171 (=1663), şi au întrat în Ţara Ungurească, şi au bătut cetatea ce-i zic Uivarul zile 43 şi au luat-o, şi au mai luat Turcii şi alte cetăţi după înprejurul Uivarului, şi au robit şi au arsu Ţara Ungurească foarte rău. Iar Grigorie Vodă când mersese la oaste luase şi pă trei feciori a lui Costandin postelnicul, anume Drăghiciŭ vel paharnic, Şărban vel logofăt şi Costandin vel stolnic, şi-i slujiia foarte cu dreptate şi cu credinţă mare, iar Costandin postelnicul

www.dacoromanica.ro

rămâsese aicea în ţară şăzând la casa lui, precum i să făgăduise Grigorie Vodă când au luat domniia. Iar diavolul pizmaşul neamului creştinesc, văzând pre Costandin postelnicul că sporeà spre fapte bune, făcând multe milostenii în taină pre la mânăstiri, şi pre la săraci, şi priimeà pre cei streini şi-i căutà, şi Dumnezeu încă-i ajutà, şi sporeà casa lui cu de tot binele, iar diavolul îl cercă, precum iaste obiceiul lui să-l prinză în cursele lui, şi nu puteà să să lipească de el, ce găsì 2 vase rele, unul grecesc şi altul rumânesc, anume Stroe vornecul Leurdeanul şi Dumitraşco vel vistier Ţarigrădeanul. Aceştea erà lăsaţi de Grigorie Vodă să păzească scaunul domnii. Iar ei făcură sfat drăcesc în taină, cu doamna Mariia a lui Grigorie Vodă, şi trimise cărţi de olac la Grigorie Vodă în oaste, făcând pàră mare asupra ticălosului Costandin postelnicul, cum el umblă pre la Turci pre marginea Dunării de-l părăşte că iaste hain, şi nu bagă în seamă pre doamnă-sa, ci-ş bate joc de dânsa, şì cum că opreşte ţara să nu deà bir şi alte multe prihâni i-au scris. Iar Costandin postelnicul nimic de acestea n'au fost vinovat, nici au ştiut. Deci întorcându-se Grigorie Vodă dela oaste, iar Stroe vornecul mai cu deadinsul îi scriià şi înprospătà pàra, şi-l învăţà să nu grăiască nimica cu Costandin postelnicul, ce cum va sosì în scaun să trimiţă să-l omoare făr'de veste. Deci Grigorie Vodă îş întoarse firea şi crezù pe Stroe vornecul şi pre Dumitraşco vistieru', şi uità tot binele ce-i făcuse Costandin postelnicul şi jurământul călcă, şi cum sosì în scaun în Bucureşti, îndată îl apucară acei doi draci cu gurile, şi-l puseră la calea lor cea spurcată, cum puseră şi cele doao mărturii mincinoase pre Pilat de au răstignit pre Domnul nostru Isus Christos, aşà făcură şi ei pe Grigor e Vodă, de trimise pe Bratul vel Căpitan za Dorobanţi la casa lui Costandin postelnicul şi făr de veste l-au luat din aşternut, şi l-au dus noaptea la mănăstire la Znagov. Şi erà Sămbătă spre Duminecă Dechemvrie 20, leat 7172, în zioa de sfetii Ignatie, şi acolo au stătut la Dumnezeiasca liturghie, tot în genunche înaintea sfintelor icoane, şi fiind gata s'au pricestuit cu sfintele taini a Domnului nostru Isus Christos. Şi când au fost seara pă la cină l-au omorât în trapezariia mănăstirii. Iar Grigorie Vodă deca-i spuseră că l-au omorât, el atuncea s'au deşteptat, şi au zis cătră părintele Ştefan Mitropolitul şi cătră toţi boerii, că n'au ştiut când l-au omorât şi cum au fost adormit, căindu-se şi plângând de moartea lui Costandin postelnicul şi blestemà pe Stroe vornecul, şì pre Dumitraşco vistierul căci ei l-au îndemnat de l-au omorât ne fiindu-i nimica vinovat. Aşa s'au căit şi Iuda pentru moartea Domnului nostru Isus Christos, şi nimic n'au folosit, ci tot ş-au luat plata munca de veci. Aşijderea şi aceştea încă-ş vor luà plata, precum zice la sfânta Evanghelie, Matei, cap. 7, stih 2: că cu ce judecată veţi ju-

www.dacoromanica.ro

decà, judeca-vă-veți, și cu ce măsură măsurați, să va măsurà voao. Iar trupul lui Costandin postelnicul, l-au ridicat jupâneasa lui Ilina și cu coconii lui anume Drăghiciu, Șărban, Costandin, Mihai, Iordachie, și cu mare cinste l-au îngropat la mănăstirea lui la Mârgineni, făcându-se pogrebanie și pamete cum să cade. O, diavole, pizmaș mare neamului omenesc, cum prilăstișipre Grigorie Vodă, de omorâ pre Costandin postelnicul făr de vină, și făr de judecată. Și toată țara îl plângeà pre dânsul, că au pierdut un stâlp carele sprijineà toate nevoile țării; plângu-l săracii, că au avut dela dânsul multă căutare și milă, și tuturor le-au părut rău de moartea lui, și creștinilor și păgânilor. Și dela cine îi fù aceà moarte necuvioasă! Dela Grigorie Vodă, pre carele el l-au făcut domnu, și l-au cinstit și i-au slăvit numele, și dela Stroe Leurdeanul, pre carele l-au scos de doao ori dela moarte, și încă i-au fost și cuscru, că au ținut pre fata lui un fecior a lui Costandin postelnicul anume Șărban postelnicul; și dela Dumitrașco, căci i-au fost nepot de văr primare, și l-au crescut în casa lui, și l-au ținut ca pre feciorii lui și l-au boerit. Și au făcut Grigorie Vodă o mănăstire mare și frumoasă în târgu în Focșani, hramul ei sfântul proroc Ioan Botezătorul.

Iar când au fost la Mai 9, leat dela Christos 1664, venit-au poruncă dela înpărăție de au mersu și Grigorie Vodă cu oștile al doilea rând la Uivar, și de acolo au mersu cu Husiin pașà al Budii, și cu Evstratie Dabija Vodă, domnul Moldovei, de au bătut cetatea Leva, și nimic nu i-au stricat, pentru că au venit ajutor cetății oaste nemțească, fiindu-le cap Zuza. Și la Iunie 9, s'au lovit cu ei și fù izbânda Nemților, luând dela Turci, și dela Moldoveni, și dela Munteni, toate corturile și tunurile, și carăle cu zaharà ca la 4000 tot cu 8 boi. Iar ei scăpară numai cu trupurile și fugiră. Să povestim și de Costandin ce erà la Grigorie Vodă vel paharnec, feciorul Radului armașul Vărzarul, fiind și el amestecat în sângele lui Costandin postelnicul pr. cum erà învățat și tată-său, cu adevărat cum zice la sfânta Evanghelie, Matei, cap. 7 stih. 16, cum nu poate face mărăcinii struguri, nici măceșul zmochine, așà nu să poate face din neamul rău bun, ce pomul rău poame rele face. Așijderea și din varza cea rea ce-i zic morococean, au eșit fii-său și mai morococean; el încă acolo la acel războiu ș'au luat plata, căzând într'o tină ucis ca un câine. Sămânța acestor nelegiuți și îndrăciți, s'ar cădea ce ar fi parte bărbătească să să topească să nu mai răsae muștar și ardeiu. Atuncea au perit și Preda Bucșănescul vel logogofătul și Ivașco Ceparul, și alții mulți, că pre sfaturile lor cele rele pustiiră țara, pentru că să făceà soți și priiateni cu streinii, și învățà să omoare pre boerii cei buni și înțelepți, să poatà dà jaf în țară. Deci deca veni Grigorie Vodă dela

www.dacoromanica.ro

oaste, când fù la Avgust 1, leat 7172(=1664), şi lui încă-i trimise Dumnezeu judecată, că să bolnăvì un cocon al lui ce-l aveà de ţâţă foarte rău, şi făceà grozăvii multe, că erà mic înfăşat, iar el săreà ca unul de trei zeci de ani, şi tot ţipà, şi zbierà, şi nechezà ca caii, până îş dete duhul, şi-l îngropară la mănăstirea lui Mihai Voda. Iar Grigorie Vodă foarte să întristă, şi tot să căiia de moartea lui Costandin postelnicul şi-ş pierdù mintea şi sfatul, cât nu ştiia ce face, ci umblà tăvălindu-se din zi în zi. Iar când fù la Noemvrie leat 7173(=1565), temându-se ca să nu-l prinză Turcii, pentru vina ce au făcut de au fugit cu oştile dela Leva, s'au sculat înpreună cu doamnă-sa, şi au fugit în Ardeal. Şi de acolo au trecut în Ţara Nemţească, de şădeà acolo, şi lepădându-se de pravoslavnica credinţă să făcù papistaş. Şi au domnit ani 4 fără o jumătate de lună. După aceia s'au sculat toţi boerii ţării şi au mersu la înpărăţie, şi le-au dat domnu pre **Io. Radul Voevod, feciorul lui Leon Vodă**, şi au intrat în scaun în Bucureşti Fevruarie 12, leat 7173, iar dela Christos 1665. Deci fiind el înpresurat cu multe datorii căzut-au asupra ţării multe nevoi şi dăjdi grele, şi nu erà numai despre dânsul, ce şi Grecii prădà şi mâncà ţara cu tot feliul de meşteşuguri, precum sânt ei învăţaţi. Boerii ţării să nevoia de-i slujà pe dreptate, ţara încă i-au plătit toate datoriile, el încă au făcut avuţie multă, Grecii leşinaţii încă s'au săturat de bani. Şi au zugrăvit Radul Vodă Mitropoliia din Bucureşti, şi au făcut şi o biserică în Bucureşti, în mahalaoa Broştenilor, unde s'au făcut războiul tătâne-său lui Leon Vodă cu pribegii. Iar când au fost al treilea an din domniia lui la leat 7176(=1668) venitu-i-au mazâlie dela înpărăţie. Atuncea el au căzut la toţi boerii cu multe rugăciuni ca să miargă cu el la înpărăţie, să-l ceară să le fie iar domnu, făgăduindu-se că va fi bun cu dânşii şi cu ţara şi va scoate toţi Grecii din ţară, să-i lase numai cămăraş şi ciohodar, iar alt grec lângă dânsul nu trebue. Cu cuvinte ca aceste amăgì pre boeri, şi l-au luat toţi la mijlocul lor, şi au purces la Ţarigrad. Şi trimiseră mai nainte pe Drăghiciu vel spătar, feciorul lui Costandin postelnicul înţelept şi vrednic de slujbă ca şi tată-său, ca să-i tocmească lucrul, şi să-i aşaze domniia, că pre dânsul îl ştiia toţi paşii şi agalele cele mari, şi aveà mare credinţă despre ei, şi până au sosit Radul Vodă cu boerii acolo, iar Drăghici spătarul aşăzase toate lucrurile, şi câţi bani trebuise de poclonul înpăratului şi al vizirului, toţi îi gătise. Şi peste şase zile sărută şi poala înpăratului, şi i-au dat domniia să fie iar domnu, isprăvindu-se toate lucrurile pre voia lui.

Atuncea Drăghiciu spătar înpreună cu toţi boerii, i-au pomenit pentru Greci să-i lase precum s'au jurat, mai vàrtos pre unul ce-i ziceà Necula Sofilăul, grec dela Rumele, şi pe altul ce-i ziceà Bala-

www.dacoromanica.ro

sache, grec Ţarigrădean. Aceştea erà vestiţi de oameni răi, şi pizmaşi neamului rumânesc, mai vârtos pre boeri, căci nu-i lăsà de tot în voia lor, să mănânce şi să prade ţara. Iar ei ca nişte diavoli şi oameni răi înţelegând de aceasta, mare pizmă puseră, şi pre ascuns otrăvirà pe Drăghiciu spătarul, omorându-l acolo în Ţarigrad. Fù adus trupul lui de frate-său Şărban spătar aicea în ţară, puindu-l în groapă la mânăstire la Comana. Mult plânsu să făcù şi pentru Drăghiciu spătarul acolo în Ţarigrad şi aiceà în ţară, şi-l căiia toţi şi creştinii şi păgânii, căci că erà un om vrednic ca şi tată-său Costandin postelnicul şi stà tare pentru săraca de ţară, şi făceà multe milostenii, şi căutà de toţi săracii şi de toţi streinii. O, mare minune, cum să leagă răutatea de oamenii cei buni şi silesc să o surpe şi nu o pot! Cum să legară şi de aceşti boeri buni şi înţelepţi, de-i omorără fără nici o vină, ca să poată prăda ţara şi să o jăfuiască! Atuncea Grecii Ţărigrădeni se veseliră şi le părù bine de moartea lui Drăghici spătarul, mai vârtos Sofilăului şi Balasache. Atuncea şi Radul Vodă făr de nici o sfială, începù a încărca ţara cu datorii, luând scule înpărăteşti şi surgugiuri câte de 40000 de talere, şi bani cu dobândă de-i puneà în casa lui, şi porunciia boiarilor de făceà zapise pela datornici, ca să plătească ţara; Grecii încă făceà ce le erà voia. Şi purcese Radul Vodă din Ţarigrad cu Greci mai mulţi de cât întâiu, şi venì aicea în ţară domnu de al doilea rând. Şi să înmulţì pizma Grecilor asupra ticăloşilor de boeri. Atuncea şi Radul Vodă încă să schimbă din bunătţăile ce făcea întâiu, şi să pornì cu rău asupra tuturor, ca să strângă bani mulţi, şi porunci boerilor ca ca să scoaţă biruri grele în ţară, şi-i pedepseà zicând: că ei ştiu bine pre ceiia ce au bani şi nu vor să-i vădească. Iar ei ticăloşii toţ să nevoiia cu slujbă dreaptă ca să-i umple voia lui, şi nimic nu folosiià, 'ce încă mai vârtos îi pedepseà zicând: că va pune vel vistier pre Necula Sofilăul, că el ştie rândul ţării şi care boeri au bani, că el cu adevărat aşa s'au lăudat singur. O, ce sfat rău şi spurcat făceà şi nu-ş aduceà aminte de patemile Ghinii Ţucală şi ale Radului Vărzarul, că cu sfaturile lor au ocorât numele domnu-său, şi ş'au răpus şi viaţa lor cu groaznecă moarte, şi ş-au pustiit casele ca nişte oameni răi şi vicleni ce au fost! Radul Vodă încă nimic nu socoteà de unile ca aceste, ce numai ce-ş pornì firea asupra boerilor, şi asupra ţării să ia bani mulţi, pre sfatul unor marghioli ca aceia. Şi întâiu să pornì asupra sfintelor mânăstiri, şi trimitea de le luà bucatele şi le prădà făr de nici o dreptate, luat-au şi toate arginturile câte au găsit la dânsele, de le-au topit toate, făcând scări şi tipsii, şi ferecă şale. Atuncea au luat şi două inele de aur cu pietre scumpe din degetele Sfântului Nicodim, carele lăcuiaşte cu sfin-

www.dacoromanica.ro

tele moaşte în sfânta mânăstire la Tismana, şi tot nu să sătură, ce încă de mureà egumen sau călugăr, sau boeriu, sau neguţătoriu, sau jupânească văduvă, sau măcar fieşte ce om prost, el numai de cât trimiteà de le luà tot ce aveà, şi le scoteà la târgu de le vindeà şi le făceà bani, şi-i băgà în cămara lui. O, ticăloase Radule, cum începuşi a urmà obiceiurile păgâneşti şi nu-ţi aduci aminte de acea groaznecă judecată a lui Dumnezeu! Că nu-i ajunse cu aceste toate, ci făceà sfat în tainà cu Sofilăul şi cu Balasache, cum ajungând în iarnă să prade pre boeri, şi să pue în ţară nişte dâjdi grele că nu le ajungeà cât îi mâncà şi-i jăfuia Grecii. Atunci şi Stroe vornecul Leurdeanul, ca un om rău şi viclean, să făcù şi el soţie cu dânşii, şi mai vârtos el învăţă ca să ucigă pre o seamă de boeri, şi le aruncă prihâni pârându-i la Radul Vodă, că au trimis în ţară să strângă toţi slujitorii, asupra lui şi asupra Grecilor. Deci cu acel sfat rău şi drăcesc prilăstì pe Radul Vodă, iar ticăloşii de boeri nimic de aceasta nu ştiia. Şi când fù la Dechemvrie 7 leat 7177, Miercuri dimineaţa, după ce s-au adunat toţi boerii la curte, iar Radul Vodă cu Grecii şi cu Siimenii sau fost gătit în taină să ucigă pre boeri în casele domneşti sus, iar ne fiind voia lui Dumnezeu, numai de cât pricepură boerii, şi grăbiră de eşiră toţi afară din casele domneşti, şi alergară la Mitropolie la părintele Teodosie Mitropolitul, şi trăgând clopotele îndată să adunară toţi slujitorii acolo, jăluindu-se boerii către dânşii de toate că e li s-au întâmplat. Atuncea şi slujitorii fură toţi într'un gând, şi strigară că de acum înnainte nu vor mai lasà ei să piară neamul boeresc, ci să iasă Grecii din ţară, că nu-i mai pot săturà cu banii. Atuncea boerii cu mic cu mare şi cu toate gloatele slujitorilor au eşit din Mitropolie, şi au mersu cu toţii la sat la Cotroceni şi acolo făcură mare sfat. Socotind că de acum înnainte nu vor mai puteà trăì cu Grecii, ci să să gătească toată boerimea ţării, şi cu slujitori din toate breslele până la 200 de oameni, şi să să ducă la Ţarigrad, şi aşà au purces de s'au dus la înpărăţie, pă vremea când erà la Enişeir în potriva Kritului, făcând mare jalbă la înpărăţie pentru Grecii Ţarigradului, cum ei au spart raiaoa Ţării-Rumâneşti. Atuncea înţelegând înpăratul, poruncit-au cu mare mânie, de au scos pe toţi Grecii din ţară cu mare ruşine. Şi au mazilit şi pre Radul Vodă; şi mergând la Ţarigrad acolo au şi murit, şi au domnit ani 4. Dat-au şi boerilor voe să-ş aleagă domnu pre carele vor pohtì ei. Atuncea ei făcură sfat şi aleseră pre un boeriu anume Antonie vornecul din sat din Popeşti din judeţul Prahovei. Pre acesta îl rădicară domnu, pentru că-l ştiia toţi că iaste om bun şi blând, şi îndată îl duseră de sărută poala înpăratului şi a Mustafà paşii Caimacanul.

www.dacoromanica.ro

Intraceà vreme au luat Turcii cetatea Candilei dela Frânci cu mare războiu la Noemvrie 6, leat dela Christos 1669.

Şi au purces din Ţarigrad **Io. Antonie voevod** cu toţi boerii lui şi cu agă turcu, şi cu steag de domnie de au venit în ţară şi au întrat în scaun în Bucureşti, Aprilie 9, leat 7177, iar dela Christos 1669 în Vinerea cea Mare a patemilor. Iar când au fost a doua zi în Sâmbâta cea Mare a Paştelor, înpărţit-au toate boerile, iar în Dumeneca sfintelor Paşti, dimineaţa la Christos voscrese, sfârşindu-se soborul, afară fiind toţi strânşi după cum e obiceiul, făcut-au Antonie Vodă mare jurământ boerilor tot câte unul, puindu-şi mâinile pre sfânta evanghelie, jurând pre numele Domnului nostru Isus Christos, cum vor slujì Domnului lor Antonie Vodă cu dreptate şi cum să lipsească pizma şi mozaviriile şi vicleşugurile dintre dânşii şi de acum înnainte să lăcuiască toţi înt'o dragoste ca nişte creştini adevăraţi. Iar carii vor călcà jurământul, să fie lepădaţi dela faţa lui Dumnezeu şi urgisiţi de domnu său, şi încă să paţă mare nevoe unii ca aceia, cât să guste şi moartea, ca nişte călcători de lege şi de jurământ. Şi isprăvind jurământul, s-au iscălit toţi cu mâinile lor la izvodul jurământului, şi s-au aşăzat domnu în ţară, şi au început a face judecăţi drepte şi căutà de rândul ţării şi a săracilor carii erà năpăstuiţi şi prădaţi făr de dreptate.

Atuncea şi feciorii lui Costandin postelnicul înpreună cu maica lor Ilinna postelniceasa, văzând că le-au dat Dumnezeu domnu bun şi înţelept, şi judecător drept, n-au mai putut răbdà pentru moartea tătâne-său, care au făcut-o Stroe vornecul Leurdeanul în zilele lui Grigorie Ghica Voevod, precum spune înnapoi la istoriia lui, ci au eşit cu dânsul faţă la Divan. Apucându-se de bâhă cum nu iaste el vinovat în sângele acelui creştin Costandin postelnicul, nici au stătut el înpotrivă să-l omoare, vrând să să ascunză ca ucigaşul Cain de sângele lui Avel frăţine-său, iar Dumnezeu judecătorul cel drept nu l-au îngăduit, că sângele dreptului Costandin strigă la ceriu ca să-i facă judecată. Şi au vădit pă Stroe vornicul aevia cu trei răvăşale scrise cu mâna lui, cătră un tălhariu asemene cu el anume Costandin paharnecul Vărzarul, ca să facă lui Costandin postelnicul moarte, iar într-alt chip nu. Deci ca să să descopere lui Stroe vornicul vina ce au făcut făr de dreptate şi făr de vină, ivitu-s-au acele trei răvaşă şi au căzut în mâna jupânesii Ilinii şi a coconilor ei, şi le-au dat de s-au citit în Divanul cel mare, şi le-au văzut şi Stroe vornecul, şi n-au mai putut tăgăduì, că erà scrise de mâna lui. Atuncea să descoperì toate minciunile câte au mărturisit el înaintea lui Antonie Vodă, şi a tot Divanul, că au fost lui Costandin postelnicul pârâş de moarte, şi cum au perit nevinovat, cât să mirară toţi cine-l auziià şi cine-l ştiià, şi cine nu-l ştiià că iaste om rău. Atuncea îl cunoscură şi-l pedepseà şi mari şi

www.dacoromanica.ro

mici şi-l batjocureà, şi-l suduià copii şi muerile, creştinii şi păgânii, căci au omorât pre Costandin postelnecul, pentru că erà de mult folos, şi de mare ajutor ţării, şi căutà de săraci şi de streini. Atuncea Antonie Vodă înpreună cu părintele Vlădica kir Theodosie, şi cu amândoi episcopii, şi cu mulţi egumeni dela multe mânăstiri, făcură judecată dreaptă, căutând la sfânta pravilă, aflară ca să-l omoare, şi să ia plată cum au făcut. Şi se dete pre judecată dreaptă pre mâna armaşilor. Iar jupâneasa Ilina şi cu feciorii ei n'au vrut să lase să-l omoare, ci s'au rugat lui Antonie Vodă, să-l iarte de moarte, şi să ia cin călugăresc, că va dà seama înnaintea lui Dumnezeu la înfricoşatul judeţ. Atuncea Antonie Vodă porunci de-l scoaseră afară din Divan, şi cu răvăşalele lui cele de vânzare, de să arătă tuturor oamenilor, ca să-l ştie toţi că s-au asemuit cu Iuda vânzătorul, şi l-au ivit Dumnezeu ca pre Cain. După aceia s-au dus la mănăstire la Znagov de s-au călugărit, puindu-şi numele de călugărit Silvestru. Iar Antonie Vodă domnecà foarte bine şi cu pace despre toate părţile, şi aveà dragoste de cătră toţi boerii; iar vrăjmaşul diavolul nu putù răbda să vază libovul cel dumnezăesc desăvârşit întru creştini, ci află lăcaş în inimile unor boeri anume Gherghe Băleanul vornecul, şi cu gineri-său Hrizea vistierul, şi cu Staico păharnecul Bucşănescul, şi cu Radul Ştirbeiu dela Izvoară, şi cu alţii mai mici, încuibându-se diavolul în inimile lor, şi întărindu-i cu rău cuget asupra a trei boeri, carii să aflà cu slujbă dreaptă lângă domnu-său şi stà pentru ţară şi pentru săraci ca să nu-i calce streinii şi să-i jăfuiască făr de dreptate, anume Mareş vel ban, şi Radul Kreţulescul vel logofăt şi Şerban Cantacozino vel spătar. Deci făcându-se ei o ceată spurcată să strângeà toţi noaptea la casa lui Gherghe vornecul Băleanul de făceà sfat şi să învăţà cu multe feliuri de meşteşuguri cum vor face ca să ucigă pre acei trei boeri, şi altă vină nu află, fără cât zicea că ei la toţi domnii tot boeresc, şi s'au înbogăţit şi nu-i bagă în seamă, Iar mai vârtos pizmuia Băleanul, căci nu l-au făcut ban mare la Craiova. Deci sfătuindu-se ei aşà în toate nopţile dete Dumnezeu de prinseră de veste acei trei boeri mai de timpuriu, şi îndată merseră la Antonie Vodă, şi-i spuseră şi să rugară să le facă judecată dreaptă cu Băleanul şi cu ceata lui, şi de-i va aflà, că au călcat ei jurământul, sau le-au făcut lor vre un rău, să paţă după vina lor. Atuncea Antonie Vodă au eşit la Divan, şi i-au chemat pre toţi, de-au stătut de faţă şi i-au întrebat. Iar ei ca nişte oameni răi, alt n'aveà ce mai zice, fără de cât cele ce scrie mai sus. Deci Antonie Vodă văzând dreptatea acelor trei boeri, îndată au mazâlit pre cei ce aveà diregătorie, şi au poruncit tuturor celor ce au fost la acel sfat rău şi spurcat, să miargă la ţară să şază la casele lor, iar alt rău nu le-au

www.dacoromanica.ro

făcut nimica. Deci trecând câtă-va vreme, iar le-au poruncit de au venit la curte, şi i-au ertat de toate vinele, şi i-au învăţat să să părăsească de ce s'au apucat, şi să lăcuiască toţi cu dragoste precum sânt juraţi, iar cine va călcà jurământul, să-l bată Dumnezeu şi trupeşte şi sufleteşte. După aceia peste puţină vreme au venit şi lui Antonie Vodă mazâlie, şi îndată au purces cu toţii boerii la Odriu, că acolo erà înpărăţiia. Atuncea şi Grigorie Vodă încă venise din Ţara Ungurească, că-l ertase înpărăţiia. Deci fiind acolo Hrizea vistierul şi Staico păharnecul şi Radul Ştirbeiu cu toată ceata lor cea dintâiu, ca nişte oameni răi şi vicleni, cu mare meşteşug au umblat într'ascuns de au stricat domniia lui Antonie Vodă, şi cu mulţi bani au dres domniia lui Grigorie Ghica Voevod. Inchinându-se lui toţi făcură sfat drăcesc despre Turci de prinseră pre Mareş banul, şi pre Gherghe vornecul, şi pre Radul Kreţulescul, şi pre Mihai Cantacozino spătarul, şi pre Gheţea clucerul, şi pre Stoian comisul, iar Şărban Cantacuzino vel spătar au scăpat din mijlocul lor. Şi îndată porunci Grigorie Vodă cu sfetnicii lui în ţară, la Gherghe vornecul Băleanul de au prinsu pre toţi fraţii lui Şărban spătarul, pre Costandin stolnicul, şi pre Matei agà, şi pe Iordache postelnicul, de i-au pus la opreală până au venit şi **Io. Grigorie Ghica Voevod** şi cu sfetnicii lui, şi au întrat în scaun în Bucureşti, Martie 20, leat 7180, iar dela Christos 1672, domnu de al doilea rând. Iar Antonie Vodă au rămas în Ţarigrad, şi acolo au murit, şi au domnit ani 3.

Să povestim şi de Stroe vornecul Leur deanul că deca auzì că au luat Grigorie Vodă domniia, şi au căzut acei săraci de boeri la pătimire, el foarte să bucură. Şi îndată lepădă cinul cel călugăresc şi alergă de grabă la Odriu, de să închină lui Grigorie Vodă, şi să înpreună cu soţiile lui, făcându-se părtaş ca şì întâiu. Şi după ce veniră la Bucureşti, scoaseră dăjdi grele în ţară, şi deteră acestor săraci de boeri mare strânsoare, fiind ei închişi unii în turnul porţii din jos, alţii în temniţă, poruncindu-le să deà bani sute de pungi, ca să scoaţă cheltuiala ce au cheltuit pentru dânşii la Turci. Deci ei de frică mare şi de groază, vândutu-ş'au satele şi moşiile, şi rumânii şi ţiganii şi tot căştigul lor, şi cine ce au avut au dat tot lui Grigorie Vodă, cât le-au rămas casele pustii. Atuncea şi boerii Greci, în taină fără ştirea lui Grigorie Vodă, apucà pre toţi, câţi ştiia că au răzimat de casele acestor boeri, şi pre slugile lor de-i prădà şi-i jăfuia, şi înpărţiia banii cu toţii. O, ce foc nestins băgà în casele lor, şi multe case au pustiit cu pizma lor şi mai vârtos făceà ca să surpe de tot casa lui Costandin postelnicul, că nu să săturase de sângele lui, ci să nevoia să omoare şi pre feciorii lui! Şi făcură meşteşuguri dând Turcilor bani ca să aducă dela Odriu şi

www.dacoromanica.ro

pre Şărban spătarul, ca să-i omoare pre toţi deodată. Deci Şărban spătarul crezând amăgeala Turcilor, îndată au purces dela Odriu să vie aiceà în ţară. Iar când au trecut munţii, atuncea din voia lui Dumnezeu să întimpină cu oare cine trimis de maică-sa, să-i spue, să nu vie în ţară, că va să-i omoare pre toţi. Deci el înţelegând de aceasta, îndată lăsă acea cale, şi merse pre alta pribegind în ţara Moldovei, şi lăcuià în munţii Tazlăului la Hanglu. O mare minune făcù Dumnezeu cu acel Şărban că-l scoase din calea pierzării, şi l-au îndreptat pre calea mântuirii, precum au îndreptat pre cei trei filosofi, carii i-au trimis Irod să ispitească de naşterea lui Christos ca să-l omoare, iar sfinţia sa i-au îndreptat pre altă cale de s'au dus în ţara lor, şi Irod rămase ruşinat; aşà şi Grigorie Vodă cu sfetnicii lui cei răi rămaseră ruşinaţi, că cât să bucurà şi să veseliia de venirea lui Şărban spătarul, cu atâta mai multă întristare căzù asupra lor. Şi făcură sfat drăcesc de trimiseră la Ocnă pre Gherghe vornecul, socrul lui Matei agà, şi pre Gheţea clucerul, socrul lui Şărban spătarul, şi pre Stoica logofătul, care au fost slugă bătrână la casa lui Costandin postelnecul, iar pre Radul Kreţulescul, ginerisău, şi pre Mareş banul, şi pre cei patru coconi a lui Costandin postelnicul, anume Costandin, Mihai, Matei şi Iordachie, i-au pus la opreală mare în turnul clopotniţei, iar pre alţi boeri rudenii şi gineri de ai lor pre toţi i-au prădat şi i-au slobozit dela închisoare. Şi aşà aşăzând aceşti sfetnici răi acest sfat ce scrie mai sus, când fù la Iulie 15, leat 1672, au purces şi Grigorie Vodă la oaste, când au mersu sultan Mehmet înpăratul turcesc cu toată puterea lui în Ţara Leşască, de au luat Cameniţa. Iar aicea la scaun au lăsat pre Băleanul şi pre Stroe Leurdeanul şi pe Hrizea vistierul. Deci ei ca nişte tirani răi şi fără ştirea lui Grigorie Vodă, deteră învăţătură Drosului armaşului Mehedinţul de scoteà pre aceşti săraci de boeri ce scrie mai sus şi-i duceà în toate zilele înaintea temniţii de-i puneà şi-i bäteà pre talpele picioarelor, şi-i spânzurà de mâini cu sfori, şi-i munceà cu multe feliuri de munci, târându-i pre pământ, şi pedepsindu-i cum le erà voia. Şi de aceasta dar să asemănară lui Maximian şi lui Diocliţian muncitorii creştinilor, şi cu alţi păgâni necredincioşi, carii au ocărât sfânta biserică a lui Dumnezeu, şi au călcat toate poruncile lui. Aşà făcură şi aceşti tirani de boeri. Grigorie Vodă încă fiind la oaste mult au cercat pentru Şărban spătarul, ca să-l prinză şi n'au putut, că Dumnezeu l-au acoperit şi l-au păzit. Iar când au fost la Dechemvrie 1, leat 7181(=1672), venit-au şi Grigorie Vodă dela oaste la scaunul lui în Bucureşti, şi înţelegând de cazna acelor boeri închişi ce le-au făcut fără porunca lui foarte rău s'au scărbit. Iar Băleanul şi cu ceata lui fiind îndrăciţi nimic nu să ruşinà, ci tot întărea pre Gri-

www.dacoromanica.ro

gorie Vodă să-i omoare, iar Dumnezeu întăriiă să nu-i omoare, pentru că nu-i ştiiă nimic vinovaţi. Deci Băleanul şi cu ceata lui numai ce să înnăduşă şi ziceă, că de ar fi ştiut că nu-i va omorâ nu s'ar fi apucat din ceput. O, mare minune, cum nu să mai săturâ acei procleţi de a vărsâ sângele acestor săraci de boeri făr de nici o ruşine şi temere de Dumnezeu, precum zice Caton filosoful: pre vrâjmaşul tău cel vechiu să nu-l crezi nici odinioară, şi măcar acela de s'ar şi smeri, nu-l crede nici odinioară, pentrucă el va să-ţi facă la sfârşit aceia care n'au putut să-ţi facă la început. Iar mort de te ar găsi, s'ar sătura de sângele tău. Atuncea pe aceă vreme şi Şărban spătarul încă s'au întorsu din Moldava, şi au mersu la Odriu, însă cu porunca vizirului; şi îndată făcù jalbă mare la înpărăţie şi la vizirul, şi alţi priiateni ai lui, pentru toate patemile ce au făcut Grigorie Vodă casii tătâne-său, şi fraţilor lui şi tuturor rudelor lui. Atuncea înpărăţiia îndată trimise un Capigiu başă de olac, şi fără veste au intrat în casele domneşti, unde şădeă Grigorie Vodă, şi foarte rău l-au speriiat. Şi înţelegând de porunca înpărătească, îndată trimise de scoase din turnu pre acei boeri, şi-i dete în mâna Capigiului, iar a doa zi purcese şi doamna Ili(na) cu toţi coconii ei, şi cu toate nurorile ei, şi cu gineri-său Radul Kreţulescul, de s'au dus la Ţarigrad. Şi au scos şi pre Gheţea clucerul din Ocnă. Şi au trecut Dunărea de s'au dus după aceialalţi. Iar Gherghe vornecul şi Stoica logofătul, au rămas în Ocnă, iar Mareş banul au rămas la casa lui şi au murit. După aceia Grigorie Vodă şi cu svetnicii lui având mare frică, nici aşà nu s'au lăsat, ci au trimis la vizirul 200 de pungi ca să omoare pre acei boeri. Iar ne fiiind voia lui Dumnezeu ca să piară, n'au lăsat pre vizirul să-i omoare ce numai ce au luat banii, iar pre ei i-au trimis siurghiun la Crit, însă pre Radul Kreţulescul, şi pe Şărban spătarul şi pre Costandin stolnecul, iar maica lor şi cu coconii ce-i mai mici, Mihai, Matei, şi Iordache, au rămas la Ţarigrad. Iar când au fost la Mai 11, leat 1673, trimi-sau Grigorie Vodă de au omorât pre Gherghe vor(necul), socrul lui Matei agà, fiind închis la mănăstirea dela Tismana. Iar Stoica logofătul au rămas acolo.

După aceia Grigorie Vodă iar au purces la oaste în Ţara Leşască, înpreună cu Cara-Mustafà paşà, şi cu mulţime de Turci. Deci fiind ei tăbărăţi la Hotin, iar Sobiţche craiul leşăsc venit-au asupra lor cu mulţime de oşti, şi făcură mare războiu, şi fură biruiţi Turcii de Leşi, şi mulţi au căzut de sabie, şi mulţi s'au înnecat şi în Nistru, cât de abiia au scăpat paşà cu puţintei Turcii la Cameniţă. Iar Grigorie Vodă văzând că va perì cu oaste cu tot, să închină la Leşi, şi începură a tăià pre Turci, şi aşa să duse veste că iaste rob la Leşi, şi făcând el acest vicleşug, n'au mai îndrăznit să vie în ţară

www.dacoromanica.ro

la scaunul lui, ci au fugit peste Dunăre, şi îndată fù mazilit de Turci, şi ducându-se la Ţarigrad, acolo au şi murit, însă moarte groaznecă, şi au domnit aicea în ţară ani 1 pol.

Aicea însemnăm pe scurt şi de patemile părintelui kir Theodosie Mitropolitul ţării pentru că căzând aceşti săraci de boeri la mare urgie, atuncea şi pre părintele Theodosie îl scoaseră din ţară şi din scaun cu mare necinste, şi-l trimiseră la zatocenie, aruncându-i multe prihăni. Şi puseră în locul lui pre episcopul Varlaam, pre carele îl ştiia că va fi asemene în sfat cu dânşii, precum au şi fost. După aceasta să mai arătăm ce s'au întâmplat după mazăliia lui Grigorie Vodă, că fiind Mihai postelnecul Cantacuzino, fratele lui Şărban spătarul la cetatea dela Babà, unde erà Kipriliul, şi Meemet paşà Caimacanul, numai decât căzù la picioarele lor, cu multă rugăciune ca să pue pre Duca Vodă domnu, pentrucă erà mazâl la Ţarigrad. Şi îndată îi făcură pre voe, şi scoase cărţi şi tot ce trebuì de domnie noao, poruncindu-i să miargă de olac în Ţara-Rumânească. Iar Mihai postelnecul au rămas să-i aducă steagul de domnie. Atuncea Duca Vodă deca înţelese de aceasta, foarte se bucură şi să făgăduì cu mare jurământ, că va căutà de casele lor, şi le va plătì toate datoriile, şi în zilele lui nici un rău nu vor petrece, ci mult bine şi folos vor vedeà dela dânsul. Şi purcese din Ţarigrad cu Matei agà şi cu nepotă-său Pârvul logofătul, feciorul lui Drăghici spătar, trimiţând înnainte pre Costandin slujitorul, feciorul Stoicăi logofătul Liudescul, cu cărţi înpărăteşti ca să ţie scaunul după obiceiu. Iar Băleanul, şi cu gineri-său Hrizea vistierul, şi cu Neagoe vornecul Săcuianul, şi cu Radul banul Năsturel şi cu Staico păharnecul Bucşănescul, numai decât prinseră pre Costandin slujitorul, şi-l puseră în butuci zicând că umblă cu minciuni, iar apoi simţind că cu adevărat vine Duca Vodă domnu, numai decât începură a fugì cătră Piteşti, luând cu dânşii şi pre Costandin slujitorul, ducându-l până la mănăstire la Argeş. Deci Băleanul, şi cu Neagoe vornecul şi cu gineri-său Hrizea vistierul, au trecut în ţara Ungurească la Sibiu, iar Năsturel şi Staico păharnecul au fugit la munte. Deci sosì şi **Io. Duca Voevod** în scaun în Bucureşti în zioa de sfeti Nicolae Dechemvrie 6, leat 7182, iar dela Christos 1674. Venit-au şi Costandin slujitorul de i-au spus de toate câte au păţit. Venit-au şi Staico păharnecul şi Radul Năsturel de s'au închinat. Trimis-au de au scos şi pre Stoica logofătul, care au fost în patimă rea ani 1 şi zece luni. După aceiia Duca Vodă aşăzat-au boeriile şi au tocmit ţara cum să cade, şi fără zăbavă sosì şi Mihai postelnicul cu steag de domnie. Şi poruncì înpăratul de slobozì şi pre cei trei boeri dela Crit. Sosind în Ţarigrad venit-au aicea în ţară la casele lor cu maica lor, şi cu jupânesele

www.dacoromanica.ro

lor, și cu toată cimetiia lor întreagă. Duca Vodă încă i-au cinstit și i-au boerit, ei încă să nevoiia cu slujbă dreaptă. Iar Duca Vodă fiind iubitor de bani și de argint, cât nimenea nu-i puteà să-i pristănească, ce știind pre Băleanul și pre gineri-său Hrizea, că sânt iubitori de acea treabă, îndată porunci la ei de veniră în țară, și s'au curtenit la dânsul, și puseră dăjdi grele în țară, și începură a prădà pre boeri pentru năpăști, și izvodiră niște obiceiuri și niște răutăți, care n'au mai fost nici odată aicea în țară, însă cu mijlocul acelor boeri. Și au omorât Duca Vodă pre Papa vel vistier Greceanul, și pre Negoiță vistierul Cușstureanul, pentru căci stà pentru țară. Iar Băleanul și cu ceata lui pre ascuns iar începură a face pârâ asupra acelor ticăloși de boeri, precum erà ei învățați dinceput, mai vârtos asupra lui Șărban spătarul și a fraților lui, iar ei ticăloșii nimica nu știia de această vânzare. Deci peste puțină vreme, veni poruncă dela înpărăție, de au purces cu oștile lui și s'au înpreunat cu Turcii, și s'au dus asupra Leșilor, și câte cetăți aflară, afară din Cameniță, mari, mici, pre toate le arseră și le sparseră, și mergând la o cetate ce să chiamă Jâravna, acolo sosì și Sobițche craiul leșăsc, cu mulțime de oști, și să bătură cu Turcii șapte zile. Deci văzând Turcii că nu le va puteà strică nimica făcură pace, și să întoarseră fiește carele la țara lui. Duca Vodă încă au venit în țară, și n'au mersu în scaun ci au descălecat la Cocorăștii din Grind, la casele Vladului comisul. Și acolo fiind, iar începură a face sfat necurat asupra ticăloșilor de boeri, părându-i la Duca Vodă în multe feliuri de năpăști până îl plecară socotind că acolo va fi mai lesne să-i omoare. Iar ei ticăloșii nimica nu știia, ci având a face praznecul acelui de multe minuni făcător, marelui arhiereu Nicolae, întâmplându-se a fi într'o zi de Duminecă, atuncea Șărban spătarul ș'au luat zioa bună dela Duca Vodă și s'au dus la casa lui la Drăgănești, ca să să gătească de praznec, iar Mihai spătarul și cu frate-său Iordache și cu cumnată-său Barbul vistierul Fărcășanul la casa lor la Mărginenii din Praova, de gătià bucate de praznec întru slava lui Dumnezeu și întru lauda sfântului Nicolae, așteptând să vie dela Cocorăști a doa zi Duminecă și fratele lor Costandin stolnecul. Iar Duca Vodă și cu sfetnicii lui cei vicleni, cu mare taină gătiră noaptea ostași și trimiseră de olac, unii la doamna Ilina și la feciorii ei ca să-i prinză, alții la Șărban spătarul la Drăgănești, și prin răvărsatul zorilor sosiră toți care pe unde le erà porunca. Și pre Șărban spătarul îl găsiră la biserica lui la utrăne, ascultând sfânta și dumnezăiasca slujbă. Deci unii ocoliră biserica, iar alții intrară în lăuntru, și groaznec îl apucară, și-l scoaseră afară, și-l duseră la mănăstire la Zneagov, ca să-l omoare acolo, precum au omorât și Grigorie Vodă pre tată-său Costandin postelnicul. Iar la Măr-

www.dacoromanica.ro

gineni încă prinseră pre Mihai spătar şi-l puseră într'o căruţă, să-l ducă la Cocorăşti, iar frate-său Iordachie, şi cu cumnată-său Barbul vistier scăpară din ochii lor, şi trecură la Braşov. Matei agà încă fiind chemat de frate-său Şărban spătarul şi mergând tot într'acea zi la Drăgăneşti, iar când fù aproape să intre în sat, Dumnezeu trimise pre oare care creştin de i-au eşit înnainte, spuindu-i toate câte s'au întâmplat frăţine-său lui Şărban spătar şi îndată să întoarse şi trecù pre Teleajăn în Ţara Ungurească. Să spunem şi de o minune mare ce au făcut Dumnezeu, cu rugăciunea sfântului Nicolae, asupra ticălosului Mihai spătarul, că şăzând el în căruţă prinsu, iar ostaşii găsind bucatele ale sfântului praznec toate gata, abătură întrânsele ale mâncà şi a beà vin. Iar Mihai spătarul rugă pre Dumnezeu şi luă pre sfântul într'ajutor, făcându-ş semnul crucii, să dete jos din căruţă, şi aşà incetişor trecând prin mijlocul lor până eşi din curte afară, şi intră într'o casă nevăzându-l nimenea fără numai o saraţea Sârbu l-au văzut acolo şi l-au acoperit, iar alţi ostaşi deca văzură că au scăpat foarte tare s'au îngrijat, şi aşà să duseră. Deci Duca Vodă făcù sfat cu sfetnicii lui cei răi şi aleseră dintrânşii o seamă de boeri anume Neagoe vornecul Săcuianul, şi Staico paharnic Bucşănescul, şi Ivaşco, feciorul Băleanului, şi Hrizea vistier, de i-au trimis la Ţarigrad, să facă pâră mare asupra lui Şărban spătar şi a fraţilor lui. Iar Dumnezeu nu îngăduì ca să să umple sfatul lor ce-l spurcat, ci îndată mila lui cea nespusă, o aruncă asupra capului lui Şărban spătarul, că-i trimise Dumnezeu milă mare, de trimise vizirul de-l chemă. Şi îndată îi porunci să fie domnu Ţării-Rumâneşti, iar Duca Vodă să fie domnu la Moldova. Şi porunci să miargă toţi boerii ţării să să închine lui Şărban Vodă. Atuncea o seamă de boeri merseră de să închinară lui Şărban Vodă. Iar Staico paharnecul Bucşănescul şi Ivaşco Băleanul, fugiră la Moldova. Şi trimise vizirul de grabă un agă turc, înpreună cu Costandin Brâncoveanul, nepotul lui Şărban Vodă, de veniră de olac în ţară. Şi îndată rădicară pre Duca Vodă şi merse cu acel agà turc în ţara Moldovei, să fie domnu acolo. Şi au domnit Duca Vodă aicea în ţară ani 5.

Io. Şărban Cantacuzino Basarabă Voevod încă au purces dela Odriu înpreună cu toţi boerii lui, cu agă turcu, şi cu steag înpărătesc de au venit în ţară. Şi au intrat în scaun în Bucureşti în zioa de Bogoiavlenie, Ghenarie 6, leat 7187, iar dela Christos 1679. Şi fiind la această sfântă zi adunaţi toţi episcopii, şi toţi egumenii dela toate sfintele mănăstiri, numai decât trimise Şărban Vodă de au scos pre părintele Mitropolitul kir Teodosie, de unde erà închis, şi sosind la curte au chemat pre toţi părinţii la Divan, de au făcut sobor mare, stând amândoi vlădicii de faţă şi cu judecată dreaptă, nu aflară ni-

www.dacoromanica.ro

mica vinovat pre părintele Teodosie, şi luând cârja dela Varlaam cu tot soborul, o deteră iar la părintele Teodosie, ca să fie iar Mitropolit, cum au fost mai nainte; iar Varlaam s'au dus la mânăstirea lui la Piteşti cu bună pace.

De aicea înnainte începem a povestì de câte s'au întâmplat în zilele acestui domnu, că întâiu fiind ţara spartă şi răsipită, pentru multe nevoi şi greutăţi ce au fost împresurată încă din zilele altor domni ce au fost mai de nainte, nu putù nici într'un chip să o îndrepteze, nici să folosească cevà, pentru că-l împresurase Turcii cu dări de bani şi cu zaharale, şi mai cu multe de cât fusese întâiu. Şi veneà Turcii datornicii la bani, şi la unii plăteà, iar la alţii le stà înpotrivă cu cuvântul să adaste. Şi păsà ţării foarte tare, până să uşură Şărban Vodă de datorie. Atuncea au omorât Şărban Vodă pe Hrizea Popescul vel vistier şi pre Vâlcul vornecul Grădişteanul, feciorul Bunii vistierul, şi pre Pătraşco Bucşănescul, şi pre Drosul vel armaş, şi le-au prădat jupânesele lor foarte rău. Iar pre feciorul Drosului armaş, l-au băgat de viu într'o ocnă pustie plină de apă, slobozindu-l până la un loc cu funii şi cu o făclie aprinsă în mână, şi sfârşindu-se funea l-au slobozit acolo de-au murit. Şi au stricat toate breslele de slujitori carii da haraciu. Şi au rămas boerii mazâli, şi sutaşii, şi au avut ţara pace, şi s'au aşăzat fieşte carele la moşiia lui. Iar când au fost la leat 1680 rădicatu-s'au Turcii cu mare oaste, şi cu mulţime de Tătari de au mersu la Dohan Ghicet. Atuncea au mersu şi Şărban Vodă cu oastea muntenească, şi Duca Vodă cu Moldovenii din porunca înpărăţiei de au fost acolo până s'au făcut 2 cetăţi, care le-au făcut Muntenii şi cu Moldovenii, iar domnii şi cu saraschерii au fost cu temeiul oştilor înpreajmă de păzeà până au sfârşit cetăţile de zidit. Şi iar să întoarseră înnapoi cineş la ţara sa. Şi iar începù a să lupta cu toate nevoile ce veneà dela Turci, că pre aceà vreme păgânii prea să înnălţase şi să iuţise cât nimenea din creştini nu le puteà stà în potrivă. Iar când au fost la leat dela Christos 1683, rădicatu-s-au sultan Mehmet înpăratul turcesc, feciorul lui sultan Ibraim, cu toată puterea lui, şi Hanul cu toţi Tătarii, de au mersu asupra înpăratului nemţesc. Atuncea au mersu şi Şărban Vodă cu Muntenii, şi Duca vodă cu Moldovenii, şi Ipahi Mihai cu Ungurii, şi Tuchelii Groful din ţara Ungurească de sus cu oştile lui. Aceştea toţi mergând ajutor Turcului, veniră toţi la Belgradul sărbesc. Şi de acolo au trimis înpăratul pre Mustafà paşà vizirul, cu toată mulţimea oştilor, şi cu toate ajutoarele, numai ce au rămas el singur cu curtea lui la Belgrad. Şi aşà mergând ei asupra Nemţilor, mare stricăciune şi multă pagubă au făcut până ce au sosit la Viena, adecă la cetatea Beciului. Şi tăbărând înpre-

www.dacoromanica.ro

jurul ei începură a o bate cu multe feliuri de meşteşuguri, neîncetând nici zioa nici noaptea; iar Tătarii intrase în lăuntrul Ţării Nemţeşti fără veste, de-au tot prădat şi au robit şi au arsu toate oraşele şi satele, şi tot ce le-au eşit înnainte, însă pre toţi oamenii cei bătrâni i-au omorât, şi numai pre cei tineri i-au robit. Deci făcând ei această răutate mare creştinilor, până s'au umplut zile 63, iată sosiră şi oştile nemţeşti înpreună cu Sobiţche craiul leşăsc. Şi la Septemvrie 12, leat 7192, iar dela Christos, 1683, făcură războiu foarte mare cu Turcii şi cu Tătarii, şi să bătură 7 ceasuri. Şi când fu în deseară neputând Turcii să folosească nimica, numai decât deteră dosul a fugì cu mare frică, numai călări cu trupurile. Iar avuţiia lor şi corturile, şi tunurile, şi zahareaoa, toate au rămas acolo de le-au luat Nemţii. Şi au dat Dumnezeu de au fost izbânda Nemţilor, iar Turcii câţi au scăpat din războiu cu mare ruşine s'au întorsu înnapoi fugind la Belgrad. Inpăratul încă simţind de aceasta mai de timpuriu au fugit cu mare ruşine. Şi îndată au trimis de au omorât pre Mustafà paşà vizirul. Iar Şărban Vodă au venit în ţară la scaunul lui. Duca Vodă iar aşijderea, numai el n'au sosit la scaun, ci mergând până la sat la Domneşti acolo au tăbărât în zioa de naşterea lui Christos Dechemvrie 25, leat 7192. Şi fiind la masă cu toţi boerii lui, iată sosì şi oastea leşască, şi-l luară dela masă, şi-l duseră în ţara Leşască, şi acolo au murit. Iar Turcii înţelegând de aceasta, trimiseră domnu pe Dumitraşco Vodă. După aceia Turcii iar s'au ridicat cu oaste, de au mersu cu zahareaoa până au băgat-o în Cameniţă, şi iar s'au întorsu înnapoi. Atuncea şi Şărban Vodă încă au mersu cu oştile lui până la Iaşi şi iar s'au întorsu înnapoi. Iar când au fost la leat 7194, iar dela Christos 1686, cu vrerea lui Dumnezeu luară Nemţii cetatea Budii. Atuncea au perit şi mai mulţi de 40.000 de Turci, fost-au mersu şi Suliiman paşà vizirul cu mulţime de oaste turcească, ca să fie ajutor Budii, şi nimica n'au folosit, ci s'au înîntorsu iar înnapoi cu mare ruşine. Iar când au fost la leat dela Christos 1687 Dechemvrie 27 bătând Nemţiii cetatea Sighidinului, ce iaste aproape de apa Tisii, şi înţelegând vizirul de aceasta numai decât, au trimis pă chehaiaoa lui, cu o seamă de oşti alese turceşti, şi cu Tătari înpreună, ca să fie ajutor acei cetăţi, pentrucă oastea neamţească erà puţină ca la 12000. Deci fiind Turcii tăbărâţi făr de nici o grijă, iar Nemţii i-au lovit noaptea făr de veste ca la 2 ciasuri până în zio, şi au fost o moarte mare întrânşii nespusă. Iar vizirul neştiind nimica, fostu-s'au ridicat şi el cu toate oştile ca la 500000 şi mergând la aceà cetate să-i fie ajutor iată să întimpinà cu Nemţii, însă nu cu toţii ce numai cu călărimea ca la 40000. Şi numai decât deteră războiu faţă la faţă, ca la trei ceasuri, şi numai putură Turcii să steà în potriva Nem-

www.dacoromanica.ro

ților, ce numai decât deteră dosul a fugì. Și foarte groaznec au fugit, că cât au fost venirea lor în trei zile, iar fuga lor au fost numai într'o zi, trecând Dunărea la o cetate ce să chiamă Varadinul. Și într'acest războiu fost-au și Iordachie Cantacuzino vel spătar trimis de Șărban Vodă, însă din porunca vizirului, și iar s-au întorsu de acolo înnapoi, de au venit la casa lui cu mare cinste. După aceia sultan Meemet înpăratul, poruncit-au Turcilor de au făcut mare oaste, numai ce au rămas el singur cu curtea lui la Țarigrad. Și au trimis pre Suliiman pașà vizirul, cu toată puterea înpărătească, poruncindu-i înpăratul ca să facă mare războiu cu Nemții, nimica să nu-ș dea mijlocul, până ce va izbândì. Nemții încă simțind de aceasta, venit-au cu toată oastea lor, și au tăbărât lângă apa Drevii în potriva Oseculuì. Turcii deca veniră ei încă tăbărâ(ră) dincoace de Dreva. Iar Nemții deca văzură atâta mulțime de oști, să rădicară și să deteră mai înnapoi, și au tăbărât la un loc unde au socotit ei că va fi bine de războiu, iar Turcii văzând că s'au mutat Nemții de loc, socotiră că de frica lor au fugit. Și îndată trecură apa Drevii, și merseră după dânșii, până să apropiară de tabăra nemțească, și acolo tăbărâră și ei, făcând șanțuri mari, și tocmiră tunurile, sumețându-și mâinicile, făcură salavat mare, strigând de trei orì: hala, hala, hala, și numai de cât încălecară pre cai și purceseră asupra Nemților, cu toată pedestrimea și cu toate tunurile, fiind tunuri mari cele zic balimaz 4, iar tunuri mai mici 130. Și așà cu mare tărie să loviră la August 4, leat 7195, bătându-se față la față în mijlocul câmpului, iar Nemții nimica nu-ș dà mijlocul, ci stà toți ca un zid nemișcat, până le dete Dumnezeu ajutor și putere mare, cât unii să băteà în față cu Turcii iar alții i-au luat pe despre tunuri. Și fiind Turcii ocoliți de toate părțile, căzù asupra lor mare fricà cât numai ce tremurà și nu știià ce vor să facă, iar Nemții vitejaște îi tăià și-i omorà, cât de abiià au scăpat vizirul cu puțintei Turci, iar alții au perit acolo mai mult de o sută de mii. Și într'acesta chip dete Dumnezeu de fù izbânda Nemților, luând dela Turci toată avuțiia lor și toate tunurile, și toate corturile, și toată zahareaoa. Iar vizirul văzând atàta perire și stricăciune ce s-au făcut într'ânșii, n-au mai putut stà la Belgrad, ci au fugit cu mare rușine de s'au dus la Țarigrad. Și înțelegând înpăratul de această întâmplare, nu mai decât au omorât pre Suliiman pașà vizirul. Iar Turcii câți au scăpat dela războiu, iniceri și capigii, s'au dus la Țarigrad după vizirul. Și au făcut mare zarbà asupra înpăratului, cerându-i să le deà șase lefi. Și au mazâlit pre sultan Meemet înpăratul, și au ridicat, înpârat pe un frate a lui anume sultan Suliiman, ce au fost închis, să le fie lor înpărat. Și puseră alt vizir. Și pre mulți au omorât până i-au potolit. Și așà s'au așăzat înpăratul

www.dacoromanica.ro

şi vizirul cu pace. Şi au trimis un agă turc cu caftan la Şărban Vodă de domnie noao. Şi domniia foarte bine, şi ţara încă să bucurà că avea pace şi odihnă. Şi în domniia lui arătă multă milă la ţară. Şi au făcut o mânăstire foarte mare şi frumoasă din sus de Bucureşti, la Cotroceni, şi alte multe bunătăţi pe la Ierusalim şi pe la Svetagora. Aşijderea şi doamna lui Mariia încă au făcut o mănăstire în Bucureşti de nainte Porţii mănăstirii Sărindarului, ce se chiamă Biserica Doamnei. Iar când au fost la leat 7197, iar dela Christos 1689, Octomvrie 29, au răposat Şărban Vodă. Şi s'au strâns toţi boerii şi slujitorii şi toată curtea de s'au sfătuit. Şi aleseră din mijlocul lor pre Costandin Brâncoveanul vel logofăt, şi-l rădicară să le fie lor domnu, pentru că-l ştiià toţi că iaste om blând şi milostiv, şi iaste boeriu de ţară. Şi daca l-au aşăzat domnu scoaseră şi trupul răposatului Şărban Vodă în mijlocul Curţii Domneşti. Şi fiind părintele Dionisie Patriarhul Ţarigradului în Bucureşti, şi părintele Teodosie Mitropolitul ţării şi cu alţi arhierei şi egumeni şi preoţi, i-au făcut pogrebanie cum să cade, şi l-au îngropat cu mare cinste la mănăstirea lui la Cotroceni. Şi au domnit ani 9 şi luni 10.

Io. Costandin Brâncoveanul Basarabă Voevod începù a căutà de rândul ţării, şi de aşăzământul domniei, şi trimise la înpărăţie pe Pârvul Cantacuzino vel logofăt şi pre alţi boeri de i-au adus caftan şi steag de domnie.

(Va urmà)

www.dacoromanica.ro

DESPRE AVEREA FAMILIEI CANTEMIR ÎN RUSIA

În lucrarea economică istorică a d-lui E. P. Carnovici intitulată Замѣчательныя богатства въ Россіи—găsim mai multe pagine privitoare la averea imobilă a lui Dumitru Cantemir Vodă, fost Domn al Moldovei. Cele scrise de eruditul autor rus cu privire la averea şi deşcendenţii lui Dumitru Cantemir merită a fi rezumate în următoarea notiţă:

Cantemir Vodă a trecut în Rusia la 1711 după dezastrosul pentru Rusia războiu dintre Petru cel Mare şi Imperiul Otoman.

Impăratul Petru cel Mare al Rusiei pentru a recompensa pe Dumitraşcu Vodă pentru ajutorul ce 'i-a dat în războiul contra Turcilor, l'a înălţat în gradul de Prinţul Serenisim al Rusiei dându-i moşiile imense în guvernămintele Orloff şi Ucraina; asemenea 'i-a mai dăruit şi oraşul Dmitrow împreună cu 17000 robi. Pentru a-şi da cineva seama despre mărimea averei dăruită este destul ca să notăm că numai una din aceste moşii aduceà lui Cantemir venitul anual de 20 mii ruble, sumă colosală pentru acele timpuri.

Cantemir Vodă a fost căsătorit de 2 ori şi din ambele căsătorii a avut 8 fii şi 3 fete; din fiii săi, 2 au murit în pruncie, astfel că întreaga sa avere trebuià să se împartă între cei 6 fii rămaşi în viaţă, căci după legea rusă fetele nu moştenesc decât a 7-a parte din averea părintelui sau chiar nimic în caz dacă au primit zestrea înainte de moartea părintelui.

Dumitraşcu Vodă a murit la 1723 lăsând un testament olograf în virtutea căruia al 3-lea al său fiu Principele Mateiu Cantemir a fost îndepărtat dela moştenire, dar, de oarece pe acele timpuri a existat legea prin care familiile nobile n'aveau dreptul de a testà averea lor imobilă tutulor descendenţilor lor, ci dânsa forma un maiorat pe care-l moştenea fiul cel mai mare, de aceia tocmai Dumitraşcu Vodă în ulteriorul său testament lasă pe Impăratul de a desemnà pe acela din fiii săi ca moştenitor, care va fi considerat de cel mai destoinic.

La această clauză însă a testamentului Dumitraşcu Vodă adaogă cum că el ar preferi ca cel ales să fie Principele Antioh Cantemir, fiul său cel mai mic.

Această dorinţă a lui Dumitraşcu Vodă nu s'a realizat, căci

www.dacoromanica.ro

Constantin Cantemir, unul din fiii mai mari al lui Dumitraşcu Vodă peste un an dela moartea părintelui său, adică la 1724, a luat în căsătorie pe Principesa Anastasia Galiţin, fiica Principelui Dumitru Galiţin, om puternic pe aceste timpuri şi care a isbutit să facă ca maioratul să fie transmis lui, ci nu fratelui său mai mare, precum şi nici Prinţului Antioh, desemnat în testament de însuş Dumitraşcu Vodă.

Prinţul Antioh Cantemir rămas fără avere căutà să-şi îndrepte situaţiunea sa materială printr'o căsătorie avantagioasă cerând în căsătorie pe Principesa Barbara Cercascaia, dar această căsătorie nu s'a făcut şi Antioh Cantemir a fost silit să muncească devenind un scriitor satiric renumit, care-şi adună o avere destul de mare din daruri ce 'i-au fost făcute de Impărăteasa Anna, care pentru a-l gratifică pentru serviciile sale, în calitatea de ministrul plenipotenţiar al Rusiei la Paris, 'i-a dăruit lui şi surorilor sale o mie de familii de ţărani ruşi ca robi.

Sub Impărăteasa Elisabeta, printr'un ucaz al acestei Impărătese dat în anul 1755, toate moşiile dăruite de Petru cel Mare lui Dumitraşcu Vodă au fost din nou transmise fiilor săi rămaşi în vieaţă, iară moşiile dăruite de Impărăteasa Anna lui Antioh Cantemir luate îndărăt şi adăogate la moşiile Impărăteşti.

Din fiii lui Dumitraşcu Vodă, Principele Sergiu Cantemir a fost cunoscut în Rusia ca mare filantrop care a donat multe din instituţiunile de cultură; el a murit la 1780 nefiind căsătorit; înaintea lui însă adică la 1771 a murit Principele Constantin Cantemir, adică acela care căpătase maioratul; dânsul n'a lăsat copii şi la 1780 toată averea Cantemireştilor cu 11 mii de robi a trecut către unicul representant al acestei familii rămas în viaţă, colonelul Dumitru Cantemir, nepot direct al lui Dumitraşcu Vodă. Acest din urmă vlăstar al familiei Cantemireştilor a înebunit, având ideea fixă că este Impăratul Bizanţului şi a murit la 1820 la Kiew, fără a lăsa moştenitori. Cu dânsul s'a stins cu desăvârşire familia lui Dumitraşcu Vodă. După moartea sa s'a găsit un testament prin care dânsul lăsà averea sa întreagă atât cea Cantemirească cât şi moşiile ce le avea dela mama sa născută Passec — Principesei Bulgariei, unei doamne cu care a fost în legătură de amicie. Dară acest testament fiind contrariu legei ruseşti a fost declarat nul şi întreaga avere a Cantemireştilor a trecut la Stat, iar partea cealaltă a moştenit-o descendenţii familiei Passec după ordinul personal al Impăratului Niculae I.

Z. C. ARBURE.

www.dacoromanica.ro

ANTICHITĂŢI DELA REŞCA [1])

1. UN INEL ANTIC CU DOUĂ TOARTE SAU VERIGI

Istoric. Inelul represintat în mărime naturală prin fotografia acì alăturată [2]), este azi proprietatea doamnei Constanţa Obogeanu, soţia d-lui Maior Obogeanu din Regimentul Olt No. 3. El a fost găsit în anul 1868 cu ocaziunea săpăturilor făcute de nişte ţărani din Hotărani, în vechia cetate romană *Romula*, *Recica* de azi.

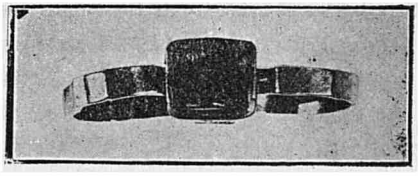

Fig. a.

De la acei ţărani a fost cumpărat de răposatul părinte al d-nei Obogeanu, anume *Paraschiv Ghiţulescu* pe atunci arendaş al moşiei Hotărani, proprietatea Statului.

Localitatea. Cetatea *Recica* cunoscută şi sub numele de *Antina*, *Romula*, se găseşte la 6 km. spre N.-E. de oraşul Caracăl, districtul Romanaţi în vecinătatea satului Hotărani, pe malul stâng al râuleţului Tesluiu şi aşezată la împreunarea şoselelor romane, ce vin dinspre *Islaz* şi *Celeiu* şi se ridică spre Câineni. Urmele acestor şosele se văd şi azi în bună stare.

Sarcofagiul. Apele Tesluiului reuşiseră a da la lumină un mic colţ dintr'un sarcofagiu de piatră, ceiace îndemnă pe locuitori să exploreze locul (pe atunci fiecine erà liber să opereze). In interiorul sarcofagiului ei aflară un *coşciug de plumb*, firesţe foarte bine păstrat, şi care, mi se spune, purtà pe el inscripţiuni. De sicur inscripţiunile trebuiau să vorbească ceva şi despre personagiul care se odihneà în interior, dar din nenorocire metalul fu întrebuinţat la diferite lucrări şi din el n'a mai rămas de cât o bucată cam de $30^{cm} \times 20^{cm}$

[1]) Sub acest titlu vom publicà o serie de antichităţi dela Reşca culese sau semnalate de colaboratorii noştri.

[2]) Fig. b.

www.dacoromanica.ro

care se păstrează de proprietarul de azi, cu toate că pe ea nu se află nici o urmă de inscripţiune.

In interiorul coşciugului de plumb afară de oase şi de inelul care ne preocupă, s'a mai aflat o piatră de diamant negru care a fost dată de răposatul *Ghiţulescu* răposatului *Grigore Manu.*

Sarcofagiul cu capacul lui se află azi la Caracăl, la proprietatea d-nei Obogeanu; din el, răposatul Ghiţulescu a făcut un basin pentru păstrat peşte viu, îngropându-l de un metru în pământ. Capacul însă este, fără întrebuinţare, pus alături de basin.

Inelul, prin forma sa, este *unic* până astăzi. Bărbaţii competinţi vor puteà spune multe despre el sau vor fi numai ei în drept a face conjecturele care le-ar socotì mai probabile sau mai posibile; iar noi, care posedăm în mânele noastre *esemplarul*, nu putem de cât să ne mărginim a-l descrie cu scumpătate pentru ca *ei* să-şi afle un mic criteriu pentru studiul lor[1]).

De aur pur (natif), cele două toarte sau verigi afectă forma circulară; zic *afectă* pentru că meşterul sau meşteşugul lui erau prea primitive pentru a izbutì să dea perfect forma circulară; se vede că toartele au căpătat forma lor prin ciocan (martelagiu). Verigele sunt sudate sau lipite la partea de sus. Diametrele lor sunt deosebite, adică unul mai mic şi celalt mai mare. D'asupra toartelor este lipit *scaunul* care ţine piatra de smarand; această piatră, montată *à jour*, este fixată prin 4 cuişoare, crucişi şi curmezişi care sunt nituite *(clou-rivé)* în exterior. Nu se vede dacă cuişoarele străbat piatra sau numai se opresc în găurile, făcute *ad-hoc*, în care dau capetele de fixare ale lor.

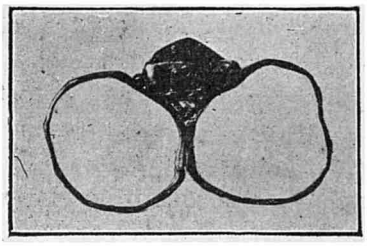

Fig. b.

Piatra este, după d. Cronberg, bijutierul, o *agată*, iar nu *smarand;* agata se ştie, este şi ea o piatră zisă *„dure demi-fine"*, o varietate de *quartz.*

Valoarea totală, *intrensecă*, aproximativ 35 lei, este de vre-o sută de ori mai mică decât valoarea *arheologică*, ca să zic astfel, judecând după cele ce se afirmă de către proprietarul actual al ine-

[1]) Răposatul Tocilescu credeà că Romula a fost la început o cetate Dacă, numită Malua, dela care ar derivà şi denumirea provinciei Dacia Maluensis (Oltenia de astăzi), a căreia capitală erà Romula. Despre trecutul acestei cetăţi se ştie precis că la anul 248 ea a fost rezidită din temelie de Filip Arabul prin ostaşii săi, după ce el respinse, cu ajutorul Maurilor, pe Carpii ce se refugiaseră în cetate. — A. T. D.

www.dacoromanica.ro

lului: Intre anii 1868—70 răposatul *Paraschiv Ghiţulescu* aflându-se la Viena s'a dus pe la Muzăul de antichităţi de acolo şi, cu acea ocasiune, arătă inelul şi întrebă de curiositate, dacă mai există un asemenea specimen, iar personagiul căruia se adresase i-ar fi răspuns că nu a mai văzut un alt exemplar şi-i oferì d-lui Ghiţulescu 3000 coroane pentru el.

Nu l'a dat şi bine a făcut.

Câte lucruri minunate şi nepreţuite, aflate pe pământul ţării noastre nu au trecut frontierele Patriei şi fac azi fala muzeelor streine?!

Nota. Doamna Obogeanu poartă azi inelul descris mai sus în degetele cel mic şi *inelar* fără ca aceste degete să fie împiedicate în mişcările lor.

Tot astfel se va fi purtat şi pe vremurile cele de demult?

GENERAL P. V. NĂSTUREL.

www.dacoromanica.ro

DOCUMENTE
DIN
EPOCA REGULAMENTARA

Am publicat, nu de mult, în *Convorbiri literare,* [1]) câtevà documente inedite privitoare la epoca regulamentară, extrase din Arhiva Ministerului Afacerilor Străine. Acele documente [2]) erau relative mai ales la măsurile luate de Generalul Kisseleff în vederea apropriatei puneri în aplicare a Regulamentului Organic; cele ce urmează sunt posterioare: unele decurg din această aplicare, altele au un caracter politic.

I.

Regulamentul Organic îngreuiase condiţiunile cerute până atunci străinilor pentru a deveni Români. Aplicarea noilor dispoziţiuni în această materie nu s'a făcut fără numeroase protestaţiuni din partea celor vizaţi cari-şi vedeau adesea neţinute în seamă drepturile câştigate prin legiuirile anterioare. Dovezi sunt multe; aducem aci numai una, tipică. Până şi familia Ghica, aşezată în ţară de peste două veacuri, care numărase atâţia Domni şi înalţi dregători, s'a putut teme că dispoziţiunile regulamentare relative la condiţiunile cerute candidaţilor la Domnie, ar putea-o exclude pe viitor dela tronurile Principatelor. Rezultat al protestaţiunilor ei, este următorul document al cărui original se află în posesiunea mea.

Extrait d'un office de M-r le Président plénipotentiaire des Divans, adressé à M-r Minciaky le 25 Mars 1831 et communiqué par celui-ci à l'Assemblée générale extraordinaire de révision dans sa séance du 7 Avril 1831.

La réclamation que le ci-devant Hospodar de Valachie Grégoire Ghika m'avait adressée, en date du 24 Janvier, au nom de la famille dont il est le chef,

[1]) Noemvrie 1908, Maiu şi Iunie 1909.

[2]) Documentul I, ce am publicat în numărul de Noemvrie al Convorbirilor, fusese deja reprodus în colecţiunea Hurmuzaki, Supl. I, vol. 4, pag. 368—9.

www.dacoromanica.ro

contre la disposition du Règlement Organique sur la qualité de triple indigénat exigée pour être éligible comme Hospodar, ayant été soumises *(sic)* au Ministère Impérial, Son Exc. M-r le Vice Chancelier vient de me faire connaître, par un office en date du 10 de ce mois, qu'aucune raison, n'ayant jamais été portée à la connaissance de Sa Majesté l'Empereur, qui pût motiver l'éloignement de la famille Ghika des premières charges du pays, elle ne saurait être exclue, à l'heure qu'il est, du droit dont les autres boyars jouissent.

Pour copie conforme: Minciaky [1]).

II.

Nevoia unor codice complete de legi în limba română fusese simţită, mai ales în Moldova, încă dela începutul sec. XIX [2]). Răspunzând acestei dorinţe, Regulamentul Organic prevedeà, în cât priveşte legiuirile comerciale, că se va traduce codul de comerţ francez adaptându-se, bine înţeles, la trebuinţele Principatelor. Instrucţiile date, la 12 August 1831, de Kisseleff comisiunei muntene instituite în acest scop (M. Cornescu, G. Bibescu, C. Câmpineanu [3]), Em. Arghiropol, St. Bălăcianu, G. Golescu şi, secretar, profesorul de drept Moroiu), sună astfel:

„Cette commission consultant les besoins actuels de la Principauté et ayant égard aux relations commerciales basées sur les traités avec les Puissances avoisinantes, tachera de bien saisir l'esprit des dispositions du code de commerce Français, en retranchera tout ce qui, pour le moment, ne saurait être d'aucune application et traduira toutes les autres dispositions reconnues d'un avantage réel en langue du pays . . . . . Il sera assigné 4000 piastres par mois aux membres ainsi qu'au secrétaire . . . . .

La commission se réunira au plus tard le 20 du présent mois et au bout de quatre mois elle doit avoir terminé son ouvrage, pour être présenté à l'Assemblée générale ordinaire qui sera convoquée au mois de décembre prochain."

Lucrarea a fost gata la 19 Fevruarie 1832, aşà că nu s'a putut prezintà Adunării în sesiunea de atunci. Comisiunea, transmiţând-o lui Kisseleff, arătà că a omis pentru moment partea din codul francez privitoare la comerţul maritim, *vu la rareté des cas où les dispositions y comprises pourraient être applicables.*

Puţin înainte, M. Cornescu raportase lui Kisseleff că traducerea erà aproape sfârşită, dar că revizuirea ei nu se puteà face, fiindcă G. Bibescu lipseà mereu dela şedinţe, şi adăogà, în privinţa răsplătirii hotărîte pentru colaboratori, ca o va împărţi între Iatropol şi Moroiu,

[1]) Original.

[2]) Iorga, Ist. lit. Rom., în sec. XVIII, II, 453—4.

[3]) Ca de obicei, acesta se scuză sub pretext de sănătate zdruncinată.

www.dacoromanica.ro

— cei mai harnici — *étant sûr qu'il lui* (lui Bibescu) *répugnerait de prendre part à la récompense n'ayant point participé au travail.*

Tot atunci explică Cornescu lui Kisseleff că:

La commission . . . . a trouvé utile et nécessaire même de ne détacher de ce beau code de commerce Français que les titres I, III, IV de son quatrième et dernier livre, comme ne pouvant jamais être d'une application immédiate au pays, laissant subsister ses autres dispositions qui, quoique ne pouvant y être applicables en entier pour le moment, ne laisseront pas de l'être un jour quand..... les effets salutaires des institutions bienfaisantes que nous devons à la haute bienveillance de S. M. L'Empereur notre auguste protecteur et au zèle éclairé de V. E. se feront sentir [1]).

III.

Introducerea Regulamentului Organic şi cârmuirea Principatelor sub de aproape supravegherea agenţilor ruseşti, n'a împedicat niciodată pe reprezentanţii celorlalte State să apere cu mare străşnicie, pas cu pas, privilegiile de cari supuşii lor, mai cu drept mai fără de, se bucurau. Aplicarea nu numai a măsurilor luate de cârmuire, dar chiar a legilor ţării deveneà, prin aceasta, foarte grea de câte-ori erà în joc vre-un interes străin [2]).

Dacă a foşt vre-o măsură luată de Regulamentul Organic, al căreia folos să nu se fi putut contestà, de sigur erà aceia privitoare a carantine. Totuş, şi în această privinţă, străinii cereau privilegii şi scutiri, după cum dovedeşte următoarea notă a Secretariatului Statului muntean către Aghenţia Austriacă.

No. 926
Le 3 Août 1834.

Le soussigné Secrétaire d'État ayant reçu la note que l'honorable Agence a bien voulu lui adresser sous No. 922, renfermant différentes observations relativement aux exceptions à faire en faveur du bateau à vapeur à l'égard des mesures sanitaires, s'est empressé d'en donner communication à Son Altesse qui a bien voulu s'en référer au Conseil administratif à l'effet de délibérer et de statuer sur chacune des considérations contenues dans les notes *(sic)* sus mentionnées.

L'honorable Agence n'ignore pas qu'en ce moment la contagion infecte les provinces de la rive droite du Danube, et que par conséquent les mesures sanitaires ne souraient être assez strictement observées. Néanmoins, désireux de faciliter autant qu'il est en lui, les relations commerciales entre les États de S. M. l'Empereur d'Autriche et la Principauté, ainsi que les communications entre les habitants respectifs, et d'encourager en même temps une entreprise naissante qui

[1]) Ministerul Afacerilor Străine, *Delă atingătoare de comisia orânduită pentru tâlmăcirea pravilei de comerţ.* No. 12/29 1831.

[2]) Intr'un număr viitor voiu publică documente privitoare la abuzurile Consulilor în Principate.

www.dacoromanica.ro

peut avoir les plus heureux résultats pour les deux pays, le conseil, dans le but de concilier les précautions de santé avec les facilités à accorder au bateau à vapeur, a cru pouvoir adopter les mesures suivantes: en conséquence, il a été résolu:

1. Que pour ce qui concerne les voyageurs, ils ne peuvent être considérés que comme compromis dès l'instant que le bateau aura passé dans les eaux de la domination turque, à moins qu 'il ne soit constaté que le bateau n'a eu aucune communication avec la rive droite, ce qui ne saurait avoir lieu qu 'en se faisant accompagner d'un gardien de la quarantaine autrichienne jusqu'à son entrée dans les eaux de la Valachie, et de là, par des gardiens de la quarantaine valaque qui puisse afirmer cette non-communication.

2. Que, pour ce qui est des effets ou des colis venant de l'Autriche, sous le sceau des autorités impériales et soigneusement emballés dans de la toile cirée ou goudronnée de manière à être garantis de la pénétration des miasmes, ils ne seront soumis à d'autres mesures de purification qu'un seul dépouillement de leur emballage: ces colis devront, néanmoins, être accompagnés d'un certificat attestant l'apposition de ce sceau de la part de ces mêmes autorités.

3. Que quant aux habits et linge qui auraient été emballés et scellés ainsi que dessus, ils seront immédiatement mis à la disposition des voyageurs qui seraient compromis par la communication du bateau sur la rive opposée et dans ce cas, les jours de qarantaine leur seront comptés dès celui de leur entrée au Lazareth, car à défaut d'une pareille précaution, les jours employés à la purification de ces sortes d'effets sont entièrement perdus pour les voyageurs, d'après les mesures généralement adoptées et pratiquées jusqu'à ce jour, dans les quarantaines du pays.

4. Pour ce qui est des documents et papier, on leur fera subir la purification nécessaire dès le moment de l'arivée des voyageurs et ils leurs seront restitués sans délai.

5. Il en sera de même pour tous les objets qu'on peut faire passer à l'eau.

Telles sont, monsieur l'Agent, les mesures arrêtées par le conseil dont communication a été immédiatement été donée a tous les bureaux de quarantaine qu'ils aient à les confirmer.

Le soussigné saisit cette occasion pour réitérer à monsieur l'Agent les assurances de sa considération très distinguée. [1]).

Iată, în legătură cu documentul precedent, textul jurământului pe care trebuiă să-l depuie căpitanul. Actul este din 1836.

Serment.

Je m'engage au nom de Dieu tout puissant et jure sur le St. Evangile (il pose la main dessus) que durant toutes les courses que je ferai sur le Danube avec le bateau à vapeur Argos, je ne toucherai jamais à la rive droite de ce fleuve; que je n'aurai ni moi, ni mes gens, le moindre contact soit avec des bateaux soit avec les voyageurs que je rencontrerai durant la navigation; que ni moi, ni mes gens, ne prendrons le mondre objet flottant sur l'eau, que j'observerai en tout les lois sanitaires qui m'ont été indiquées et que je m'engage à observer avec exactitude, avec honneur et sans la moindre déviation, sans aucun but d'in-

[1]) Din Arhiva Ministerului Afacerilor străine.

www.dacoromanica.ro

térêt particulier, sans nulle faveur soit pour des parens, soit pour tout autre personne indistinctement et sans haine; que j'emploierai tous les moyens qui sont en mon pouvoir et en celui de mes gens, pour ne point naviguer sur la partie du fleuve appartenant à la rive droite du Danube; que je prendrai des mesures séverès pour que mes gens n'aient la moindre communication clandestine avec des voyageurs suspects venant de la Turquie; que si, par suite de quelque événement imprévu, tel qu'ouvrage ou autre je venais à toucher à quelque bateau ou à prendre quelque objet flottant sur l'eau, ou si des vents me jetaient sur la rive droite où je pouvais être en contact soit avec des objets de manière que je pouvais être censé compromis, alors je serai tenu d'en informer la quarantaine pour passer par les purifications prévues par la loi dans une pareille circonstance. A cet effet pour donner plus de force à ce serment, je prends à témoins le bon Dieu tout-puissant, le Saint Evangile et la croix de notre Sauveur. [1])

Altă reclamaţiune a Agenţiei Austriace este următoarea îndreptată către Secretariatul Statului muntean la $\frac{11 \text{ Nov.}}{30 \text{ Oct.}}$ 1835, contra unei taxe percepute la Brăila în scopul de a favorizà dezvoltarea acestui însemnat centru comercial.

No. 211.

Le Consulat Impérial et Royal à Galatz vient de porter à la connaisance de l'Agence, que l'Otkirmouire d'Ibraïla réclame le droit de rivage du bâteau à vapeur l'Argo, droit contre le payement duquel le Capitaine de ce bâteau représente

Que le bateau à vapeur, faisant de si frequentes courses régulierès, ne pouvait être traité à l'instar d'un autre bâtiment qui n'arriverait qu'une, ou tout au plus, deux fois par an dans un port, et qu'il reclamait une protection particulière pour une institution utile au commerce de la Valachie elle-même.

Je crois devoir appuyer la demande du Capitaine et recommander à l'honorable Secrétariat d'Etat cette institution qui promet des succès si grands au commerce des pays qu'arrose le Danube.

Considérant qu'à ce qu'il est parvenu à ma connaissance, le bâteau à vapeur est exempté de droit à Galatz et que l'essor que le commerce du Danube peut prendre par l'institution des bateaux à vapeur en vue, j'ai l'honneur de prier l'honorable Secrétariat d'Etat de vouloir protéger cette institution, en s'adressant à qui de droit pour qu'on n'exige pas le droit de rivage à Ibraïla du bâteau à vapeur l'Argo.

Je saisis cette occasion pour offrir à l'honorable Secrétariat d'Etat l'assurance de ma considération très distinguée.

Timoni [2]).

*

Cu desvoltarea navigaţiunii pe Dunăre eră, firesţe, în strânsa legătură înflorirea comerţului românesc, şi Domnii regulamentari au dovedit, prin străduinţele lor, că-şi dădeau seama de importanţa eco-

[1]) Ibid.

[2]) Ibid, Pentru o situaţiune analogă a vaporului rus Holstein, V. Hurmuzaki, Supl. I vol. 4 pag. 109 şi urm.

www.dacoromanica.ro

nomică a acele artere naturale care puteà duce departe produsele Principatelor şi contribuì puternic la îmbogăţirea lor.

Scrisoarea ce urmează se află, în original, printre hârtiile mele:

A Son Altesse Monseigneur le Prince Michel Ghika [1]).

à Bukarest.

Altesse,

La puissante protection dont vous avez bien voulu jusqu'à ce jour honorer l'entreprise de la navigation à vapeur du Danube s'est manifestée plus particulièrement dans les négociations au sujet de l'emplacement projeté de Gorovuja pour le service des bateaux du Danube.

Cette sollicitude et ces bienfaisantes dispositions de Votre Altesse dans une affaire aussi importante, nous font un devoir de vous en exprimer aujourd'hui toute notre reconnaissance. Nous y puisons aussi un encouragement de nous prévaloir encore de votre puissante intervention, et ayant chargé notre représentat à Galatz, Monsieur Ambroise Delle Grazie de renouer avec le gouvernement de Valachie les négociations interrompues, nous prenons la liberté de vous l'adresser et de le recommander particulièrement à votre bienveillance, espérant que vous daignerez user de votre influence pour le faire arriver à un résultat qui concilie les intérêts de votre pays avec les facilités que nons désirons si ardemment voir introduites dans l'exploitation de notre service du bas Danube et dont nons ressentons de plus en plus le pressant besoin.

. . . . . .

Vienne, le 26 Mars 1841.

Bon. Ad. Pereira Charles Klein.

IV.

In turburările ce s'au urmat la Brăila între anii 1840—1843, trebuesc deosebite o mişcare naţională, opera unor tineri patrioţi cari hrăneau mari speranţe pentru ţara lor în urma înţelegerii dela 15 Iulie 1840 dintre Anglia, Prusia şi Turcia contra Rusiei, speranţe tot atât de trecătoare ca şi această înţelegere, — şi mişcările stârnite de populaţiunea străină şi pestriţă locuitoare în acel oraş comercial.

Aceasta din urmă începù la 11 Iulie 1841 printr'o publicaţie a Bulgarilor din Brăila către cârmuire, cerând voie să treacă, *fără cuget rău*, în Turcia, şi ameninţând astfel, de li s'ar face supărare: *apoi să ştiţi că veţi fi toţi sub mare osârdie, că nouă tot una ne face că vom perì sau vom trăì.* Cu asemenea oameni hotărîţi nu se puteà ajunge la capăt printr'o simplă invitaţiune la linişte, cum încercă dintru început Ghica-Vodă. De altfel erau prea mulţi interesaţi în aceste turburări: Rusia, mai întâi, totdeauna fericită să poată găsì un pretext de intervenţiune; protivnici ai Domnului, înalţi demnitari precum erà

[1]) Principalul sfetnic al fratelui său Alexandru-Vodă.

www.dacoromanica.ro

Costache Suțu; intriganți de-al de doctorul Tavernier, semănătorul neînțelegerilor printre membrii lojei francmasonice din București și în sânul societății filarmonice. In sfârșit se vor fi lăsat să fie ademeniți și buni Români, înșelați asupra adevăratului rost al răsvrătirii. Tavernier, unealta lui Dașcov, denunță pe Eliade; acesta a pretins și el că aveà dovezi de complicitatea viitorului Domn Gheorghe Bibescu. Până și rude sau adiutanți domnești fură cuprinși în denunțiațiuni: Blaremberg și Goleștii.

Asupra primei mișcări dăm următorul act extras din arhivele Ministerului Afacerilor Străine. E raportul, din 18 Decemvrie 1840, către Domn al comisiei de anchetă:

„Comisia cu prilejul cercetării acelor amestecați în turburătoarele uneltiri de revoluție, luând bănuială din multe împrejurări și asupra lui Chesar Boleac a nu fi și acesta amestecat . . . . mai vârtos că s'au fost făcut comisăi cunoscut de câtevà persoane că ar fi întocmit o marsilieză în versuri și cuvinte turburătoare, pă care voind a o tonisì pă cântec s'au adresarisit cu această cerere către un Anri Dascălul de muzică carele n'au primit,—fără veste l-au călcat și luându-i toate hârtiile câte s'au găsit la dânsul l-au adus la comisie, rădicându-l tot deodată și pe el la arestul poliției. Și după cercetarea ce le-au făcut au găsit câtevà isvoade nesăvârșite de feluri de compuneri scrise cu slova sa, unele în versuri și altele în proză, și cele mai multe în fel dă scrisori adresate către obraze a cărora nume nu se arată, și la Iași și aici, cu alcătuire satirică și ecspresii defăimătoare în potriva protecsii dată aceștii țări dă către împărăția Rusiei, a stării de astăzi a Țării Românești, a oblăduirii ei, a obștești Adunări și a mai multor persoane însemnate . . . .

Litera A scrisoare saterică în versuri . . . . cu defăimătoare cuprindere împotriva oblăduirei a dreptului proprietății și a boerilor țării și lăudătoare d-lui Câmpineanu.

Litera B o altă scrisoare în prosă către o persoană . . . dela Iași . . . . prin care îi dă idei ghinărale despre starea țării noastre cu o descriere prea defăimătoare asupra patriotismului, instrucției publice, industriei țării . . . . . .

Litera V, un isvod dă descriere . . . . împotriva închipuitelor dă către dânsul vătămări ce zice că au adus Rusia acestei țări. . . .

Litera S, o colecție dă compuneri . . . prin care . . . mai pă la sfârșit se vede și o disertație asupra țiganilor robi cu destule defăimări pentru stăpânii lor însemnând și pilde urăcioase. . . . . .

Litera D, o carte dă tălmăcire după scrierile lui Felics Colson despre starea de acum și despre viitorime a prințipaturilor . . . .

Litera E, un izvod dă adres al d-lui Câmpineanu din leat. 838

www.dacoromanica.ro

către Prezedentul obştei Adunări scris cu slova lui Boleac şi numai adresul dă sus scris cu slova ce seamănă cu a d-lui Câmpineanu. . . . . ; . . . . . fiindcă . . . . . nici s'au putut găsi vr'o corespondenţie . . . . comisia zice că şi dă nu să poate socoti el conlucrător . . . . în pricina conspiraţiei . . . dar . . . . netăgăduind că le-au scris însuş în felul dă vremi, mai adăogând că unile dintr'însile lau trimes în Moldavia către un Spătarul Negruzză, ca câte se vor puteà să să dea acolo în tipar . . . altile în Transilvania către un Domn Bariţ, între care este o poezie intitulată Lepădatul, iar altile, precum ode, balade şi soneturi le-au dat d-lui Valian între cari au zis că mai sunt şi două noutăţi, intitulate Selima şi Catinca, din care una însuşi a mărturisit că a făcut-o într'adins spre răzbunare-i în potriva S-ţiei Sale Mitropolitului Moldovei, pentru că mai înainte îl afurisise pentru un uvraj al său,—tăgăduind numai dă marsilieză . . . . şi comisia neavând mai multe temeiuri . . . . . da nu rămâne îndoială că şi într'acesta să văd acele prinţipiuri şi cugetări cu cari să laudă Colson în alcătuirile sale . . . . pe lângă aceasta, pomenitul, şi în cursul vremei cât s'a aflat arestuit în adgie, au adrăznit a scrie pă pereţi chiar în odaia Domnului Agă cu cărbuni nişte versuri satirice . . . . . (Hotărîrea e lăsată Domnului).

(ss). C. Ghica, M. Florescu, Ioan Manu, N. Golescu.

*

Am spus că la publicaţia răzvrătitorilor dela 11 Iulie 1841, Ghica Vodă răspunse împăciuitor. La 14 ale lunei însă eră nevoit să deà, din Breaza, lui Odobescu, ordine de a-i supune fără pierdere de vreme [1]). Ordinul fu prea bine executat; uneltele voinţei domneşti fură răsplătite, [2]) dar singură Turcia puteà fi mulţumită cu acest rezultat, şi Vodă aveà să se resimtă peste puţin de impresia ce făcuse asupra Rusiei purtarea sa.

Dăm acî trei documente cu privire la aceste împrejurări. Cel ce urmează este scos din Arhiva Ministerului dejà amintit şi e datorit Secretariatului Statului muntean.

A l'honorable Consulat général Britannique.

La commission d'enquête établie à Braïla à la suite du mouvement perturbateur de l'ordre public qui y a eu lieu vient de porter à la connaissance de Son Altesse Sérénissime Monseigneur le Prince Régnant que quelques uns des perturbateurs se réfugièrent, lors de leur déroute, sur des bâtiments britanniques, qu'un nommée Vassili, caissier de cette bande, est de ce nombre; que la commis-

[1]) Iorga, Studii şi doc XI, 249.

[2]) Buletinul Oficial No. 44 din 1841.

www.dacoromanica.ro

sion susnommée en a demandé l'extradition, mais qu'elle lui a été refusée sous prétexte que ces turbulens se sont placés sous le pavillon britannique qui les couvre maintenant.

L'invocation de cette loi ne pouvant point avoir lieu dans une pareille circonstance en faveur d'individus qui ont été pris les armes en mains, qui n'ont quitté ces armes que lorsqu'ils ne pouvaient plus en faire usage, qui ne se réfugierent sur les bâtiments en question que pour se soustraire à leur gouvernement dans un port qui appartient à ce même gouvernement et sous les yeux des autorités qui étaient à leur poursuite, le soussigné, conformément aux ordres qu'il a reçus de Son Altesse, prie monsieur le Consul général de vouloir bien faire remettre ces perturbateurs entre les mains des autorités locales de Braïla

La bonne intelligence qui règne entre la Sublime Porte et le Gouvernement Britannique, l'intérêt que l'Europe entière porte au maintien de la tranquillité en Turquie, les dangers que court cette tranquillité si ces perturbateurs sont sûrs de se soustraire à la justice, les relations d'amitié et de bonne harmonie qui existent entre le gouvernement de Sa Majesté britannique et cette Principauté sont les raisons sur les quelles le soussigné fonde sa demande, ainsi que l'espérance dont il se flatte qu'elle sera bien accueillie.

La soussigné saisit cette occasion pour réitérer à l'honorable consulat général les assurances de sa considération très distinguée.

Bucharest, Juillet 1841.

Următoarele două acte se află, în original, printre hârtiile mele:

1. A Son Altesse Monseigneur
le Prince A. Ghika, Prince Régnant de la Valachie

Mon Prince,

En petit comité avec Monsieur le Grand Vornik et Monsieur le Postelnik et voyant qu'on fermait l'expédition pour votre Altesse, je ne puis pas laisser échapper une si bonne occasion pour féliciter Votre Altesse de l'heureuse fin qu'a pris l'échaffourée d'Ibraïla. Je pense aux paroles que vous disiez, mon Prince, sur les soldats valaques, paroles qu'ils ont si glorieusement justifiées le 13.

Je suppose que maintenant il n'y a plus de raison pour interrompre l'agréable séjour de Breaza, et si V. A. me le permet, je viendrai bien tôt y passer quelques jours. Malgré les soins de l'aimable propriétaire je ne suis arrivé que Mardi matin à 7 heures à Boucarest où, mort de fatigue, j'ai laissé partir la poste sans mot de ma part. Tout cela ne fera qu'augmenter mon zèle pour répéter un voyage qui me permet à son bout de faire ma cour à V. A.

. . . . . .

Timoni [1])

Bucarest le 16/28 Juillet 1841.

2. Scrisoare trimisă printr'un expres la Brăila, Marelui Vornic din lăuntru M. Ghica, de C. G. Huber [2]) din Galaţi, la 20 Fevruarie (4 Martie) 1842 ora 6 1/2 a. d.

[1]) Agentul austriac.
[2]) Agent străin.

www.dacoromanica.ro

Monseigneur !

Je viens de recevoir la lettre datée d'aujourd'hui 10 ½ h. d. m. que vous avez eu l'extrême bonté de m'envoyer par un exprès, qui cependant a eu le désagrément d'être arrêté au Séreth à cause de rupture de la glace.

Je suis charmé de la nouvelle que le nommé Makedon Daskalos, un des chefs des perturbateurs, se trouve entre les mains de la justice. La providence divine a voulu récompenser d'un bon succès les mesures sages et énergiques que vous avez prises dans un moment de consternation générale, et c'est à Vous, Monseigneur, que nous devons le rétablissement du bon ordre et les garanties pour notre tranquillité future.

Je partirai demain de grand-matin pour Ibraila, où j'aurai l'honneur de consigner dans Vos mains les papiers trouvés chez le nommé George Dimitriou Kazak, et de Vous communiquer confidentiellement tout ce que je pouvais *(sic)* découvrir sur ce rapport.

. . . . . .

Vodă Bibescu va cere şi el colegului său din Moldova sa conlucreze pentru potolirea mişcărilor ce au urmat încă la Galaţi şi Brăila

IOAN C. FILITTI.

Roma, Octobre 1909.

www.dacoromanica.ro

CARMINA VALACHICA HORAE ET KLOSKAE

Intre manuscrisele Academiei Române se găseşte supt No. 221 pag. 89, o copie de pe un manuscris, întitulat *Carmina Valachica Horae et Kloskae* şi al cărui original se păstrează în Biblioteca Universităţii din Clujiu.

Copia, insoţită de o pagină *fac-simile*, fotografiată prin îngrijirea lui Gr. Silaşi, fost profesor de literatura românească la Universitatea din Clujiu, a fost comunicată Academiei noastre, în şedinţa dela 22 Novembre 1883, de răposatul profesor I. Ionescu, care a adăugat următoarele cuvinte:

„Cântece asupra Spartacilor Ardeleni din secolul trecut se află în număr destul de mare în memoria poporului român de dincolo de Carpaţi. Insă scriptul din biblioteca dela Clujiu, provenind din fondul baronului Iosef Kemény are un interes nu numai literar, ci şi istoric. Este o formă de satiră în versuri populare sbucnită din mânia acelor ce au răpus cruda mişcare a lui Horia".

Satira aceasta, din care d. N. Densuşianu citează câteva versuri în documentata sa lucrare asupra *Revoluţiunei lui Horia*, este unul din puţinele cântece cu caracter laic, scrise şi păstrate până astăzi, de prin anii 1784—1785.

Satira este de sigur o *parodiere* a unui cântec românesc de pe vremuri. Atât limba cât şi, mai ales, lipsa de unitate ne face să credem că avem înaintea noastră versurile vr'unui poet român, sau nişte versuri populare, culese din gura poporului român, parodiate de o pană ungurească. Căci este, fără îndoială, o izbitoare asemănare între versurile populare ce se mai aud şi astăzi pe la *Cărpiniş* şi *Albac*, centrul revoluţiunii dela 1784, şi cele din *Carmina Valachica* ce vom reproduce mai jos.

Iată câteva versuri populare, citate de d. N. Densuşianu, şi culese din gura poporului de astăzi.

www.dacoromanica.ro

Pân'a fost *Horia împărat*
Domnii nu s'au desculţat
Nici în pat nu s'au culcat
Prânz la masă n'au mâncat...
Craiu finu Niculescu [1])
Pe car'Horia il numesc...
Până Horia a împărăţit
Domnii n'au mâncat din blid!

Poporul român, de pe vremuri, această *misera plebs contribuens*, neavând putinţa să celebreze pe altă cale faptele viteze şi de multe ori pline de cruzime ale eroului său, care întrupă aspiraţiunile neamului întreg, le-au cântat aceste fapte prin cântece duioase. Acestea, perpetuate din gură în gură, după înăbuşirea în sânge a revoluţiunii, nu puteau fi decât *parodiate* de „domnii" satirizaţi în ele. Satira, deci, adresată ungurilor a fost prefăcută, în urmă, într'o versificare nu prea corectă, în satiră la adresa lui Horia, Closca şi a tovarăşilor lor de arme.

Om voinic şi plin de energie, Horia a crezut că numai prin mijloace violente se pot redobândi drepturile răpite de stăpânitori; a întrebuinţat deci violenţa. Căci precum, vr'o 40 de ani mai târziu în Muntenia, Tudor Vladimirescu, om voinic şi de energie a căutat prin violenţă să obţină ceea ce G. Lazăr urmărea pe cale culturală, tot astfel în Transilvania Nicolae Ursu-Horia căutase, prin mijloace violente să câştige drepturile, pe cari un Petru Maior şi ceilalţi învăţaţi le urmăreau prin carte şi învăţătură.

Unii aveau ca arme, în mâinile lor vânjoase, *aries*, ceilalţi erau vrăjiţi de puterea cărţii. In vremea aceasta poporul uluit admirà pe cei din urmă, dar erau atraşi de cei dintâiu. Cei dintâiu erau deci obiectul cântecelor lor. Astfel au luat naştere cântecul lui Tudor şi ale lui Horia, astfel se explică şi satira la adresa eroului dela 1784.

Transcriem această satiră în limba şi ortografia românească curentă, ea fiind în textul original în ortografie ungurească.

CARMINA VALACHICA HORAE ET KLOSKAE.

Oh ce lucru minunat
Groaznic şi înfricoşat
In vedere şi auzit
In tot chipul numulit[?]
Lucru vrednic de poveste,
Şi întâmplare făr'de veste,
Lucru de moarte cu pripă
Ne-auzindu-se nimică
Lucru ce s'au întâmplat
Pe *Criş* şi-în *Câmpeni* în sat,
Şi-în *Abrud*, oraş frumos
Şi pe ţară mai în jos
La *Ighiu* şi prin *Krikau*
Pe supt munţi până-în *Tirskau*.
Şi mă rog de ascultare
Să vă spuiu acea-întâmplare,

[1]) Niculae Urs, numit şi Horia. Vezi vers. 60—61 din *Carmina Valachica*.

www.dacoromanica.ro

Că-având Krișeni nevoie
Că n'au dela tisturi voie
Nice lor nu le dau pace
Să slujască cum le place
S'au vorbit ca niște hoți
Să-și omoare domnii toți.
Ci Dumnezeu cel prea sfânt
Au zdrobit acesta gând
Căci cari au fost credincioși
Toți au scăpat sănătoși
Cari văzându-se în pace
Vor ști ce isbând'vor face
Cum vor lucrà cu întocmire
Ca să facă resplătire.
Gătind în câteva sate
A ucide domni și a bate
Bătând până-în *Mihăileni*
Au trecut către *Câmpeni*
Cu hognoji și căpitani
Să se bage toți la spani
Ca pe el și doamna în silă
Și pe prunci fără de milă
Tirăneşte cu mânie
Să-i zdrobească să nu fie.
Pre tistul de Hremetie [?]
Și pre cel de schimbărie
Nici unul să nu rămâe,
In *Câmpeni* să se mai ție,
Ci pe toți cu un cuvânt
Să-i stingă de pre pământ,
Că Dumnezcu cel prea nalt
La care ei s'au rugat
Pre toți cu prunci împreună
I-au păzit de aceia mână
Numai de ce au fost în case
Unelte scumpe și vase
Și altele de prin curte
Cum au tisturile multe;
De toate cu sălnicie
I-au prădat să nu remâe.
Fiind în coaci cu *Crișeni*
Mestecați și *Albeceni*
Cu porunci date craești
Din sus dela *Niculești*
Numit craiu un Niculescu
Pe care *Horia* numesc.
Purtând minciuni scrise în straiță
Necetite să se vază
Zicând ca un mincinos
Că le va fi de folos.
Nu vor da la nime bani
Nici decum în șapte ani.
Numai domni să nu rămâe
Că nu vor da nici porție,
Nici stânjeni care-i om tare
Nu va face în dealu mare;
Care va fi cu dreptate
Să spargă curțile toate,
Căci cari credincioși vor fi
Singuri se vor stăpâni;
Nici la împărat nimică
Pot a nu slujì de frică
Nimic ce-i greu să nu facă,
Să trăiască să le placă,
Toate voi să stăpâniți
Numai credincioși să fiți;
Să-ascultați porunca mea
Că eu răul nu voiu vrea
Care va fi cu-ascultare
Va aveà și plată mare,
Că eu acum dintre toate
Sunt cu voi până la moarte.
Să stricăm toată domnia
Că-i a noastră-împărăția
Bine acum să ne gătim
Pe unguri să-i prăpădim
Nimerui să nu slujim.
Noi țara să-o stăpânim;
Numai de bani fie plin
Nu alegeți nici Rumân
Nice birău, nici preot
Care-i gazdă luați tot,
Numai de mine-ascultați
Ce veți aflà tot luați.
Si care-află bani se-i ție
Să-mi facă parte și mie
Să n'ascunză nici un ban
Să nu dea la Căpitan.
Că eu pentru a vost folos
Am umblat la Beciu pe jos
Să vă-aduc două dreptate
Să vă las până la moarte,
Să fiți cu-așezământ
Până veți fi pe pământ,
Și la pruncii vosti în lume
Să rămae a *Horii* nume.
De împărat acum nimică
Nu và fie nici o frică.
Acolo nimic să dăm
Că eu știu ce să lucrăm,

www.dacoromanica.ro

Acum de mine-ascultați
Ce veți aflà tot luați
Lănci și puști de vă gătați
Să fiți bine armați.
Iar care-i ficior voinic
Să-și capete și tulnic
Și-aceasta-încă să-mi știți
Carii credincioși se fiți
Clopotele joncheniți [?]
Și aici la min'veniți
Că-eu la case și la sate
Nici decum nu m'oiu abate,
Nici la șes sfat nu voiu face.
Că mie la deal îmi place
Să stați toți pe lângă mine,
Că-i frumos și-mi șade bine
Și ș'aceasta să-îmi știți
Pe mine mă strejuiți,
La culcuș și la sculare,
Ca pe-al vostru *list mai mare.*
Că eu până voiu trăì
Și până eu voiu fi,
Vă voiu scoate din nevoie
Și vă va fi tot pe voie.
Nu veți mai aveà necaz
De nevoile ce-ați tras.
Că voiu pune tisturi mari
Căpitani și cu căprari,
Și voiu pune pace în țară,
Nu veți mai fi de ocară.
La toți veți fi de minune
Până veți trăì pe lume
Care unde veți umblà
Pre toți vă vor în'rebà
Ce-așezământ v'am lăsat
Până cu mine-ați umblat.
Puteți să vă-îmbogățiți,
Numai tari și iuți să fiți.
Aveți oțiră de vreme,
Numai nu vă fie lene
La jurați și la birău
Până-în *Gornicul* cel rău
Toate jefuiți din case,
Măcar ce feliuri de vase,
Și casa din fundamânt
Răsturnați-o la pământ.
Și vre-unul de veți prinde
Să-l aduceți înainte
Ca să șază la robie
Așà cum îmi place mie.
De va fi cu vină mare,
Să nu scape de perzare
De-mi va cinstì ceva mie,
Eu să-l dau la chizeșie
Măcar ce va fi făcut
Numai să-mi cinstească mult.
Să aveți și-aceasta-în minte
Să știți de acum-înainte
Că și span și-Oborbirău
Se facă ce poruncesc eu.
Pentru căința mia-Petáske [?],
Ei porunca-împărătească
Ei nu-o dau să se iviască
La cine știi să-mi cetească
Numai la voi la-arătare
Unde-i dealul nalt și mare,
Că la vale mai în jos
Nu se arată prea frumos
Unde nu-i pădure deasă
Nu se vede slova aleasă
Mai în jos și pe la sate
Nu-s slovele mari și late.
Dați acum că avem nume
Care nu se poate spune
Nici n'au făcut nime în lume
Lucru așà de minune.
Stați acum toți dinpreună
Să căpătăm și cunună
Așà cum n'au mai fost nime
Cu coroană împărătească
In veci să se pomenească
Că-am fost craiu, iar nu căplar
Și-au fost Kloska generar.
Și măcar ce am poruncit eu,
Au făcut cuvântul meu.
Findcă s'au purtat bine
Nu-l voiu lasa dela mine;
Că de-acuma înainte
Se-avem amândoi o cinste,
Suntem amândoi armați
Ca și niște împărați
Cu puște și cu pistoale
Numai pagubă că-s goale;
Iară cei cu lănci late
Să stea mai pe dedeparte
De cumvà ar veni oaste
Să poată fugì pe coaste.
Iar de ar da oastea foc
Nu stareți toți într'un loc.
Ci tot omul să se uite

www.dacoromanica.ro

Pe unde-ar fugì mai iute.
Nu umblaţi după cărare
Nici că ar fi valea mare,
Ci săriţi nu vă uitaţi
De veţi puteà să scăpaţi.
Si v'ascundeţi prin păduri
Prin munţi şi prin crapături
Că-mi voiu căutà loc şi eu,
Ca să scap cu *Closca* meu,
Căci sunt sus acolo-în munte
Silhe jos culcate multe
Şi-în prejur pădure deasă
De poţi, lăcui ca-în casă.
Numai cătră rădăcină,
Se pui de laturi cetină.
Şi vom face şi palate
Înalte şi desfătate
Cum n'am văzut nici odată.
De de supt pe supt o piatră,
Acolo vom lecuì, până ce ne vor găsì.
Iar pe când ne vor aflà
Alt sălaş ne vor gatà
Ne vor purtà cu manir [?]
Ne vor face prezentir
Cu cătane împărăteşti
Cu domni şi tisturi nemţeşti.
Poţi Closca să te făleşti
Precum vrei şi cum gândeşti
Că-ai fost domn şi şi stăpân
Şi generar de Rumân,
Şi tot vrednic om ai fost
Bater eşti un mojic prost
Poţi să fi Closca voios
Că-ai lucrat foarte frumos.
Poţi să fi în voie bună
Că vei avèà şi cunună;
Poţi să fi cu bucurie
Şi să-mi mulţumeşti şi mie;
Poţi să fi acùm bogat
Că destul ai adunat
Nu da cinste nimerui,
Că-acum ai galbeni destui.
Iar acuma dintre toate, [1])
Mi groază *Klosca* de moarte
Ba mă tem de nu-ţi pot spune
Că noi vom fi de minune.
Aşà mă tem de norod
De-mi tremură trupul tot,
Se nu apuce mănie
Ca să ne dea la robie
Din robie la perzare
Şi va fi minune mare.
Din oameni mari şi lăudaţi
Să fim de toţi blăstămaţi.
Oameni mari şi cu domnie
La toţi să fim de urgie.
Mi frică *Closcă*, mi frică
De nu-ţi pociu spune nimică
Tot de-acele îmi vin în minte
Ce va fi d'acum nainte.
Că nu-i modru *Closca* meu
Să ne rabde D-zeu
Şi să nu ne pedepsească
În veci să se pomenească.
Gândeşte *Closca* cu gândul
Te rog cu D-zeu sfântul
Că eu de-aceste gândesc
Nu pociu să mă hodinesc.
De-aceste şoesc şi plâng
Nice beau, nice mănânc.
Că mănia împărătească
Trebue să ne găsească.
Vai va fi *Closca* de noi
Cum ne-or rumpe pe amândoi
Şi fiind vestiţi de gloată
Se va strânge ţara toată.
Uni numai pentru ciudă
Veni-vor cu mare trudă,
Numai să mă vază viu
Ce formă de om să fiu.
Va fi plină de om lunca
Numai să ne vază munca.
Prin cetate şi-in oraş,
Va fi de om tot recăs [?].
Nu-i vreme *Closca* de ris
Ci de jele şi de plâns,
Că vor pune după moarte
Prin locuri aici prin toate
Din Horia şi din Cloşcuţul
In tot satul dărăbuţul,
Să fim pilde noi tutorà
Si de-învăţul a multora
Primind de-aci învăţătură
Toţi să strige cu o gură
Vedeţi toţi resvrătitorii
Trupul Closcii şi a Horii,

[1]) In faţa şirului acestuia la margine: *Contristatio mortalis.* — Copiatorul.

www.dacoromanica.ro

Vedeți pre cei lăudați
Cum stau acum acățați,
Și pe cei a vosti cinstiți
Cum sunt de dărăburiți,
Vedeți cum v'au înșelat
Acel om prea lăudat
Și ce v'au agonisit
Horia acel prea vestit,
Ce bogătate și nume
Și ce veste aveți în lume
Umblând la Beci și alte drumuri
V'au scos puște și cu tunuri
Dându-i belșug bani destui
V'au adusu-ve secui [?].
Și-ați aflat acest folos
Că au fost *Horia* mincinos
Și de-acum până-în vecie,
Tot un mincinos rămâe.

G. POPA LISSEANU.

www.dacoromanica.ro

INSTITUTUL «ALBINA» DIN IAŞI

—

In tipografia mitropolitană din Iaşi, întocmai ca şi la celelalte institute similare, dependinte de biserică, după cum am arătat dejà în alte părţi, nu se prea tipăriau cărţi cu conţinut profan, ci mai mult, şi aş puteà zice chiar numai, cărţi de ritual religios, şi în tot cazul cu conţinut religios.

Cum însă trebuinţa cărţilor de ştiinţă laică începuse să fie tot mai simţită, AGA GHEORGHE ASACHI, care pe la începutul secolului XIX erà în Moldova sufletul mişcării literare şi nervul de regenerare al poporului românesc de peste Milcov în materie culturală, se gândì să înfiinţeze un Institut tipografic în care să se tipărească cărţile ne cesare pentru luminarea poporului.

Asachi desfăşură o activitate covârşitoare în Moldova pe terenul cultural. El erà un adevărat enciclopedist. A scris cărţi didactice aproape în toate ramurile de ştiinţă, piese teatrale—traduceri şi originale—poesii, romane, etc., nelăsând aproape nici una din ramurile ştiinţifico-literare, pe cari le socoteà de lipsă pentru cultivarea neamului său, neexplorate.

Mai înainte de a-şi deschide tipografia însă, Asachi, cu însuşirile sale de pictor, ocupându-se şi cu reproduceri de tablouri şi hărţi geografice, precum şi alte modele de desemnuri şi caligrafie, pentru usul tinerimii studioase, simţise nevoia a-şi instalà un atelier de litografie.

El tipărise încă din 1825, pe când erà la Viena, un portret al Ţarului Rusiei, lucrat de dânsul, după cum rezultă din următoarea scrisoare :[1])

Viena, $^{5}/_{17}$ Aprilie 1826.

Pentru 45## primiţi.

„Profitant de quelques momens de loisir, j'avais lithographié, l'année passée, le portrait de l'empereur Alexandre, en le destinant pour mes compatriotes, au moment où la pacification de nos contrées serait venue combler nos voeux. La

[1]) N. Iorga, Contribuţiuni la Istoria literaturii române, în veacul XVIII şi XIX. Scriitori mireni, Mem. Secţ. Lit., Tom. XXVIII, Analele Acad. Române, 1906 Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

mort était plus promte que moi: mais ce portrait est devenu plus intéressant. C'est pourquoi je prends la liberté de vous en offrir trois exemplaires que je vous prie d'agréer comme un petit souvenir. Je vous prie en même temps de présenter mes complimens et un exemplaire de ce portrait à Mr. le baron de Sakelario [1]), que je regrette infinement de ne l'avoir pas vu à son passage par Vienne.

„Je vous demande aussi un avis si un nombre de ces portraits ne pourait pas être vendu en Transylvanie, en Valachie et même en Moldavie, et si Mr. Thiery n'en voudrait acheter une partie. Quant aux prix, je vous laisse la faculté de le fixer en proportion du travail et des lieux où il serait vendu. Je ne l'ai pas mis en vente nul part: ainsi on n'aurait pas des concurrens à craindre: mais un tel portrait se vendait ici 27 c. m."

Complimente doamnei Popp, domnişoarelor Alexandrina şi Sapho-Eugenia. Sărută „votre charmant fils et sa petite sœur".

Asachi întrupează singur în Moldova, activitatea pe care GHEORGHE LAZĂR şi ELIADE o desfăşurară împreună în Muntenia.

Atelierul de tipografie al Institutului Albina, de sigur că s'a instalat în cursul lunilor Aprilie şi Maiu din 1829, pentru ca revista *Albina românească* să poată apăreà la 1 Iunie acelaş an.

Inainte de apariţia *Albinei* însă Asachi făcuse să se distribue trei foi volante în cari se dau ştiri despre războiul ce se purtà peste Dunăre între Rusia şi Turcia la acea epocă, precum şi alte înştiinţări asupra apropiatei apariţiuni a gazetei.

De asemenea se trămite şi o învitare litografiată pentru abonament şi pentru răspândirea gazetei, pe care o dăm după *Periodicele Româneşti*, publicate de Academia Română, care este în următoarea cuprindere:

Cătră Cinstit Domnului Starostile Mălinescul, în Botoşani.

Din alăturata înştiinţare, Dumneata te vei pliroforisi de scoposul tipărirei unei gazete în limba românească. Incredinţându-se de dorinţa Dumitale pentru îndămânarea mijloacelor ce privesc cătră luminarea neamului, Redacţia acestei gazete îţi face poftitoare cerere, să bine voeşti a îndemna pe evghiniştii boeri, şi pe alţi iubitori de cetire, ca să se prenumere în alăturata filă, în care îndeletnicitoriul prenumerant lămurit să-şi scrie numele seu la locul însemnat. Drept acea, se alăturează douăzeci şi patru bileturi cu poftire; de a înturna pe acele neprenumărate. După primirea a 78 lei 30 par. ce este preţul gazetei dela 15 Mai, până la sfârşitul lui Decemb. 1829, Dumniata vei bine voi a însemna pe fieşte care prenumărant în biletul de supt acelaş număr, supt carele însuşi se va iscăli, şi îi va da pre acest bilet, spre aşi cere dela Dumneata de două ori pe săptămână gazeta ce va veni supt a sa adresă. Sârguindu-te Dumneata de a închie prenumeranţia cât mai curând, partea bileturilor iscălite de prenumeranţi, împreună cu banii ce vor număra, vei bine voi a le trimete cel mai târziu până la 15, Mai viitoriu, aice supt adresa: „Cătră Redacţia Albinei Româneşti". Adu-

[1]) Bancher şi consul prusian la Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

nându-se prin a Dumitale sârguință îndestui prenumeranți, vei îndâmâna statornicirea acestui lucru plăcut și folositoriu, pentru care tot publicul, și mai ales Redacția va rămâne îndatorită.

Eși 20 april 1829.

Redacția Albinei Românești.
(Pecetia gazetei)

La început *Albina Românească* avù subtitlul de gazetă politico-literară, Parte I dela 1 ionie păn la 31 Decemvrie 1829, având întreaga foaie de titlu litografiată.

Sub titlu se află o vignetă representând o albină, o liră, un trident, lauri, etc., cu inscripția *Tarde sed tute*, după care vine următorul motto:

„Este Albinei doru și lege
„Din Flori miere a culege

Iată și înștiintarea prin care se anunță apariția *Albinei:*

Nu se află astăzi în lumea politicită neam, deși mai mic la număr decât Românii, carele, între altele ale sale folositoare instituții să nu aibă în limba nației un jurnal periodic, Sporiul acel vrednic de mirare la carele acum au ajuns științile, măestriile și negoțul, au răsărit în parte din asemene împărtășitoare mijloace, prin carile lăcuitorii despărțiți de munți și de mări se fac vecini, și împrumutându-se cu rodul cercărilor îndămânează traiul însoțitoriu. Luătoriu aminte cetitoriul gazetei, ca într'o oglindă în ia vede înfățoșate toate interesantele întâmplări de carile el însul atârnă, martor să face cruntelor bătălii, vede faptele, aude vorbile străluciților bărbați, să minunează de fenomenele firei, și ca un călătoriu de pre rătunzimea pământului culege folositoare pilde și învățături.

Intru părinteasca îngrijire, ce pentru binele public păstrează către patria noastră „Scutitoare Inpărăția Rosiei", înalta Ocârmuire au bine voit a da voe să se tipărească în Eși Gazeta Românească. In puterea sus arătatei înalte învoiri, D. Aga Asaki însărcinânduse cu direcția acestui lucru, Redacția gazetei, adecă: Soțietatea alcătuitoare, nu pregetă a înștiința pe Evgheniștii Boeri și pe toți simpatrioții: Că jurnalul acest Politic-Literal să va tipări în Eși supt nume de: „Albina Românească", în următoarile condiții.

1. Incepând de la 15 Mai viitoriu, „Albina Românească" se va tipări de două ori pe săptămână.

2. Mărimea și forma gazetei va fi pe săptămână de o coală și jumătate în 4.

3. Ea va cuprinde: Politicești și interesante novitale din toate țările lumei, Buletine de la teatrul războiului, culegeri istorice, literale, morale, filologice, acele despre folositoare aflări, și mai ales adese ce vor împărtăși din vrednici scriitorii povățuiri despre Economia câmpului, despre care pentru toate timpurile anului se vor însemna regula după sistema practicită în țările politicite, atât despre mai bună lucrarea pământului, a pometelor, a viilor, a stupilor, a vermilor de mătasă, a velniților, a pădurilor, cât și povățuiri pentru ferirea și vindecarea Epizotiei (boalei vitilor) și alte folositoare pentru moșinași și posesori. Prenumerantul cișva păstra șirul întreg al acestor gazete, va ave în casa lui un hronograf deplin de întâmplările în mijlocul cărora însul viază, și carile în adevăr întrec pe multe alte Epohe. In suplementul ci să va adăogi câte odată, se vor tipări poroncile Ocărmuirei ce au să fie tuturor cunoscute, Asemene acele ce atingându-să de negoțul Moldovei

www.dacoromanica.ro

se vor slobozi în megeişitele ţări. In acel suplement să vor mai publica mezaturile, vânzările şi înştiinţările particulare, acii carii vor ave trebuinţa a li se tipări asemene cuprinderi, supt alor iscălitură întărită de dregătoria locului, le vor trimite către: „Redacţia Albinei Româneşti", adăogând şi cheltuiala publicaţiei.

Preţul acestei gazete pentru Moldova va fi patru galbini pe an, care preţ foarte măsurat este în alăturare cu cele mai eftine străine gazete, când Albina Românească va cuprinde în filile sale toate înştiinţările adevărate ale altor jurnale. Dar pentru că de la 15 Mai, când se va începe gazeta, pân la încheerea anului 1829, rămân numai şepte luni şi jumătate, aşa dar analogul ce să cuvine acuma la prenumeraţie este de 78 lei 30 parale. Dacă această gazetă va căpata doritul sporiu, de care în toate chipurile redacţia să va sirgui asă invrednici, atunce dela începutul anului 1830, Albina Românească se va tipări cu mai mare deplinătate, cu nou tipariu şi pe mai fină hârtie. Ce să atinge de stilul gazetei aceştia, redacţia va urma după cel cerut de regulile limbei, şi pe carile ori ce filolog ideat ăl va afla potrivit. Precum de datorie este a nu mai întârzie de a aduce limba vorbită de mai mulţi de cât patru milioane Români, la gradul deplinărei, către carele strălucitul ei început o împuterniceşte, iar paradigma cultivitilor sale surori o îndeamnă.

In Eşi prenumeraţia să va face de odată în mănăstirea Sfinţilor trii Ierarhii iar pe la ţinuturi Redacţia sau adresuit către persoane bine-voitoare, trimiţindu-le bileturile cuvincioase şi împuternicite de a priimi preţul sus arătat dela prenumeranţi şi de a le da bileturile însemnate cu sigiliul Redacţiei, prin carile şi vor cere gazeta la locul şi zioa aratată.

Cu acea întâie gazetă să vor tipări pe o filă, spre pomenire, numele prenumeranţilor, cării unui lucru obşteşte folositoriu vor da razemul şi îndemnul dorit, fără carile nu să va putea înfiinţa.

Eşi, 17 Aprilie 1829.

„Redacţia Albinei Româneşti".

In cursul anului 1829 afară de „Albina românească", nu mai găsim alte lucrări eşite de sub teascurile Institutului Albina. Se vede că Asachi erà prea ocupat cu organizarea gazetei sale, ca să se mai gândească şi la alt cevà.

La 1 Ianuare 1830, subtitlul gazetei fu schimbat în: „gazetă politică administrativă literală".

Formatul erà aproximativ un in-4° 5 (22×29) şi apăreà de două ori pe săptămână, iar abonamentul pe 1829 fu 78 lei şi 23 parale.

Nici în cursul anului 1830 Asachi nu tipări în atelierele sale decât „Albina Românească".

Tocmai în 1831 vedem că apar de sub teascurile Institutului Albina, — afară de *Albina românească*, care acum se află dejà în al III-lea an şi începuse să publice unele articole şi în franţuzeşte — şi următoarele trei cărţi:

1) *Abecedar* ruso-românesc, de N. K. Peltechi, in-4°.

2) *Paul şi Virginia* din Bernard de Saint Pier e, in-12°, traducere de Iancu Busnea, având 220 pagini.

3) *Culegere de înţelepciune*, de Iancu Busnea.

www.dacoromanica.ro

La 2 Aprile 1831 Asachi schimbă din nou titlul gazetei sale în „gazetă administrativă şi politică literală", fixând abonamentul la 4 galbeni şi 12 lei.

In cursul anului 1833, în Institutul Albina se tipăresc următoarele lucrări:

1) *Albina românească*, No. 102, compusă din 420 pagini;

2) *Istoria Imperiului Rosiei* în 2 părţi, in-8°, Partea I de 228 pagini + 15, după Ivan Candanov, de Aga George Asachi, mădular al Academiei din Roma (Expoziţia de ştiinţe din 1903).

3) *Foaia oficială*, suplement al Albinei româneşti, eşi de pe la 3 Aprilie până la 12 Iunie 1832.

4) *Harpa română*, de G. Asachi.

In **1833** se tipăresc:

1) *Albina românească*, anul IV, care la 7 Decemvrie 1833 îşi schimbă iarăşi subtitlul în: „*Gazetă* politică şi literală".

— *Abeille moldave*, gazette politique et littéraire, in-4° 6.

2) *Istoria Imperiului Rosiei* in-8°. Partea II după Ivan Candanov, de Aga George Asachi, mădular al Academiei din Roma (Expoziţia de ştiinţe din 1903), 229+436+23 pg.

3) *Gramatica*, Partea I, Etimologia, in-12°, pagina 235, de G. Săulescu.

4) *Abecedar* francez-român de T. Stamati, (Biblioteca Buradă, Exp. St.)

5) *Buletin*, foae oficială, redactat de G. Asachi apărù dela 22 Iunie 1833 pânăla 27 Septemvrie 1859, de 2 ori pe săptămână, in-folio 1, când încetă, spre a face loc *Monitorului oficial* al Moldovei, care apare la 1 Octomvrie.

La **1834** se tipăresc:

1) *Albina românească*, anul V.

2) *Economia rurală şi domestică* de M. Draghici, in-8°.

3) *Geografia*, partea I, in-12°.

4) *Viaţa lui Chrisoverghi*, de M. Kogălniceanu.

5) *Buletin*, foae oficială, in-folio 1°(23+34), anul II.

La **1835**:

1) *Albina românească*, care-şi schimbă formatul la 3 Ianuarie in-folio 2 (23+37). Cu începere din Iulie Albina fu suspendată de către guvernul rusesc al lui Kiselef, spre a reapare tocmai la 3 Ianuarie 1837, adică după 18 luni, când îşi schimbă din nou formatul, adoptând cu aproximaţie un in-folio 1°.

2) *Robinson Crusoe* sau întâmplările unui tânăr din Campe, în 2 tomuri, cu 4 vignete, partea I, in-8°, pagini 312+21, de Vasile Drăghici (Bibl. Maria Istrati).

www.dacoromanica.ro

3) *Fabule în versuri*, poesii alegorice, de G. Săulescu, 26 pagini (Biblioteca Buradà).

4) *Instrucţie de prinţipurile ighieşti*, de întrebuinţ. doct. univ. de veget. de Morizon in-12°.

5) *Uniforma mareşalului* Welington sau amestecătorul în toate de Cotzebue, traduse de Samuil Botezatu.

6) *Buletin*, foae oficială, an. III.

7) *Isvod* pentru rangurile boerilor, in-folio, de G. Asachi. (Exemplarul văzut la Expoziţia de ştiinţe din 1903, cumpărat de inginerul Istrati de la un anticar de pe malul Senei din Paris).

La **1836**: 1) *Poesii originale* de G. Asachi.

2) *Învăţătură creştinească* (Istoria sântă şi catechism).

3) *Relation de la Société de Médecine et d'histoire naturelle, donné dans*... Iassy, Albina, 24 Mai 1836 (Expoziţia de ştiinţe din 1903).

4) *Matematica* (elemente) partea I-a, Aritmetica, 12 pagini, tipărită de G. Asachi.

Precuvântarea acestei cărţi o reproducem mai la vale atât spre a pune în evidenţă erudiţiunea autorului în materie, cât şi mai ales a ne face o idee despre desvoltarea ştiinţelor în capitala Moldovei, la acea epocă.

Iată conţinutul ei:

Inainte-Cuvânt. Matematica care prin a ei aplicaţie îmbrăţoşează toată sfera a ştiinţilor şi a meşteşugurilor omeneşti, este unul din obiectele cele mai însemnate a învăţăturilor clasice.

Dorind a da tinerimii patrii înlesnire de a cultivà în deobste această ştiinţă încă dela 1814, pe când dela învăţături erà exclusiv înstrăinată limba patriei, acel întâi am paradosit în public româneşte Matematica şi anume: Geometria teoretică şi practică spre informarea inginerilor civili, pentru care am fost compus un curs elementar de Matematică, a căruia manuscripte se întrebuinţează încă la şcoale. Iar acuma spre îndemânarea tinerimii am socotit a da la lumină o compilaţie în scurt de cunoştinţele Matematice, în trii părţi, din care aceasta I cuprinde Aritmetica, a II Algebra şi III Geometria, fericindu-mă dacă prin această lucrare vor puteà sporì temeinicile cunoştinţe Matematice şi luminarea tinerimii, care este ţinta tuturor dorinţelor mele.

Aga G. Asachi.

Eşii, 31 August 1836.

4) *Abecedaru Român*, ediţia III, de G. Asachi.

Ediţia I şi II probabil că s'au tipărit mai nainte, dar n'am dat de ele. Să nu fie acelaş Abecedar cu al lui Saulescu?

5) *Bădăranul boerit*, după Molière, comedie în 5 acte, de I. Voinescul II.

Inceputurile limbii latine (Biblioteca Buradà, Expos. Soc. de Ştiinţe din 1903).

7) *Descrierea tabloului ce reprezintă pe Alexandru cel Bun, când*

www.dacoromanica.ro

a primit coroana şi hlamida dela Ambasadorul împăratului Ioan Paleologu II, 4 pag.

8) *Slujba cea Dumnezeiască,* cinstită şi mucenicească, in-4°. Expoziţia de Ştiinţe din 1903), tipar negru şi roşu.

9) *Buletin,* foae oficială.

La **1837,** Ianuare în 3, reapare *Albina românească* in-folio 1 (21×32) anul VIII, pagini 414, după o suspensiune de un an şi jumătate, din causa cenzurei impusă de guvernatorul rusesc, Pavel Kiselef, care administrà Principatele în acel timp.

2) *Istoria şi Chronologia* în două tomuri, in-8°, prelucrată de G. Asachi.

3) *Vestitele vitejii ale lui Mihaiu Bravul* (1588—1601) din greceşte, de Teodor M. Eliade.

4) *Aprodul Purice,* anecdotă istorică din 1486, în versuri, in-4°, pagini 22, de C. Negruzzi.

5) *Istoria Naturală,* un volum cu 20 stampe, in-8°, de doctorul medicinei şi cavaler Cihac, din Millensheim, profesor public în Academia Clujului şi doctor de ochi în marele Principat al Ardealului, care a şi tradus'o. Cartea a fost depusă spre vânzare la librăria Bel' & Co. (Biblioteca G. Borisov din T.-Ocna, Expoziţia de Ştiinţe din 1903).

6) *Regulamentul organic* al Principatului Moldovei, în 9 capete; având o planşă litografică la început, tipărită la Viena, formatul in-4° 2. Cap. I are 132 pagini; cap. II 15 pagini, cap. III 10 pagini, etc., ediţie specială, (Biblioteca G. Borisov din T.-Ocna, Expoziţia soc. de ştiinţe din 1903).

7) *Economia rurală şi domestică* de Manoil Drăghici, in-8°.

8) *Lapeirus,* de Cotzebue, dramă în cântece, de Aga G. Asachi, in-12° (Bibl. G. Borisov din Tg.-Ocna Expoz. 1903).

9) *Buletin,* foae oficială.

10) *Matematica* (elemente), Partea II, Algebra, in-8° 4, de G. Asachi, 120 de pagini (Bibl. Creţu, Expoziţia 1903).

11) *Pustnicul,* în 2 volume, Partea II-a in-8° 4, 200 pagini, traduse de Pavel Pruncu, din franţuzeşte, după Vicomte d'Alencourt, cu icoane litografisite, de George Lemeni, (Bibl. G. Borisov din Tg.-Ocna (Expoziţia din 1903).

12) *Plăcerea simţirii,* in-12°, pagini 30, tradusă de Dim. Raletu.

Prin anul 1838, Mihai Sturdza, în urma cererii ce-i făcuse George Asachi, îi dărui pentru vecie trupul moşiei Petrodava de lângă Piatra, pentru ca să-şi construiască o fabrică de hârtie.

In cursul anului **1838** *Albina* îşi continuă apariţia mai mărindu-şi formatul chiar dela începutul anului, adecă dela 2 Ianuarie, la

www.dacoromanica.ro

aproximativ un in-folio 2 (24+35), având ca suplement gratuit *Alăuta românească*, care apărù de două ori pe lună şi se împărţì ca suplement gratuit la această revistă dela 14 Martie 1837 până la 1 Septembrie 1838.

Iu acest an, în tipografia lui Asachi se mai tipăriră şi următoarele lucrări:

1) *Geografia mică a Daciei*, Moldo-România. Tom. I, in 12°, de N. Popescù Scriban, (Bibl. Buradà, Exp. 1903).

2) *Norma*, operetă lirică în 2 acte, de Felice Romani, in-12°, prelucrată de G. Asachi.

3) *Condica criminalicească* a Moldovei, un volum in-folio.

4) *Macroviotica*, după Sobertaims, din nemţeşte, de G. Albinet.

5) *Istoria tânărului Henric de Aisenfels* sau cum învaţă un copil din leagăm a cunoaşte pe Dumnezeu, de Teodor Codrescu.

6) *Tripodul Elenii*, după Marmontel, istoria morţilor, de M. Mavrodin.

7) *Condica criminalicească a Moldovei*, ediţia 2, in-4°.

8) *România*, in-4°, pag. 1200, de G. Asachi.

9) *Emisferul pământului şi sistema soarelui, Europa, Asia, Africa, America*, de G. Asachi.

11) *Buletinul Oficial.*

12) *Instrucţie în scurt de principurile ighienismului* sau sistemei Morizoniane (Biblioteca Maria Istrati, Expoziţia din 1903).

La **1839**:

1) *Poetice Cercări*, de Mih. Cuciureano, 12 pagini.

2) *Zâna Dochia şi Traian*, de Scavinski.

3) *Cornetul* din Schiler, comedie în 3 acte, de M. Vitlimescu in-8°.

4) *Aritmetica* pentru Seminarul Socolei, (Bibl. Buradà).

5) *Enciclopedia începătoare* francezo-română, de E. A., cu tablă litografică, un vol. in-8° 6, (Bibl. Buradà).

6) *Alăuta Românească*, de M. Kogălniceanu.

7) *Estela* din Focion, de C. Stratu.

8) *Fiul perdut*, după Cotzebue, dramă într'un act, in-12°, pagini 30, de G. Asachi.

9) *Réné Paul şi Paul Réné*, din Emil de Champ., prelucrat de Ermiona Asachi.

10) *Rut*, poemă biblică în 3 acte, de doamna C. Pihler, tradusă din nemţeşte de Ermiona Asachi.

11) *Albina românească*, gazetă politică şi literală, anul I, in-folio (25+38). In acest an se împărţì gratis abonaţilor *Foaea sătească* a Prinţipatului Moldovii, care se tipărià tot în Institutul Albinei.

www.dacoromanica.ro

12) *România*, anul X, în-folio, pagini 424, de G. Asachi.

13) *Tabloul lui Vasile Lupu*, Domnul Moldovei, înzestrător şcoalelor naţionale, dedicat de N. Hofman.

14) *Abecedaru latin*, însoţit de cele 3 declinări, ed. 2, in-12°.

15) *Ermacu*, cuceritorul Siberiei, de C. B. Peltichi, ed. ofic.

16) *Fóia sătească* a Prinţipatului Moldovei, de Mihail Kogălniceanu, care trecù mai târziu la Tipografia Mitropoliei.

Foaia sătească apărù acì dela 2 Aprile 1839 până la 7 Aprile 1840, sub direcţia lui Asachi, o dată pe săptămână, împărţindu-se ca suplement gratuit la *Albina românească*.

Dela 7 Aprile 1840 trecù la tipografia Mitropoliei, încredinţându-se lui M. Kogălniceanu, care împrumută dela această Tipografie două teascuri şi cevà litere pentru foaia sa şi pentru alte tipărituri ce mai aveà. *Foaia sătească* apărù sub direcţia lui Kogălniceanu până la 16 Decembre 1845, când acesta fiind expulsat de Mihai Sturdza, o trecù lui C. Rolla, iar dela 2 Iunie 1846 trecù iarăşi la G. Asachi. *Foaia sătească*, după cum o indică chiar titlul ei, erà destinată pentru cultura sătenilor şi a preoţilor dela sate, cari erau obligaţi a o citì în fie-care Duminecă consătenilor lor. In cap aveà o vignetă reprezentând un plug şi cereale. Statul acordà o subvenţie pentru tipărirea ei. Kogălniceanu îşi luase obligaţia de a împărţi şi alte ziare ca suplemente, cu figuri. relative la agricultură şi cu articole folositoare pentru ţărani, cum erà de ex. *Foaia pentru Agricultură*, etc.

In cursul anului 1839 George Asachi îşi începù lucrările de construcţie a localului fabricei de hârtie, atenansele, casele de locuinţă pentru dànsul şi lucrători şi tragerea unui canal din Bistriţa, în lungime de 320 metri, sub conducerea lui Lascăr Stavri, elev al Academiei Mihăilene din Iaşi.

Aceste lucrări se continuară şi în cursul anului 1840 până în primăvara anului 1841.

La **1840** apărură din oficina lui Asachi următoarele cărţi:

1) *Farmasonul din Hârlău*, sau repertoriul teatrului naţional din Iaşi, de V. Alecsandri, in-16°.

2) *Scrieri originale*, de C. Caragiale, in-12°, pagini 182.

3) *Scrieri*, de D. R., in-12°.

4) *Aristomen şi Gorgo*, din greceşte, 2 volume in-8°, de Vasile Drăghici.

5) *Dacia literară*, apărù acì din Ianuarie 1840 până în Iunie 1848, in-8° 2 (12+19) redactată de Mihail Kogălniceanu.

După trei numere fusese suprimată din cauza unui articol întitulat D. A. Demidoff în Moldavia, în care erà citat proverbul „Peş-

www.dacoromanica.ro

tele dela cap se împute", se biciuià politica lui Mihai Sturdza şi amestecul Ruşilor în trebile ţării. *Dacia* reapărù în a doua ediţie tocmai în 1859.

6) *Democritu de Regnard*, comedie în 5 acte de Daniil Scavinschi, in-8°.

7) *Gonzalv de Cordova sau luarea Granadei*, din Florian, apărută în 2 volume, Tom. I, in-8° de Alecu Vasiliu.

8) *Orbul fericit*, comedie în 2 acte, traducere de L. N.

9) *Tôtă viaţa femeilor în câteva ore*, din ruseşte de A. Dio.

10) *Poesii originale*, de Mihail Cuciureanu.

11) *Asupra pădurilor din valea Bistriţei de sus*, observaţii de Mihail de Hodocin, Tom. I, in-16°.

12) *Buletin*, foaie oficială, anul VIII.

13) *Albina românească*, anul XI.

14) *Icoana lumei*, foaie pentru îndeletnicirea Moldo-Românilor. de G. Asachi, apărù dela 29 Septemvrie 1840, până la 28 Decemvrie 1841 şi dela 1 Octomvrie 1845 până la 25 Septemvrie 1846, odată pe săptămână, in-4° 2 (19+24), abonamentul anual fiind 20 sorocoave.

15) *România*, anul XII, in-folio, pag. 414, de G. Asachi.

16) *Gramatica romăno-latină*, partea etimologică, in-12°, de slugerul B. Paulini.

17) *Gramatica latină*, sintactică, in-12°, de slugerul B. Paulini.

La **1841** se tipăresc: 1) *Istoria naturală* (manual) in-16°, de Th. Stamate.

2) *Condica comercială* din franţuzeşte, in-4°, de G. A. Manu şi Ros. Bibica.

3) *Modista şi Cinovnicul*, comedie într'un act, prelucrată de A. B.

4) *Malvina*, de M-me Cotaine, Tom. II şi III, in-12°, din franţuzeşte, traducere de I. Georgiadi.

5) *Invăţătura creştinească* sau istoria şi catechismul bisericei răsăritului, ed. II, in-12°.

6) *Catalogul cărţilor* din biblioteca Academiei Mihăilene cu un supliment, in-12°.

7) *Icoana lumei*, foaie pentru îndeletnicirea Moldo-Românilor, anul II, (Octomvrie), de G. Asachi, in-4° 4 (Bibl. Maria Istrati).

8) *România*, anul XII, de G. Asachi.

9) *Le Glaneur Moldo-Valaque*, journal scientifique littéraire et industriel in-8° 6, redigé par une société d'homme de lettres, sous la direction de G. Asachi, (Biblioteca Maria Istrati).

10) *Albina românéscă*, anul XIII.

11) *Buletin*, foaie oficială.

www.dacoromanica.ro

In primăvara acestui an 1841, fabrica de hârtie a lui Asachi începù să funcţioneze sub conducerea maiestrului *Mihalic de Hodocin*, producând hârtie ordinară pentru băcănie, hârtie de scris vânătă şi cenuşie, pe care erau incrustate iniţialele lui Asachi: G. A. în filigran. Lucrătorii întrebuinţaţi anual erau în număr de 10, iar valoarea producţiunii de 8.900 lei. Materialul întrebuinţat constă din petece şi cârpe [1]).

La **1842** se tipăresc: *Lexicon de conversaţie*, prelucrat şi publicat de o societate literară, Tom. I, broş. I şi II, in-8° de G. Asachi.

2) *Istoria Greciei*, după Goldschmit (Dr. A. Galoni, traducere de Postelniceasa Ecaterina Asachi, in-8°.

3) *Robii*, istorie dramatică în 3 acte, din nemţeşte, de I. Ganea, in-16°.

4) *Fabule*, în versuri, Partea I şi II, ediţia II-a, de Al. Donici.

5) *Tabloul Sinoptic* al Istoriei Moldovei, in-folio, de G. Asachi.

6) *Albina românească*, anul XIV;

7) *România*, anul XIII, in-folio, pagini 412, de G. Asachi.

8) *Buletin*, foae oficială, anul X.

10) *Legiuiri* în ramurile administrative şi judecătoreşti, votate de generalnica obicinuită Adunare în anul 1834—1841 şi întărite de Mihaiu Grigoriu Sturdza Voevod, in-4° 4 (Bibl. C. Mille, Exp. 1903).

In acest an Guvernul acordă lui Asachi privilegiul aprovizionării cancelariilor cu hârtie din fabrica sa.

Epitropia şcoalelor trămite tuturor direcţiunilor de şcoale, circulara cu No. 239—250 cu data de 10 Iunie 1842, prin care le face cunoscut că *„după hotărîrea înaltei ocârmuiri având a se îndestulà toate instanţele în hârtie de scris dela fabrica Moldovenească, asemenea şi toţi şcolarii să întrebuinţeze cătimea ce le va trebuì pentru întreg anul.“*

La 1843: se tipăresc la Asachi, între altele, şi următoarele cărţi:

Bianca Capella, din ruseşte, istorie italiană, în 2 tomuri (tom. I 159 pagini in-12°, de Toma Varticu.

2) *Despre îndatoririle oamenilor*, de Silvio Polico, trad. de Ermiona Asachi.

3) *Epistole sau scrisori* despre *datoriile sântei dregătorii preoţeşti*, în 2 vol. in-8° (vol. I 276 pag., vol. II 268 pagini) de Filaret Scriban, după Al. Sturdza, din ruseşte.

4) *Albina românească*, anul XIV.

5) *Buletin*, foae oficială, anul XI, suplement la Albina.

---

[1]) Comunicare făcută de d-l Gr. Creţu.

www.dacoromanica.ro

6) *Almanach.*

7) *România*, anul XV, in-folio de G. Asachi.

La **1844**: 1) *Adunări de ofisuri şi deslegări judecătoreşti* partea I pânăla 1844 in-4°, pagini 370, în zilele lui Mihail Sturdza.

2) *Foaea ştiinţifică şi naturală* apărù dela 9 Ianuarie pânăla 29 Octomvrie 1844.

3) *Dascălul agronomiei*, în 2 vol. de D. Şlipf, Directorul Institutului de Agronomie din Hohenheim vol. II in-8° 4, cu figuri în text, tradus din nemţeşte de Leon Filipescu (Bibl. Maria Istrati)

4) *Cuconul Iorgu dela Sadagura*, piesă teatrală de V. Alecsandri.

5) *O călătorie la Constantinopole*, 8 pagini mari, de Teodor Codrescu.

6) *Albina ròmâneascâ*, 4 pagini de G. Asachi.

7) *Arhiva Albinei* pentru arheologie română şi industrie, de G. Asachi, apărù dela 9 Aprilie 1844 până la 25 Maiu 1847, neregulat, apărând în total 13 numere in-folio 4, ca suplement la *Albina românească.*

8) *Elemente de analise gramaticale*, pentru limba franceză, in-8°, de T. Codrescu.

9) *Buletin*, foae oficială, anul XII.

La **1845** apar: 1) *Calendarul pentru poporul român* in-8°, de G. Asachi

2) *Istoria Moldovei*, de I. Albinet, in-8° (Bibl. Buradà).

3) *Manualul militarului Moldovean* (Bibl. Urechiă).

4) *Albina românească*, anul XVII, de G. Asachi.

5) *Buletin*, foae oficială, anul XIII.

6) *Icoana lumei*, Foae pentru îndeletnicirea Moldo-Românilor, in-4° 2.

La **1846**: 1) *Calendarul pentru poporul român*, in-8°, de G. Asachi.

2) *Regulamentul Organic al Principatului Moldovei*, in-4°, pagini 27, ediţie oficială.

3) *Recete cercate* în număr de 500, din bucătăria cea mare a lui Robert I, bucătar al Franciei, in-8°, pagini 80, de Manolachi Drăghici (Bibl. Maria Istrati).

4) *Principii filosofice, politice şi morale*, de Golonelul de Weiss, din franţuzeşte, in-8°, pagini 351, traduse de Costache Gane.

5) *Buletin*, foae oficială, anul XIV.

6) *Albina românească*, anul XVIII, de G. Asachi.

In acest an *Albina* îşi schimbă formatul in-folio 4° (26×41).

7) *Arhiva Albinei româneşti*, de G. Asachi.

8) *Letopiseţele Ţerei Moldovei*, publicate pentru întâiaşi dată de M. Kogălniceanu, tom. I, II şi III, in-4°.

www.dacoromanica.ro

9) *Icoana lumei*, Foae pentru îndeletnicirea Moldo-Românilor.

La **1847**: 1) *Calendarul pentru poporul român*, in-8°, de G. Asachi.

2) *Poesii*, de A. Pelimon, in-8°.

3) *Pétra din casă*, Partea I-a, comedie într'un act, cu cântece, 16 pagini, de V. Alecsandri.

4) *Moartea lui Socrat*, după Lamartine, în versuri, de G. Sion.

5) *Afişul teatrului* din Iaşi, pe ziua de 1 Februarie 1847. (Exemplarul văzut la Expoziţia din 1903, tipărit pe mătase).

6) *Prinţipuri de filosofie*, de comisul Costache Gane, in-8° 6. (Expoziţia 1903).

7) *Gazeta medico-istorico-naturală şi agronomică*, apărù dela 1847—1848.

8) *Abecedar latin*, de B. Câmpeanu.

9) *Ferma model şi institutul de agricultură* în Moldova in-8°, pagini 30, de I. Ionescu.

10) *Istoria Noului Testament* pentru tinerimea moldo-română, de G. Asachi, (Bibl. Buradà).

11) *Principii filosofice, politice şi morale* de colonelul Weiss, traducere de comisul Costache Gane, in-8°, (Bibl. Maria Istrati).

12) *Buletin*, foae oficială, anul XVI.

In acest an Asachi făcuse un contract cu guvernul ca să tipărească „Buletinul" în 2500 ex., spre a-l distribuì în ţară, dar nu se puse în aplicare decât dela 1 Iulie 1851.

13) *Albina românească* in-folio 4°.

La **1848** apar:

1) *Colecţia de ofise domneşti*, către obştească Adunare a Moldovei, in-8°, pagini 431, în franţuzeşte, ed. oficială.

2) *Despre Holera epidemicească*, sau istoria ei pe scurt, in-12°, pagini 132, prin dr. Costache Vârnav (Biblioteca Maria Istrati).

3) *Gramatica românească*, de P. M. Câmpeanu in-8°, 4, (Biblioteca Creţu).

4) *Albina românească*, cu franţuzeşte, anul XX, de 2 ori pe săptămână, 4 pagini, de G. Asachi.

5) *Buletin*, foaie oficială, anul XVI.

La **1849**: 1) *Acatistul cuvioasei Paraschiva*, in-8°, pagini 46, compus de M. Drăghici.

2) *Geografia*, pentru şcoalele primare, in-8° 4.

3) *Albina Românească*, anul XXI. Cu anul acesta Albina încetează de a mai apare, transformându-se în *Gazeta de Moldavia*.

4) *Buletin*, foaie oficială, anul XVII.

5) *Fizica elementară*, de Ţeodor Stamati, I-a ediţie, in-12° (Biblioteca Buradà).

www.dacoromanica.ro

6) *L'Enseignement.* Education, Instruction. Littérature, Industrie. *Învăţătura.* Creştere, instrucţie, industrie, hronică, apărù dela 1 Ianuarie până la 15 Maiu, 1849, de 2 ori pe lună. Format de lexicon (19×24), fondat de profesorii colegiului, sub auspiciile Epitropiei învăţăturilor publice. Se tipărì în două limbi: româneşte şi franţuzeşte cu litere semi-cirilice, pe 2 coloane. Administrator fu Apostoleanu. No. I avù 26 pagini, No. II, 28 pagini, No. III 44 pagini, No. IV 36 pagini şi No. V 36 pagini.

7) *Encolpiul doctorilor* sau medicina practică de arhimandritul şi doctorul de medicină Dionisie Piru Tesalianul, tradus de postelnicul D. Kornea (Biblioteca Maria Istrati).

La 1850 1) *Mihul,* o trăsură din resbelul lui Ştefan cel Mare cu Mateiu Corvin, dramă originală, în 3 acte, de N. Istrati.

2) *Gramatica muzicală* de serdarul Alexandru Petrino, (Biblioteca Buradà).

3) *Tâlcuirea Psaltirei* a profetului şi împăratului David, scrisă Elineşte sub împăraţii Constantinopolei, de monahul filosof Ethimie Zigadinul, iar pe românie adusă de Mitropolitul Veniamin. Cu biografia şi potretul răposatului. Tom. I Iaşi. Institutul Albinei, 1850. La început are o dedicaţie adresată domnitorului Gr. Ghica, semnată de Anastase Başotă Hatm. şi Gheorghe Asachi, Post. Inainte cuvântarea e semnată de N. Istrati, după care urmează o precuvântare a tâlcuirei Psaltirei şi în fine textul conţine 760 pagine şi X cu litere romane la început.

4) *Almanachul* pe 1851, de G. Asachi, in-folio.

5) *Buletin,* foae oficială, anul XVIII.

6) *Gazeta de Moldova,* in-folio 4, (27×42) de G. Asachi, înlocuind Albina Românească, apărù la 9 Ianuare 1850 şi ţinù până la 24 Noemvrie 1858.

Iată cum se anunţă schimbarea titlului *Albinei* în *Gazeta de Moldavia,* prin Prospectul publicat în primul număr al acestei foi.

Anul carele s'au strecurat au deschis pentru Moldova o nouă epocă; întronarea Inălţimei Sale, Prinţului Grigore A. Ghika, nu se cuvine a fi socotită numai ca o schimbare simplă a persoanei ce ţine cârma administraţiei. Plecările cele bune de care guvernul este însufleţit, însuşirile cele nobile ce mai cu seamă deosebesc pe I. S. ne fac cu temeiu a nădăjdui că a Sa administraţie se va însemna prin reforme înţelepte şi prin domnia dreptăţei. S'au proectat câteva îmbunătăţiri, cari giuruesc rezultate fericite, şi precum auzim, s'au propus încă şi câteva alte cu scop a aduce deosebitele ramuri de slujbă în cumpăna propăşirilor înfiinţate. In mijlocul unor asemenea împrejurări, gazeta Albina s'ar părea un anahronism dacă neschimbată ar fi rămas în condiţiile fiinţei sale începătoare.

Noi am crezut a ne face plăcuţi cititorilor noştri şi ai înălţa interesul, dându-

www.dacoromanica.ro

un color mai localnic şi o ţintire mai folositoare. Drept aceea noi vom trata în astă Gazetă mai cu seamă cvestiile din năuntru; vom încunoştiinţa pe public despre toate întâmplările însemnătoare din ţară ce deadreptul îl pot interesa. Persoane onorabile ne vor agiutura întru acestea cu condeiul lor.

Supuind cititorilor programa următoare după care ne propunem a ne îndrepta în Redacţia acestei gazete, avem onoru ai încunoştiinţa că de acum ea va purta titlul de:

„Gazeta de Moldavia"
Sub Redacţia unei societăţi.

Această Gazetă va cuprinde trei părţi:
I-iu. Ştiri din năuntru în limba Română şi Franţeză.
2-lea. Ştiri din afară politice şi
3-lea Foileton în limba Română.

. . . . . .
. . . . . .

III. FOILETONUL

Ce va purta titlul de „Albina Românească", va cuprinde compuneri originale din istorie, documentele ţerei, articule de Arheologie, Economia politică, de literatură Română în proză şi versuri, şi un extract din acea străină cu o traducere, asemene şi învăţături dietetice de o societate de Doctori Moldo-Români. Pre lângă lucrările societăţei se vor primi şi articule interesante a altor autori. Gazeta se va publica în format mare pe hârtie velină, de două ori pe săptămână [1]).

7) *Charta generală a Moldovei,* cu ţerile învecinate.

8) *Libreţ soldăţesc* al armatei Moldovei (Bibl. Dr. Michaé V. K.).

La **1851** se tipăresc în Tipografia Institutului Albina, între altele următoarele cărţi, ziare şi imprimate, pe cari, parte le luăm după Inventarul trimis biuroului de censură, conform comunicaţiei departamentului Bisericesc No. 352 din anul 1843 şi No. 395 din anul 1845, menţionată şi prin referatul şefului de secţie din Iulie 1855, care este în cuprinderea următoare:

„Subsemnatul luând aminte că după comunicaţia Depart. Bisericesc din anul 1845, cu No. 385 din anul 1843 cu No. 352, cărţile ce se cuvin pentru Biblioteca şcoalelor, după aşezământul şcolar, sunt în număr de cinci exemplare din fie-care uvraj ce se va tipări, cari sunt datori tipografii a le încredinţà deadreptul bibliotecarului Academiei, iar acele cinci ce se primesc la Secretariatul de Stat, s'au urmat a se păstrà pentru biblioteca sa. Plecat se referează camerii spre deslegare, aşà precum din exemplarele ce se primesc se vede că s'au trimis departamentului bisericesc câte trei din fie-care uvraj, mijlocind îndeplinirea şi a celor ce i s'au transmis până acum. Şeful secţiei, Anghelichi [2])

[1]) Periodicele româneşti, Acad. Română pag. 21-22.

[2]) Radu Rosetti despre censura în Moldova, IV, An. Ac. R. t. XXX, Mem. Secţ. Ist. 1909".

www.dacoromanica.ro

1) *Dracul şi Femeia*, roman găsit sub peruca unui Holteiu bătrân, in-8°.

2) *Abecedar românesc*, de G. SEULESCU.

3) *Acte politice* din 22 Aprile 1851, firmane, scrieri viziriale, decrete domneşti, 1 broşură in-8°, ediţie oficială.

4) *Calendarul* pentru Români, pe anul 1852, anul X, in-12°, pagini 118+2, de G. ASACHI, (Expoziţia 1903).

5) *Buletin*, foaea publicaţiilor oficiale a Principatului Moldovei, anul XIX. Dela 1 Iulie Buletinul primì schimbarea de mai sus în titlu, iar de la 3 Iulie îşi schimbă formatul in-folio 4, (27×42). Cu această ocazie se schimbă şi abonamentul la 2 galbeni pe an, împreună cu adaosul, care erà întitulat precum urmează:

6) *Adaos la Buletin*, foaea publicaţiunilor oficiale şi care apărù dela 1 Iulie 1851 până la 27 Septemvrie 1859.

7) *Foaea sătească*, care se tipărià la început în 200 esemplare, ce se împărţiau la autorităţi după contractul ce aveà cu guvernul, iar peste acest număr tipografia puteà tipărì ori-ce număr de exemplare spre a-l pune în comerţ cu preţul ce va fi găsit de cuviinţă. Printr'un alt contract din 1847, pus în aplicare abià dela 1 Iulie 1851, tipografia erà obligată să scoată foaea în 2.500 exemplare şi să o trimeată fără plată comunelor.

8) *Gazeta de Moldavia*, anul XXIII.

9) *Foaia Societăţii de medici şi naturalişti din Prinţipatul Moldovei* apărù dela 1 Iulie 1851 până la 1 Iunie 1853, odată pe săptămână, in-8° 6, şi in-8° 2, sub direcţia Dr. Vârnav.

10) *Zimbrul*, in-folio, de A. FOTINO.

11) *Tabloul dela Baia* al lui *Ştefan cel Mare*, lucrat de ALEXANDRU ASACHI, fiul lui G. ASACHI, care se împărţì ca supliment la *Gazeta de Moldavia*.

12) *Dimitrie Cantemir*, precum şi următoarele imprimate mărunte: Afiş pentru Teatrul Francez. Afiş pentru Teatru Naţional. Afişe pentru bal maschè. Rubrici Rosiene. Bilete de vizită Mad. Colinska. Imnuri. Adresă pentru înalt Ştab. Cartea de închinăciune în dialectul armenesc. Bilete armene de înmormântare. Adrese Secretarului de Stat. Rubrici pentru cantileria Polcului. Bilete pentru Poliţie. Acte pentru bezmanie. Linii pentru peceţi Domneşti. Bilete de alegerea Prea Sf. Mitropolit. Şabloane pentru alegerea Prea Sf. Mitropolit. Bilete de antrè la Teatrul Francez. Anonse mici pentru Dantmaistru. Bilete de drum pentru Huşi. Poronci de zi. Adrese pentru dejurnie. Afişuri Domneşti. Adrese pentru cantil. General Inspector. Bilete nemţeşti de înmormântare. Poronci a Departament din Năuntru. Poronci către comandiri. Diplome. Ordine Dejurnei. Bilete de vizită, D. M. Ghica.

www.dacoromanica.ro

Mitrici Depart. Bisericesc. Titlul Letopiseţilor pentru Londra. Bilete spre a se lipi la obiecte trimise la expos. din Londra. Titlul spiţei Sturza pentru London. Listă de pronumeraţie pentru arşii din Bârlad, după cerinţa Depart. din Năuntru. Bilete de vizită pentru Prea Sf. Sa. Bilete pentru D. N. Istrate. Rosiene pentru secţia Otdelenie. Circulară pentru Mitropolie. Poronci pentru Mitropolie. Paşaporturi Francezo-Române. Bilete pentru comisia vagabonţilor. Afişe concerte Miculi. Bilete intrare Miculi. Adresele Visteriei. Ofise a Visteriei. Ofise a Secretariat de Stat. Cărţi de duhovnicie a Mitropoliei. Patente greceşti. Bilete de danţ. Stampilă la cartea armeană. Adrese secretarului de Stat franceze. Idem române. Bilete de drum pentru Isprăvnicie. Anonsă pentru trupa Italiană. Instrucţia pentru Catagrafii. Pontul. Publici. Cărţi de Diaconie. Rubrici. Programă pentru concert. Bilete de vizită pentru Mad. Ghyka. Afiş pentru concert. Bilete anonsate pentru Italieni. Patentele Visteriei. Afiş pentru Teatru Italian. Afiş în 2 limbi pentru arşii din Păcurari. Bilete asemine. Reţepisele Agenţiei. Inştiinţări. Listă de subscriere pentru arşii din Bârlad. Broşura *Foscari*. Placate pentru Depart. din Năuntru. Signatura pentru Spiţeria din Mihăileni. Broşura „Elixirul de amor". Inamuri pentru visterie. Poronci de zi pentru dejurnie. Antimisie pentru Huşi. Broşura „Norma". Adresele dejurniei. Hârtiile catagrafiei. Porunci pentru Huşi. Arage (transparente). Bilete de drum. Paşaporturi. Acte de botez pentru Mitropolie. Mitrici pentru Depart. Bisericesc. Lista numitoare pentru dejurnie. Bilete de drum pentru sfatul din Botoşani. Bilete a Postelniciei. Bilete pentru Consulatul Britanic. Bilete de vizită pentru Logof. Cantacuzino. Cărţi de dăscălie pentru Huşi. Etichete pentru D. Pisoţki.

La **1852** se tipăresc: 1) *Gazeta de Moldavia*, anul XXIV, redactată de G. Asachi, in-folio 4.

2) *Almanachul* pe 1852 cu chrisovul lui Mihai Racoviţă din 7225, anul XI, in-8°, pagini 108+I, de G. Asachi.

3) *Repertoriul dramatic* de Vasile Alecsandri.

4) *Calendarul*, anul XII, in-12°, pagini 126, de G. Asachi.

5) *Retorica Română*, în-8°, de D. Gusti.

6) *Uricariul* de Chrisoave şi anaforale, de T. Codrescu.

7) *Palmira* şi *Flaminia* sau secretul dela Genlis, în 2 volume, de Sofia Coce.

8) *Veneţiana* sau *Călăul secret din Veneţia*, de Bourgeois Anticet, dramă în 5 acte cu 3 tablouri, de Al. Vasiliu.

9) *Zamfira* şi *Solitarul*, nuvelă, din franc. in-8°, de Teodor Codrescu.

10) *Buletin*, foaea publicaţiilor oficiale a Prinţipatului Moldavei,

www.dacoromanica.ro

anul XX, al cărui abonament se urcă la 3 galbeni pe an, împreună cu adaosul.

11) *Balade,* poesii populare, cântice bătrâneşti culese prin ţară şi îndreptate, partea I, in-8°, de V. ALECSANDRI.

12) *Cântări* şi *Plângeri,* poesii, in-8° de D. BOLINTINEANU.

13) *Colecţia generală,* sau ore de odihnă, 2 volume, de A. VASILIU.

14) *Manualul pentru învăţătura moaşelor,* în 2 volume, in-8°, compus de banul dr. ANASTASIE FĂTUL, (Bibl. Maria Istrati).

15) *Poesii noui,* de VASILE ALECSANDRI.

16) Le opisețele ţerei Moldovei, Tom. I, de M. KOGĂLNICEANU, cu semnătura proprie a autorului, in-8°, tipărite la *Cantora* şi *Albina,* acum întrunite. Prefaţa e tipărită la Tipografia *Buciumul Român.* (Biblioteca Mavrodin, Bucureşti).

17) *Aritmetica,* de G. N. LAZARINI. (Bibl. Buradà),

La **1853**: 1) *Istoria Greciei* cu vocabular geografic, după Dr. Goldschmit, ediţia II, de CATINCA ASACHI.

2) *Buletin,* foaea publicaţiilor ofiţiale a Prinţipatului Moldaviei.

3) *Gazeta Săteanului,* care se împarte ca Supliment la Buletin.

4) *Aşezământ pentru penitenciarul dela Ocna,* din Moldova, în franţuzeşte, in-8°, pagini 31, ediţie oficială.

5) *Colecţiunea Documentelor,* atingătoare de comunitatea armeană. in-4°, pagini 46+VI.

6) *Gazeta de Moldavia* anul XXV, in-folio, de G. ASACHI.

7) *Manual de agronomie* şi practic de Situaţie, (Expoziţia 1903),

8) *Calendarul,* anul XII.

9) *Almanachul,* anul XV.

La **1854** se tipăresc: 1) *Culegeri de Poesii,* ediţia II, de G. ASACHI.

2) *Calendarul României,* anul XIII, in-12°, pagini 136, de G. ASACHI.

3) *Buletin,* foaea publicaţiunilor oficiale a Moldovei, anul XXIV.

4) *Gazeta de Moldavia,* anul XXVI, in-folio, de G. ASACHI.

5) *Topografia sau elementele de inginer,* cu 13 planşe, in-4°, pagini 34, de DIM. ASACHI.

6) *Almanachul de învăţătură şi petrecere,* cu 9 stampe, in-8°, pagini 93+54.

In acest timp fabrica de hârtie a lui Asachi, nu prea mergeà bine, din cauza concurenţei ce-i făceau produsele străine, nefiind nici un impozit care să îngreueze intrarea hârtiei străine în ţară. Din această cauză Asachi fu nevoit să-şi închirieze fabrica în acest an, 1854, lui N. VICOL, care o ţinù în tovărăşie cu polonul IOHAN PECEAK, timp de patru ani, adecă până la 1858, când Vicol se retrage lăsând pe Peceak singur.

www.dacoromanica.ro

La **1855** se tipăresc: 1) *Buletin*, anul XXIII.

2) *Gazeta de Moldavia*, anul XXVII.

3) *Calendarul*, anul XIV.

La **1856**: 1) *Psaltirea*, cu parafrasele Mitropolitului Veniamin.

2) *Ţiganii*, idilă cu cântece, in-12°, pagini 38, de G. ASACHI.

3) *Calendarul României*, anul XV, in-12°, pagini 104+6, de G. ASACHI.

4) *Buletin*, foaea publicaţiunilor oficiale a Principatului Moldaviei, anul XXIV, in-folio, apare de două ori pe săptămână.

5) *Calendarul de perete*, istoric, pentru Românii din Principatele Dunărene cu tabloul Românii din Principatele Dunărene, de G. ASACHI.

6) *Gazeta de Moldavia*, anul XXVIII, in-folio, de G. ASACHI.

Dela 2 până la 16 Ianuarie avù subtitlul de foae semi-oficială.

La **1857** se tipărì în Institutul Albina, secţia litografică: 1) *Harta Moldovei*, cu învecinatele ţări, iar în tipografie:

2) *Anul Nou 1857*, în Moldova, in-folio, pagini 8, de G. ASACHI.

3) *Calendarul României*, anul XVI, in-12°, pagini 137+3, de G. ASACHI.

4) *Buletin oficial*, foaea publicaţiilor oficiale a Prinţipatului Moldaviei, anul XXII. Cu această modificare „Buletinul" începù să apară dela 3 Ianuarie 1857.

5) *Buletin ofiţial extraordinar*, a Prinţipatului Moldovei apărù dela 30 Maiu până la 28 August 1857, in-folio 6, redactat de G. ASACHI, cu caractere cirilice. Eşiră în total 18 numere.

6) *Bulletin des séances* du Divan ad-hoc de Moldavie, apărù dela 1 Octomvrie 1857 până la 26 Ianuarie 1858.

7) *Divanul* ad-hoc al Moldovei.

8) *Buletinul* şedinţelor Adunărei ad-hoc a Moldovei, apărù dela 1 Octombre până la 24 Decembre 1857, odată pe săptămână, in-folio mic, 26×37, iar dela 21 Octomvrie de 2 ori pe săptămână.

9) *Gazeta de Moldavia*, care avù ca supliment dela 9 Ianuarie până la 7 Fevruare *Noua Albină română*, foae literară şi artistică.

La **1858** se tipăresc: 1) *Impresiuni şi călătorii în Caucas*, partea I-a, in-16°, pagini 104, de DIM. ASACHI.

2) *Calendarul* pe 1858, anul XVII, in-12°, pagini 137+2, de G. ASACHI.

3) *Patria*, anul I No. 1, politică şi literatură, de G. ASACHI.

4) *Masca-Jos*, (à bas le masque) in-8° 6.

5) *Buletin Oficial*, foaea publicaţiunilor oficiale a Prinţipatului Moldaviei.

Dela 11 Decemvrie 1858 titlul se schimbă astfel: Principatele-Unite Moldova şi Valachia. „Buletinul oficial al Moldovei".

www.dacoromanica.ro

6) *Gazeta de Moldavia* apărù până la 24 Noemvre 1858, când încetează, spre a face loc:

7) *Monitorului Oficial al Moldovei*, al cărui prim număr apăruse dejà din Septembre 1858, in-folio, cotidian.

Văzurăm că asociaţia dintre Vicol şi Peceak pentru exploatarea fabricei de hârtie a lui Asachi nu ţinuse de cât până în 1858, când N. Vicol se retrase din afacere.

In urma acestei retrageri Peceak îşi luă de asociat pe evreul ALTĂR, supranumit Târgul-Frumos. Aceştia o trec asupra asociaţilor DIEPEL şi MEYER, cari o trecură lui HUBERT. Acesta introduce cultura inului pe terenul moşiei. Mai târziu fabrica fu cedată lui ŞVIRCEVSKI, rus, iar acesta la rândul său o trecù lui CAROL JUSTER, care neglijându-şi afacerile ajunse la faliment şi silit să fugă în America. *(Dicţionarul geogr. al j. Neamţ* de C. Gheorghiu, p. 297).

D-l Gr. Creţu vizitând localitatea prin 1879, a găsit totul în părăsire.

La **1859** se tipăresc: 1) *Manualul pentru învăţătura soldaţilor din compania sanitară a oastei Moldo-României*, de Dr. IACOB CIHAC in-8°:

2) *Descrierea tabloului lui Alexandru cel Bun Domnul Moldovei*, când a primit coroana dela ambasada Impăratului Ioan Paleologu II, 4 pagini, de G. ASACHI.

3) *Calendar* pe 1859, anul XVIII, in-12°, pagini 138+2, de G. ASACHI.

4) *Monitorul Oficial* al Moldovei, anul II, cotidian, ed. oficială.

5) *Patria*, anul II, politico-literar, in-folio, pagini 384, No. 87, de G. ASACHI.

6) *Nouvelle historique* dela Moldo-Roumanie, traduit du roumain, in 8°.

7) *Calendarul României*, in-16°, pagini 46.

La **1860**: 1) *Calendarul* pe 1860, anul XIX, in-12°, pagini 122×5, de G. ASACHI.

2) *Monitorul oficial* al Moldovei, anul III.

3) *Principii elementare* de muzică, de G. T. BURADA (Biblioteca Buradà).

4) *Adunarea electivă* a Moldovei, (Procesele-verbale) (1860—61)

La **1861**: 1) *Calendarul pentru Români*, anul XX, in-12°, pagini 156, de G. ASACHI.

2) *Monitorul oficial* al Moldovei, anul IV, in-folio, cotidian, ediţie oficială.

La **1862**: 1) *Calendar pentru Români*, anul XXI, in-12°, pagini 133, de G. ASACHI.

www.dacoromanica.ro

2) *Fabule*, in-12°, pagini 144, de G. Asachi.

3) *Monitorul oficial al Moldovei*, urmat de *Foaia de publicaţii oficiale, Principatele-Unite*, ed. oficială, care apărù dela 2 Iulie 1862 până la 28 Fevruarie 1868.

La **1863**: 1) *Elena Dragoş*, dramă istorică originală, în 3 acte in-12°, pagini 39, de G. Asachi.

2) *Petru Rareş*, dramă originală, in-12°, pagini 85, de G. Asachi.

3) *Ultrademagogul*, de V. Alecsandri.

4) *Ultraretrogradul*, de V. Alecsandri.

5) *Turnul lui Butu*, dramă originală în 3 acte, in-12°, pagini 25, de G. Asachi.

6) *Voichiţa*, Doamna Românilor, melodramă cu cântece, in-12°, pagini 22, de G. Asachi.

7) *Culegere de poezii*, ed. III, in-8°, pagini 107+3, de G. Asachi.

8) *Calendarul Albinei*, anul XXII, in-12°, pag. 43, de G. Asachi.

La **1864** se tipăreşte: 1) *Ballo in Maschera*, operă în 3 acte, in-12°, pag. 48, de G. Asachi.

2) *Calendarul* pe 1864, anul XXIII, in-12°, pagini 83+2,

La **1865**: *Icoana lumei*, jurnalu periodicu, Literaru, Scientificu, Comercialu si Industrialu, ilustratu cu stampe, aparù din Aprilie 1865 pâna în August 1866, odată pe saptămână, în format de Lexicon (21+25), redactor responsabil G. Asachi.

La **1866** *Calendarul instructiv* al Albinei, de G. Asachi.

La **1867**. 1) *Calendarul* pe 1867, anul XXVI, cu 8 stampe, in-8°, pagini 80, de G. Asachi.

2) *Imn naţional*, dedicat M. S. Carol I, de G. Asachi, la 1 Iulie 1867 în Iasi.

Pentru **1868** n'am găsit nimic care să fi fost imprimat în atelierele Institutului Albina. La această epocă Tipografia fu închisă într'o magazie din casa lui Th. Codrescu.

La **1869** apărù pentru ultima oară *Calendarul României*, in-16°, pagini 46, de sigur însă că nu în atelierele Institutului Albina, cari încetaseră de a mai există, ci poate la Codrescu & Gusti, cari fură continuatorii acestei tipografii.

In acest an George Asachi încetează din viaţă după o activitate uriaşă de o jumătate de veac. El, care colaborase la crearea aproape a tuturor instituţiunilor ţării sale, care bătătorise şi netezise drumul pe care aveau să purceadă urmaşii săi, croind poteci nouă pe răzoare neumblate în pustişagurile încă neguroase ale patriei sale, puteà să zică cu mai multă dreptate decât oricare altul împreună cu bătrânul Simeon: „Acum slobozeşte, Doamne, pre robul tău, că văzură ochii mei mântuirea pe care ai gătit-o neamului meu".

www.dacoromanica.ro

In timpii din urmă Tipografia lui Asachi începuse să lânceze-ască, de sigur din cauza boalei patronului ei, care nu mai puteà să-i dea viaţa şi impulsiunea de odinioară. Abià mai scoteà din când în când câte o cărţuie sau un calendaraş, până când, în fine, familia o închise într'o magazie a casei lui Th. Codrescu, căruia neputându-i-se plăti chiria, luă tipografia spre despăgubire, de sigur în urma unei învoeli cu familia.

Astfel se stinse acest luceafăr, acest focar de cultură, care încălzise şi luminase patruzeci de ani Moldova.

G. IONESCU
Culegător de Litere-Tipograf.

www.dacoromanica.ro

† Dr. Augustin Bunea.

In vălmășagul luptelor înverșunate, ce poartă Românii de peste munți pentru existența lor națională, nu poate fi mirare, că nu se găsesc aproape de loc bărbați, cari să aibă tihna cerută pentru a se puteà dedicà cu totul vr'unui ram de știință. In deosebi pe terenul istoric munca se reduce mai ales la colectări de documente, lipsind aproape cu totul studiile făcute după cerințele de azi ale istoriografiei. O excepție splendidă a făcut în privința aceasta canonicul mitropolitan dela Blaj, Dr. Augustin Bunea, pe care moartea neașteptată și prematură l-a surprins în mijlocul activității, la 30 Noemvrie 1909.

S'a născut la 23 Iulie 1857 în Vad (lângă Făgăraș) din părinții Arseniu Bunea, preot originar din Tilișca (lângă Săliștea Sibiului), și Veroana Urs din familia baronului David Urs de Margina. Studiile secundare le-a făcut la Brașov și Blaj, cele universitare la Roma. Profesor la seminar (facultatea teologică), secretar mitropolitan, asesor consistorial, director de studii la seminar, canonic, membru al Academiei Române, lăsând pretutindeni o dâră luminoasă și bogată în rezultate, cari vor trăi, a aflat timp și de războire pe câmpul politic cu sistemul vitreg de dincolo, dar mai ales a găsit timp, noaptea și 'n puținele zile de congediu, să se ocupe cu trecutul poporului român, dându-ne lucrări neperitoare. In aceste lucrări a ajuns la rezultate, pe cari cu greu chiar descoperirea de izvoare nouă le va puteà schimbà. Inzestrat cu calități extraordinare, între cari o putere infatigabilă de muncă, pătrunderea ageră a scrutătorului istoric, un distins spirit de sintetizare, expunere clară și mai presus de toate o iubire caldă a adevărului istoric, nu e mirare, că a distrus oare-cari legende,—o distrugere dureroasă, dar necesară pentru un om, care privià la viitorul neamului nostru prin prizma trecutului și credeà cu toată tăria sufletului său mare în vitalitatea poporului român, care nu mai are nevoie de istorie plăsmuită pentru a-și hrăni aspirațiunile viitorului. Gr. G. Tocilescu, care i-a premers la cele eterne numai cu puțin timp, zice despre colegul său în munca istorică: «Studiile Domniei-Voastre întreprinse cu un metod științific de cea mai bună școală, cu o conștiențiositate de adevărat istoric, sunt niște măr-

www.dacoromanica.ro

găritare scumpe, ce răsar și mai strălucitor în seceta de lucrări serioase pe terenul literaturei noastre». A fost cu adevărat cel dintâiu istoric savant al Românilor de peste munți.

Dr. Bunea a fost și orator distins, dar sui generis, după cum arată *discursurile* lui. Ele sunt lipsite de florile retoricei panegirice, căci și aici e istoricul, care scrie fapte în cartea neamului său.

Pe terenul politic a fost dela prima pășire un membru luminat și desinteresat al Partidului Național Român de dincolo, cu toate că puneà în joc interesele lui particulare și chiar cele bisericești. Trei ani a ținut lupta, până când a izbutit Mitropolia ca să fie întărit Canonic Mitropolitan. El erà, îndeosebi în primii ani, sufletul gazetei „Unirea", ale cărei articole semnate cu † erau foarte apreciate. Cântecul său de lebădă și l-a spus vara trecută la Alba-Iulia, când cu adunarea «Societății pentru fond de teatru român» : «Dar pe ruinele acestea, noi vom clădì iarăș templul dărâmat, vom ridicà templul libertății noastre politice naționale. Noi vom sfârși cu izbândă războiul mare, ce-l purtăm pentru ființa noastră națională... Vom stinge pe toți păcătoșii cu puterea noastră de viață. Și vom luptà în rânduri tot mai închegate, prin mii de furtuni, ce cearcă să ne risipească. Să cadă chiar cerul asupra noastră, noi nu ne vom înspăimântà în lupta, ce o purtăm pentru limbă și credință...»

Lucrările lui principale sunt următoarele :

1. Mitropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa. Blaj 1890.

2. Chestiuni de dreptul și istoria bisericei române unite. Blaj 1893. Partea II.

3. Din istoria Românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Micu Klein (1728—1751). Blaj 1900.

4. Statistica Românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron. Sibiu 1901.

5. Episcopii P. P. Aron și Dionisiu Novacovici, sau Istoria Românilor transilvăneni dela 1751 până la 1764. Blaj 1902.

6. Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Bălgradului. Blaj 1902.

7. Discursuri, Autonomia bisericească, Diverse. Blaj 1903.

8. Ierarchia Românilor din Ardeal și Ungaria. Blaj 1904.

9. Mitropolitul Sava Brancovici. Blaj 1905.

In manuscris au rămas discursul de recepțiune la Academie, «Stăpânitorii Oltului», Istoria Românilor ardeleni în timpul mitropoliților Șaguna și Șuluț, un fragment din Istoria regimentului român I de graniță, o mare parte din materialul pentru o Istorie a Românilor ș. a.

Modestele lui economii de câteva mii de coroane le-a lăsat pentru ajutorarea elevilor săraci.

v. L.

www.dacoromanica.ro

DĂRI DE SEAMĂ

REGELE CAROL I AL ROMÂNIEI

CUVÂNTĂRI ŞI SCRISORI. Tom. I—III. Bucureşti, 1909. 3 vol. 8°.
(Ediţia Academiei Române)

Publicaţia conţine cuvântările şi scrisorile M. S. Regelui dela începutul domniei până la împlinirea vârstei de 70 ani, sărbătorită în anul trecut: (1866—1909). Materialul cuprins, în parte, este scos din lucrările tipărite mai înainte: din «*Aus dem Leben König Karls von Rumänien*» (1894—1901) şi din «*Treizeci de ani de domnie ai Regelui Carol I*» (1897); restul s'a adunat şi s'a completat din alte opere, din «Monitorul Oficial» precum şi din gazetele române şi străine. Printre scrisori se află 5 inedite.

In cuvântul de lămurire dela începutul lucrării, se arată pe scurt felul cuvântărilor şi al scrisorilor. Ele sunt: Mesagii pentru deschiderea şi închiderea Corpurilor Legiuitoare; răspunsuri la Adresele prezentate de aceste Corpuri; proclamaţii către ţară; ordine de zi către armată; apoi, cuvântări, telegrame şi scrisori către Suveranii Statelor Europene şi către reprezentanţii acestora la noi în ţară; scrisori către Principele Carol Anton de Hohenzollern, Augustul Părinte al M. S. Regelui, şi către M. S. Regina Elisabeta; convorbiri cu diferiţi bărbaţi politici şi scriitori străini; cuvântări către Inaltul cler român şi către capii bisericilor străine; cuvântări, alocuţiuni şi răspunsuri adresate reprezentanţilor judeţelor, oraşelor şi satelor, la zile mari şi cu prilejul călătoriilor prin ţară; în sfârşit, acte, cuvântări şi scrisori la întemeerea şi inaugurarea diferitelor clădiri, instituţiuni şi monumente; cuvântări către corpul didactic şi către şcolari; răspunsuri către comercianţi, industriaşi şi către diferitele societăţi; scrisori către Preşedinţii Consiliului de Ministri şi către ceilalţi bărbaţi de Stat, etc.

La începutul publicaţiei se află un tablou sinoptic de persoanele şi de instituţiile către cari sunt adresate sau despre cari tractează cuvântările şi scrisorile, iar la sfârşit un indice analitic amănunţit de nume şi de lucruri. Acestea înlesnesc cercetarea şi fac să se vază dintr'o dată bogăţia preţioasei arhive de acte «în care se reflectează gândurile şi simţirile cari au frământat mintea şi inima Regelui nostru în timp de 43 de ani»,

www.dacoromanica.ro

I

Lucrarea îmbrățișează întreaga noastră istorie contimporană, pe care o rezumă și o ilustrează, prezentându-ne înaltele preocupări ale M. S. Regelui și faptele mari desăvârșite de Români pe tărâmul politic, economic și cultural, în timp de 43 de ani. In îndeplinirea acestei mari opere comune, a Regelui și a poporului, se disting din partea Suveranului un plan hotărît și limpede, o unitate și o voință desăvârșită, și o statornicie, cum rar se pot întâlni aiurea. Spre a înțelege aceste înalte calități, e destul să ne oprim numai la tractările pentru primirea Coroanei, căci ele învederează dela început modul cum a înțeles M. S. Regele misiunea Sa divină la gurile Dunării, precum și planul urmărit.

După rezultatul plebiscitului, Ion Brătianu adresase Principelui Carol-Anton de Hohenzollern următoarea telegramă: «Cinci milioane de Români aclamă ca Suveran pe Principele Carol fiul Alteței Voastre Regale. Toate bisericile sunt deschise și vocea Clerului se înalță împreună cu a poporului întreg către Cel etern, ca să-l roage a binecuvântà pe alesul lor și a-L face demn de strămoșii săi și de încrederea ce națiunea întreagă a pus în El» (I, 2). La telegrama lui Brătianu, Principele Carol-Anton de Hohenzollern răspunde că a primit știrea cu vie emoțiune, dar că judecata asupra oportunității și hotărîrea cestiunei sunt în mânile Regelui Wilhelm al Prusiei. Acesta recomandă însă Principelui Carol să observe cea mai completă rezervă, de oarece «sunt mari obiecțiuni, Rusia și Poarta declarându-se până acum în contra Principelui străin» (I, 2). Intr'acea Bismarck declară Agentului politic al Principatelor Române că Principele Carol are să *hotărască însuș* această cestiune, întru cât nici o lege de Stat sau de familie nu-l poate reținea de a primì Coroana. In aceste grele împrejurări, pe când poporul român așteptà cu mare grijă împlinirea ultimei dorințe exprimate în Divanele Ad-hoc din 1857, hotărîrea Principelui Carol de a primì Coroana se transformă în sufletul Său într'o *sfântă datorie:* «Erà, dar, spune mai târziu M. S. Regele, o sfântă datorie pentru Mine de a răspunde la chemarea unui popor, care-și dovedise destoinicia în învingerea greutăților și în înfruntarea tu-

www.dacoromanica.ro

turor primejdiilor, pentru păstrarea moşiei strămoşeşti şi redobândirea neatârnării sale. Glasul vitezei naţiuni a răsunat în sufletul Meu; îndemnat de virtuţile sale bărbăteşti, Mi-am părăsit familia, am lăsat legăturile Mele din trecut şi am alergat în mijlocul acestei familii mari, care M'a primit cu braţele deschise ca o chezăşie a viitorului său» (III, 116). Ce ideal urmăreà atunci, şi în tot cursul domniei, aceasta ne-o spune însuş M. S. Regele, rostind o singură dată cuvântul *ambiţiune*, însă iată în ce sens: «In îndeplinirea sarcinei ce am luat, am adus o inimă caldă şi voinţă hotărîtă de a-Mi închinà toate puterile fericirii României, având o singură ambiţiune: aceea ca numele Meu să fie înscris alăturea cu acele ale fiilor prea iubiţi ai patriei» (III, 116).

Prin urmare tânărul Principe fusese adânc pătruns de glasul celor 5 milioane de Români, cu atât mai mult cu cât ei Îl proclamaseră ales, fără a-L cunoaşte şi fără ca El să fi căutat acest sufragiu universal al României. De aceea chiar Îşi începe scrisoarea Sa din 1866 către Napoleon III, cu următoarele cuvinte: «Sire, sufragiul universal al României, fără să-l fi căutat eu, m'a chemat la cârmuirea Principatelor Unite. N'am crezut că pot să declin această misiune ce Providenţa îmi impuneà». Apoi adauge: «Am în mine sânge de al Său, şi, deşi într'o poziţiune mult mai modestă, am voit să urmez exemplul Maiestăţii Voastre... Am crezut deci, după exemplul Său, că trebue să merg a mă devotà acelor populaţiuni, cari m'au ales amintindu-şi înrudirea mea» (I, 8). Pe lângă această putere morală, ce rezultà din alegerea prin voinţa naţională, hotărîrea Principelui Carol mai erà întărită prin cunoştinţele reale dobândite despre ţară şi popor: o ţară binecuvântată de Providenţă, păzită de munţi şi de ape, scăldată de bătrânul Danubiu, şi aşezată într'o poziţiune geografică, unde se poate socotì punctul de gravitaţie în chestia Orientului şi avanpostul culturii apusene, erà fără îndoială o ţară potrivită pentru un spirit înalt politic şi militar; de asemenea un popor care nu-şi pierduse existenţa de Stat, — pe când din contră alte neamuri cu mult mai puternice din vecinătatea sa, Ungurii şi Polonii, nu-şi păstraseră regatele, — acest popor inspirà cea mai mare admiraţiune Principelui Carol şi-l făceà să doreascà un loc

www.dacoromanica.ro

alături de eroii noştri, Mircea, Mihai şi Ştefan. De aceea, la timpul Său, răspunde Principelui Regal al Prusiei, care-L iubeà mult, dar care-I obiectase odată că erà «născut pentru ceva mai bun decât a domni peste nişte principate tributare» — următoarele cuprinzătoare rânduri: «Nu suntem noi toţi, fiecare în parte-i, muncitori în sgomotosul meşteşug al ţesătoriei din timpurile noastre? — Deci sarcina vieţii mele este de acuma a colaborà din toată puterea mea la haina vie a divinităţii, la avanpostul culturii apusene, unde soarta M'a aşezat» (I, 46). Şi rezumà în aceiaş scrisoare planul hotărît pentru domnie, arătând că, după ce va asigurà autonomia ţării, Se va ocupà cu reconstituirea internă a Statului, spre a creà un viitor: «Vreau, scrie Maiestatea Sa, să-mi dau toate ostenelile pentru a procurà un viitor prosper acestei frumoase ţări, pe care de acum o numesc a mea, şi acestor cinci milioane de oameni, cari mi-au încredinţat bună starea lor» (I, 46).

II.

Să urmărim acum şi faptele mari săvârşite de poporul român sub conducerea înţeleptului şi gloriosului său Suveran:

Cea mai strălucită pagină din istoria domniei Regelui Carol I este fără îndoială războiul pentru independenţă. Acest fericit eveniment înscrie în cartea lumii numele Regelui nostru printre cei mai mari generali ai timpului. Despre genial Său militar, asemănat cu al Impăratului Wilhelm I, ca şi despre energia politică, iată ce constată un ofiţer german superior, Locotenent-Colonel Jochmus, în cuvântarea sa către M. S. Regele: «... Ofiţerii iubesc, admiră pe Maiestatea Voastră, pe genialul, energicul domnitor, care născându-se din viţa Hohenzollern şi care împodobit fiind cu toate virtuţiile de Domnitor ale Hohenzollernilor, a ştiut prin măsuri înţelepte în toate domeniile să redeà, într'un timp scurt, unui popor brav, care erà divizat prin frământări, unitatea şi prin aceasta prosperitatea şi fericirea, precum a făcut odinioară marele nostru Impărat Wilhelm I. Şi precum marele nostru Impărat trebuià să-şi creeze, la 1866, mai întâiu armata, pe care a condus-o mai târziu la isbânzi aşà de strălucite, tot astfel a fost

www.dacoromanica.ro

rezervat și Maiestății Voastre de a pregăti într'o activitate pașnică legiunile, pentru a fi vrednice a-și îndeplini însărcinările pe cari viitorul le predestinase; căci asalturile redutelor dela Plevna, în zilele anului 1877, și acel al redutei Rahova, sub conducerea Maiestății Voastre, sunt fapte eroice și rare în istoria așà de bogată a răsboaielor, și cari vor rămâneà o pagină de glorie în istoria poporului român, pe cât timp vor fi bărbați însufleți de fapte eroice» (III, pag. 526).

Pregătirea armatei pentru răsboiu a fost într'adevăr una din cele dintâiu preocupări continue ale M. S. Regelui. «Două lucruri, spuneà Maiestatea Sa la 1891, dela începutul domniei Mele, am urmărit mai cu seamă cu neîntreruptă stăruință, simțind că ele vor fi cele mai puternice pârghii ale desvoltării noastre sociale. Aceste două lucruri sunt: armata și dramul de fer; cea dintâiu ca o adevărată școală națională și ca mijlocul cel mai sigur pentru întemeiarea țării ca Stat de sine stătător; cealaltă ca o unelță dintre cele mai bune spre a deschide isvoarele bogățiilor noastre» (III, 116). Iar cât privește hotărîrea răsboiului, aceasta erà plănuită și chiar declarată dela începutul domniei. Și anume, în ajunul plecării din Berlin, când Regele Wilhelm îi obiectase că este înjositor pentru un Hohenzollern să primească tronul unei țări tributare Turciei, tânărul Principe răspunde că primește suzeranitatea otomană, dar cu hotărîrea de a se desface de ea în mod onorabil. In dramul spre București, Principele Carol scrise apoi Țarului Rusiei, că dorește ca legăturile dintre Rusia și România să se strângă din ce în ce mai mult pe fiecare zi, «până în ora însemnată de Providență pentru desrobirea Orientului și a creștinătății» (I, 9). In sfârșit, când arătă ofițerilor noștri cum înțelege milităria și menirea armatei, le spuse: «nu uitați că am venit să creez un viitor». De atuncea dar, după fiecare inspecție militară și după fiecare manevră, în alocuțiunile Sale către ostași, reamintește timpurile de glorie din trecut, făcând aluziuni la un viitor răsboiu. Iar când sosi ceasul însemnat de Providență, marele Căpitan rostì cuvintele: «Ofițeri și soldați, ne vom face *datoria*».

Rânduiala răsboiului aduse pe Rași să încredințeze Domnitorului nostru comanda supremă a tuturor oștilor rusești și ro-

www.dacoromanica.ro

mânești din jurul Plevnei. Prin această fericită alegere, Răsăritul, adică Rusia, se arătă mai înțelept decât Apusul de odinioară, care nu voise să încredințeze lui Mircea cel Bătrân și Românilor săi onoarea primului atac în luptele dela 1396, perdute la Nicopole, adică în aceeaș regiune unde Carol I va repurtà victoria contra Turcilor. Așteptările Țarului Alexandru II în privința alegerii au fost într'adevăr pe deplin isbândite, căci la Grivița, Românii, sub conducerea Domnitorului lor, dobândiră onoarea primului atac hotărîtor, iar Plevna rămase cheia războiului. In fața acestui caib turcesc, în care se retrăsese Osman Pașa, se aduse ca ad-latus al Domnitorului nostru bătrânul Todleben, apărătorul Sevastopolei, care îndată recunoscù eficacitatea temeinică a planului propus chiar dela început de prevăzătorul Comandant Carol I: Turcii nu puteau fi învinși de cât prin izolarea lui Osman Pașa, împrăștiindu-se trupele turcești din cetățile din regiunea Plevnei, și prin capitularea acestui viteaz general turc, ceiace s'a și întâmplat.

In fruntea a peste 100.000 de oameni, îndurând cu resemnare până la sfârșit toate oboselile, toate greutățile și toate lipsurile și pericole războiului, acolo, la Plevna, vom recunoaște într'adevăr pe Suveranul nostru în «elementul Său». Căci, dacă zilele de asalt sunt momente eroice pentru toți vitejii, rare sunt însă clipele din viața regilor și împăraților, când ei împărtășesc în frunte, pe câmpul de luptă, în vremuri grele, aceeaș suferință cu popoarele lor. Dar, despre toate aceste greutăți de războiu, cari ajunseseră către sfârșit până acolo în cât—alături de gloanțe, de viscol și pustiu în cortegiul trist al morței se resimțeà chiar foamea,—abia doar dacă în treacăt M. S. Regele ne amintește faptul următor: «Toate rațiile au fost reduse, chiar la cartierul Meu» (III, 438). Aceste simple cuvinte sunt totuș îndeajuns, ca să deschidă în inimile noastre o brazdă și mai adâncă de recunoștință și de iubire către gloriosul și înțeleptul nostru Suveran: un ecou la fel cu cel de pe câmpul de războiu și unic în viața regilor, va răsunà în urmă din aceiaș inimă în timpul marei crize din anii trecuți, când Regele nostru a cerut Guvernului să se facă aceleași reduceri din lista Sa civilă cași din lefurile funcționarilor, stabilind dar ca dogmă de guvernământ că, față de existența

www.dacoromanica.ro

Statului, toți slujbașii, deci și Regele, sunt datori să facă sacrificii. Astfel dar de trei ori a răsunat cuvântul datorie: la primirea Coroanei, în războiu, și în timpul marei crize.

III.

Paralel cu preocuparea pentru independență, se resimt străduințele pentru reorganizarea țării și desvoltarea economică și culturală a poporului. Iată câtevà acte interne:

Constituția este primul act de organizare internă, «întâia temelie a unui mare viitor» (I, 31). De aceea îndată după votarea ei, tânărul Domnitor îndemnà pe Reprezentanții națiunii: «Veniți să punem în aplicare principiile salutare de probitate, de moralitate, de muncă și de economie, cari duc națiunile la civilizație, la bogăție și la tărie» (I, 57). Acest act rămâne busola vieții politice în toate împrejurările. Astfel, față de pasiunile politice, de uneltirile separatiste sau antidinastice ale partidelor din primul deceniu al domniei (manifestația antigermană, mișcarea dela Ploești, etc.), Domnitorul constituțional se ferește de loviturile de Stat, rămânând în limitele totdeauna respectate ale Constituției. In această privință declară: «Tare prin voința națiunii, care a văzut în mine realizarea unui principiu, știu că puterea mea rezidă în lumină și în lumină o caut». Iar când erà pe cale să abdice, își exprimă numai o singură părere de rău, că poporul, care este atât de bun, n'a ajuns să-i înțeleagă pe deplin bunele intențiuni. După potolirea pasiunior politice și în urma războiului, opinia publică se schimbă cu totul și poporul începe să prieeapă roadele unei domnii înțelepte:

Armata află într'adevăr, totdeauna, în persoana marelui Căpitan un «judecător imparțial și un șef devotat».

Școala avù dela început, ca și armata, sprijinul Domnitorului, căci, precum se știe, Maiestatea Sa Și-a comemorat sosirea în țară prin înființarea Școalei normale «Carol I»; a considerat apoi cheltuelile pentru școală drept cele mai producătoare și a zis că atunci va fi pe deplin mulțumit când fiecare Român va ști să scrie și să citească. Școalele primare de pe domeniile Coroanei și de pe moșiile regale, «Orfelinatul Ferdinand», sunt focare de

www.dacoromanica.ro

lumină pentru țărănime și modele, iar Fundația «Carol I» este așezământul M. S. Regelui destinat tinerimei universitare.

Biserica și monumentele pietății creștine se bucură de toată solicitudinea. Sub domnia Regelui Carol I am dobândit autocefalia bisericii, și tot în timpul acestei glorioase domnii s'au rezidit cele mai de seamă și mai scumpe monumente, pentru care Maiestatea Sa a contribuit cu multe sume de bani. Reamintim în această privință că după arderea M-rei Neamțu, M. S. Domnitorul a cerut să fie pus în fruntea comitetului pentru restaurarea monumentelor.

Institutele de cultură, societățile de binefacere, incendiații și inundații, ca și săracii în genere, au primit subvenții și ajutoare.

Lucrările publice, între cari căile ferate, clădirile, porturile și mărețul pod Carol I, menit a fi «cheia de aur» a comerțului nostru, au schimbat înfățișarea de odinioară a țerii.

In relațiunile cu Străinătatea, M. S. Regele a urmărit totdeauna o politică înțeleaptă și circumspectă. Cu toții ne reamintim de cuvântul dat Reprezentanților națiunii, acum doi ani, în timpul agitațiunilor contra Austriei: că România trebue să urmeze o politică demnă, înțeleaptă și *fără pripire*, așà cum dictează prudența cerută de împrejurările externe (III, 621). Cu privire la chestia Orientului, M. S. Regele a declarat unui publicist în 1907, următoarele: «Se știe azi în toate Cabinetele Europene că Eu n'am fost și nu pot fi câștigat pentru unele planuri aventuroase ale unor State Balcanice. Ca și Austria și Rusia, mănținerea statului-quo în Peninsula Balcanică Eu o consider ca o necesitate absolută, ca singura înlăturare a haosului care altmintrelea ar deveni inevitabil. In sensul acesta am căutat să influențez asupra Prințului Bulgariei, care Mă vizitează din când în când, și Mă bucur foarte mult văzând că sfaturile Mele sunt ascultate» (III, 599).

Față de asemenea conduită bine chibzuită și totdeauna înțeleaptă, străinii au admirat din toate părțile pe Regele nostru: Andrássy spunea că în nimeni nu poate avea mai multă încredere decât în Domnitorul Carol I al României, iar regele Oscar al Suediei, vizitând la 1885 țara noastră, rostì la adresa Regelui nostru următoarele cuvinte: «Sire, Providența divină a pus pe Maiestatea Voastră în capul unei națiuni, care a lucrat cu bărbăție

www.dacoromanica.ro

pentru regenerarea sa națională și care a dobândit astăzi o poziție, nu numai prin gloria armelor, dar și prin lucrările păcii». Vorbind apoi despre armată, despre războiu și despre Coroana de oțel, înțeleptul rege al Suediei adauge: «Maiestatea Voastră V'ați făcut Coroana din oțelul unui tun luat pe câmpul de bătălie de către acea bravă armată, care este însăș opera Voastră. Maiestatea Voastră ați făcut însă mai mult, ați stabilit Tronul vostru pe o temelie mai solidă decât oțelul: l'ați fundat pe iubirea poporului» (II, 527).

Iată în sfârșit și opinia unui bărbat de Stat român, cu care încheem această scurtă dare de seamă despre cuvântările și scrisorile M. S. Regelui Carol I, atât de strâns legate cu istoria renașterii noastre pe care o ilustrează. La serbarea jubileului de 25 ani dela proclamarea independenței, d-l D. A. Sturdza, sfetnicul devotat al M. S. Regelui spuneà:

«Ați îndreptat poporul român pe cale sănătoasă și ați dat pașilor lui un rost cumpănit și energic tot deodată, ca să făptuiască la timp cele de cuviință; credincioși Patriei, să dovedim lumii că vitejia strămoșească viează în inimile noastre, și că vrednici am fost să oferim Maiestății Tale, ca simbol al faptelor desăvârșite, Coroana de oțel, la care Românii și străinii se uită cu respect și încredere.

«Poporul român întreg vă salută cu iubire, cu respect și cu admirațiune, căci sub conducerea Voastră Românii au izbutit, prin propria lor muncă, să-și asigure o poziție respectată și importantă în lume».

7 Aprilie, 1910.

EM. E. KRETZULESCU

APOSTOLESCU (N. I.) *L'influence des Romantiques français sur la poésie roumaine.* Thèse pour le doctorat présentée à la Faculté des Lettres de l'Université de Paris. — Paris, 1909, 1 vol. 8°. XVII + 418 pag.

Lucrarea conține o introducere și șeapte capitole mari despre: I) Definiția Romantismului francez; II) Influența franceză în Principatele Dunărene; III) I. Eliade Rădulescu, Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu; IV) Constantin Stamati și Const. Negruzzi; V) Cântarea României; N. Bălcescu; VI) Bolintineanu, Nicoleanu, Depărățeanu, Mihail Zamphirescu, N. Scurtescu; VII) Vasile Alexandri; VIII) Hasdeu (Thadeu, Alexandru, Bogdan Petriceicu și Iulia). Urmează o concluzie, note asupra pronunțării cuvintelor române și indicele.

www.dacoromanica.ro

Teza de doctorat a distinsului nostru colaborator are o întreită valoare. Ea aduce în primul rând o contribuţie la istoria literaturii europene, care pentru noi este cu atât mai preţioasă cu cât arătându-se legăturile de inspiraţie ale poeţilor noştri cu Romanticii francezi, li se recunoaşte lor de către un Émile Faguet nota dominantă a motivului: Bălcescu, Alecsandri, Alexandrescu, Bolintineanu şi ceilalţi romantici români s'au inspirat din Chateaubriand, Lamartine, Victor Hugo sau Musset, findcă ei erau în acelaş timp mari patrioţi (profondément patriotes). Această notă sufletească a poeţilor noştri recunoscută de Faguet, în urma strălucitului studiu al d-lui Apostolescu, rămâne, credem, cel mai potrivit elogiu ce se poate da generaţiei trecute de poeţi cari au contribuit în cea mai mare măsură la renaşterea României, atât în scris cât şi prin fapte.

Lucrarea aduçe apoi o preţioasă lumină nouă în istoria literaturii române, arătându-se isvoarele de inspiraţie şi lămurindu-se multe chestiuni controversate sau până acum nici chiar atinse. In această privinţă atragem atenţiunea mai ales asupra următoarelor puncte: cestiunea revistelor franceze în România în epoca începerii Romantismului (pg. 39-50) mai ales vestitele *„Annales Romantiques"* şi *„la Muse française"* care slujesc ca isvor important scriitorilor noştri, de mult influenţaţi de cultura franceză, după cum arată întreg capitolul II.

In studiul asupra lui Eliade (cap. III) se lămuresc apropierile dintre acesta şi Lamartine, nu numai în ce priveşte traducerea unor *Meditaţii*, ci mai ales în influenţa suferită de poetul român dela mulţi poeţi romantici lamartinieni, azi cu totul necunoscuţi în România. Antitesele şi măreţia de imagini a lui V. Hugo înalţă adesea pe Eliade, ca de pildă în oda la Schiller, iar influenţa unei poeme de Chateaubriand sau a uneia de Esquiros e un lucru absolut nou în cercetările privitoare la istoria literaturii noastre. Tot aşà e în privinţa influenţei pe care o primeşte Gr. Alexandrescu dela Volney, Ste Beuve (Joseph Delorme), A. Chénier şi dela Chateaubriand.

Capitolul privitor la C. Stamati (IV) descoperă că acest scriitor distins n'a fost un scriitor prea original, după cum singur o spusese, dar tot după cum nimeni nu-l crezuse: Se arată, lucru absolut necunoscut istoricilor literaturii noastre, că o vestită satiră e lui Stamati e o parodie după A. de Vigny şi că o serie întreagă de poezii sunt traduceri după Lamartine şi V. Hugo. La C. Negruzzi se stabileşte în ce consistă influenţa lui Mérimée, se arată influenţa lui D. Cantemir, cum şi rostul ritmic al traducerilor după Victor Hugo. Nu e rău a se şti că în această lucrare s'a găsit cine e autorul piesei *„Viaţa unui jucător de cărţi"*, tradusă de Negruzzi fără a spune după cine.

In capitolul privitor la *„Cântarea României"* se stabileşte cu multe

www.dacoromanica.ro

şi amănunţite probe că autorul ei nu poate fi decât Bălcescu. Se adaugă la aceasta faptul că textul francez n'avea decât o foarte neînsemnată valoare fiind compus din bucăţi de aproape imitate după Chateaubriand, Lamennais, Michelet, Biblie (Psalmi, Tânguirile lui Ieremia, etc.) şi că neasămuita ei frumuseţe e în textul român pe deantregul al lui Bălcescu, intemeetorul prozei literare române moderne.

Bolintineanu e studiat ca poet român şi francez în acelaş timp. I se arată marea lui valoare de făuritor de ritmuri (primul care după Nicolae Văcărescu intrebuinţează ritmul amfiluohic etc). Se dovedeşte că acest poet român a fost un admirator al lui Théophile Gautier, Gérard de Nerval şi, ceva mai mult, al marelui muzicant Berlioz, din care se inspiră în compunerea totală a poemei *„Mihnea şi baba"*, pe care Philarète Chasles o gustă atât de mult în cât o traduse în latineşte, spre a dovedi prin ea latinitatea geniului şi limbei noastre, crezând că este o compunere poporană.

Printre cei cari unesc dragostea trecutului cu o melancolie aproape pesimistă, Nicoleanu e un admirator şi imitator al lui Chénier, Victor Hugo, Arvers, A. de Vigny, aşà cum nimeni nu-şi închipuià până acum. Depărăţeanu ocupă în generaţia asta un loc aparte. El e introducătorul în literatura noastră a curentului neo-romantic început de Gautier şi caracterizat mai ales de Baudelaire. *Viaţa la ţară* este inspirată de o poemă *(la Demoiselle)* a lui Gautier. Autorul studiului a tradus această poezie românească, ca şi unele de Nicoleanu, Scurtescu, Gr. Alexandrescu, Eliade, Cârlova, în versuri ritmate franceze, spre a da o probă de firea ritmului şi geniului său în întrebuinţarea sa românească. Scurţescu e unul din introducătorii poeziei dramatice romantice, iar M. Zamphirescu e un admirator al lui Musset, Byron, J. B. Rousseau, Reboul, etc.

Alecsandri e studiat ca romantic: admirator al naturei, al ţărilor şi al regiunilor exotice, al splendorii militare. Influenţa abatelui Delille, al lui Ronsard şi V. Hugo alcătue o notă caracteristică. S'a căutat ca Alecsandri să fie studiat ca un portret întreg.

Hasdeu e studiat doar ca romantic; admirator al lui Michelet şi indirect al lui Vico, al lui V. Hugo. Un sarcastic unit cu o inimă gingaşe de mare poet. Iulia Hasdeu alcătue un studiu mai întins unde se lămuresc influenţile romantice alături de cele miedevale. Se vede că ea a socotit romantismul aşà cum se înfăţişà el: cu toate simpatiile şi urile lui. Admirator al truverilor şi trubadurilor, al lui Dante şi Petrarca, al lui Corneille, dar puţin înclinat către Racine. Influenţa lui Sully-Prudhomme e, alături de a lui Coppée, Hérédia şi A. Daudet, o notă nouă. Marea ei însemnătate de poetă e pusă în lumină în tonul în care Sully-Prudhomme îl arătase într'o critică celebră.

In sfârşit lucrarea de faţă mai are însemnătate prin aceia că a

www.dacoromanica.ro

provocat un curent printre savanții și cercetătorii străini cari au început a se interesă de literatura noastră, călăuziți de scrierea d-lui Apostolescu pe care «Les Annales Romantiques» o prezintă tuturora ca model: «un livre remarquable et que les étrangers feront bien de prendre pour modèle». Ne mărginim pentru aceasta să reproducem din numeroasele recensiuni următoarele rânduri publicate în *Revue de l'Instruction publique en Belgique*, ce apare la Liège sub direcțiunea d-lui Charles Michel. Autorul acestei recensiuni, d-l Jules Feller, care analizează și cealaltă scriere a d-lui Apostolescu [1]) despre care vom vorbi în numărul viitor, găsește că studiul este un model chiar pentru critica franceză, iar poporul român într'adevăr «un peuple charmant». Iată această recensiune:

«Le seconde ougrage de M. Apostolescu est de ceux qui exigent la connaissance profonde de deux littératures, la roumaine et la française, et une honnête connaissance de plusieurs autres. Il semble bien que la critique la plus exigeante ne peut qu'admirer la vaste étendue de son érudition. Tout le domaine des lettres françaises est familier à cet étranger, depuis Ronsard jusqu'aux *Névroses* de Rollinat, en passant par Baour-Lormian, Emmanuel des Essarts, Alphonse Esquiros et Anaïs Ségalas. Pendant quatre cents pages il fait défiler devant nos yeux les poètes de la Roumanie, en recherchant dans les prosateurs et poètes français de l'époque romantique, dans le précurseurs et les continuateurs de ceux-ci, les sources de la Renaissance littéraire de son pays. Ce livre est un de ceux qui feront plaisir à la France et aux amis de la France. Au moment où l'on conteste le plus âprement la puissance de génie français, il permet de mesurer tout ce que la France donne aux autres pays, et quel rayonnement elle projette au dehors; et l'on comprend pourquoi la Roumanie, cette France de l'Est, envoie ses enfants à l'Université de Paris et à l'Ecole des Hautes Etude comme à la fontaine de vie. A ce point de vue on pourrait dire que ce n'est pas seulement de l'influence des romantique qu'il traite, mais de l'influence française en général sur les écrivains de sa patrie on plutôt de l'éducation de la Roumanie par les idées françaises. A tout moment, et je suis loin de m'en plaindre, — le courant dela démonstration déborde en dehors du romantisme et de la poésie. On le voit dès le premier chapitre. Si l'auteur accumule les définitions données du romantisme par les critiques et les poètes eux-mêmes, c'est moins avec le désir d'aboutir à une délimitation rigoureuse que pour tirer de leurs contradictions le droit de ne pas s'y emprisonner. On le voit mieux encore quand il étudie les Hasdeu, surtout l'historien B. P. Hasdeu, élève de Vico et de Michelet, et sa fille Julie Hasdeu, en qui il note l'influence de Sully-Prudhomme, de Coppée, de Hérédia, et des aèdes du moyen âge.

L'auteurs parcourt d'abord rapidement une période d'influence préromantique. C'est à la fin du XVIII-e siècle. Les premiers poètes de la littérature roumaine naissante imitent le *Numa Pompilius* pe Florian, *l'Oreste* de Voltaire, et, pêle-mêle, l'allemand Gessner, M-me Cottin et Ducray-Duminil. Des secrétaires français de princes roumains et quelques émigrés français, précepteurs dans de riches familles contrebalancent l'hégémonie littéraire grecque de l'époque phanariote et détournent tous les esprits de la culture du grec vers la culture du français. Ces étrangers lurent à leurs hôtes et leur firent aimer les oeuvres qu'ils aimaient; ils créèrent des

[1]) L'ancieune verification roumaine. Paris, 1909.

www.dacoromanica.ro

anthologies roumaino-françaises, ils traduisirent du français en roumain et du roumain en français; ils écrivirent des oeuvres originales, ils fondèrent de revues; ils préparèrent ainsi admirablement la magnifique efflorescence du XIX-e siècle.

Cette influence est diffuse plutôt qu'évolutive et organisée. Un peuple jeune d'esprit se met à l'école de la littérature qui fournit les idées les plus généreuses et les plus variées à son amour de toute liberté, qui livre à son exubérance, à sa passion de la couleur et du mouvement les sentiments les plus beaux et les plus chevaleresques. Chaque poète emprunta de toutes mains, au hasard de l'inspiration et des lectures. On adopta les oeuvres françaises à mesure qu'elles arrivaient, sans distinction d'écoles. Il n'y eut donc point de révolution littéraire en Roumanie comme en France. Le XIX-e siècle roumain fut romantique sans combat, surtout de 1820 à 1880. Depuis cette dernière date Eminescu a mêlé au courant français le pessimisme allemand de Schopenhauer.

M. A. n'instruit pas des procès en imitation avec la rigueur ni l'esprit d'un juge. Il prouve d'ordinaire par rapprochement de textes. Il lui suffit d'ailleurs de montrer ses auteurs baignés de romantisme. Dans ce sens, telle pièce de Julie Hasdeu, *Lisette*, par exemple, peut être inspirée de l'élégant badinage de Marot, ou des petits vers du XVIII-e siècle, ou des *Amoureuses* de Daudet *(les Prunes)* ou de quelque chanson de Béranger (pg. 367–368): il ne prétend point prouver toujours en faveur d'une source d'inspiration à l'exclusion de toute autre, ce qui eût rendu neuf fois sur dix le problème insoluble. Et, au lieu de faire la chasse aux traductions et imitations, il préfère nous présenter chaque auteur nouveau nous introduire dans sa vie, dans ses idées, sa condition sociale, ses études, ses voyages, ses relations avec la France et les lettres françaises. A l'occasion il ne craint pas de conter une anecdote typique, par exemple lorsqu'il nous montre Alecsandri, ambassadeur à Paris, sorti pour aller au ministère des Affaires étrangéres rédiger une dépêche urgente, se laisser emporter par la musique d'un régiment français en promenade et le suivre jusqu'à l'Arc de triomphe; ou encore quand il nous raconte comment, un soir, au clair de lune, à Sinaia, devant la reine de Roumanie (Carmen Sylva), Alecsandri, assis à l'orientale, avec un tamis et des grains de maïs, se mit à dire la bonne aventure à un groupe de jeunes filles, pour réaliser un tableau que la reine voulait peindre.

Ainsi l'auteur nous fait mieux aimer ses poètes que s'il songeait sans cesse à les juger. Plus mûr, il les eût toisés de plus haut, il eût mesuré leur talent, comparé ce qu'ils ont fait avec ce qui restait à faire; il leur eût gardé rancune peut-être de ne pas avoir sans relâche lutté dans des attitudes farouches pour toutes les indépendances. Au lieu de cela, il se laisse guider par les talents de chacun, il les montre sous leur meilleur jour. A-t-il affaire à un patriote? il exalte son patriotisme et son amour des temps héroïques; à un historien? il recherche les influences qui ont déterminé ses idées et quelle influence il a exercé à son tour. Et quand il n'a qu'une volière d'oiseaux chanteurs, il nous en détaille les chants, les thèmes poètiques, avec des comparaisons qui semblent nous dire: reconnaissez vous ce motif, cette vocalise, cette nuance précieuse? c'est de telle oeuvre de vos poètes aimés. Nous sommes ainsi plus près d'eux, nous les voyons mieux vivre, et nous ne sommes pas appelés à prendre tout au tragique dans les essais d'un peuple charmant. Et puis il a groupé ses auteurs très habilement, tout en conservant un ordre assez chronologique, réservant pour la fin les pessimistes et les subjectifs, élèves de Vigny, de Musset et de Léopardi, terminant cette revue par la trinité des Hasdeu, dont la dernière, poétesse admirable, morte à dix-neuf ans, clot si pathétiquement le livre.

www.dacoromanica.ro

Cette étude hérissée de mille difficultés est presque toute de première main. Les rapprochements de textes, d'idées, de directions, de sentiments, presque toutes les recherches, constatations et comparaisons entre les deux littératures sont faites ici pour la première fois, et l'auteur a raison de revendiquer cette originalité de son oeuvre, qui n'était certes pas à la portée du prémier venu. Souhaitons à la critique française quelques travaux de littérature comparée aussi fouillés que celui-ci».

Să rezumăm în câteva cuvinte cele spuse până aici, spre a încheia. Am văzut cum *Analele romantice* găsesc că studiul d-lui Apostolescu se prezintă aşà de bine alcătuit, în cât el ar trebui să fie luat ca model de toţi cercetătorii străini, şi cum, apoi, d-l Feller doreşte ca însişi scriitorii francezi să alcătuiască asemenea lucrări de literatură comparată. Faţă de atari elogii bine meritate aduse de străini compatriotului nostru, noi, cei cari ne aflăm în jurul acestei reviste, nu putem fi de cât fericiţi, că un asemenea cercetător eminent, şi care face onoare ţării, s'a înălţat din cercul nostru, întemeiat de Hasdeu, lărgit de Tocilescu şi condus astăzi sub numele de «Societatea istorică română» de către distinsul nostru Preşedinte, d-l Em. E. Kretzulescu. Dorim dar Societăţii istorice române să aibă parte de asemenea cercetători distinşi şi în alte direcţiuni.

AL. T. DUMITRESCU.

Notă. Afară de prefaţa scrisă de d-l Faguet pentru această lucrare şi care s'a reprodus în numărul trecut al «Revistei pentru Istorie, Archeologie şi Filgologie» şi afară de rândurile de mai sus, s'au mai făcut dări de seamă despre studiul d-lui Apostolescu în: *Annales Romantiques,* (1909) *Revue critique d'Histoire et Litterature*), din 7 Octobre 1909 (d-l Hippolyte Buffenoir); *Figaro* din 23 Iulie 1909 (Ph. Em Glaser); *New York Herald* eidţia parisiană, din 24 Octobre 1909 (semnat. Montgenault); *Deutsche Literaturzeitung,* Berlin, 1910, Maiu 14, (M. Friedwanger), etc.

MÉMOIRES DE L'AMIRAL PAUL TSCHITCHAGOF, commandant en chef de l'armée du Danube, gouverneur des Principautés de Moldavie et de Valachie en 1812. Publiés par Charles Gr. Lahovary, ancien Député du Parlament roumain etc. Paris 1909. 1 vol. 8°, VII + 416 pag.

Cunoşteam memoriile lui Citşagof numai din citaţiunile reproduse de Bamberg şi de alţi istorici în scrierile lor, dar nu aveam cel puţin fragmentele tipărite din opera postumă a acestui guvernator mai omenos care nu se sfieşte să mărturisească că predecesorul său Cutuzof ar fi zis despre Români că le va lăsà numai ochii, ca să plângă: «Je leur laisserai les yeux pour pleurer». Astăzi, mulţămită cercetării d-lui Lahovary la Biblioteca Naţională din Paris, avem cele două părţi tipărite din memoriile lui Citşagof, reeditate într'un frumos volum de peste 400 de pagine şi însoţite de o instructivă precuvântare.

In prefaţă, d-l Lahovary arată cum dintr'o convorbire cu d-l D. A.

www.dacoromanica.ro

Sturdza, în 1905, s'a hotărît să cerceteze la Paris, ca să aducă la lumină această prețioasă contribuțiune. D-sa a retipărit memoriile lui Citșagof dupre ediția adevărată, publicată de Comitele de Bouzet, ginerele autorului, în 1862, o ediție rară ce n'a fost pusă în comerciu. Prin această retipărire, avem dar înainte o ediție mai bună decât cele tipărite fără știrea Comitelui de Bouzet, precum se prezintă ediția din 1855, publicată la Berlin, fără consimțământul moștenitorilor, și pe care ginerele autorului o consideră «une flagrante piraterie littéraire».

In această scriere se află multe mărturii, date și amănuute istorice, demne de cea mai mare încredere. Mai ales partea a II-a ne interesează în primul rând, find vorba despre epoca dela 1806 — 1812. Și în special capit. XII, ce cuprinde istoria succintă a războiului dintre Rusia și Turcia dela 1806 până la 1812 (pag. 365 — 376), unde autorul reproduce din viața Bucureștenilor chiar și glumele făcute pe socoteala unui general rus Meyendorf, care se lăudase că va înfrânge pe Turci, dar care a fost silit a se întoarce îndărăt: de aci trecerea la nemurire: *Măi îndărăt* în loc de *Meyendorf,* (pag. 367). Apoi capit. XIII, ce cuprinde între altele scrisoarea lui Citșagof către Țarul Rusiei, reformele sale în Principate și organizarea Basarabiei (377—392).

Amănunte despre țerile noastre se găsesc se înțelege și în celelalte capitole. De aceia cu toți suntem recunoscători d-lui Lahovary pentru contribuția ce aduce la istoria patriei.

AL. T. DUMITRESCU.

ECONOMUL I. ANTONOVICI ȘI GR. CREȚU. Tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din Bârlad. Cu Prefață și note de Gr. Crețu (o privire asupra tipografiilor din România în veacul al XIX). București, 1909, 1 vol. 8°, 123 pag.

Lucrarea de care ne ocupăm este într'o măsură oarecare un efect al Expoziției naționale din 1906. Și iată cum: In ajunul acestei expoziții, vechiul nostru colaborator, d-l prof. Gr. Crețu, a trimis un Apel tipărit către tipografi, litografi, librari, anticari, legători de cărți, profesori, preoți și studenți, prin care îi îndemnă să expună cărțile vechi și manuscrisele ce posedă și să deà relațiuni despre tipografiile, librăriile etc. din orașele respective. La acest apel a răspuns un distins profesor din Bârlad, părintele econom I. Antonovici, colaboratorul nostru, care se îndelnicise de mai mulți ani cu strângerea materialului istoric din părțile Bârladului pentru bogata sa monografie despre comuna Bogdana premiată de Academia Română. După cum se arată în precuvântare, lucrarea părintelui Antonovici erà gata la 10 Septemvrie 1906, când autorul o prezentă d-lui Crețu, cu rugămintea să-i facă o prefață, întru cât ideea pornise dela cel din urmă. La acest fapt s'a adăugat și împrejurarea că părintele Antonovici fusese elevul d-lui Crețu

www.dacoromanica.ro

la Seminarul din Huşi ; aşà dar se întâlnirà la lucru dascălul cu elevul său. De aci urmează o asiduă colaborare de trei ani, unul spre a scrie o adevărată prefaţă în chestie, îmbrăţişind istoricul pe scurt al tuturor tipografiilor din ţară în secolul al XIX, iar celalt pentru a face o temeinică monografie, cât mai completă şi esactă.

Lucrarea a isbutit peste aşteptările noastre: în ea se îndreaptă datele înfiinţării multor tipografii; unele uitate chiar de patronii lor ca Eliade, Asachi, Momferrato (Galaţi) Cazzavillan ş. a.; mai mult, se îndreaptă chiar datele de moarte şi de naştere ale scriitorilor pe care îi citim zilnic în şcoală: Ianake Văcărescu († 12 Iulie 1797), Asachi († 1869), d-l Vlahuţă, născut la 1858. Se determină apoi locul unde s'au tipărit lucrări de seamă, fără indicaţie. Aşà, de pildă, pe proba caracterelor grafice, se dovedeşte că vestita proclamaţie a lui Tudor Vladimirescu din 1821 s'a tipărit în Bucureşti, în tipografia dela Cişmeaua lui Mavrogheni numită şi «Nou-înfiinţată» a dr. C. Caracaş, stolnic. Radu Clinceanu şi sluger D. Topliceanu, prin urmare într'o tipografie boerească din Capitală, — ceeace ne arată că o parte din boerii patrioţi din Bucureşti — mai ales boerinaşii cu carte—erau adepţii slugerului din Oltenia.

Astfel dar, precum s'a spus şi de alţi cercetători, lucrarea aceasta este cea dintâiu monografie critică în genul său, şi nu aşteptăm decât un indice analitic, pentru a o aveà totdeauna înainte, ori de câte ori ni se prezintă cărţi, manifeste şi diferite foi volante, fără altă indicaţie de loc şi dată, decât numai numele tipografului sau al tipografiei unde s'au imprimat ele tocmai în epoca renaşterii noastre culturale.

AL. T. DUMITRESCU.

JAMES CATERLY [= Prinţul Gheorghe Stirbey], *Românii*. Traducere din limba franceză făcută de Eugen Lovinescu. Cu opt fotogravuri afară de text. Fălticeni şi Librăria Socec, 1 vol. 8°, 217 pag.

Scrierea datorită Prinţului Gheorghe Stirbey, fiul fostului Domnitor Barbu Stirbey şi nepotul Domnitorului Gheorghe Bibescu, este o expunere pe scurt a istoriei noastre dela Daci şi Romani până la alegerea prinţului străin, alcătuită spre a se învederà domniile lui Gheorghe Bibescu şi Barbu Stirbey. Lucrarea cuprinde dar o privire generală asupra geografiei ţărilor noastre, ce serveşte în acelaş timp ca introducere, după care urmează 7 capitole până la domnia lui Bibescu, tratând despre: Daci, Imperiul bulgar, Fanarioţii, Principatele şi Europa, Românii şi Francezii, Rusia şi Principatele, Ocupaţia rusească şi Regulamentul Organic; după aceste capitole, cari lămuresc bine epocile anterioare, se tratează mai pe larg, în zece capitole: domnia lui Bibescu, revoluţia din 1848, intervenţia

www.dacoromanica.ro

rusească din 1848, ocupaţia armatei ruseşti, Prinţul Stirbey, Principatele dunărene pe timpul războiului din 1853, Congresul din Paris, armata austriacă în provinciile dunărene, Divanurile legiuitoare, Prinţul străin. La sfârşitul volumului se află un indice de nume proprii şi tabla de materii cari înlesnesc mult cercetarea şi utilizarea acestei scrieri folositoare, mai ales ca informaţii pentru străini.

Lucrarea este bine alcătuită, scrisă într'un stil curgător şi limpede, ceeace se redă şi în traducerea bine răuşită a d-lui Lovinescu.

Vom face numai o singură obiecţiune în ceeace priveşte cumpănirea şi judecata revoluţiei dela 1848.

Se înţelege că în această privinţă nepotul fostului domnitor Bibescu silit a se retrage în ajunul revoluţiei dela 1848, nu va privi acest eveniment de cât ca o simplă «aventură», făcută «în parte de un grup de tineri şi în parte de oameni puşi în plata Rusiei, căreia îi slujeau de instrumente politice» (pag. 122). Aşà ar fi, dacă mişcarea dela 1848 s'ar considerà ca un fapt izolat, redus numai la ciocnirea pompierilor din Dealu Spirei cu Turcii. Când privim însă mişcarea în legătură cu frământările Românilor dela ocupaţia rusească până la 1848, atunci recunoaştem că, deşi momentan «revoluţia făcută la Bucureşti în 1848 n'a avut pentru Principate de cât rezultate funeste» (p. 127), totuş *ea a pregătit domnia constituţională de astăzi*, ceeace înseamnă mai mult decât orice isbândă momentană. Căci fără revoluţia dela 1848 n'ar fi fost cu putinţă nici *Unirea Principatelor*, nici *Dinastia străină* cerută după atâtea triste experienţe în Divanurile ad-hoc din 1857. Aşà în cât, dacă, precum spune Prinţul Stirbey, după un mare istoric, «un fapt politic n'ar puteà fi judecat, din punctul de vedere al istoriei, de cât studiindu-i rezultatele» (p. 127), atunci acest criteriu se potriveşte tocmai pentru judecata revoluţiei dela 1848. Mişcarea a fost într'adevăr un act datorit renaşterii noastre naţionale, pregătit de mulţi ani, şi la care indirect, pentru binele neamului, au contribuit chiar Domnitorii Bibescu şi Stirbey. Spre a învederà că şi tatăl autorului, Barbu Stirbey, care la 1834 erà în fruntea bunilor patrioţi, a pregătit mişcarea, iată în ce sens primeà atunci sfaturi dela fii aceleeaşi Franţe, care la 1848 va insuflà tinerilor noştri revoluţia: «Stăruiţi, spuneà Baronul de Bois le Comte către Barbu Stirbey, a trimite copiii d-voastră să înveţe la noi» (Îi vom vedeà pe aceşti tineri la 1848). «Puneţi, de voiţi, în discuţie ideia răspândită printre d-voastră de a face din Principate un mare ducat al Daciei sau o confederaţie dunăreană» (pag. 143). Aceste sfaturi, spune Baronul de Bois le Comte către un prieten al său, «se potriveau prea bine cu caracterul d-lui Stirbey» (p. 144). Tot aşà de bine se potriveşte cu caracterul acestui bun Român şi ideea stabilirii unei dinastii străine, pe care o profesà şi o sprijineà tocmai când stà de

www.dacoromanica.ro

vorbă, în 1866, cu Ion Brătianu, şeful partidului înaintat şi sufletul mişcării revoluţionare dela 1848 (p. 202). Prin urmare, dacă tatăl autorului împărtăşeà ca mare boer ideea unui mare ducat al Daciei în 1834 — în fapt Unirea Principatelor—şi aprobà stabilirea unei Dinastii străine la 1866, primeà începutul şi sfârşitul mişcării salutare din care a eşit, ca un act hotărîtor, revoluţia dela 1848. Cât pentru participarea indirectă a lui Bibescu la îndeplinirea acestui act, însăş semnarea constituţiei revoluţionarilor, în ajunul abdicării sale, este un gest mărinimos, ce ni-l face simpatic tuturor acelora cari ne închinăm la destinele fericite ale neamului românesc, cu sacrificii şi abnegaţiuni dintr'o parte, cu stăruinţă şi isbândă din altă parte.

AL. T. DUMITRESCU.

www.dacoromanica.ro

PREȘEDENȚIA SOCIETĂȚII ISTORICE ROMÂNE

Extrase din procesele verbale ale ședințelor Societății, dela 20 Iunie 1909 până la 3 Decembrie 1909.

(CONTINUARE)

57

Ședința privată a Comitetului Societății și a Comitetului de redacție al „Revistei pentru Istorie, Archeologie și Filologie» dela 20 Iunie 1909

Președenția d-lui *Tanoviceanu I.*, vice-președinte, asistat de d-nii *Tocilescu Gr.*, secretarul-general al Biuroului și *Protopopescu Argeș C.*, secretarul Societății.

Ședința se deschide la orele 6 p. m. în saloanele Eforiei Kretzulescu, din calea Victoriei, participând în majoritate d nii membrii ai Comitetelor.

Lipsește dela ședință D-l președinte Kretzulescu Em., plecat în străinătate.

D-l vice-președinte *Tanoviceanu I.* comunică încetarea din viață, în ziua de 13 Noemvrie 1909, după o lungă suferință, a colegului mult iubit și respectat George I. Lahovari, președintele de onoare al Societății Istorice și arată că la celebrarea ceremoniei funebre au luat parte toți membrii Biuroului și ai Comitetelor Societății, depunând o coroană, iar D-l Tocilescu Gr. a ținut o cuvântare.

D-l Vice-președinte relevează eminentele calități ale distinsului defunct, care lasă un mare gol și regrete unanime, iar Societatea Istorică perde încă unul dintre primii ei fundatori și pe cel dintâiu al ei președinte, care a ocupat această demnitate dela 1901 până la 1908, contribuind cu sfatul și cu fapta la propășirea acestei instituțiuni culturale.

D-l *Protopopescu Argeș C.*, secretarul Societății, prezintă raportul său, prin care face expunerea sumară asupra mersului lucrărilor Societății în ultimele luni; enumeră numele noilor membrii din țară și din străinătate cari au cerut a fi primiți în sânul Societății. Mai departe arată că în urma călătoriilor ce a făcut, în interesul Societății, atât prin țară, cât și în unele părți din țările vecine locuite de Români, a constatat cu bucurie un puternic curent favorabil Societății Istorice, precum și buna impresiune ce face „Revista pentru I. A. F.“, dându-se posibilitatea noilor cercetători și scriitori, de a'și publica gratuit prin acest organ al Societății, lucrările lor inedite și interesante asupra trecutului neamului nostru.

Relativ la situația financiară a Societății, arată că la alegerea sa ca casier a găsit deficit și a primit o gestiune ce-i dă mult de lucru spre a o pune în bună regulă, dar că fondurile Societății s'ar spori, dacă unii din d-nii membrii

www.dacoromanica.ro

cari n'au achitat la timp cotizațiile, ar binevoi să dea de acum înainte concursul D-lor și astfel s'ar puteà acoperì deficitul ce încearcă Casa Societății, spre a se achità datoriile din trecut pentru tipărirea Revistei. In consecință, D-sa cere autorizarea de a adresà un apel către acei d-ni membrii, cu rugămintea de a achità cotizațiile ce datorează din anii trecuți, întru cât Societatea nu dispune de alte fonduri, spre a puteà face față cheltuelilor ce necesitează în special imprimarea Revistei.

D-l *Tanoviceanu I.*, vice-președinte, adresează mulțumiri d lui Protopopescu-Argeș pentru energia și activitatea ce desfășoară în interesul bunului mers al Societății și pune la vot concluziunile raportului, care se aprobă de Comitet.

D-l *Tocilescu Gr.*, secretarul-general și directorul organului Societății „R. p. I. A. F." arată că se asociază cu multă plăcere la caldele cuvinte de mulțumiri și elogiile ce domnul Vice-președinte adresează d-lui Protopopescu Argeș, secretarul și casierul Societății, fostul său bun elev, care aflându-se pe băncile Universității la fundarea Societății Istorice, încă de atunci, însuflețit de o dragoste nemărginită pentru trecutul neamului nostru și pentru această instituțiune, a muncit neîncetat și fără preget și să găsește totdeauna la postul său, dând Societății prețiosul său sprijin necondiționat și desinteresat.

D-l Director al Revistei comunică apoi coprinsul tablei de materii ce va conține Vol. X, fascicolul pe trimestrul Aprilie, Mai, Iunie 1909, aprobat de Comitetul de redacție, care este următorul:

1. *Gr. G. T.*: George I. Lahovari (necrolog) cu un portret autotipie.

2. *Em. E. Kretzulescu*: Lămuriri și întregiri cu privire la familia lui Mihaiu Vodă Viteazul.—Document dela Mihaiu Vodă Viteazul din 20 Iulie 1596 (cu un facsimile chromo-autotipie).

3. *Michel C. Soutzo*: Les origines Assyro-Chaldéenes des poids Romains.

4. *General P. V. Năsturel*: Istoricul leagănului Năsturelilor.

5. *Grigore Goilav*: Armenii ca întemeetori de orașe în partea de răsărit a Europei (cu 5 clișeuri).

6. *Académie des inscriptions et belles-lettres* (de Paris): Comptes rendus des séances de l'année 1905. (Séance du 13 Octobre 1905).

7. *Gr. G. Tocilescu*: Fouilles dans le Bas-Danube. (Communication faite à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres de Paris (cu 5 clișeuri).

8. *Spiridon Popescu*: Observațiuni critice asupra Bisericii din Bălteni (cu 6 clișeuri).

9. *St. Nicolaescu*: Diaconul Coresi și familia sa. — Hrisov dela Alexandru Vodă Mircea din 30 Iunie 1572.

10. *C. M. Ciocazan*: Despre învățământul istoriei în școalele noastre.

11. *Em. Grigorovitza*: Studii Gotice.

12. *Ioan B. Bobescu (Wangi)*: Mecanismul de guvernare al Țării Românești înainte de Regulamentul organic.

13. *Al. T. Dimitrescu*: Documente istorice. Actele Pietrarilor din Vâlcea. Vlădica Climent al Râmnicului.

14. *G. Ionescu*: Tipografia Episcopiei dela Râmnicul-Vâlcea.

15. *Marin Dimitrescu*: Studiul istoriei în învățământul secundar.

16. *Apostolescu N. I.*: Studiul limbii române la Paris.

17. *O. Tafrali*: Colecțiunea creștină și bizantină a școalei Hautes Etudes din Paris și studiul monumentelor noastre.

18. *Spiridon Popescu*: Mânăstirile și bisericile întemeiate de Ștefan cel Mare.

19. *Emile Faguet*: Les romantiques français et la Roumanie.

www.dacoromanica.ro

20. Reviste și ziare.

21. *Protopopescu-Argeș C.*: Procesul-verbal al ședinței publice a Comitetului Societății dela 15 Aprilie 1909.

22. Tabla de materie a volumului al X.

23. Tabela stampelor și clișeurilor din vol. X.

24. Erată.

D-l Gr. Tocilescu, terminând arătând că acest fascicol pe trimestrul Aprilie a. c., se află sub presă și va apare în cursul lunei curente.

Propunerea făcută ca membrii Societății să întreprindă o călătorie la locurile istorice dinprejurul Capitalei, să amână până la reîntoarcerea în țară a d-lui președinte Kretzulescu Em., după care d-l vice-președinte Tanoviceanu declară închisă sesiunea lucrărilor Societății, conform art. 27 din statute, în vederea luării vacanței de vară și ridică ședința la ora 8¼ p. m.

58

Ședința privată a Comitetului Societății și a Comitetului de redacție al „Revistei pentru Istorie, Archeologie și Filologie" dela 3 Decemvrie 1909.

Președenția domnului *Kretzulescu Em.*, președinte, asistat de d l *Protopopescu-Argeș C.*, secretarul Societății.

Ședința se deschide la orele 9 seara în saloanele Eforiei Kretzulescu, din Calea Victoriei, luând parte d-nii membrii ai biuroului și ai comitetelor.

D-l *Kretzulescu Em.*, președinte, luând cuvântul, zice că Societatea Istorică a fost din nou greu încercată de astădată prin pierderea lui Grigorie Tocilescu, secretarul general al Biuroului și directorul „Revistei p. I. A. și F.", care își dă obștescul sfârșit în ziua de 17 Septemvrie a. c, după o scurtă suferință. Dispariținea prematură a acestui distins bărbat, istoric erudit și om de litere, care a lăsat o brazdă adâncă în ogorul științei, se va resimți mult timp. Inzestrat dela natură cu o inteligență vie, cu o putere și dor de muncă covârșitoare, Grigorie Tocilescu a ajuns în scurt timp la treapta cea mai înaltă a învățământului superior. Universitatea din București cu studenții facultății de Litere, Academia, Ateneul, Societatea Geografică și atâtea alte instituțiuni culturale din țară și din străinătate, pierd pe magistrul iubit de tineret, pe colegul apreciat și stimat, pe omul de știință care a ilustrat catedra și tribuna prin cuvântul și condeiul său ager. Societatea Istorică pierde în Tocilescu pe însuș inițiatorul și fundătorul acestei instituțiuni, pe directorul și colaboratorul prețios al „Revistei p. I. A. și F.", înființată tot de dânsul la 1882, pe care de 9 ani a pus-o la dispositiunea Societății, ca organ al ei oficial de publicitate, rivalizând cu cele mai însemnate reviste similare din străinătate. Activitatea ce a desfășurat în toate aceste direcțiuni a fost mare și fecundă și de aceia pe fața tuturor acelora cari au cunoscut pe Grigorie Tocilescu, este zugrăvită expresiunea celei mai profunde păreri de rău pentru stingerea lui din viață.

D-l Președinte terminând arătând că Societatea a fost reprezentată la înmormântare prin membrii Biroului și ai Comitetelor, depunând o coroană, iar d-l secretar Protopopescu-Argeș a vorbit în numele Societății.

D-l *Protopopescu-Argeș C.*, secretarul Societății, zice că în adevăr mare și simțitoare este pierderea mult regretatului Grigore Tocilescu, pe care o deplângem cu toții. Societatea Istorică însă, opera lui și de care va rămâneà în veci legat numele său, va trăi urmându-și cursul ei normal de desvoltare, grație puternicului sprijin de care se bucură din partea prea onoratului prezident, d.

www.dacoromanica.ro

Kretzulescu Em., a membrilor săi și a colaboratorilor Revistei, cari însuflețiți de aceleași sentimente, vor da și în viitor prețiosul d-lor concurs.

D-l Secretar arată, că de oarece „Revista p. I. A. și F", era proprietatea lui Gr. Tocilescu, în urma tratativelor urmate cu moștenitorul defunctului Gr. Tocilescu, d-nul președinte Kretzulescu Em., însuflețit de dorința a vedea Societatea mereu progresând, a binevoit a cumpără proprietatea acestei Reviste, punând-o și D-sa mai departe gratuit la dispoziția Societății, spre a-i servì și în viitor ca organ de publicitate.

Mai departe d-nul Secretar face darea de seamă asupra lucrărilor ce d-sa a adus la îndeplinire în cursul lunilor de vară cât Societatea a fost în vacanție, contribuind la sporirea membrilor Societății și înmulțirea abonamentelor pentru Revistă. Supune în fine Comitetului de redacție materialul ce urmează a se publică în numărul următor al Revistei, a căreia apariție însă va întârzia până la regularea definitivă a formelor legale de trecerea Revistei în posesiunea d-lui Kretzulescu, care n'a esitat nici un moment de a face și acest sacrificiu material în folosul Societății.

D-l președinte, *Kretzulescu Em.*, zice că a consimțit cu plăcere a luà proprietatea Revistei, spre a nu lipsì Societatea Istorică de acest organ de publicitate, atât de important prin numeroasele și prețioasele studii istorice și literare ce a dat la lumină până în timpul de față. Tinerii de valoare vor aveà astfel posibilitatea și în viitor să facă cerc în jurul acestei Reviste înbogățind-o prin noile lucrări și descoperiri pe tărâmul nostru istoric.

D-l Vice-președinte *Tanoviceanu I.*, profesor universitar, aduce elogii d-lui Kretzulescu Em., care nutrește asemenea frumoase sentimente ce au caracterisat în totdeauna ilustra D-sale familie și propune ca direcțiunea Revistei să se încredințeze tot d-lui Kretzulescu, devenit acum proprietar al acestei Reviste, ceeace d-nii membrii ai Comitetului încuviințează în unanimitate, adresând felicitări și mulțumiri d-lui președinte Kretzulescu Em., pentru viul interes ce poartă Societății.

In urma discuțiunilor urmate. Comitetul de redacție al Revistei aprobă lucrările ce se vor publica în volumul următor, după care ședința se ridică la orele 11½ din noapte.

www.dacoromanica.ro

MATERIILE PUBLICATE

IN

REVISTA PENTRU ISTORIE, ARCHEOLOGIE ŞI FILOLOGIE

DELA ANUL 1882, DATA INFIINŢARII, ŞI PANA LA 1909.

Colecţiunea completă se află de vânzare la administraţia Societăţii Istorice Române, calea Victoriei 57, Bucureşti.

1882

An. I, vol. I
Fasc. I.

Mihail C. Sutzu. — Tezaurul dela Turnu-Măgurele, cu o stampă aurită şi 4 xilografii în text.

Dr. M. Gaster. — Stratificarea elementului latin în limba română.

M. Kogălniceanu. — Colecţiune de modeluri de pictură religioasă de dascălul Radu Zugravu, cu 8 stampe litografiate.

A. Lambrior. — Ceva despre conjuctivul românesc.

Alexandru D. Xenopol. — Finanţele în epoca Fanarioţilor.

Dr. M. Gaster. — Texte române inedite din secolul XVII.

Gr. G. Tocilescu. — Monumente epigrafice şi scupturale din Dobrogea, cu o hartă litografiată şi 6 xilografii intercalate în text.

Á. Papiu Ilarian. — Memoriu inedit prezentat principelui Al. Cuza.

V. M. Burlă. — Despre pronunţarea lui S în limba latină.

M. B. Calloianu. — Sorţes sau răspunsuri de oracul.

V. Dimitrescu. — Note asupra monumentelor, ruinelor şi locurilor însemnate istorice din judeţul Mehedinţi.

A. I. Odobescu. — Inscripţiunea lui Ştefan cel Mare dela curţile domneşti din Hârlău cu o xilografie în text.

Archimandritul Ilarie Huşanu. — Inscripţiunea dela Biserica Sfinţii Voevozi, pronumită Dancu, din oraşul Iaşi, cu o xilografie în text.

Gr. G. Tocilescu. — Documente inedite privitoare la Istoria Românilor cu 3 xilografii în text.

G. Maior. — Monumenta comitialia regni Transsilvaniae.

P. Ispirescu. — Zicători populare.

Dr. M. Gaster. — Recensiuni.

D. More. — Săpăturile dela Troesmis.

A. Lecomte de Noüy. — Semne lapidare dela biserica Trisfetitele din Iaşi, cu o xilografie în text.

www.dacoromanica.ro

A. A. Kunik. — Despre originea românească a așa numitului taler de aur al prințului rus Cholmski.
Gr. G. T. -- Notițe.

1883

Episcop. Melchisedec. — O vizită la câtevà mânăstiri și biserici antice din Bucovina, cu patru chromolitografii, trei stampe pe lemn și două xilografii. *Fasc. II.*
Mich. Sutzu. — Lanțul de aur dela Grădiștioara și tezaurul din Maramureș, cu o stampă aurită.
Gr. G. Tocilescu. — Monumente epigrafice și sculpturale din Dobrogea, cu trei xilografii intercalate în text.
V. M. Burlă. — Despre accentuațiunea formelor contrase ale substantivelor latine terminate în **ius** și **ium**.
H. Tiktin. — O foaie de zestre din 1669, cu două xilografii în text.
Dr. M. Gaster. — Stratificarea elementului latin în limba română.
G. O. Gârbea. — Asupra cuvântului compus de profesorul Lazăr învățătorul și directorul școalelor românești din București.
Cuvântul lui George Lazăr din 30 Iulie 1822.
Episcop Melchisedec. — Două urice inedite dela Marele Ștefan.
Gr. G. Tocilescu. — Documente istorice inedite, cu 12 xilografii în text.
Teodor T. Burada. — O călătorie la muntele Athos, cu o stampă pe lemn și patru xilografii în text.
A. D. Xenopol. - Teoria lui Rössler. — Studii asupra stăruinții Românilor în Dac a Traiană.
Teodor T. Burada. — Biserica sf. Ioan din Vaslui, cu o xilografie în text.
G. Maior. — Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae.
P. Ispirescu. — Zicători populare.
A. Vizanti. — Abecedarul lui G. Lazăr.
Miscelle: Dr. M. Gaster. — Țiganii ce și-au mâncat biserica.
N. Pompilliau. — Țetatea.
G. Ionescu-Gion. — Montaigne și Valachia.
G. D. Teodorescu. — Viața și operile lui Eufrosin. Poteca. **Vol. II.**
Episcop. Melchisedec. — O vizită la câtevà mânăstiri și biserici antice din Bucovina (fine), cu 11 xilografii în trei tabele. *Fasc. I*
Teodor T. Burada. — O călătorie la muntele Athos (fine).
Al. Xenopol. — Teoria lui Rösler, studii asupra stăruinții Românilor în Dacia-Traiană (urmare).
C. Esarcu. — Documente istorice inedite descoperite în archivele din Veneția.
Obștească mângâiere. — Manuscript comunicat de d-l C. Aricescu.
M. G. Sutzu. — Valul lui Traian.
Gr. Sima al lui Ion. — Materialuri de limbă.
Dr. M. Gaster. — Ciubăr-Vodă mâncat de Guzgani.
Teodor T. Burada. — Biserica Sf. Apostoli Petre și Pavel din Huși a lui Ștefan cel Mare, cu o xilografie.
Necrolog. — *Al. Lambrior.* *Fasc. II.*
A. Lambrior. — Câtevà din scrierile lui.
Al. Xenopol. — Teoria lui Rösler: *Documentele* (urmare).
M. C. Soutzo. — Systèmes monétaires primitifs de l'Asie Mineure et dela Grèce, cu o stampă heliografată și o xilografie în text.

www.dacoromanica.ro

Gr. G. Tocilescu. — Monumente epigrafice și sculpturale din Dobrogea: Iglița (fine) cu șease stampe și șease xilografii în text.

V. M. Burlă. — Domnul Paul Hunfalvy și teoria lui Rösler.

Gr. G. Tocilescu. — Documente inedite privitoare la Istoria Română cu o xilografie în text.

Dr. M. Gaster. — Colinde, cântece populare și cântece de stea inedite.

G. Maior. — Monumenta comitialia regni Transilvaniae (urmare)

Gr. G. Tocilescu. — Două memorii inedite asupra mișcării române dela 1821, cu istoria Haiducului Jianu.

V. A. Urechiă. — *Istoria jăfuitorilor Țării Românești*, de un anonym. Manuscript comunicat de.

C. Isvoranu. — Istoria lui Tudor Vladimirescu și a haiducului Jianu, manuscript comunicat de d-l C. D. Aricescu.

Dr. M. Gaster. — Descrierea bisericei Trei-Ierarchi din Iași de Paul de Aleppo, traducțiune din arăbește, cu o tabelă litografiată.

T. T. Burada. — Datinele la nunți ale poporului român din Macedonia, cu două xilografii în text.

Al. Xenopol. Bibliografie greccască dela sfârșitul epocei fanariote.

T. T. Burada. — Podul de peatră zis al lui Ștefan-Vodă din județul Vaslui, cu două xilografii în text.

C. Meisner. — Bibliografie: A. Budinszky, *Die Ausbreitung der latein. Sprache.*

1884

An. II, vol. I. **Ep. Melchisedec.** — Mitropolitul Grigorie Țamblac. Viața și operele sale

Fasc. I. **V. A. Urechiă.** — O cronică anonimă.

C. Esareu. — Dispacele ambasadorilor venețiani la Constantinopole.

V. M. Burlă. — Domnul Paul Hunfalvy și teoria lui Rösler (fine).

Dr. M. Gaster. — Colinde, cântece populare și cântece de stea inedite (fine).

Al. Xenopol. — Teoria lui Rösler: *Documentele* (fine).

C. D. Aricescu. — Notiță despre portretele lui Tudor Vladimirescu, cu o stampă chromolitografică.

Ep. Melchisedec. — Catalog de cărțile sârbești și rusești manuscrise vechi, ce se află în biblioteca M-rei Neamțului.

P. Ispirescu. — Zicători populare (urmare)

Ep. Melchisedec. — Viața Sf. Ioan cel Nou dela Succava scrisă slavonește de Grig. Țamblac cu 4 xilografii în text.

C. Esareu. — Sumarul documentelor privitoare la Moldova și Valachia și păstrate în Archivul General al Veneției.

Gr. G. Tocilescu. — Documente inedite privitoare la istoria română, cu 13 xilografii în text.

Idem. — Câtevà acte privitoare la haiducul Iancu Jianu.

— Portretul lui Al. Lambrior.

Fasc. II **Gr. G. Tocilescu.** — Studii critice asupra cronicelor române.

A. D. Xenopol. — Teoria lui Rösler: *Toponimia* (urmare).

I. C. Georgian. — Incercare asupra metodei în istorie.

Gr. G. Tocilescu. — Stihuri asupra venirei Nemților în București și asupra peirii Voevodului Hangerli de un anonym.

C. D. Aricescu. — Incă o probă despre neorînduelile zavergiilor dela 1821.

www.dacoromanica.ro

Dr. M. Gaster. — Legende inedite: *viața sfântului Alexie, omul lui Dumnezeu.*
C. Esarcu. — Sumarul documentelor privitoare la Moldova și Valachia din Archivul General al Veneției (urmare).
Gr. G. Tocilescu. — Literatură populară: *Colecțiunea G. Dem. Teodorescu.*
Ep. Melchisedec. — O rugăciune-vrajă. — Descântece românești, comunicate de.
Gr. G. Tocilescu. — Descântece, superstițiuni și poezii poporane din plaiul Prahova.
N. D. Popescu. — Corbea, baladă poporană, culeasă și comunicată de.
M. C. Soutzo. — Étalons pondéraux primitifs et lingots monétaires, cu trei tabele litografiate. **An. II, Vol IV**
Gr. G. Tocilescu. — Studii critice asupra cronicelor române: *Izvodul Spătarului Clănău sau Cronica lui «Arbure Campodux» numită și a lui «Huru»*, cu 6 tabele: 3 fototipii și 3 litografii.
Sf. Sa Episcop Melchisedec. — O escursiune în Bulgaria.
B. P. Hasdeu. — *Alun, alună și derivatele.* Specimen de «Magnum Etymologicum Romaniae».
Gr. G. Tocilescu. — Un autograf al lui Mihai-Viteazul, cu o fototipie.
A. D. Xenopol. — Teoria Rösler (fine).
C. Esarcu. — Sumariul documentelor păstrate în Archivul General al Veneției și privitoare la Moldova și Valachia.
Dr. M. Gaster. — Legende inedite: Viața sf. Evstathie Plachida.
L. Șaineanu. — Elementele turcești în limba română.
Sf. Sa Episcop Melchisedec. — Biblioteca d-lui D. Sturdza dela Miclăușeni.
A. D. Xenopol. — Despre Iuga-Vodă, cu prilejul unui nou document.
Theodor T. Burada. — Biserica Sfinții Voevozi din comuna Scânteia, numită a lui Ștefan cel Mare.
A. D. X. — Bibliografie.

1885

A. D. Xenopol. — Intemeierca țărilor române. **An. III, Vol. V**
Gr. Crețu. — Intâiul Praxiu sau apostol românesc tipărit pe la 1570. *Fasc. I*
Gr. G. Tocilescu. — Scrierile inedite ale lui Zilot românul,
Zilot Românul. — Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Suțu ce i se zicea Drakake.
Dr. M. Gaster. — Legende inedite: *Viața Sf. Macarie Râmleanul.*
Episcop. Melchisedec. — O escursiune în Bulgaria (fine).
P. Dulfu. — Societatea Istorică și Archeologică din districtul Hunedoarei.
S. Fekete. — Date privitoare la Istoria Kneziatelor române.
Episcop Melchisedec. — Biblioteca d-lui Dimitrie Sturdza dela Miclăușeni din județul Romanului (fine).
P. Ispirescu. — Zicători populare.
A. D. Xenopol. — Un document asupra lui Bogdan, descălecătorul Moldovei din 1349.
Th. T. Burada. — Biserica Bună-Vestire din Târgul-Ocnei al lui Răducanu Racoviță.
„ „ Despre crestăturile Șalgăilor pe droburile de sare.
„ „ Poezii populare din Macedonia.
B. Iorgulescu. — Georgița Georgilaș.
N. Beldiceanu. — Antichitățile dela Cucuteni.
L. Șaineanu. — Elementele turcești în limba română (fine). *Fasc. II*
A. D. Xenopol. — Intemeierea țărilor române: *Descălecarea Moldovei.*
E. Picot. — Tableau généalogique de la famille de Dragoș.
A. Papadopol-Calimach. — Amfilohie Hotiniul.

www.dacoromanica.ro

Zilot Românul. — Din scrierile lui Zilot: Adunare de stihuri.
G. Maior. — *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae.*
P. Ispirescu. — Zicători populare.
St. Emilian. — Biserica dela Trei-Erarchi din Iași.
T. Burada. — Documente inedite privitoare la istoria română
V. Iorgulescu. — Oraţie ce se zice la nuntă.

1887, 1891.

An. IV, Vol. VI **Gr. Creţu.** — Codicele Voroneţean cu un vocabulariu şi studii asupra lui de I. al lui G. Sbiera.
L. Şaineanu. — Ielele. — Dânsele. — Vîntoasele. — Maiestrele. — Milostivele. — Zînele. — Incercare asupra semasiologiei limbei Române. — Studii istorice asupra transiţiunei sensurilor.
Burada T. T. — Cercetări asupra musicei ostăseşti la Români.
„ „ Biserica Sf. Gheorghe din oraşul Hârlău, zidită de Ştefan cel Mare.
Creţu Gr. — O nouă etimologie a numeralului românesc *O*. — Codicele Voroneţian.
Hasdeu B. P. — Anonimus Lugoshiensis, cel mai vechiu dicţionar al limbei române.
Episc. Melchisedec. — O colindă din Moldova.
Papadopol Calimah Al. — Dare de seamă despre câteva cărţi.
Şăineanu L. — Ielele. — Dânsele. — Vântoasele. — Măiestrele. — Milostivele. — Zânele. Incercare asupra semasiologiei limbei române.
Zilot. Românul. — Jalnică cântare

1893

V. A. Urechiă. — Din istoria secolului XVII.
Vol. VII. Fasc. I. **Traugott Tamm.** — Ueber die Weltstellung Rumäniens. (Situaţiunea geografică a României).
Aureliu Candrea. — Câtevà substrate latine vulgare.
Michel Soutzo. — Essai de restitution des systèmes monétaires Macédoniens des rois Philippe et Alexandre et du système monétaire Egyptien de Ptolémée Soter.
Mihail Cauianu. — Din psicologia poporană. *(Deochiul şi faptul).*
Gheorghe Popa. — Poezia poporană la Romani.
Dr. I. Gherghel. — Despre năvala Ungurilor asupra cetăţii Constantinopoli, la 934.
Emil M. Teodorescu. — Obiectele muzeului din Odessa referitoare la trecutul României. Stampe şi facsimile.

1894

Fasc. II. **Gr. G. Tocilescu.** — Sur le monument triomphal de l'empereur Trajan à Adam-Klissi (Dobroudja) et la ville de Tropaeum Trajani.
„ „ Nouvelles recherches sur le monument de Tropaeum.
„ „ Monumentul triumfal al lui Traian dela Adam-Klissi.
B. Florescu. — Idealul lui Bălcescu.
G. I. Ionnescu-Gion. — Din istoria şi comerţul Braşovului la începutul sec. XVI.
M. Gaster. — Alexandria bucovineană.

www.dacoromanica.ro

D. Onciul, Episc. Melchisedec, P. Sârcu și Xenopol. — Documente inedite privitoare la Istoria Românilor.
A. D. Xenopol. — Cel mai vechiu episcop român în Transilvania.
George Popa. — Λευκη, Insula Șerpilor.
Gr. G. T. — Balade poporane.
Sofroniu Liuba Marcu. — Miscelle: Căpcânii, adică Tătarii.

1902

— Statutele Societății Istorice Române. An.IVvol.VIII
— Biuroul și membrii Societății Istorice române.
Protopopescu-Argeș C. — Tabloul resumativ al lucrărilor societății cu începere dela 5 Maiu 1901, când s'a constituit societatea, și până la 16 Iunie 1901.
P. S. *Din eroare lipsesc procesele-verbale ale ședințelor Comitetului dela 20 23 și 27 Iunie 1901 care nu s'au publicat.*
Procesele-verbale dela 2 Fevruarie 1902 și pânăla 17 Iunie 1902.
Apostolescu I. N. — Schitul Trivalea.
„ Frunză Verde!
„ Notițe biografice.
Bărbulescu Ilie. — Alfabetul cirilic în textele române din al XVI-lea și al XVII-lea veac în legătură cu monumentele slave și româno-slave cirilice.
„ Câteva contribuții la studiul limbei și istoriei Românilor.
Brătianu I. C. Gen. — Insemnătatea istoriei naționale pentru instrucțiunea militară.
Comit. Societății. — Societatea Istorică Română.
Densușianu N. — Chinesiatul familiei Băsărabă din țara Hațegului.
„ Războaele lui Ștefan cel Mare după istoricii poloni Dlugoss și Cromer.
Florinskij Timotei. — Recensiunea cărții d-lui Ilie Bărbulescu: Fonetika cirilske azbuke, etc.
Goilav Gr. — Statutele asociațiunii minorilor din Suceava.
Holban G. M. — Recensiune: Europa și chestiunea Austriei.
Ionnescu Gion. — Boerii Craioveșți.
Marian Fl. S. — Din botanica poporană: Stânjinelul.
„ „ „ Lăcrămioara.
„ „ „ Sita Elelor
„ „ „ Lăcusta.
Mateescu-Mov. N. — Povestea Ilenei Consinzenei.
Niculescu Elie. — Familia Golescu.
„ Comunicări: Dela Academia Română. Dela regeasca Academie prusiană de științe din Berlin. — Dela Muzeul Național de Antichități. — Dela Ateneul Român.
Tocilescu G. Gr. — O carte de afurisanie de 2000 de ani.
„ Un fragmnnt de cronică Assyriană din secolul al IX-lea înainte de Christ în Muzeul național de antichități.
„ O inscripțiune hieroglifică pe un sarcofag Egiptean în Muzeul național de antichități.
„ Sur quelques monuments antiques du Musée de Bucarest.
„ Două statui antice din Micia.

www.dacoromanica.ro

1903

An. V, Vol. IX **Apostolescu I. N.** — Originalitate!...
„ Ritm și măsură.
Bărbulescu Ilie. — O danie a lui Vasile Lupu mânăstirei Lepavina din Croația și vechile legături ale Principatelor Române cu Croația.
Creţu Gr. — Câtevà etimologii românești.
Dimitrescu Mariu. — O nouă orientare a studiilor istorice în Germania.
Greceanu D. St. — Contele Nicolae Rosetti.
Grigorovitza Em. Dr. — Studii Gotice: 1. Etnologia regiunilor Daco-Schite la venirea Goților.
Nicolescu Elie. — Miloș Vodă.
„ Din descendența «Craioveștilor».
Protopopescu Argeș C. — Tablou resumativ al lucrărilor societății dela 19 Iunie 1902 și până la 5 Mai 1903.
Tafrali O. — Un manuscris necunoscut al lui Naum Râmniccanul.
Tocilescu G. Gr. — Câtevà monumente epigrafice descoperite în România.
„ Fouilles d'Axiopolis.

1909

An. VI, Vol. X **General P. V. Năsturel.** — Originea boerilor Năsturcli.
Fasc. I **I. Tanoviceanu.** — Inceputurile ceasornicăriei în Moldova.
I. C. Filitti. — Jurnale inedite ale obștestei extraordinare adunări de revizie a Regulamentului organic al Moldovei.
Al. T. Dumitrescu. — Legăturile de vasalitate dintre Principatele Române și Imperiul Otoman.
I. B. Bobescu. — Curtea domnească, garda domnească și ridicarea la rangurile boerești înainte de Regulamentul Organic.
I. Peretz. — Chromatica lui Daniil Panonski.
Emil Staicu. — Note și impresiuni cu privire la Țara Lytirei.
Economul I. Antonovici. — Un manuscris din mânăstirea Bisericani, jud. Neamțului.
Stoica Nicolaescu. — Documente istorice cu privire la Radul Vodă dela Afumați sau Radul Vodă cel Viteaz (1522—1529), însoțite de trei clișcuri.
Y. — Despre monumentele dela Adamklissi și diferite păreri asupra originei lor (rezumatul comunicațiunii făcută Academiei Române de d. **Gr. G. Tocilescu**).
Spiridon Popescu. — Contribuțiuni la studiul istoriei artei naționale.
Gh. Ionescu. — Tipografia dela Episcopia Buzăului.
— Reviste și ziare.
C. Protopopescu-Argeș. — Tabloul rezumativ al lucrărilor societății (în continuare) dela 22 Mai 1903 până la 29 Iunie 1904 și dela 6 Decemvrie 1908 până la 18 Martie 1909 cu anexe: circulări, statute, etc.
Fasc. II **Gr. G. T.** — George I. Lahovari (necrolog) cu un portret autotipie.
Em. E. Kretzulescu. — Lămuriri și întregiri cu privire la familia lui Mihai Vodă Viteazul. (Cu uu facsimile chromo-autotipie).
Michel C. Soutzo. — Les origines Assyro-Chaldeenes des poids Roumains.
General P. V. Năsturel. — Istoricul leagănului Năsturelilor.
Grigore Goilav. — Armenii ca întemeetori de orașe în partea de răsărit a Europei, (cu 5 clișeuri).

www.dacoromanica.ro

Acad. des Inscr. et Belles-Lettres de Paris. — Séance du 13 Octobre 1905.
Gr. G. Tocilescu. — Fouilles dans le Bas-Danube. (Communication faite à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres de Paris, cu 5 clișeuri).
Spiridon Popescu. — Observațiuni critice asupra Bisericii din Bălteni, (cu 6 clișcuri).
Stoica Nicolaescu. — Diaconul Coresi și familia sa.
Constantin Ciocazan. — Despre învățământul istoriei în școalele noastre.
Em. Grigorovitza. — Studii Gotice.
Ioan B. Bobescu (Wangi). — Mecanismul de guvernare al Țării Românești înainte de Regulamentul organic.
Alexandru T. Dumitrescu. — Documente istorice. Actele Pietrarilor din Vâlcea. Vlădica Climent al Râmnicului.
G. Ioneseu. — Tipografia Episcopici dela Râmnicul-Vâlcea.
Marin Dimitrescu. — Studiul istoriei în învăț. secundar.
N. I. Apostolescu. — Studiul limbei române la Paris.
O. Tafrali. — Colecțiunea creștină și bizantină a școalei Hautes Etudes din Paris și studiul monumentelor noastre.
Spiridon Popescu. — Mânăstirile și bisericile întemeiate de Ștefan cel Mare.
Emile Faguet. — Les romantiques français et la Roumanie.
— Reviste și ziare.
Protopopescu-Argeș C. — Procesul-verbal al ședinței publice a Comitetului Societății, dela 15 Aprilie 1909.
— Tabela stampelor și clișcurilor din vol. X.

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERII A VOLUMULUI XI PARTEA I

Pag.

Kretzulescu Em. E.: Către cetitori 3
† *Grigorie G. Tocilescu (Necrolog). (Cu portretul său)* 7
Lucrările lui Grigorie G. Tocilescu 15
Kretzulescu Em. E.: Codex Kretzulescus. (Cu un facsimile) 17
General P. V. Năsturel: Genealogia Năsturelilor. (Cu mai multe clișeuri) . 37
Peretz Ion: Pravila dela Govora 72
Crețu Gr.: Tipografiile din București dela 1678—1860 96
Nicolaescu St.: Letopisețul Țării-Rumânești. (Cu 3 clișeuri) 97
Arbure Z. C.: Despre averea familiei Cantemir în Rusia 187
General P. V. Năsturel: Antichități dela Reșca: Un inel antic cu două toarte sau verigi. (Cu 2 clișeuri) 189
Filitti I. C.: Documente din epoca regulamentară 192
Popa Lisseanu G.: Carmina Valachica Horae et Kloscae 203
Ionescu Gh.: Institutul «Albina» din Iași 208
† *Dr. Augustin Bunea (Necrolog)* 230
Dări de seamă despre:
Cuvântările și scrisorile M. S. Regelui Carol I al României, de Em. E. Kretzulescu 232
N. I. Apostolescu, Influence des Romantiques français sur la poésie roumaine (cu recens. d-lui J. Feller), de Al. T. Dumitrescu 240
Mémoires de l'Amiral Paul Tchitschagof, publiés par Charles Gr. Lahovary, de Al. T. Dumitrescu 245
Econ. I. Antonovici și Gr. Crețu, Tipografiile, xilografiile etc., din Bârlad (cu o privire asupra tipografiilor din România în veacul al XIX), de Al. T. Dumitrescu 246
James Caterly [= Prințul Gheorghe Stirbey], Români, trad. de Eugen Lovinescu, recens. de Al. T. Dumitrescu 247
Protopopescu-Argeș C., Procesele Verbale ale ședințelor Societății . . . 250
Materiile publicate în «Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie», dela anul 1882, data înființării, și până la 1909 254

www.dacoromanica.ro